NESNE ve ÖZELLİK

ARDA DENKEL

doruk

ARDA DENKEL

NESNE ve ÖZELLİK

doruk

NESNE VE ÖZELLİK

Arda Denkel

DORUK YAYIMCILIK / Felsefe
Nesne ve Özellik

Özgün Adı
Object and Property

Özgün Yayım
Cambridge U.P.1996

Yazarı
Arda Denkel

Çeviren
Celal A. Kanat

Genel Yayın Yönetmeni
Ferıdun Andaç

Sayfa Tasarımı
Mustafa Sünnetcioğlu

Kapak Tasarımı
Doruk Yayımcılık

Cambridge U.P.© Doruk Yayımcılık 2007

Tüm hakları saklıdır. İzinsiz alıntı yapılamaz.

ISBN: 978-975-553-491-6

Baskı: Kasım 2008

Baskı Cilt
Ufuk Matbaası
1. Matbaacılar Sitesi No: 2/68 Topkapı / Istanbul
(0212) 544 92 30

doruk

Himaye-i Etfal Sokak No: 6/2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 514 61 57 - (0212) 514 61 58
e-posta: info@dorukyayimcilik.com
www.dorukyayimcilik.com

NESNE VE ÖZELLİK

Arda Denkel

İngilizce'den Çeviren:
Celal A. Kanat

doruk

Arda Denkel'in
Doruk Yayımcılık'taki kitapları

- Düşünceler ve Gerçekler (2003)
- Nesne ve Doğası (2003)
- İlkçağ'da Doğa Felsefeleri (2003)
- Bilginin Temelleri (2003)
- Anlamın Kökenleri (Yayına hazırlanıyor.)

Arda Denkel (1949, Ankara - 2000, İstanbul), Türk felsefeci, akademisyen (Prof. Dr.).

Arda Denkel 1968'de Saint Benoit Lisesi'ni bitirdi. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 1972'de mezun oldu. Aynı yıl Oxford Üniversitesi'nde felsefe öğrenimine başladı. Bu üniversiteden felsefe alanında doktora derecesi aldıktan sonra Türkiye'ye döndü ve Boğaziçi Üniversitesi'nde dil ve bilgi felsefesi, felsefe tarihi, bilgi kuramı üzerine dersler vermeye başladı. 1988'de profesörlüğe yükseldi ve ölümüne değin Boğaziçi Üniversitesi'ndeki görevini sürdürdü.

1985 ve 1989'da Wisconsin Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak, 1994'te Uludağ Üniversitesi'nde ve 1995-97 arasında Koç Üniversitesi'nde de dersler verdi.

Türkiye Felsefe Kurumu, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Avrupa Çözümleyici Felsefe Kurumu (ESAP) gibi kurumların üyesi olan Denkel, Philosopher's Index'e (Felsefeciler Dizini) girmeyi başarmış birkaç Türk felsefecisinden biriydi. Çok sayıda bilimsel makalesi Türkçe ve İngilizce olarak yayımlandı. Felsefe Tartışmaları gibi felsefe dergilerinde yazıları yayımlandı.

Özellikle dil ve bilgi felsefesi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Denkel'in başlıca kitapları arasında;

- *Anlaşma: Anlatma ve Anlama* (1981),
- *Bilginin Temelleri* (1984),
- *Nesne ve Doğası* (1986),
- *Anlam ve Nedensellik* (1996),
- *Reality and Meaning* (Gerçeklik ve Anlam, 1995),
- *Anlamın Doğal Arka Planı*, 1999 sayılabilir.

Celal A. Kanat 1950'de İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve yüksek öğrenimini bu kentte tamamladı. Çevirmenlik ve yazarlık yaptı. Siyasal etkinlik çerçevesinde, kuramsal çalışmalar yürüttü. Daha sonra, alışılmış/gündelik anlamıyla siyasal etkinlikten ayrıldı ve tüm zamanını, başta felsefe, tikellikle de bilgi felsefesi olmak üzere, okumaya, öğrenmeye ve araştırmaya ayırdı. *Bilginin Doğuşu ve İnsanın Ölümü* adlı son çalışması yayınevimizden çıkan yazarın çeviri ve özgün kitap çalışmaları devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 9

1. GİRİŞ 11
2. SONULLUK VE NESNELİK 29
3. BİREYLEŞİM VE NESNELİK 65
4. ÖZDEŞLİK VE BİREYSELLİK 97
5. DEĞİŞİM, ÖZDEK VE ÖZDEŞLİK 127
6. ÖZELLİKLER, TİKELLİK VE NESNELİK 203
7. ÖZ VE BİREYSELLİK 255
8. NEDENLEŞTİRİM VE TİKEL ÖZELLİKLER 297

Anılan Çalışmalar 321
Sözlükçe 331

Sir William ve
Lady Hayter için

TEŞEKKÜR

Çalışmama, yetmişlerin sonunda beni varlıkbilimin şaşırtmacalarıyla tanıştıran Michael Burke'e şükranlarımı dile getirerek başlıyorum. Boğaziçi Üniversitesi'ndeki iki yıllık birlikteliğimiz bu alandaki özeksel taştırmalardan kimileriyle tanışmak bakımından bana çok yardımcı olmuştur. Ayrıca, bu çalışmanın erken bir taslağı üstüne yaptığı yorumlardan dolayı da kendisine teşekkür ediyorum.

Bu kitabın erken taslaklarını, ya da burada kimilerini kullandığım bildirilerimdeki kimi sav ve argümanları, okuyup yorumlayan bir dizi felsefecinin eleştirilerinden büyük ölçüde yararlanmış bulunuyorum. Bunlar arasında, David Armstrong, İlham Dilman, Berent Enç, Elliott Sober, Dennis Stampe, Ümit Yalçın ve Boğaziçi'nden iki meslektaşıma, Gürol Irzık ile Ali Karatay'a, borcumu şükranla anmak isterim. Aksi taktirde karşılığını ödemem gerekecek olan kimi hizmetlerden serbestçe yararlanmamı sağladığı için Wisconsin/Madison Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne, sorgularıyla bu konuları bir bakıma daha iyi anlamama yardımcı olan Boğaziçi ve Madison'daki birçok öğrenciye de şükran borçluyum.

Daha büyük düşünsel borcum ise Thomas Baldwin ile Jonathan Lowe'ındır. Onların yönelttikleri derin, yapıcı ve —en ılımlı anlatımıyla— yüksek düzeyde uzmanca eleştiriler bana ölçüsüz derecede yardımcı olmuş ve bu kitabı birçok bakımlardan arındırma ve iyileştirmeme olanak vermiştir. Son olarak, pek çok özendirici yorum için, Cambridge University Press'in anonim okuruna teşekkür etmek isterim.

Bu metnin bölümleri benim daha önce yayınlanmış kimi bildirilerimle ilişkilidir. Bunlardan yararlanmama izin verdikleri için ilgili dergilerin yayımcılarına teşekkür ederek, bunları aktarmak istiyorum:

1) "Form and Origin", *Canadian Journal of Philosophy*, V. 15 (1985) pp. 653-62.
2) "Matter and Objecthood", *Dialogue*, V. 28 (1989), pp. 3-16.
3) "Real Resemblances", "*The Philosophical Quarterly*, V. 39 (1989), pp. 36-56.
4) "Principia Individuationis", *The Philosophical Quarterly*, V. 41 (1991), pp. 212-28.
5) "Substance Without Substratum", *Philosophy and Phenomenological Research*, V. 52 (1992), pp. 705-11.
6) "Artifacts and Constituents", *Philosophy and Phenomenological Research*, V. 55 (1995), pp. 311-22.

(1) ve (2)'deki malzemeyi 5.bölümde, (3)'dekini 6.bölümde, (4) ve (5)'dekini 3.bölümde ve (6)'dakini de 4.bölümde kullandım. Taslaklarımın hazırlanmasında bana çok çeşitli yollardan cömertçe destek sağladığı için, Ginn Logical Services'e şükran borçluyum. Biçemsel yardım açısından, Paula Ince, Elaine Miller, Virginia Saclıoğlu ve Margaret Kirk'in eleştirilerinin yararı olmuştur. Bu kitabın uzunca yazılış ve gözden geçiriliş süresi boyunca evde bana katlandıkları için eşim ve kızıma da teşekkür ediyorum.

Birinci Bölüm
GİRİŞ

1.1 Antik Arka Alan

Varlıkbilimin sorunlarına ilgi dizgesel düşünce tarihi boyunca değişmeden kalmıştır. Felsefe ve görgül bilim aslında bir avuç insanın, oldukça soyut kimi metafiziksel bulmacalarla uğraşmasıyla başladı ve yaklaşık 25 yüzyıl sonra bugün de felsefeciler hâlâ bu büyüleyici girişimi başlatmış olan sorularla sıkıca ilişkili [başka] sorularla boğuşmaktadırlar. Felsefenin öteki alanları gibi varlıkbilim de zamanımızda çok daha varsıl bir içeriğe, çok çeşitli açıklamalara, oldukça ince bir terimbilime ve dikkate değer ölçüde derin bir kavrayışa iye olmakla birlikte, ilkin Antik Yunanlılar'ın, önceleri sezgisel, sonra da belirtik ve resmen, yapmış oldukları temel varsayımlardan birçoğunu korumaktadır.

Bu çalışma nesnenin doğasını, değişim ve özelliği* konu almaktadır. Bu konulara ilişkin tartışmama, aynı yönde yapılmış en eski kimi girişimlerin gelişimine ilişkin bilişi sağlayacak bir taslakla girmeyi öneriyorum. Varlıkbilimin ilgili temel sorunlarının ve bunları çözmeye yönelik bellibaşlı ussal girişimlerin ilk ortaya çıkış şekline göz atmayı ilginç buluyorum. Betimlemelerim tarihsel bakımdan tam (hatta belki de tümüyle yanlışsız) olmayı amaçlamış değildir ve ben kendime bir yorum özgürlüğü tanıyacağım.

---

* Bu çeviride, "*property*" sözcüğü "özellik" olarak karşılanmıştır. "*Quality*" sözcüğünden ayrımlandırma kaygısıyla, terim "nitelik" şeklinde çevrilmemiştir. Öte yandan, Denkel'in bu terimi yerine (bildiğim kadarıyla) "nitelik" terimini kullandığına da dikkat edilmelidir. Buradaki "özellik"le, özsel, özgül, ırasal bir niteliğin kastedildiği vurgulanmalıdır -çn.

En eski filozoflar değişim olgusundan şaşkınlığa düşmüşlerdi. Onların, böylesine çok çözülmemiş ve daha az soyut olan sorunlar arasında bunu seçmiş olmaları oldukça dikkate değerdir. Bilinçli gündelik yaşamımızda, bizler de değişimle sürekli olarak karşılaşır ve onu, yalınç şekilde verili gibi alırız. Değişimin görünüşte paradoksal doğasını anlama ve çözme yolundaki çeşitli girişimleriyle, antik düşünürler varoluşla ilgili bir dizi başka temel soruyu da ortaya atmış oldular. Değişime yapılan vurgu Herakleitos'un düşüncesinde apaçıktır. Platon onun, "Her şey devinir ve hiçbir şey yerinde durmaz" dediğini bildirir. Platon şöyle sürdürür: "ve O varolan şeyleri bir nehrin akışıyla karşılaştırarak, aynı nehre iki kez giremeyeceğinizi söyler" (*Kratylos, 402 a. Ayrıca bkz. Aristoteles, Topika**, i, 11). Herakleitos'daki bir özeksel izlek her şeyin her zaman değişmesi ise, bununla sıkıca ilişkili ve eşit ölçüde bilinen bir başkası da karşıtların birliğiyle ilgilidir: "Kalemin çizdiği çizgi hem doğru hem eğridir"; "Bir çemberde başlangıç ve son ortaktır"; "Çıkış ve iniş aynıdır" (DK22 B59, B103, B60, Robinson, 1968 içinde, s. 93-4). "Ve yaşam ile ölüm, uyanıklık ile uyku, gençlik ile yaşlılık bizlerde aynı şey olarak varolurlar: Çünkü bunlar döngüsel şekilde değişmiş olarak onlar ve onlar da döngüsel şekilde değişmiş olarak bunlardır" (DK22 B88, Kirk ve Raven, 1960 içinde, s. 189). Ayni kendilikler içerisinde karşıtlıklar, yani karşıt özellikler, birlikte varolurlar (Sekstos Empeirikos, 1990, s. 80, 116) ve "Tüm şeyler karşıtlık yoluyla varlığa gelirler" (DK22 A1: Diogenes Laertios'dan, Robinson 1968 içinde, s.89). Herakleitos'u, bunu dile getirmeye yönelten nedir? Yanıt sanıyorum şudur ki, Herakleitos kendisinin ve çağdaşlarının buluşladıkları bir bulmacaya, yani belirik (manifest) değişim olgusunun evrensel ölçekte önvarsayılmış varoluşun-sakınımı ilkesiyle bağdaşmazlığı [sorununa], çözüm getiriyordu. Bu ilke varoluşun hiçlikten gelmediği ve parçalanıp hiçliğe gitmediği kanısıdır ve Antik Yunan zihni açısından bu dokunulmaz bir hakikattir. Sık sık Latince *Ex nihilo nihil fit** anlatımıyla dile getirilen bu belit her değişimin bir nedenden ötürü olduğuna ilişkin nedensellik ilkesiyle karıştırılmamalıdır. Kimi din-

---

* *Topika* / Topics

* *Ex nihilo nihil fit* : Hiçten hiç çıkar -çn.

sel doktrinler bir yana bırakıldıkta, bir kimse birkaç ayrıksıyla, *ex nihilo*'nun belli bir biçiminin hâlâ hem günümüz felsefesinin hem de biliminin temelinde yer aldığını ileri sürebilir. Bu [ilke] değişimi neyin *başlattığıyla* ilgili olmaktan çok, dünyanın bu yönlerini ıralandıran yeniliklerle ve varoluş yitimiyle ilgilidir. Yeni gibi gözüken şeyin varolmayıştan [hiçlikten] varlığa-geliş olmadığını ve ortadan kalkmış gibi gözüken şeyin de varolmayışta yitip gitmediğini kurala bağlamaktadır. Ancak, bizim değişim diye nitelediğimiz şeyin görgül belirimi (manifestation) içinde, bu ilkenin kesinlikle yasaklamış olduğu bir şey yer almış gibidir.

Bizim deneyimimizde, değişim belli bir özelliğin yitimi ve bunun yanısıra, başka, bağdaşmaz bir özelliğin de onun yerine gelmesidir. Değişimle birlikte, bir zamanlar neyse-o olan şimdi o değildir ve şimdi neyse-o olan da bir zamanlarki o değildir. Bir yeşil biber kırmızıya döner; görünüşte, biberin yeşili varoluştan yitmiş ve onun üzerinde, bir kırmızı renk, yine görünüşte hiçbir yerden gelmeksizin, ortaya çıkmıştır. Eğer *ex nihilo* ilkesi varoluşun hiçlikten hiçliğe gelip gitmesine izin vermiyorsa, bu durum nasıl açıklanmalıdır? Böylelikle, değişim ex nihilo ilkesiyle kabaca çelişir gözükmektedir ki, nc us ne de gerçeklik böyle bir şeye izin verebilir.

Böyle bir çatışmayı çözüntülemenin (resolving) iki yolu vardır ve değişik ölçülerde her ikisi de değişim diye algılanan şeyi, ilk bakışta görüldüğünden ayrımlı bir şekilde yorumlamayı gerektirmektedir. Ya yeni ortaya çıkmış gözüken şeyin halihazırda varoluşta olduğu (ve tersine olarak, yitmiş gözüken şeyin varoluşta kaldığı) ileri sürülür; ya da daha köktenci şekilde, algılanan değişim bütünüyle "görünüşteymiş" gibi sunulur ve görünürdeki değişim olgusunun ardında *gerçeklikte* olupbiten şeyi betimleyen başka bir açıklama verilir. Bu yollardan her ikisi de Antik Yunanlılar'ca değişik şekillerde izlenmiştir. Herakleitos "Italya" kolonistlerinden* daha fazla saygı duyuyordu ve ilk yaklaşımı seçmişti. Karşıtların aynı kendilikler içerisinde yer aldığını savunup, değişim bulmacasını, yeni "ortaya çıkan" özelliğin baştan bu yana o şeyin içerisinde varolduğunun yanısıra, görünüşten yitip giden özelliğin de hâlâ onun içerisinde kaldığını önererek çözebilmişti.

---

* Güney Italya'daki Iyonya Kolonisi Elea'ya gönderme yapılıyor -çn.

Herakleitos'un çözümünden belki daha az inandırıcı olmakla birlikte, duyuların bizlere gösterdiği şeye aynı saygılı tutumu savunan bir almaşık ise, yitmiş gözüken özelliğin bir dağarcığa, bir varoluş deposuna gittiğini ve görünürde varlığa gelen şeyin de aynı ortamdan geldiğini önermek olacaktır. Bu ortamı Anaksimandros'un "belirsiz"iyle (*aperion*) nitelendirerek, onun değişim açıklamasını yukarıdaki gibi yorumlayabiliriz.[1]

Elea filozofları ise bu görüşte olmayacaklardır. Parmenides çelişkili olduğu gerekçesiyle, karşıtları "birleştiren" her kuramı reddediyor ve *ex nihilo* ilkesi ile belirik değişim arasındaki görünür çatışmaya tepki olarak, bu sonuncusunu salt "görünüşte" diye bir yana bırakıyordu. Değişim bulmacasına Herakleitosçu çözümü reddederek, şöyle diyordu: "Onların içlerindeki bu şaşkın düşünceye, umarsızlık yol gösteriyor; onlar yargıyetisinden yoksun sersem hayvanlar gibi, kör ve sağırlar benzeri, sürüklenip duruyorlar; olmak ve olmamağın hem aynı olduğuna hem de olmadığına ve her şeyin yolunun tersinir bir yol olduğuna inanıyorlar. Oysa şu [görüş] asla baskın çıkmayacaktır: Olmayan şeyler olur [varolmayan şeyler vardır]" (DK28 B6, B7, Robinson 1968'de, s.111). Parmenides *ex nihilo* ilkesini pekiştirir ve eğer bir şey varsa, onun öyle olmadan edemeyeceği, çünkü böyle bir başarısızlığın bu ilkenin çiğnenmesi demek olacağı sonucuna varır. Üstelik, eğer bir şey [var] olmazsa, o zaman, aynı vargı olmadan, o olmaya da gelmez. Ama bir şey ya varolur ya olmaz ve dolayısıyla, eğer varolursa, önceden de vardır ve hep olacaktır ve eğer varolmazsa, asla var değildir ve asla da olmayacaktır Bizim duyularımızla alımlanan değişim mantıksal bir olanaksızlıktır; böyle bir şey asla söz konusu değildir (DK28 B8, Robinson 1968'de, s.113).

Parmenides'in argümanları kesin bir etki yapmış; daha sonraki Eleacı-olmayan filozoflar kuşağını, belirik değişimi yanıltıcı görüp, çözümler aramaya yöneltmiştir. Bu düşünürler öncelikle belirik şeylerin görülmez oluşturucularına (constituents) uygulanan

---

1 Bkz. Simplicius'un tanıklığı, Kirk ve Raven 1960'da, pp. 106-7. Öyleyse bu yorumla, *aperion* varoluşun başlangıçta kaynaklandığı ve sonunda kendisine geri döneceği salt bir *arché* değildir; ek olarak, edimsel dünyanın değişen şeyleri de onunla sürekli alışveriş içerisindedirler

kuramlar ileri sürerek, niteliklerin yitirilmesi ve kazanılması gibi gözüken şeyleri böyle değişmez oluşturucuların değişen karşılıklı ilişkilerinin terimleri içerisinde çevrilemeye [tevil etmeye] yönelmişlerdir. Buna göre, her şey bir yana, "gerçek" bir oluş ya da yokoluş söz konusu değildir. Daha derin ve daha temel ölçekte olup biten şeyler bizlere değişim gibi gözükür.

Bu yeni tip yaklaşımın çarpıcı bir örneği atomculuktur. Günümüz fizik bilimi her ne denli tanınmaz ölçüde daha çapraşık olsa da, bu kuramın bir ardılıdır. Geç on altıncı yüzyılda, çağcıl düşünür ve bilimciler tarafından yeniden buluşlanmış ve daha sonra da geliştirilmiştir. Antik Atomculuk ise Parmenides-sonrası felsefede ortaya çıkan, başka bir önemli yenilik içermektedir. Kendisini bizlere değişim gibi açınlayan şeye ilişkin "daha derin" açıklamalarının bir parçası olarak, bu dönem filozofları algıladığımız dünyanın sıradan şeylerinin oluşumuna (constitution) ilişkin olarak da bağlantılı bir açıklama önermek durumundaydılar. Demokritos'un düşünü (idea) nesnelerin, boşlukta devinen, görülemeyecek ölçüde küçük, bölünemez ve yok edilemez türden çeşitli parçacıklar tarafından oluşturulduğu şeklindedir. Böylelikle, bu parçacıklar katışımı (aggregation) bizlerin nesnenin ortaya çıkması diye algıladığımız şeydir ve bunların dağılması da [o nesne için] yok oluştur. Nesnenin her niteliği ya bu oluşturucuların niteliklerinin yahut onların biraraya gelme şeklinin bir türevidir, ya da yalınç olarak, böylesi birleşimlerin bizim duyu organlarımız üzerindeki öznel etkisidir. Bu açıklamayı niteleyen bir başka yeni ırasal da bunun, nitelikleri, bunları taşıyan nesnelerden ayırt etmesidir. Imdi, renk ya da tat gibi özellikler (yani çağcıl felsefenin ve tikelde Locke'un, "ikincil nitelikler" dediği şeyler) buna göre çeşitli şekillerdeki atomların bizdeki oluşturucu parçacıklarının kendilerinde özünlü olan denk niteliklerden türerler. Sertlik gibi, başkaları ise atomların birbirine bağlanma yoğunluğundan türer (bkz. Aristoteles, *Metafizik*, i, 4; *Varlığa Geliş ve Yokoluş Üstüne*•, i, 2; Theophrastus 1917'de, s. 119-37). Böylelikle, görünürdeki değişim atomların *devinimiyle* yalınç ve etkili bir açıklamaya kavuşur: Katışım, dağılım, yoğunluk çeşitliliği, konfigürasyon ayrı-

• De Genevatione et Corruptione On Generation and Corruption

mı ya da atomların tiplerindeki ayrımların tümü bunların devinimiyle elde edilmiş sonuçlardır ve bizim algı dünyamızdaki belirik değişikliklerin altında, böylesi değişkeleşimler yatmaktadır.

İ.Ö. beşinci yüzyılda, atomculuğun yanısıra, görünürdeki değişimin başka iki önemli açıklaması daha vardı ki, bunların her ikisi de daha derindeki oluşturucular ilişkisine çağrı yapmaktaydı. Eleacı değişim-eleştirisine tepki olarak, Empedokles ve Anaksagoras sıradan şeyleri temel öğlerin karışımları gibi alıyorlardı. Onlar bu öğelerin çeşitleri ve karışım şekilleri konusundaki görüşlerinde ise, birbirlerinden ıraksıyorlardı. Olasılıkla, her ikisi de bu öğeleri nitelikler olarak görmüş ve bunları tözsel bakımdan düşünüp, Atomcularda rastlanan nesne ile özellikler arasındaki ulamsal ayırımı yapmamışlardır (Bkz. Sorabji, 1988, s.44). Empedokles açısından bu öğeler toprak, su, hava ve ateştir; oysa Anaksagoras açısından, bunların sayısı ayrımlı nitelik ve türlerin varlığı denli çoktur. Felsefe tarihçileri tümüyle aynı görüşte olmamakla birlikte, bu filozofların, nitelikler karışımı, karması, ya da —eğer bu terim yeğlenecekse— nitelikler tutamı şeklindeki nesne kavramlaştırımlarının nedeni bu gözükmektedir. Empedokles şöyle demektedir: "Herhangi bir ölümlü yaratığın ne gerçekten varlığa gelmesi ne de sonunda lanet olası ölümü değil, ama yalnızca [nitelikler] karışımı ve karışmış olan şeylerin ayrışması söz konusudur; 'varlığa gelme' salt insanların bunlara verdiği addır" (DK31 B8, Robinson 1968'de, s. 158). Richard Sorabji Empedokles'in kuramını, olasılıkla Anaksagoras'a benzeşmez şekilde, bu filozofun "bitiştirimi (juxtaposition) yeğlemiş olması" bakımından, Atomculuğun muştucusu olarak görür. "O [Empedokles] bu öğesel karışımı birbirleriyle temas içindeki, (ayrılabilir olsa da) ayrılmamış olan toprak, hava, ateş ve su parçacıkları terimleri içerisinde betimliyordu."[2]

Anaksagoras'ın nesne nosyonunu, aynı konumdaki içiçe geçmiş nitelik-dolguları harmanlaması gibi anlamak usa yatkındır.[3] Anaksagoras "her şeyde her şeyden bir parça var olduğu"nu dile getirdiğinden dolayı (DK59 B11, Robinson 1968'de, s.177), ona

2 Sorabji, 1988, s.66. Sorabji böyle bir değerlendirmeye destek olarak, bir dipnotta Aristoteles göndermelerini listelemektedir.

3 Almaşık yorumlar için, Sorabji, 1988, s.62 ve s. 61-5

göre, bir nesnede pekin bir niteliğin göreli bir oranda bulunması, bu nesnenin belirik ıra ve doğasını belirler (Aristoteles, *Fizik*, i, 4). Atomculuğa zıt olarak (ve en azından bir ölçüde, Empedokles'e benzeşmez şekilde) Anaksagoras sıradan kendiliklerin özelliklerinden herhangi birini [sırf] görünüşdeymiş gibi kabul etmez. Onun görüşünce, bir nesne kendisini oluşturan karışımın oranının değişmesiyle değişir; şeyler baskın duruma gelen öğeyi halihazırda içerdikleri için, değişim olanaklı olur. Üstelik, değişimde yitip gitmiş gibi gözüken şey edimsel bakımdan yitip gitmez; nesne içerisinde kalır. Her şeyde başka her şeyden bir parça içerilmiş olduğundan, bundan, karşıtların, eşdeyişle (eşd.) bağdaşmaz özelliklerinin, de içiçe geçmiş şekilde birlikte-varolduğu sonucu çıkar. Anaksagoras böyle bir şeyin nasıl olanaklı olduğunu açıklamaz. Üstünlükleri ya da zorlukları ne olursa olsun, bu açıklama Herakleitos'un karşıtların-birliği ilkesinin kimi izlerini taşır gibi gözükmektedir ve giderek, değişimde bir başka niteliğin yerini alan niteliğin, yoksunluk olarak (in privation) da olsa, o nesnenin içerisinde daha başından bu yana içerilmiş olduğuna ilişkin Aristotelesgil doktrini esinlendirmiştir. Ayrı kuramda, yitmiş gözüken bağdaşmaz nitelik ise gücüllüğe (into privation) çekilir, nesnenin içerisinde kalır.

Aristoteles şunu ileri sürmektedir: "Algılanabilir özdeksel yönünde bir değişim olduğunda, insanlar 'olmaya-geliş'ten söz ederler; ama görünmez özdeksel yönünde bir değişim olduğunda, onu ortadan kalkmış diye nitelerler. Çünkü onlar 'olan' ve 'olmayan'ı kendi algılayış ya da algılamayışlarıyla ayırt ederler, tıpkı bilinebilir olanın 'var' ve bilinemez olanın 'yok' olması gibi — onların görüşünce, algı bilginin gücüne iyedir... onlar şeyleri, algılanmış ya da algılanabilir olmak dolayısıyla 'var' sayarlar — ve bunda onlar, söyledikleri edimsel bakımdan doğru olmasa da, bir anlamda doğrunun izi üzerindedirler" (*Varlığa Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 3). Aristoteles [değişimi] bir niteliğin yerinin bağdaşmaz bir [başka] nitelik tarafından alınması diye görmesi bakımından, daha önceki doğa filozoflarının değişim kavramlaştırımını paylaşır. "Doğal bir süreçte olmaya gelen ...her şey ya bir zıtlıktır [karşıtlıktır] ya da bir zıtlıklar [karşıtlar] ürünüdür ... olmaya gelen ya da yokolup giden her şey kendi zıttından [karşıtından] ya da ara bir du-

rumdan gelir yahut ona geçer" (*Fizik*, i, 5). Değişen her özellik de bağdaşmaz bir özelliğe öyle yapar; aynı şeyi çağdaş bir terimbilim içerisinde söyledikte, onun yeri, aynı türden belirlenebiliciye (determinable) ilişkin bir başka (belirlenimli / determinate) özellik tarafından alınmış olur (Johnston, 1922). Örneğin, beyaz sertliğe dönüşemez, oysa yerini bir başka renge kolayca bırakabilir. *Fizik Kitap* I, bölüm 6'da Aristoteles zıtlıklara üçüncü bir ilke, "bir bakıma, zıtlıkların [karşıtların] dayanağı olan bir üçüncü" ilke daha ekler ve değinilmiş olan bu üç noktayı (items) felsefesel ilkseller olarak alır (Fizik, 2,4 ve 7) Aristoteles bir niteliğin zıddını [karşıtını] "yoksunluk" (privation) diye görür. (*Fizik*, i, 7). "Eğer bir şey, doğal olarak iye olabileceği özniteliklerden birisine — bu şeyin kendisi ona doğal yoldan iye olmayacak olsa bile — iye değilse, bizler 'yoksunluk'tan söz ederiz" (*Metafizik*, v, 22). Böylelikle, yoksunlukta bir zıt/karşıt içerilmiştir ve eldeki dayanağın [substratum, altkatman, taşıyıcı] türüne göre, edimsel olarak olmasa bile olanak olarak, gücül bakımdan buna iye olunabilir. Örneğin, bir bitki göremez ve açıklanan anlamda [yani gücül bakımdan da göremez]; çünkü gören bir bitki bir yoksunluk [bir gücüllük] bile değildir. Bu yüzden, bir görüşaçısından, dayanak ve zıtlar /karşıtlar (ki bunlardan biri bir yoksunluktur) söz konusudur; oysa bir başka açıdan, zıtlıklar/karşıtlıklar formun görünümleridir ve böylelikle, bir nesne ancak dayanak ve formun tenselleşmesi gibi görülebilir (*Fizik*, i, 7).

Aristoteles'e göre, değişiklik (alteration, başkalaşım) içerisinde, bir özniteliğin yeri onun zıddı /karşıtı tarafından alınır (ve dolayısıyla o görüden yiter), ama aynı değişim-nesnesi ya da dayanak, varolmayı sürdürür (*Fizik*, i, 6). Bu görüş açısından, tümüyle eklemlenmiş (articulated) bir nesnenin dayanağı daha az eklemlenmiş bir başka tözdür ki, o nesne de bundan gelmektedir. "Yontu için tunç, sedir için tahta, forma iye olan herhangi bir şey için özdek ya da (form olmazdan önceki) formsuz [şey] neyse, töz, eşdeyişle 'bu' ya da varolan, için de temeldeki doğa öyledir" (*Fizik*, i, 7). Dolayısıyla, Aristoteles "özdek"ten, "herbir şeyin, hiçbir koşul olmaksızın olmaya-geldiği ve sonuçta sürüp gittiği birincil dayanak"ı (*Fizik*, i, 9) anlamaktadır. Böylelikle, herhangi bir nesne göreli bir form kazanmış olan bir dayanak ya da özdektir. Aristoteles dişilin erili arzulaması gibi özde-

ğin de formu arzuladığı yollu bir eğretileme kullanır (*Fizik*, i, 9).

Aristoteles açısından, değişimin hiçlikten [yokluktan] varlığa gelmeyi kapsamadığını görüyoruz. İlkin, bağdaşmaz özelliklerin karşılıklı birbirinin yerini alması varolmayı sürdüren bir şey üzerinde olup biter ve ikincisi, bizim gözümüze görünebilen şey apansız edinilmiş değildir; kalıcı kendilik içerisinde çoktan içerilmektedir — geç yapıtında, Aristoteles'in kendi gücüllük (potentiality) doktrini terimleri içerisinde açıkladığı bir koşul:

> *Biz kendimiz de hiçbir şeyin, hiç nitelendirimsiz, [var] olmayandan geldiğinin söylenemeyeceğini savunmada [önceki düşünürlerle] uyuşmaktayız. Ama yine de, bir şeyin "[var] olmayandan olmaya —gelmiş" olabileceğini, demek ki niteliklendirilmiş bir duyu içerisinde [var olabileceğini], savunmaktayız. Çünkü kendi öz doğası bakımından varlık olmayan bir şey yoksunluktan olmaya-gelir —bu, o sonucun bir oluşturucusu olarak artık var kalmaz... Öyleyse, güçlüğü çözmenin bir yolu budur. Bir başkası ise aynı şeyin, gücüllük ve edimsellik terimleri içerisinde dile getirilebileceğini imlemekten geçer.*[4]

Parmenides'in meydan okuyuşuna yanıt verirken, Aristoteles duyuların güvenilebilirliğine hâlâ tümüyle inanan bir yol izlemekte, "*görünen*" ile "gerçeklik" (ya da hakikat/doğruluk) arasındaki Eleacı ayırımı reddetmektedir. Platon ise tersini yapmaktadır. Bu filozof açısından, algısal dünya değişimle ve dolayısıyla çelişkilerle doludur ve üstelik, bilgi nesnesi olarak hizmet edebilecek herhangi bir süreklilikten de yoksundur. Görülebilen değişim sözcüğün tam anlamıyla gerçek olamaz. Gerçeklik görünüşler alanından ayrımlı bir alana ilişkindir ve bu alanda her şey herhangi bir değişim söz konusu olmaksızın bengidir. Belirik dünyanın çoğulluk ve yetkinsizliğini içermez ve orada, ortak bir yönü paylaşan her ayrımlı algılanabilir-kendilikler-öbeği için yalnızca tek bir nesne (item) vardır. Gerçekten de Platon Parmenidesgil reçeteyi izlemektedir: Onun [Parmenides] için, hiçbir gerçek değişim söz konusu değildir. Gerçek olan şey; görülebilir alanın [dünyanın] geçici tikel nesneleri (items) karşılığında tekil ve yetkin arketipler oluşturan, de-

4 Fizik, i, 8. Köşeli ayraca alınmış anlatımlar benim kendi eklemelerimdir. / Eğik çizgiler arasındakiler ise Türkçeleştirenin eklemeleridir -çn

değişmeyen ve kalıcı formlar dünyasıdır ki orada, bizlerin [burada] tür dediğimiz şeylerin pek çok yetkinsiz örnekleniminin karşılığı usla kavranabilen bir form olur. Değişim sorunun bu "çözümü" böylelikle, tümeller gerçekçiliği denilen şeyi üretir. Aristoteles'in ırasallaştırımıyla, bir "tümel" tekil, ama çoklu uygulanımlı, bir kendiliktir (*Metafizik*, vii, 13). (Platon'un kuramında) (algılanabilir) çoğulluğun üyelerinin ona katılımı ya da onda bir paya iye olması gibi daha zayıf bir anlamda, tümel aynı zamanda bir çoğulluk içerisinde varolur; tümel onların ortak yönüdür. Bir tümeller gerçekçiliği belirik dünyayla ilgili (yalın) gerçekçilikten ayırt edilmelidir. Örneğin, Platon'un durumunda, bu iki tip gerçekçilik taban tabana zıttır.

Tümellerin varoluşu lehine en bilinen argüman "çoka karşı tek" (one over many)* diye bilinir ve Platon bununla ünlenmiş olmakla birlikte, bunu hiçbir yerde belirtik şekilde dillendirmez. Buna karşılık, birçok diyalogda yinelenen bu argümanın daha zayıf ve uygulamalı versiyonları vardır. Aşağıdaki form etik özniteliklere uygulanmış olmakla birlikte, söz konusu argümanın varlıkbilimsel özünü, başka bağlamlarda yer alan "anlambilimsel" çeşitlemelerden daha iyi vermektedir.[5]

> "Öyleyse, bu —türeyi kastediyorum— pekin bir şey midir?"
> "Kesinlikle."
> "O zaman, Bilgelik gereği bilgeler bilge ve İyilik gereği de tüm iyi şeyler iyi değil midir?"
> "Kuşkusuz".
> "Ve bunlar gerçek şeylerdir; çünkü tersi durumda, bunlar yaptıkları şeyi yapamayacaklardır."
> "Elbette, bunlar gerçek şeylerdir."
> "O zaman, tüm güzel şeyler Güzellik gereği güzel değil midir?"
> "Evet, Güzellik gereği [güzeldirler]."
> "[Bunlardan] hangisi gerçek şeydir?"
> "Evet, buradaki almaşık nedir?"

---

* Denkel bu argümanı "teke karşı çokluk" diye adlandırıyor: *bkz. Nesne ve Doğası*, s.130 ff. ç.n

5 Örneğin, Devlet 59A [sic ...596A olmalı] ve Parmenides 147D-E. Aşağıdaki alıntı *Büyük Hippias* 287 C-D'dendir ve burada [eşd. İngilizce metinde] Anders Wedberg'in çevirisiyle (1971, s.30) sunulmuştur.

Aşağıda, günümüz felsefe tartışmalarında sık sık kullanılan, çok daha belirtik şekilde varlıkbilimsel nitelikli bir versiyonu formüle edeceğim. Bu argüman tikel kendiliklerin duyulabilir dünyasının yineleme ve depreşmelerle (recurrences) dolu olduğunu gözlemleyerek başlar. Sanki *aynı* renk, aynı örüntü hem buradadır, hem oradadır ve tüm evrene dağılmıştır. Bu gömlek, şu kalem, şu deniz ve şu gökyüzü hep mavidir. Birçok tikel aynı şeyi paylaşır; onların hepsi de ortak bir yön olarak maviye iyedir. Bu yüzden, özdeş-olmayan tikeller arasında özdeşlikler varmış gibi gözükür. Bu olgu ne bizim yarattığımız bir şeydir, ne de sırf bir görünüştür. Hakikati yansıtır ve dolayısıyla, tümellerin varoluşunu teslim etmek gerekir.

Usa yatkınsa, bu argüman bir tikeller çokluğunun paylaştığı tümel kendiliklerin varolduğunu saptamaktadır. Ne var ki, böyle olarak o, tümellerin somut algı-tikelleri dünyasından ayrımlı bir dünyada bulunduğunu belgitlemez (not demonstrate). Bu yüzden, bunları bağımsız bir aşkın gerçeklik içerisine mi yoksa belirik şeyler içerisine mi oturtmak gerektiği konusunda açık bir yeğleme söz konusudur. Platon ilk almaşığı seçerken, Aristoteles ikincisini seçer ve her yeğlemenin pekin bir bedeli vardır.

Değişim, nesne ve özellikle ilgili felsefesel tartışmanın antik arka alanının kimi ana çizgilerini izlemeye çalıştım. Asıl tartışma gelişirken, daha sonraki kimi tarihsel materyal ve çağdaş katkılar da aktarılacaktır. Böylelikle, 2., 5. ve 6. bölümlerde özellikler ve tümellerle ilgilenilecek; 2., 3., 4. ve 5. bölümlerde ise nesnellik [objecthood/nesne olma durumu] ele alınacaktır. Değişim ise 4. ve 7. bölümlerin başlıca konuları arasında yer alacaktır.

1.2 Gerçekçilik ve Görgücülük

Belirik dünyanın greçekçiliği ile görgücülük arasında hem bir gerilim hem bir yakınlık vardır. Bir yandan, bu son doktrin ilkine yaklaşmak için doğal bir yoldur; ancak öte yandan da, gerçekçilik görgücülüğün izin verebildiğinin ötesine geçme yönünde bir eğilim taşır. Fakat eğer gerçekcilik bizim doğru algısal inançlarımızın nesnel ve bağımsız karşıeşlere (counterparts) iye

olmasını gerektirecek şekilde alınmışsa, o zaman, gerçekçi bir temel olmaksızın da metafizik edemez. Dünyanın arı şekilde görüngüsel bir betimlemesi gerçekliğin bir açıklaması değildir (bkz. Gracia 1988, s. xv-xvi, 20-1). Dolayısıyla, böyle bir betimlemeye nesnel bakımdan yönelmiş olmayacağından, görüngüsel bir varlıkbilim olsa olsa yanıltıcı olacaktır. Metafiziksel bir inceleme ya gerçekçiliğin bir varsayımı ya da bir tözselleştirimiyle (substantiation, temellendirim) işe başlamak zorundadır; çünkü, gerçekçiliğin tutarlı şekilde reddedilmesi tasarım nesnesinin, tasarımın kendi dışında ve üzerinde, göz önüne alınmasına izin vermemektedir. Varlıkbilimi, asıl içeriğinden yoksun bırakmaktadır. İmdi, gerçekçi ve görgücü felsefesel eğilimler arasındaki gücül çatışma; doğrudan deneyim içeriği çerçevesinde elde edilebilir olmamakla birlikte yine de yorumu açısından zorunlu olan öğelerin konumlarıyla ilgilidir. Gerçekçilik; kendileri deney verilerinin bir parçası durumuna gelmeksizin, algılanan dünyadaki bağlantıları sağlayan şeylere (items) nesnellik yükler. Ancak eğer bizim dünyaya ilişkin bilgimizin biricik kaynağının deneyim olduğu inancı benimsenecek olursa, tutarlılık, böylesi nesnelerin bilinebilir nesnel kendilikler olarak reddedilmesini gerektirir gözükmektedir. Bunlar insansal varkalıma vazgeçilmez bir katkı yapabilirler; ama başarı ya da fayda doğruluk yaratmaz. Buna göre, bizim gerçekliği anlamamız açısından bunlar canalıcı olsalar bile, tözler, tümeller, türler, nedenler ve doğa yasaları gibi ilkelerin nesnelliği reddedilmek durumundadır. Zihnimizin yersiz ontik çoklaştırıma nerede başladığına karar vermek bakımından, gözlemlenebilirlik dışında, çok güvenilir bir ölçüte iye bulunmamaktayız.

Bu iki eğilimi usayatkın uzlaştırımlarla bağdaştırma girişimleri Aristoteles ve Locke gibi düşünürlerin felsefelerini belirlemiştir. Onların doktrinleri hem nesnelliğe hem de deneyime yer vermekte ve ortakduyuyla [sağduyuyla] uyumlu kalmaktadır. Ancak, bu filozofların her ikisi de özsel-bakımdan-kavramsal-olana nesnellik yüklemekte çok ileri gittikleri için, demek ki tözlere, özlere vb. değişik ölçülerde gerçeklik tanıdıkları için, şiddetle

eleştirilmişlerdir. Bu karşıçıkışlardan birçoğunun bütünüyle haklı olduğu düşüncesindeyim; ama bu eleştiriden alışılmış şekilde çıkarılan sonucu, yani bu filozofların bağlandıkları girişimin kendisinin tutarsız ya da savunulamaz olduğunu, da kabul etmiyorum. Bu deneme de aynı yöndeki bir başka çabadır. Burada, bir varlıkbilim açısından, ancak gözlemlenebilir olanın bilinebileceği varsayımından işe başlanılması ileri sürülmektedir.[6] Ama böyle bir görgül devinim noktası veriliyken, uzlaşılması olanaksız olan şey gerçekliğin *nitel* ve *tikel doğasıdır*.

Burada benim ana görevim biricik bileşenleri özellikler (properties, nitelikler) olan bir nesne nosyonu kurulumlandırmak (construct) ve meşrulaştırmak olacaktır. Bir algılanabilir -nesneler varlıkbilimi amaçlıyorum ve bunu, algılanabilir özdekselin terimleri içerisinde kurmayı güdemliyorum (intend). Bu yüzden, nesneleri, kabaca, verili yerleşimlerde örtüşmüş olan nitelik takımyıldızları olarak alacağım. Benim duruşum, bir yandan çağcıl kimi görgücüler, öte yandan Leibniz tarafından da değişik yollarla benimsenmiş olan Anaksagoras geleneğinin bir sürdürümü gibi görülebilir. Bununla birlikte, bu geleneği belirleyen genel tutumu, yani özelliklerin asla nesneler dışında varolmadığına ilişkin genelgeçer (ubiquitous) varlıkbilim olgusunu gözardı etme tutumunu, ben paylaşmıyorum. Aristoteles ise, tam tersine bu olguyu özsel kabul ederek, bunu, özelliklerin varoluşunun ancak nesneler içerisinde geçerli olduğuna ilişkin ontik koşul olarak görür ve buna "özünlülük"* (inherence) adını verir. Bağımsız şekilde varolan özellikler şey-türleri olmadıklarından, bizler onları ne gözlemleyebiliriz, ne de onlar gözlemlenebilirler, diye düşünür Aristoteles. Onun özünlülükle ilgili iyibilinen doktrini; nesnelerin belirik yönlerinin, demek ki niteliklerin, —algılanabilir somut şeyin taşıyıcısı olan— özdek tarafından [bu] nesne içerisinde biraraya getirilmiş olduğudur.

---

6 Bu yorumu matematiksel bilgiye uygulamak düşünülmemiştir.

* Denkel'in kendisi bunu Türkçede "iyelik ilkesi" diye nitelendirir (bkz. *Nesne ve Doğası*, s. 29 vd.) ç.n.

Birçoklarına öyle gelmektedir ki, bu doktrinin aklanmasından, bir nesnenin içerisinde, taşıyıcı işlevi gören nitel-olmayan bir şeylerin varolması gerektiği sonucu çıkar. Olasılıkla böyle bir varsayım nedeniyle, öbür geleneğe bağlı olan felsefeciler özünlülük ilkesini reddetmişlerdir. Reddedilmesi gereken şeyin, bu özünlülüğün kendisi değil, bu getirim (entailment gereklilik) olduğu düşüncesindeyim. Bir nesneyle ilgili olarak, özellikler taşıyan birşey olması gerektiğine inanmakla birlikte, böyle bir şeyin nitel-olmama durumunda bulunduğuna da inanmıyorum. İleriki bölümlerde öne süreceğim gibi, az önce dile getirmiş olduğum [düşüncenin] son kısmı Aristoteles'in kendi felsefesinden bile türetilebilecek bir görüştür. Ne var ki, böyle bir görüş felsefedeki "Aristotelesgil" denilen gelenekle şiddetle çatışmaktadır. Bu gelenek; nesneleri özellik katışmaçları gibi düşünmeye eğilimli olan ve hemen hemen hiç ayrıksız olarak, özünlülüğün nesnelerde nitel-olmayan bir yanın varolmasını getirdiğini varsayan felsefecilere karşı, özünlülüğün başlıca savunucusu olmuştur. Benim kendi düşüncem odur ki, varlıkbilimde böyle birşey asla hoşgörülmemelidir. Görgücülerin sık sık yakındıkları gibi, nitel olmayan birşey bizler için bütünüyle erişilemezdir ve inatla gizemli kalmaktadır. Nesnelerde varolduğu varsayılan ve asla bilinemeyen gizemli bir kendilik düşününü (idea) ben hiç paylaşmıyorum. Burada, gerçekçiliğin görgücülük lehinde dizginlenmesi gerekiyor.

Yaklaşımımın, yukarıda anılan her iki gelenekle de temel anlaşma ve anlaşmazlıkları tenselleştirdiğini az önce açıklamış bulunuyorum. Özelliklerin özünlü varoluşunun, nesnelerde nitel-olmayan bir yanın varolmasını getirdiği inancına karşıtlığım özdek nosyonu üzerinde odaklaşmamı gerekli kılmaktadır. Ereğim hiç de özdeğin varoluşunu yadsımak değildir. Onu varlıkbilimde alıkoyacak; ama bunu yaparken de nesneliğin [objecthood, nesne-olma-durumunun] açıklanmasında ona indirgenemez bir işlev yükleyen kavramlaştırımları reddedip, ona kesinlikle yumuşatılmış [benign, ılımlı] bir konum tanıyacağım. Bu yüzden, özdeğin ancak *özdeksel nesne* anlamında kabul edilebileceği savını ortaya atacağım; buradaki özdeksel nesne de özelliklerin terimleri içerisinde tüketici

bir şekilde açıklanabilir. Özdek bir nesnenin özelliklerini taşır, ama böyle olarak da onun kendisi özelliklerden oluşur (consist of).

Nesneliği [nesnel olmayı] açıklayan bir varoluş yönü olarak özdeğin reddedilmesi canalıcı bir Aristotelesgil doktrinin reddedilmesi olacaktır. Ben ise bu denli uzağa gitmeksizin, özdeğin kendisini indirgenebilir kılıyorum. Özünlülük ilkesini kararlılıkla gözetmemin içerimi şudur ki, eğer özellikler *birlikte varolarak* nesneleri biçimlendiriyorlarsa, bence bu onların —sanki tercih ediyorlarmışçasına— böyle yapmak üzere *biraraya gelmiş* olması [nedeniyle] değildir; bunun nedeni, onların [ancak] böyle bir şekilde varolmaları gerektiğidir. Aristoteles'in içgörüsünü büsbütün dışlayan şey başıboş dolaşan niteliklerin kabullenilmesidir; bu mantıksal bakımdan olanaksız bir şey değildir. Ne var ki, ben böyle bir şeyin, olanaklılığın başka her anlamı çerçevesinde, dışlanmış olduğuna inanıyorum. Bu yüzden, Hume'un şu görüşünü benimsemiyorum: "Başka bir şeyden seçik bir şey olarak her nitelik yalnızca başka her nitelikten değil, ama anlaşılamayacak bir töz kuruntusundan da ayrı şekilde varmış gibi düşünülebilir ve ayrı varolabilir" (1969, s.271)*. Ben ise tersine, niteliklerin, —nesnelerde tutsak edilmiş oldukları zaman yaptıkları gibi— sıkıdüzenli (disciplined) bir varoluşa yol açmaktan çok, içerisinde geniş ölçüde dağıldıkları bir dünyanın gerçek bir karabasan olacağı düşüncesindeyim.

Nesneliğin nitel kavramlaştırımını temellendirerek, bu yaklaşımı, doğadaki süreklilik ve düzen gibi, varlıkbilimsel açıklamanın öteki bellibaşlı alanlarına (targets) da yayacağım. Fiziksel varoluşun temelinin niteliklerde yattığına ilişkin inancımı ileri sürmek ereğiyle, bu alanlara giren bir dizi sorunun, sırf özelliklerin tikel doğası, andırımı ve dağılımı terimleri içerisinde açıklanmasını sunacağım. Örneğin, özelliklerin karmaşık andırım örüntüleri içerisinde evrene boylu boyunca yayılmış olduklarını ve bizim dünyadaki genelliklerle ilgili inançlarımızın, nesnelerin tikel yönleri arasında geçerli olan nesnel andırımlardan soyutlan-

* Karş. A. Yardımlı çev. s.214 ç.n.

dırılmış olduğunu saptamak isterim. Deneyime yansımış olan dünya-düzeni, bana kalırsa, karmaşık (complex, bileşik) özelliklerin varolmasından ileri gelmektedir. Biz bunlarda, evrenin asıl "çimento"suyla karşı karşıyayız; bunlar bizim kavramsal genellemelerimiz içerisinde, "tümeller", "özler" ve "nedenler" diye yorumladığımız şeylerin-ontik-özüdürler. Böylece bu yaklaşım Aristoteles ve Leibniz'in görgül-bakımdan-gözlemlenebilir-nesne-kuramlarından kimi özeksel (central) içgörüler almakta ve Locke'un özellik kavramlaştırımına borçlu bulunmaktadır. Özniteliklerin özünlülüğünü, arı nitel bir açıklamayla birleştirmektedir.

Bu incelemenin yöntembilimine ve yaklaşım yoluna ilişkin pek çok şey bunun kendi hedefince belirlenmiştir: Belirik fiziksel dünyanın varlıkbilimsel bir kuramını oluşturmak. Bu hedef, açıklanacak varoluş tipini özgülleştirerek (specifiying), geliştirilecek kuram için sınırlar da çizmektedir. Bu yaklaşım tam bir genellik iddia etmemekte ve en azından üç alanı kendi erimi dışında bırakmaktadır. Bunlar sözümona indirgenemez-şekilde-zihinsel denilen kendilikler (Kartezyen ego'lar gibi), nesnel olarak varoldukları söylenen soyut ilkeler (kümeler ve sayılar, v.b.) ve bilimin gözlemlenemeyen[7] kuramsal kendilikleridir (elektronlar ve kuarklar gibi). Bununla birlikte, bu varlıkbilimin söz konusu alanları kendi erimi dışında bırakmış olması onun, bunları varoluştan dışlamasını gerektirmemektedir. Onların varoluşunu savunmak için tikellikle güdülenimlenmiş olmamakla birlikte, ben onları hiç de mantıksal olanaksızlıklar gibi görmüyorum. Bir varlıkbilimin tümüyle genel olmak zorunda olmadığını düşünmekle beraber; onun, kendisinin doğrudan açıklamadığı alanları kapsamak üzere, tutarlı şekilde geliştirilmesine izin verecek bir "üretkenliğe" iye olması gerektiğine de inanıyorum. Benimsemiş olduğum yaklaşımın genel dizgeliliğinin (systematic) kısıtlı bir hedefe iye olmam nedeniyle burada boş bıraktığım alanlara da genişletilebileceğini umuyorum. Ne var ki, böyle bir görev, ay-

7 Gözlemlenebilen ile gözlemlenemeyen arasındaki ayırımla ilgili olarak, van Fraassen 1980, s. 13-19, 56 ff.'yi izlemekteyim ve "yönlendirilebilirlik"in deneyim yerine geçebileceğini kabul etmiyorum. Zıddı için bkz. Hacking 1983, s 23

rımlı bir çalışmanın konusudur. Bu yeğleme; burada tartışmakta olduğum savları betimler ve sınarken niçin bilimsel kuramdan örnekler kullanmadığımı ve hemen hemen dışlayıcı şekilde, tanıdık görüngüsel nesnelere, özelliklere ve değişime başvurduğumu da açıklayacaktır. Betimlemelerimde, renk gibi ikincil niteliklerin sık kullanılmış olması benim, tanıdık görüngüsel özelliklerin, kendilerini sağın şekilde andıran nesnel karşıeşlere iye olduğu varsayımına kuşku düşüren sebepleri (bunlardan kimileri yakın zamanlarda görgül bulgular olarak derlenmiş bulunuyor) tanımayı reddettiğim izlenimini vermemelidir. Bunların edimsel etkisini burada tartışmayacak olsam da, onlann bu varsayımı tartışılabilir kılmalarını anlıyorum. Ancak, benim böylesi örnekleri kullanma sebebim —metafizik üstüne başka birçok incelemede olduğu gibi— düşünülmesi daha kolay olan betimlemeler sağlamaktadır. Görüngüsel statüleri dolayısıyla tartışma uyandırmadıkları sürece, bu türden örneklenimlerden yararlanacağım. Sözgelimi, renklerin görüngüsel ilkselliğini (primitiveness) (çözümlenebilirsizlik), ya da bunların varlıkbilimsel savları temellendirmek yahut eleştirmekte bağdaşmazlığını iddia etmekten kaçınacağım.

Usayatkın hiçbir varlıkbilim bilimin *bulgu*larıyla çatışmaya giremez. Bu yüzden, felsefenin birçok alanı gibi metafizik de bilimle uyumlu olmalıdır. Bunu kabul ediyorum; ama onu, varlıkbilimi bütünüyle bilimsel *kuramın* hizmetine vermeye yatkın gözüken kimi bilimsel-zihniyetli-felsefecilerin tutumundan da ayırt ediyorum. Böylesi düşünürlerin elinde, varlıkbilim —belirik dünyaya ve onun kendiliklerine, gerçekliğin yanlış bir resmini bizlere veriyorlarmış gibi davranmak pahasına— mikrofiziğin kuramsal kendiliklerinin varoluş koşullarının incelenmesi durumuna gelmektedir. Bunlar örneğin, bizim görüngüsel kavramları dile getiren sıradan anlatımlarımızın edimsel özelliklerden ve şeylerin ilişkilerinden kökten ayrımlı olduğunu, bu ikisinin "oldukça zor denk düştüğü"nü ve gerçek özelliklerin ancak bilimsel kuramla kavranabileceğini ileri sürmektedirler (Mellor 1991, s. xviii, 181. Karş Hacker 1987, s. 55). Bu duruşu ben fazla "Eleacı" buluyor **ve** bu bakımdan, onunla hiç uyuşmuyorum.

Eğer deneyime dayanan söylem ve kavramlarımız gerçeğin kendisi konusunda bütünüyle yanlışsa, gözlemlenemeyen bir alana sık sık gönderme yapan bilimsel kuram nasıl olur da gerçekle ilgili olmak yönündeki iddialarına bir görgül temel kazandırmayı umabilir? Bu bir kimsenin bindiği dalı kesmesi olmaz mı? Şunu derken Russell'la aynı düşüncedeyim:

> *Tarihsel bakımdan, fizikçiler nahif gerçekcilikten, demek ki dışsal nesnelerin sağın şekilde gözüktükleri gibi oldukları inancından, yola çıktılar; özdeği, algıladığımız şeye bütünüyle benzeşmez bir şey durumuna getiren bir kuramı, bu varsayım temelinde geliştirdiler. Böylelikle, birkaç felsefeci dışında hiç kimse ayırdına varmamış olsa da, onların sonucu onların öncülüğüyle çelişmiş oluyordu. Bu yüzden, bizler eğer fizik doğruysa, nahif gerçekçiliğin bu önsavının algılardan fiziğe geçerli bir çıkarım yapılacak şekilde değişkeleştirilip değişkeleştirilemeyeceğine (modified) karar vermek durumundayız. Tek sözle: Eğer fizik doğruysa, bilinmesi olanaklı mıdır? (1948, s.213).*

Açıkçası, bir bilimsel-kurama -ilişkin- varlıkbilim bu kuramla birlikte ayakta kalmakta ya da çökmektedir, ve bir kez daha Russell'a başvuracak olursak, "fizikçilerin kuramlarının sürekli olarak değişkeleşim (modification) geçirdiğini görüyoruz; öyle ki, hiçbir sakınımlı bilim adamı herhangi bir fizik kuramının bundan yüz yıl sonra da hiç değişmeksizin kalmasını bekleyemez" (s. 213). İnsansal açmazımız veriliyken, kalıcı gözüken şeyler görgül olgulardır ve biz gerçekliği anlamak için sonul temellerimize bunlarda iyeyiz. Bu nedenledir ki, ben varlıkbilimin, belirik dünyanın çeşitli yönlerinin açıklamalarını geliştirmeyi kendi birincil görevi gibi görmesi ve sonra da, uygulanımını bu elverişli noktadan devinerek genişletmesi gerektiğine inanıyorum. Erken doğa-filozofları ile bizleri ayıran binyıllar boyunca onları izlemiş olan çeşitli başkaları gibi ben de aşağıda, görgül kavramlarımızın dünyanın kendiliklerine denk düştüğünü —böylesi bir önvarsayımın, bilimin (zorunlu olarak, kuramlarını değilse de) bulgularını boşlamaması ölçüsünde— varsayacağım. Nesneleri, özellikleri ve değişimi, —ardında yatan şeyden çok— gördüğümüz şeyde karşı karşıya bulunduğumuz şekliyle tartışmayı amaçlıyorum.

İkinci Bölüm
SONULLUK VE NESNELİK

2.1 Varoluşun Temel Birimleri

Ortakduyunun [sağduyunun] somut kendiliklerinin fiziksel dünyanın sonulları, (ultimates)* olup olmadıkları, nesneliğin** çözümlenme tarzıyla sıkı sıkıya ilişkili olan bir sorudur. Kimi felsefeciler bu yakın ilişkiyi karşılıklı bir kavramsal bağımlılık gibi görme, böylelikle bu iki sorunu aynı kefeye koyma eğilimindedirler. Onlar özellikler ya da olaylar temel alındığında, fiziksel tözün birincilliğini reddetmek gerektiğini ve ancak bir "arı" töz görüşünün, nesneleri, fiziksel gerçekliğin temel birimleri olarak kabul edebileceği düşüncesinde gözükmektedirler. Ben ise, bu ilişkinin yakınlığını yadsımaksızın, burada mantıksal bir bağlanım olduğu düşününe (idea) karşıyım. Ben sözgelimi, nesneliğin nitel bir açıklamasının sağın olarak benzer şeyleri sayısal bakımdan özdeş alması gerektiğini, ya da töz inancının bir dayanak (substratum) yahut sözümona bir "bireyleştirici öz" varsayımı olmaksızın ayakta kalamayacağı düşüncesinde değilim. Fiziksel-varoluşun-temel-birimi nosyonu metafiziksel çözümlemenin bir sonulundan (ultimate), öteki ilkeleri açıklayan ama kendisi başka bir şeyle açıklanmayan bir ilkselden, ayırt edilmelidir.

---

* Burada, tek bir sözcük kullanma gereğinden ötürü zaman zaman "sonullar" sözcüğüyle karşılanmış olan "ultimates" varoluşun temel sonul öğeleri"ni, "yapıtaşları"nı (Denkel) imlemektedir (karş.A. Denkel, *Nesne ve Doğası*, K.I, Bl.1) ç.n.

** Objecthood: Nesne olma durumu, nesnelik -ç.n.

Diyelim ki, "fiziksel bakımdan bağımsız olmak" fiziksel uzayda kendi başına, başka herhangi bir şeyin desteğine gereksinim duymadan, varolma yetisine iye herhangi bir şeyin durumunu imlesin.[1] Böylece, bir kendilik eğer açıklanan anlamda bağımsız (eşd. uzayda taşıyıcısız varolma *yetisinde*) ise, o başka bir şeyin bir parçası olsun ya da olmasın, bu durumda ben onun bu fiziksel varoluşun en azından gücül bir *birimi* olduğunu söyleyeceğim. Bir şey eğer ayrışıksa (detached), demek ki fiziksel bakımdan bağımsız olmaya ek olarak bir birimin bir parçası da *değil* ise, [o zaman o bu] fiziksel varoluşun edimsel bir birimi olur. İster gücül ister edimsel olsun, fiziksel varoluşun bir birimi olmak kendisinden öteki şeylerin yapılandırıldığı *en küçük* birimler olmayı içerimlemez; temel parçacıkların yanısıra gökbilimsel cisimler de fiziksel bağımsızlığa iyedirler. Böyle bir *şeyin*, *daha karmaşık* ve oylumlu yapılar oluşturmak üzere başkalarına fiziksel bakımdan eklenmesi (eşd. uzayda kaynaşma) ve birtakım sebeplerle bir kısıta (limit) varana dek, fiziksel bakımdan bağımsız birimlere ayrılabilmesi olanaklı olmalıdır. Üstelik, fiziksel bir birim olmak mantıksal seçiklik ya da yalınçlık (simplicity) dolayısıyla iyelenilmiş bir ontik konum da değildir. Nesnelerin, kendi nitel ayrımlarıyla çözümsel bakımdan ayırt edilebilen (ve zihin tarafından soyutlandırılabilen) çeşitli yönleri gibi pekin kendilikler fiziksel bakımdan bağımsız değildirler. Fiziksel birimlerin çözümsel bakımdan karmaşık, somut kendilikler olması söz konusudur ve bu bizim evrenimizin temel metafiziksel olgusudur. Dolayısıyla, fiziksel birimler fiziksel varoluşun çözümlenmesinin hiç de sonulları değildirler. Fiziksel bakımdan bağımsız herhangi bir kendilik, yani ortakduyunun herhangi bir somut şeyi, kendisini, kendileri bağımsız olmayan kendiliklerin terimleri içerisinde çözümlemeye sunar. Fiziksel gerçekliğin kendisinin bir öğesi olsa bile, çözümsel bakımdan sonul olan şey başkalarına eklenerek ya da başkalarıyla biraraya gelerek, bir cisim ortaya çıkarmaz: Kendini ondan fiziksel bakımdan ayırmaksızın, bağımsız bir cismin bir yanı olarak varolur.

---

1 Karş. Aristoteles'in birincil tözü, *Ulamlar* [Organon I: Kategoryalar H.R. Atademir çev. s.6, ff. Burada çevirmen, "toz" yerine "öz" demektedir.] ve *Metafizik*'te, xii, 5 ve Descartes'in tözü, *Principles of Philosophy*, i, 51, 1955, s.239. [*Felsefenin İlkeleri*, M. Karasan çev. ss. 59-60]. Bu düşünün arındırımları için, bkz. Rosenkrantz ve Hoffman, 1991 ve Lowe, 1994.

2.1.I Özellikler Karşısında Nesneler

"Bizleri kuşatan dünya nelerden oluşmuştur ve somut fiziksel gerçekliğin temel bileşenleri nelerdir?" şeklindeki tanıdık sorunun, yukarıdaki ayırımlar ışığında görülmesi gerekir. Böyle bir soru başka her şeyin kendisinden yapılandırıldığı en küçük, ya da zamansal bakımdan en erken, varoluş türünün özgülleştirimiyle (specification) değil, varoluş ulamlarıyla ilgilidir; eğer bu en küçük ya da en erken varoluş türü özgülleştirilmiş (specified) olsaydı, bu sorumuz onunla ilgili olarak da sorulabilirdi.

Çevremizde, çeşitli boyutlarda olup, ayrımlı konumlarda bulunan, birbirleriyle ayrımlı ilişkiler biçimlendiren ve herbirisi varsıl bir nitelikler çeşitliliği taşıyan bir nesneler çokluğu gözlemleriz. Sözgelimi, tuttuğum bu kalemin bir şekli, bir ağırlığı, bir sertliği, bir dokusu, bir rengi, vb. vardır ve ben onunla yazarken, onun gözüme ve değdiği kağıda göre konumu da sürekli değişkeleşmektedir. Zamanla yıpranıp, çizikler ve çatlaklar edinmekte, ucu aşınmakta ve görevinin en son aşamasında da çok daha köktenci formel değişimler geçirmektedir. Bu yüzden, bir görüş açısından dünya; bütünden ayrılarak bireysel nesneler durumuna gelmiş olan parçaların kaynaşmasından yapılmış nesnelerden oluşmuştur. Özelliklerin taşıyıcıları olup değişime uğrayanlar bunlardır. Ne var ki, bir başka görüş açısından, böyle herhangi bir nesnenin kendisi, iye olduğu söylenilen niteliklerden başka bir şeyden ibaret de gözükmemektedir. Bu bizim üzerinde odaklaşmaya özen gösterdiğimiz her nesne parçası için geçerlidir ve düşünülebilecek en küçük şeyler için bile doğrudur. Bu anlamda, eğer biz uzayın bir bölgesine yayılmış olan her özelliği sayabilseydik, dışarıda başka hiçbir şey kalmazdı, yani, burada sayılacak ek hiçbir nesne olmazdı. Ama, diye yakınılabilir, böyle bir görüş değişimi gözden kaçırmaktadır. Zamanla her nesne kendi niteliklerini ya da uzaydaki konumunu değiştirerek, değişir; dünyada, bundan bağışık hiçbir nitelik yoktur. Özellik - değişimi olay diye nitelenip, pekin bir zaman dönemi boyunca uzayın bir bölgesinde yer alan her olay sayılabilseydi, sayılacak başka hiçbir şey de kalmamış olurdu. Öyleyse, dünyanın kendisini algıda beliriklendirme (manifest) tarzının betimlenmesi, almaşık bir şekilde —herbirisi, ayrımlı fel-

sefesel yaklaşımlarla, varoluşun sonul birimi diye önerilmiş olan— üç ayrı betimsel ilkselin (primitives) terimleri içerisinde yapılabilir. Bunlar *nesneler*, *nitelikler* ve *olaylardır*.

Bu üç görüşten en eskisi nitelikleri nesnelerden daha temel görmekte, çünkü —başka şeylerin yanısıra— nesnelerin nitelik tutamlanndan başka bir şey olmadıklarını önermektedir. Bir tutam içinde nitelikler uzay ve zamanda aynı konumu işgal ederler, yani bir arada bulunurlar (compresent). Böyle bir kavramlaştırımın iki versiyonu vardır. Biri antik [versiyondur] ve nitelikleri nesnelerden ulamsal bakımdan ayırmadığı için, nitelikleri temel alır. Bu yüzden de, nesneliği [nesneyi] bir nitelikler tutamına indirgemez; bu sonuncuları fiziksel birimler diye görür. Atomcuların ayrık tutulmasıyla, birçok Socrates-öncesi düşünür nitelikleri şeyler olarak görmüşlerdir.[2] Bu doğrultuda düşünüldükte, nesnelerin, kendi parçalarına ayrılmaları anlamında, niteliklerine ayrılmaları gerektiğini kestirmek doğaldır. Ama eğer durum böyle olsaydı, nitelikleri oluşturdukları tutamlardan fiziksel bakımdan yalıtlamak, ya da soymak da olanaklı olurdu. İye olduğumuz şekliyle dünyada bunun olamayacağı yukarıda belirtilmiştir ve her şeyde başka şeyden biraz var olduğu şeklindeki Anaksagoras doktrini (DK59 B11, B6, B8, B3) bu olanaksızlığı, bu ayırımı gözardı eden bir duruşnoktasından, kısmen açıklamaktadır. Şeyler parçalarına ayrılarak yalıtlanmış niteliklere asla ulaşılamayacağı da, "bağımsız" niteliklerin fiziksel bakımdan biraraya getirilmesiyle şeylerin elde edilemeyeceği de, Anaksagoras açısından, şimdi bizlerin çoğu için olduğu denli, açıktı.

Nitel Açıklama'nın çağcıl ve çağdaş formları nesneleri gerçekten de niteliklerinden ayırt etmektedir. Ne var ki, böyle bir görüşün birçok savunucusu nesnenin bir nitelikler toplamı olduğunu ileri sürmekte, böylece nesnelerin değil de niteliklerin fiziksel varoluşun

---

2 Robinson 1968, s.25. Anaksagoras'ın felsefesi tutam görüşünün en erken versiyonu olabilir. Bu sanıyla ilgili kuşkular için bkz. Sorabji 1988, pp.61-6 [Bunun] atalan arasında Platon da anılabilir. Bkz. Theaetetus, 157B 8-C2, 209C 7; Timaeus, 49E-50A. Tutam görüşünün ilk belirtik bildirimi için bkz. Epikûros'un Mektubu, akt. Sorabji, 1988, s.48. Bu son yapıtın 4. bölümü erken tutam-kuramlarının varsıl bir tartışmasını da sağlamaktadır.

birincil bileşenleri olduklarını içerimlemektedir: Nitelikler nesnelerden bağımsız ya da ayrılmış şekilde asla gözlenemeseler bile, bu, niteliklerden başka herhangi bir şeyin nesnelerle ilgili (relevant) olması, ya da bu sonuncular açısından bağımsız olmanın fiziksel bakımdan olanaksız olması anlamına gelmez.[3] Nesnelerin fiziksel sonulluğunu yadsıma bakımından bu çağcıl Nitel Açıklama versiyonları Aristoteles'in doktrinine ve onu izleyen geleneğe aşırı tepki göstermektedirler. Onlar varoluşun fiziksel anlamdaki temel birimlerini çözümsel anlamdaki temel birimlerle yan yana koymakta ve bu tutum onları, niteliklere, onların içerisinde özünlü oldukları nesnelerin parçaları gibi davranmaya götürmektedir. Böyle bir yaklaşıma *prima facie** bir karşıçıkış; (niteliklerin kendileri olmayan) parçaların birbirleriyle birarada-mevcut (compresent) olmamasına ve niteliklerin de parçalar olmamasına karşın, ayrıksız bir olgu olarak, bunların nesnelerden asla yalıtık varolmadıklarını ileri sürmektedir. Ne var ki, böyle bir argüman işlenmeyi gerektirmektedir. Nitel Açıklama'nın, bir nesnenin özelliklerinin onun parçaları arasında yer almasını gerektirip gerektirmediği konusunu daha ayrıntılı olarak düşünmek gerekir. Her şeyden önce, Nitel Açıklama'nın, yukarıda değindiğim yanyana-getirmeye mantıksal bakımdan mahkûm olup olmadığını anlamak istiyoruz. Bir başka sorun özünlülükle (inherence) ilgilidir: Özelliklerin nesneler içerisinde özünlü olması, hiç ayrıksız, bizlerin gözlem dünyamızın bir olgusu olarak varsayıldıkta, bu [durum] özelliklerin, nesnelikle bütünleşmiş nitel-olmayan bir ilkeyle taşınması gereğini de getirir mi? Kesim 2.2'de, her iki gerekliliğin de varolmadığına inanma sebeplerimi sunacağım. Yine de, eğer bir nitel açıklama böylesi gerekliliklerin geçerli olduğunu varsaymaktaysa, böylelikle yapılmış olan hata bu yaklaşımın doğasından kaynaklanan bir hata değildir.

---

3 Benim "antik" ve "çağcıl" versiyonlar arasındaki ayırımım van Cleve'in (1985), tutam kuramının "kaba" ve "inceltilmiş" versiyonları arasındaki karşıtlığına denk düşmemektedir. Benim "çağcıl" versiyonlar dediklerimin birçoğu ve "antik" dediklerimin de tümü onun "kaba" ulamlaştırımındadır.

* *prima facie* : İlk bakışta ç.n.

Atomculardan ayrı olarak, Aristoteles varoluşun temel birimlerinin nitelikler ya da olaylar değil de, —kendisinin "birincil tözler" dediği— nesneler olduğu görüşünü belirtik şekilde savunan ilk filozoftu. Ona göre, yalnızca birincil tözler "bir birim ırası"na iyedirler ve asla herhangi bir şeyle yüklemlendirilmiş değillerdir (never predicated of anything): Onlar kendi varoluşları açısından başka herhangi bir şeye bağımlı değildirler. Gerçekten de, eğer onlar varolmasaydı, "başka herhangi bir şeyin varolması da olanaksız olurdu" (*Ulamlar**, 2 ve 5). Nesneler dışında, her şey bağımlı bir varoluştur. Zamanla, niteliklerin ve gerçekte nesnenin tüm özniteliklerinin (elbette, onun doğasını oluşturanlar dışında) yeri [başkalarınca] alınabilir ve böyle her yer-alımla birlikte nesne de dönüşür (alters). Böylece, nesne içerisinde çok çeşitli olaylar yer alır. Özniteliklerin ve olayların büyük çoğunluğunun geçici ve zamansal varolmasına zıt olarak, nesne değişim boyunca *kalıcı olan* (*persists*) şeydir ve niteliklerinden birçoğunu yenilemesine karşın, çok uzun bir zaman dilimi boyunca [kendisiyle] özdeş kalır. Kuşkusuz, niteliklerinden pek çoğu değişen yahut canalıcı kimi niteliklerini yitiren nesne de yokolup gidecektir, ama o durumda bile —diye gözlemler Aristoteles— geride tözsel —belki de sonul *bakımdan* nitel olmayan— bir şey kalacaktır. Aristoteles'e göre, nesnelerin, salt nitelik tutamlarından öte olmalarına ilişkin bu son ilkeyi içermesinin nedeni budur. Aristoteles böyle bir temele *dayanak* (*substratum*), ya da altta-yatan-özdek [taşıyıcı] diye niteler ki, bunun kendisi de edimsel nesnenin ortaya çıkmasından önce, tıpkı büstün yontulmazdan önce bir mermer yığını olması gibi, bir nesneydi (*Fizik*, i, 7). İmdi, Aristoteles'in nesnelerin ya da birincil tözlerin, temel olduğuna ilişkin doktrini fiziksel sonulluğu (ultimacy) ileri sürmektedir ve bu onun çözümsel temellerle ilgili görüşünden özenle ayırt edilmelidir: İyi bilindiği üzere, Aristoteles nesneliği (objecthood), birlik içerisindeki özdek ile forma çözümlemektedir [ayrıştırmaktadır]. Önceki kesimde ileri sürmüş olduğum ayırımda yankısını bulmuş olan şey, [başka] her şeyden öte, tam da bu tarihsel soyağacıdır (ancestor).

---

* Categoriae ç.n.

Zaman zaman açık olmamasına ve bir bakıma ara sıra çatışan açıklamalar da sunmasına karşın, Aristoteles'in düşüncesinde, dayanak duyulardan kaçan bir kendilik değildir. Dayanak kendisini fiziksel dünyada sıradan şekilde belirliklendirdiğinden, niteliklerden tümüyle yoksun da değildir. Aslında, bir nesne kendi tüm niteliklerine, bu nesne olmak dolayısıyla (*qua*), iye değildir; onun özniteliklerinden birçoğu her şeyden önce dayanağın özniteliklerdir.[4] Bu doğaldır, çünkü, başka bir nesneyi oluşturan bir özdek parçası olarak dayanağın kendisi cismin her özelliğine iyedir ve gerçekte o gücül bakımdan bir cisimdir. Ancak, hiçbir edimsel özellik içermeyen *prime matter*, ana özdek* denilen "en-derin"-dayanak duyular açısından büsbütün erişilmez olacaktır. Ortaçağdaki Aristotelesgil düşünce, nesnenin "formu"nu, sırf bir nesnenin —kendi altında yatan— tözün nitelikleri dışında ve üzerinde edindiği nitelikler gibi değil; ama her formel yönü, yani nesnenin taşıdığı söylenen her özniteliği, içeriyormuş gibi görüyordu. Dolayısıyla, görgül görüşaçısından oldukça gizemsel bir görüntü edinen dayanak daha çok ana-özdek gibi yorumlanıyordu. Felsefe tarihi açısından bunun sonucu; Aristotelesçiliğin önvarsaydığına inanılan bu en-bulanık-ilkeyi kabullenmedeki gönülsüzlük nedeniyle, birçok felsefecinin, nesnelerin fiziksel bakımdan temel olduğuna ilişkin savı da yadsıması olmuştur. Ne var ki, nesneleri ya da tözleri fiziksel varoluşun temel birimleri olarak almanın, dayanak terimleri içerisinde bir açıklama yükümlülüğü getirmeyeceğini yukarıda göstermiş bulunuyorum ve hatta kabul edilmiş olsa bile, bu büsbütün görgül-olmayan bir ilke de olmayacaktır.

---

4 *Metafizik*, VII, 3, 8. Dayanağın bilinemeyen bir şeye (subject) indirgenme gücüllüğünün oldukça ayırdında olan Hellenistik felsefe Aristoteles'in *Metafizik*, VII,3'deki açıklamasını, özellikler taşıyan belirsiz bir uzam olarak yeniden yorumlama yönünde güçlü bir girişimde bulunmuştur. Bu argümantatif arayışta özeksel kişiler Simplicius ve Philopnus'dur ve onlar Descartes ve Newton gibi çağcıl düşünürleri derinden etkilemişlerdir. Bunun tarihi için bkz. Sorabji 1988. Belirsiz uzamı düşünmek olanaksız gözüküyor. Ne var ki, eğer düşünülebilirse, o belirgin duruma gelir ve o zaman da, Aphrodisiaslı Alexander'ın imlediği gibi, bir formu içerimler.

* *Prima materia*: asal özdek ç.n.

Locke dışında, çağcıl görgücü felsefeciler dayanağın meşruluğunu reddetmektedirler. Bu ise onlarda, Nitel Açıklama yönünde bir eğilim yaratmıştır. Görüngüsel dünya bakımından, Leibniz de bu eğilimi yarı belirtik bir şekilde paylaşır (1896, s.226). Çağcıl felsefede, Bertrand Russell, G. F. Stout, Donald Williams ve Keith Campbell Nitel Açıklama'nın yandaşları arasında en seçkin olanlardır.[5] Öte yandan, birincilliği nesnelere veren görüşün çağdaş temsilcileri olarak da, yaşayan üç seçkin düşünürü anmak isterim: Peter Strawson (1959), David Armstrong (1978, 1989) ve Anthony Quinton (1973,1979). Bütün bu yazarların ortak bir ırasalı; herbirisi tartışmanın bir yanında olmak üzere, onların, fiziksel varoluşun temel birimlerini çözümsel sonullarla (analytic ultimates) karıştırmaktan türeyen savlara bağlanmış olmalarıdır. Daha belirtik şekilde bildirildikte, onlar bir yandan, nesnelere birincillik vermenin gizemsel dayanakların varolmasını gerektirmediğini bütünüyle gözardı etmekte; ama öte yandan, nesneliğin nitel çözümlemesinin evrenin fiziksel birimlerinin nesneler değil de nitelikler olduğu sonucunu doğurduğunu varsaymaktadırlar. Dolayısıyla, bu yanlış-kavramlaştırımların da eklendiği Nitel Açıklama versiyonlarını ben "kaba" nitel açıklamalar diye niteliyorum. Nitel kuram ile töz kuramı arasında usayatkın bir uzlaşmanın gerçekleşebilmesini, kesinlikle bu varsayımların önlediğini düşünüyorum ve bu çalışmadaki ereğimin bir kısmı da, her iki yaklaşımın üstünlüklerinden yararlanan, böyle ılımlı bir konum ileri sürmek ve bunu bir bakıma iyileştirmektir.

2.1.2 Temeller Olarak Olaylar

Fiziksel gerçekliğin temel bileşenlerinin olaylar olduğuna ilişkin doktrin daha yeni bir gelişmedir. Belirtik bir biçimde, A. N. Whitehead ve —mesleğinin ayrımlı aşamalarında, bir bakıma değişebilen içerikler altında— Bertrand Russell tarafından savunulmuş-

5 Stout 1923, 1930; Russell 1948; D. Williams 1966, 1986; Campbell 1976, 1990. Russell özellikleri tümeller diye görürken, ötekiler bunları tikel örneklenimler olarak alırlar. Bir özelliğin bu son kavramlaştırımı, Williams'ın ardından, bir "trop" (değişmece/trope) olarak tasarımlandırılmıştır.

tur. Russell'ın daha önceki 'olay' nosyonu daha geniş ölçüde kabul edilen 'özellik değişimi' düşününe çok daha yakındır. O böyle bir kavramı zihninde tutarak, olayların —kendilerinden adeta özdeksel nesneler kurulumlandıran— temeller olduklarını ileri sürmektedir (1956, s. 329, 341). Ne var ki, Whitehead ve Russell'ın daha sonraki yaklaşımlarında, 'olay' nosyonu sıradan nosyondan ayrımlıdır; birinci filozofun kavramı kabaca uzay-zamansal bakımdan sürekli bir nesneye denk düşerken, ikincininki bir nesnenin zamansal bir kesidi (ya da parçası), anlık bir özellikler birlikteliğidir (öbekleşim, compresence).[6]

Açıktır ki, nesneleri sırf "olaylar" ya da "süreçler" diye yeniden adlandırmak onları böylesi nosyonların terimleri içerisinde çözümlemek ya da açıklamak olmayacaktır. Bu anlamda, "olaylar" ya da "süreçler" kendilerinden nesnelerin derlendiği (composed) öğeleri değil, yalınç olarak nesnelerin kendilerini imleyecek ve böyle bir sav, bana hiçbir açıklama getirmiş olmayacaktır. Ne var ki, eğer bir olay zaman içerisinde verili bir noktadaki bir özellikler birlikteliğini imlemek için oluşturulmuşsa, o zaman, olayların-temelliği kuramı, ya da "olay *kuramı*", zaman içerisindeki bir uğrakta nesneliği çözümleyen Nitel Açıklama versiyonundan ayırt edilemez duruma gelir. Bu şekilde yorumlandıkta, olay kuramı Nitel Açıklama'yı sırf yeniden adlandırmış olur. Bundan şu çıkmaktadır ki, bu sonuncu yaklaşımla ilgili olarak burada söylediğim her şey olay kuramının böyle yorumlanışına da uygulanabilir. Öte yandan, zaman boyutunda nesnelerin *zamansal-bakımdan-uzatılmış*-özellik-birliktelikleri [zamana-yayılmış-özellik-öbekleşimleri] olduğu- önermesi de özünde, Nitel Açıklama'nın dört-boyutlu bir versiyonuna gelip dayanmaktadır. İmdi, bir zaman dönemi boyutunda çok sayıda (zamansal bakımdan uzatılmış/zamana yayılmış) niteliğin yerini yenilerinin alması ve, yeterince uzun bir aradan sonra, kerte kerte tüm niteliklerin değişip, nedensel bakımdan ilişkili ardışımların şekilenmesi savı gözönüne alındıkta, dört boyutlu özellik birliktelikleri de süreçler gibi görüleceklerdir. Bu yüzden,

---

6 Bkz. Whitehead 1929, s. 114-124. Russell'ın, daha sonraki 'olay' nosyonuna geçişinin başlangıcı 1927, s.286'da görülebilir ve bu [geçiş] 1948, s. 97-8'de tamamlanmış olur.

kimi felsefeciler dünyanın bu noktadan betimlenmesinin, nesneleri süreçlere çözümlediğine/ayrıştırdığına inanmaktadırlar. Böyle bir yaklaşıma tepki ise, daha önce sunulmuş olanlara benzeşimli olacaktır: Burada "süreç" yalınç olarak zamansal bakımdan (dört-boyutlu olarak) yayılmış özellik birlikteliklerini yeniden adlandırmaktadır. Değişimin tümelliği varsayıldıkta, herhangi bir özelliğin zamansal varoluşu onun yerini bir başkasının almasıyla sonuçlanır, ve eğer her olayın ya da değişimin bir nedene iye olduğu doğruysa, böyle bir yeniden-yerleşim de nedensel bir olum (oluşum, occurrence) olur. Burada da, olay (ya da süreç) kuramı — ilk elde kendisinden türetilmiş bulunduğu— Nitel Açıklama'yla birlikte ayakta kalır, ya da çöker. Ben bir sonraki kesimi, dünyanın dört-boyutlu kavramlaştırımına ve bu kavramlaştırımın, nitel (ve dolayısıyla bununla ilgili şekilde yorumlanmış olan olay temelli) açıklamanın doğruluğunu gerektirip gerektirmediği düşüncesine ayırıyorum. Orada üzerinde odaklaşılacak ana sorun dört-boyutlu bir kavramlaştırımın, kendince seçilmiş bir özdeği (zamansal bakımdan yayılmış) niteliklerin tutamlaştırımı durumuna getirip getirmediği olacaktır. Ne var ki, böyle bir tartışmayı açmazdan önce, olaylar ulamı adına yapılabilecek biricik tözsel iddia olarak gördüğüm bir şeyi de yoklamak isterim. Russell'ın önceki kavramlaştırımı ve bunun, daha yakın felsefe içerisindeki uzantısı üzerinde yoğunlaşacağım: Bu; bir olayın, ya bizlerin nesne dediğimiz şeyin bir yapıtaşı olduğuna, ya da nesne ulamına —nesnedeki değişim olarak açıklanmayıp— eşit ölçüde temel oluşturan bir varoluş-ulamı olduğuna ilişkin düşündür.

Olayların, kendilerinden nesnelerin oluşturulduğu öğeler oldukları savına başlıca engel; olaylarda yoksun bulunan ve olaylarca açıklanamayan, pekin tümel nesnelik-özelliklerinin varolması olacaktır. Gerçekten de böyle bir iddia ileri sürülmüştür ve buna karşılık olarak olay kuramı ya ileri sürülen özelliklerin doğruluğunu (genuineness) yahut tümelliğini yadsımak, ya da, bir olaylar birlikteliğinin bunların varolmasını açıklayabileceğini göstermeye çalışmak zorundadır. Üstelik, şu da açık olmalıdır ki, olaylar özellik değişimleri olduklarından, bu aynı sorun töz [eksenli açıklama] ile nitel açıklama arasında da bir tartışma noktasıdır.

İndirgenemez şekilde nesnelere ilişkin (belong) oldukları diyemlenen (purported) özellikler hangileridir? Tözlerin birincilliğini ileri süren felsefeciler *bağımsızlık* ırasının yanısıra, *girilemez* olmak bakımından da, nesnelerin olay ve özelliklere zıt olduklarını gözlemlemişlerdir. Eğer nesneler olaylardan kurulmuş olsalardı, bu sonuncuların girilebilir olması veriliyken, nesnelerin de öyle olması gerekecekti. Girilemezlik genel-özelliğini taşıyan nesneler olaylar içerisinde bulunmadıklarından, onların, bu sonunculara indirgenemez ve bunların terimleri içerisinde açıklanamaz olması gerekir. Bu ilkeyi, yani iki nesnenin aynı zamanda aynı yerleşimi (location) elde tutamayacakları iddiasını, daha yakından inceleyelim. Bir nesne gerçekten de başka bir nesnenin boş yerlerini [boşluklarını], oyuklarını işgal edebilir. Yuttuğum bir bardak su ve elmaya sapladığım bir bıçak midemin ve elmanın boş bıraktığı boş uzayları işgal eder ve bu son çift [mide ve elma] ilkini [su ve bıçağı] kuşatır. Ne var ki, açıkcası, bunlar uzay-zamansal örtüşme durumları değildir ve girilemezlik ilkesini çiğnemezler. Değişik olaylar ise tam tersine aynı nesnelerle, onların işgal ettikleri uzay-zamansal konumlarda örtüşebilirler. Nesnelerin özelliklerindeki değişimler olduklarından, olaylar nesneler içerisinde olupbiterler. Donald Davidson'un aktardığı, eşzamanlı şekilde hem döndürülen hem de ısıtılan küre örneği (1980, s.178) böyle bir örtüşmeyi çok canlı şekilde betimlemektedir.[7]

Girilemezlikten yola çıkan argümana karşı, Russell —görgül bir inanç olmadığından— bunun mantıksal bakımdan zorunlu bir şey olması gerektiğini imler; bu da, özdek nosyonunun kendisinin mantıksal bir kurulum (construction) olduğunun bir belirtimidir (indication). Başka sözcüklerle, eğer herhangi bir özdeksel nesnenin her nasılsa girilemez olduğu doğruysa, o zaman, bu [belirtim] böylesi nesnelerin mantıksal kurulumlar olduklarını içerimler (1956, s.329). Görünüşler veri alındıkta, özdeğin girilemezliği görgül bakımdan asla çürütülmemiş olduğundan, Russell

7 Aristoteles, *Varlığa Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 5. Aristoteles'in etkili argümanı Fizik, iv, 6'dadır (213 b5). Bu karşıçıkışın daha sonraki tarihinin çok ilginç bir tartışması Sorabji 1988, bölüm 5 ve 6, özellikle s. 73'dedir. Ayrıca bkz. Quinton 1979.

böyle bir şeyin onun *çürütülemez* olmasının bir belirtimi olduğunu ve dolayısıyla, onun bir zorunluluk olması gerektiğini varsayıyor olabilir. Ne var ki, daha önemlisi o, aşağıdaki tipten bir uslamlamayı destekler gibi gözükmektedir: Nesnelerin girilemezliğinin tam tümelliğine olan inancımız görgül gözlemlemeyle ayakta tutulamaz. Böylesine değişmez ölçüde genel doğrular için deneyim tanıt sağlayamaz. Öyleyse, girilemezlik savı [mantıksal bakımdan] zorunlu bir doğru olmalı, dolayısıyla *a priori* olmalıdır. Ama böyle bir olgu —eğer özdeksel nesnelik (objecthood) zihinden bağımsız bir şey olsaydı— açıklanamaz olurdu. Bizim deneyimden bağımsız bir nesnel zorunlulukla ilgili bilgimiz gerekçelendirimsiz olurdu. Öyleyse, özdeksel-nesne ve girilemezlik nosyonlarının mantıksal kurulumlar olması gerekir.

Bir zorunluluğa ilişkin görgül bilginin olamayacağına inanmakta Russell'ın haklı olduğu düşüncesindeyim. Ama onun girilemezliğin nesnelliğine karşı argümanı bütünüyle sonuçsuz kalmaktadır; çünkü böyle bir uslamlamanın bir parçası olarak yaptığı varsayımlardan en azından ikisi tartışmalıdır. İlkin, özdeksel nesnelerin girilemezliğinin *mantıksal* bir zorunluluk olduğundan kuşkulanmak için sebep vardır. En azından, nitel bakımdan özdeş iki tebeşir çubuğu gibi, yetkin olarak ayırt edilemez nesnelere uygulanmış şekliyle bunların birbirleri içerisinde eriyip gitmesi düşününde —bizimkisi gibi fiziksel doğaya iye bir evrende böyle bir şey asla olup bitmese bile— bir çelişki görülmüyor. Nesnelerin girilemezliğinin fiziksel bir zorunluluk olduğunu kabullenmeye hazırım; ama Russell'ın argümanı bundan daha ötesini gerektiriyor. İkincisi, çeşitli *a posteriori* özselcilerin* onaylayacağı gibi, birçok *de re* zorunluluk** görgül bakımdan buluşlanabilir (discoverable) gözükmektedir. Açık gözüken şey şu ki, zorunlulukların görgül bakımdan buluşlanması düşününde bir tutarsızlık yoktur. Bir önermenin zorunlu olduğunu görgül bakımdan *bilmek* olanaklı olmayabilir; ama onun böyle olduğunun görgül belirtimine, yahut

---

* "Essentialist" sözcüğü Türkçede (ve Denkel'de) çoğu kez "Özcü" terimiyle karşılanabilmektedir. ç.n.

** *de re* zorunluluk: nesneye dayalı, nesneden ileri gelen zorunluluk ç.n.

bir bakıma eksik tanıtına, yine de iye olunabilir. Açıkçası, görgül bakımdan bilinemeyer bir zorunluluk zorunluluktan daha az olmayacaktır [zorunluluğundan bir şey yitirmeyecektir].

Belki de, iç içe geçmiş olaylar ya da özellikler çokluğunun bir birliktelik (öbekleşim, compresence) oluşturma şekline başvurularak, girilemezlik açıklanabilir. İmdi, olayların uzay ve zamanın dışlayıcı işgalcileri (occupants) olmadıkları gerçekten de doğrudur, ama bu asla öyle olmadıkları anlamına gelmez. Olaylar özelliklerin değişimi olup, kimi özelliklerin karşılıklı dışlayıcılığı veriliyken, pekin olaylar başka pekin olayları dışlayacaktır. Aynı belirleyebilir (determinable) altında belirlenimli (determinate) özellikler karşılıklı olarak dışlayıcıdır (Johnson 1921, bölüm 2). Tam aynı yüzey hem esnek (soft) hem de kırılgan olamaz. Bundan şu çıkmaktadır ki, aynı nesnenin aynı parçası hem esnek duruma gelme hem de kırılgan duruma gelme olaylarını, eşzamanlı şekilde yaşayamaz. Örtüşemeyen bir nesne ile bir olayın bir örneği kırılamayan (ya da dağılıp gitmeyen) bir sıvı cisimdir. Nesneler ve olaylar uzay ve zamanı işgal etme tarzları bakımından eşdüzeyde olmasalar bile, bu örnekler nesnelerin yine de çok sayıdaki olayların birliktelikleri olabileceğini belirtimlemektedir (bkz. Russell 1956, s. 341). Çünkü, eğer böyle bir birliktelik değişen çeşitli özellikleri imlemli bir belirlenebiliciler çokluğu altında tenselleştiriyorsa, o zaman (kimi öğeleri bağdaşan-belirleyebilirler çerçevesine giren) başka herhangi bir olaylar birlikteliği de birincisini, karşılıklı dışlayıcı olacaktır. Örneğin, esnek duruma gelme olayını içeren bir olaylar birlikteliği sertleşme olayını içeren bir başka birlikteliği kendi konumundan dışlayacaktır. Bu, en azından ana hatlarıyla, girilemezliği açıklayamaz mı? Sağlamlık gibi genel bir özelliği girilemezlikten tekil olarak [tek başına] sorumlu tutmak yerine, o zaman bu durum pekin-özelliklerin-ortaya-çıkmasının-karşılıklı-dışlayıcılığı terimleri içerisinde kavranılmış olacaktır.[8]

---

8 Bu; nesnelerin girilemezliğine ilişkın benim kendi açıklamam değildir. Bu; böyle bir olgunun, her zaman girilemez olmayan olayların ya da özelliklerin terimleri içerisinde nasıl açıklanabileceğinin bir betimlemesidir. Bunun kısıtlanımı (limitation) şudur ki, o sağın şekilde benzer nesnelerin girilemezliğini açıklayamaz.

Nesneler olay birliktelikleri değildir; bunun nedeni, onların girilemezliklerinin, karşılıklı olarak girilebilir nitelikteki olayların terimleri içerisinde açıklanamaz olması değildir —her şey bir yana, böyle bir açıklamanın elde edilebileceğini görmüş bulunuyoruz. Asıl neden; kısa ömürlü pek çok değişiklikten oluşan birlikteliğe (the compresence of a multiplicity of short-lived changes) ilişkin nosyonun —"anlık" (momentary) nesne nosyonuyla bağdaşabilse bile— kalıcı bir töz ortaya koyamamasıdır. Eğer nesneler yalnızca değişim-birliktelikleri olsalardı, kalıcı nesneler hiç olmayacaktı; verili bir özdeksel şeyin falan ya da filan değişimler geçirdiğini ileri sürmek bile hakikaten olanaksız olacaktı.[9] İyelendiğimiz şekliyle dünya öyle pek de Herakleitosgil değildir ve nesneler görece uzun —en azından, kısa olay-sürelerinden önemli ölçüde daha uzun— zaman aralıkları boyunca ayakta kalmaktadırlar.

Anlık olay -birlikteliği zamansal bakımdan kalıcı olan, sıradan, somut bir şey anlatmamakla birlikte, olayların aralıksız bir uzay-zamansal ardışıklığının [bunu] yaptığı savunulursa, bu Russell'ın konumunun hakça bir savunusu olacak mıdır? Russell-tipi bir yaklaşımla, anlık birlikteliklerin —bunların zamansal boyut boyunca bitişerek oluşturdukları— bütün kesintisiz sürekli (continuant) nesnenin zamansal parçaları oldukları söylenmektedir. Zamansal bitiştirim (juxtaposition) yoluyla sürekli kendilikler biçimlendiren anlık-*özellik*-birliktelikleri düşününü anlamak çok kolaydır. Ben 4. bölümde zaman boyutunda değişim ve özdeşliği ele aldığımda, bu tip bir görüşü tartışacağım. Ne var ki, zamansal bakımdan bitişik olay-birliktelikleri ayrımlı bir konudur ve ben bu sonuncu nosyonun, bir sürekli [nesne] şekillendirmeyen, sallantılı ve bitişik (contiguous) bir anlık-kendilikler ardışıklığı gibi bir şey ortaya çıkardığına inanıyorum. Böyle bir bitişiklik —onun her zamansal kesitinde içerilen olaylar,

9 Çünkü, (1) böylesi değişimler geçirdiği söylenebilecek kalıcı hiçbir şey olmayacak ve (2) daha bizim bildirimimiz tamamlanmazdan önce bile, onun nesnesi değişmiş olacak, böylelikle de bu yanlış çıkacaktı. Karş. Theaetetus 182 C-D.

bir sonrakilerle nedensel bakımdan ilişkilendirilmiş olsa bile— kalıcı bir şey ortaya koymayacak ve bu yüzden, bu tip bir ardışıklık bir süreç olarak kabul edilebilecekti. Herbir zamansal aşamasından bir sonrakine geçerken toptan değişim gerektiren bir "Herakleitosgil" süreç ise bir nesneyi bile andırmaz: Değişen özellikler olarak anlaşılan bir zamanlar olaylar bitiştirimi —nedensel bakımdan ilişkili olsun ya da olmasın— sürekliliği yalınç şekilde dışlar. *Özellik* birlikteliklerinin zamansal bitiştirimi ise, tersine, böylesine zamansal bir kesitin özelliklerinden en azından kimilerinin (ve belki de hepsinin) bir sonraki zaman kesitinde sürdürülmesine izin verir. Her şey bir yana, herhangi bir kopukluk (ya da algılanamayan bir yeniden yeralım, bir yerdeğişimi) olmaksızın zaman içerisinde bitişik olan, sağın şekilde benzer iki özellik aynı sürekli özelliğin parçalarıdır. Değişen özelliklerin zamansal bitiştirimi (eşd. olaylar) ise böyle bir şeyi engeller. Süreklilik yalnızca ayrışıklıkla, ya da uzay-zamansal süreksizlikle, ortadan yitmez; ayrımlanma da süreksizliktir ve aralıksız bir ayrımlanma (contiguous difference) süreklilik sağlamaz. Denizin bitip karanın başladığı yer bir süreksizliktir (discontinuity, kopuş); benzer olarak, başka türlü aydınlatılmamış olan bir ortamda, mavi ışığı hemen izleyen kırmızı ışık da —bu [renk] çiftleri nedensel bakımdan bağlantılı olsa bile— bir renkler sürekliliğine gelip dayanmaz. Eğer Russell'ın anlık nesneleri değişen özelliklerden yapılmışlarsa, zamansal bakımdan bitişik olan böyle herhangi iki kendilik bütünüyle ayrımlı özelliklere iye olacak ve böylelikle, onlar —bitişik olmakla birlikte— sürekli olmayacaklardır. Bir nesnenin her özelliği her zaman değişmeyeceği için, kalıcı nesneler sırf anlık olaylardan oluşturulamazlar. Kimileri oluşur, ama başka birçoğu [ancak] bir süre ayakta kalır; bir şeyin zamana direnebilmesi için, onun niteliklerinin çok büyük bir kısmının kalıcı olması gerekir. Böylece, anlık olayların temel birimler olduklarına ilişkin kuram —bu sonuncular [temel birimler] çözümsel sonullar (analytic ultimates) olarak anlaşılsa bile— çöker.

2.1.3 Dört-Boyutlu Görünüm

İmdi, nesne kavramına dört-boyutlu zaman görüşü çerçevesinde kısa bir göz atmak istiyorum. Ne var ki ereğim, zaman kuramlarını tartışmak değildir ve bu incelemede böyle özgül bir kurama belirtik bir bağlanımdan kaçınmaya çalışacağım. Bu yüzden, kipsiz (yumuşak, yuvarlak, tenseless) yaklaşımı, ya da kimi felsefecilerin bundan çıkarsadığı blok-evren varlıkbilimini (örneğin bkz. Williams 1968), değerlendirmeyeceğim. Salt almaşık bir evren *tasarımı* olarak yorumlanmış olan dört-boyutlu çizem (scheme) dört-boyutlu bir varlıkbilime bağlanım gerektirmeyecektir. Üstelik, ayrımlı bir ilkeyle çizilmiş olan yeni bir harita gibi, böyle bir betimleme belli durumlarda bütünüyle açınlandırıcı da olabilir. Zamanı dört-boyutlu olarak düşünmenin, nesneler açısından zamansal parçalar (temporal parts) gerektirmediğini belirtelim.[10] Ne de, zaman boyutunda süregiden şeylerin, zamanın uzaysallaştırılmasına bağlanım *yarattığı* varsayılmaktadır; bu sonuncusunu [zamanın uzaysallaştırılmasını] getiren şey daha çok, kalıcılığın (direşkenliğin, persistence) düşünülme tarzıdır. 4. bölümün başında bu konuya geri döneceğim.

Zamanı "uzaysallaştırma", olayları zamansal bakımdan yayılmış özelliklerin ekstremiteleri gibi temsil ederek, dondurmaktadır (Smart 1956, 1968). Ben bu gerçeklik görümünün (vision) nesneliğin (objecthood) birincilliğini ortadan kaldırıp kaldırmadığını kısaca ele almak istiyorum. Minkowski çizgeleri (diagrams) (1964) kullanılarak, uzay ve zaman, birleştirilmiş bir dört-boyutlu çerçeve içerisinde temsil edilebilir: Bileşenleri zamanla değişen üç-boyutlu bir uzay yerine, bu görünüm tüm zamansal değişkeleşimleri (modifications) içeren dördüncü bir boyutu cisimlendirir. Buna göre, zaman ne akar ne de oluş söz konusudur: Zaman dışa yayılır ve şeyler de tıpkı uzaysal konumlar içerisinde yayılmaları gibi, kendi günleçlerinde (dates) onun [zaman] içinde yayılırlar.

---

10 Mellor 1981, s. 88 ff., 103, 110 ff. nesnelerde zamansal parçalara yer vermeyen bir dört-boyutlu yaklaşım örneğidir. Bir zamansal parçalar kuramının "kiplendirilmiş" (sıkı, tensed) bir kuramla bağdaşmadığına ilişkin (karşıt) sav için bkz. Oaklander 1992.

Böyle bir evren kavramlaştırımı içerisinde dile getirilen oldukça etkili bir nesnelik kuramı nesnelerin, üç boyut içerisinde uzaysal parçalara iye olmaları gibi, dört boyut içerisinde de zamansal parçalara iye olmalarını önerir. Bu yüzden, bu doktrin çerçevesinde anlaşılacak bir zamansal parça (daha kısa) bir zaman döneminde sürekli olan şeydir. Bu açıdan, bizim algımızın üç-boyutlu nesneleri eksiktir; onlar sırf zamansal kesitlerdir, demek ki, kalıcı dört-boyutlu nesnelerin [kısmi] parçalarıdır. "Tam" bir nesne zamansal boyut içerisinde uzamıştır ve genelde bu yönde, öteki üç yönün herhangi birisindekinden çok daha uzundur. Dolayısıyla, bu tamlık anlamında, bir elma küresel değildir, daha çok bir tırtıla benzer. Onun yüzeyindeki kırmızı bir nokta aynı zamanda kendi bütünlüğü içinde zamansal boyuta yayılmış ufak bir kırmızı şerit olan zamansal bir kesittir: Bizlerin ortakduyusal [sağduyusal] algısal dünya görüntümüz içerisinde, onun ortaya çıkış ve yokoluş *olayları* gibi kavradığımız şeyler onun ekstremiteleridir. Aynı şey bu tırtıl-benzeri-elmanın ekstremiteleri için de geçerlidir: Bir uçta onun daldaki bir çiçekten kerte kerte büyümesi, ötekisinde ise bir ağız içerisinde birden ortadan kalkması vardır. Dört-boyutlu "nesnellik"te, bizim alıştığımız anlamda devimler ya da değişimler yoktur; olaylar ve özellikler bir ve aynı tür şeylerdir (özellik-olumları*). Tıpkı bir yüzey üzerinde sürünen bir böceğin iki rengin arasındaki sınıra gelmesi yahut tünelde giden bir trendeki bir yolcunun birdenbire ışığa çıkması gibi, bizim ayırtkanlığımızın dört-boyutlu akışı da (kendi içinde hâlâ yetkin biçimde dingin olan) birşeydeki değişim izlenimi verir (bkz. Eddington 1920, s.51; Weyl 1949, s.116 ve Grünbaum 1968, s.352).

Dünyanın dört-boyutlu betimlemesi kimi seçkin felsefecileri, nesneleri, dört-boyutlu şekilde yayılmış özellik-olumlarının kendince bölünebilir tutamları gibi görmek için zemin sağladığına inanmaya götürmüştür:

---

* Property-occurences: "Nitelik-oluşumları "(Denkel). Bu çeviride, sözkonusu sözcüğün edim-durumu olan "occur" ile bundan türemiş bulunan "occurent" sözcükleri, sırasıyla, "oluşlanma" (kimi kez "yer alma") ve "oluşlanmış" sözcükleriyle karşılanmaktadır. ç.n

> *Herhangi bir küçük uzay-zaman bölgesinde, çok büyük sayıda olum birlikte-varolur;... diyebiliriz ki, bir özdek parçacığı hepsi hepsi uzay-zaman içerisinde pekin bir iz üzerinde olup biten şeydir ve biz özdek parçacıkları denilen bu izleri kesişmeyecek şekilde kurulumlandırırız. (Russell 1956, s.329)*
> *Masalarımız, buharlı gemilerimiz ve patateslerimiz uzaysal bakımdan görece küçük ve zamansal bakımdan [görece] büyük boyutlardaki olaylardır... Bir nesne... görece uzun bir zamansal boyutlu olaydır. (Goodman 1951, s. 128-9. Ayrıca bkz. Williams 1958)*

Dolayısıyla, bu kavramlaştırıma göre, nesneler bağdaşmış özellik-olumları olmak dışında ve üstünde, hiçbir özel statüsü bulunmayan, uzay zaman bölgelerindeki işgalcilerden (occupants) başka bir şey değillerdir. Şunu da imlemek gerekir ki, —seçtiğimiz özellikler tutamı zamansal bakımdan ne denli uzatılmış ve uzay-zaman içerisinde her nerede olursa olsun— gerçekliğe bu şekilde bakmaya başladığımızda, böyle bir demet her bakımdan sürekli olan başka birçoklarının yanısıra, nedensel bakımdan ilişkili çeşitli bitişik özellikler de içerecektir: Böyle bir tutam, üç-boyutlu dünya kavramlaştırımının, daha büyük oranda kalıcı-özelliklerle çitişmiş (interwined) nedensel bakımdan ilişkili olay ardışıkları olarak kavradığı şeyi tenselleştirecektir. Zamansal bakımdan yayılmış tutamları *süreçler* olarak gören, yukarıda andığımız felsefeciler, nesnelerin, uzay-zaman boyunca, süreçler olmaya dönüştüklerini savunmakta; böylelikle, —daha önce bildirmiş olduğum üzere— zamansal bakımdan uzatılmış özellik-tutamlarını olaylar ya da süreçler diye yeniden adlandıran olay-kuramı versiyonunu ileri sürmektedirler:

> *Böylece, uzay-zaman içerisinde dört-boyutlu olarak düşünülen fiziksel nesneleri olaylardan, ya da terimin somut anlamıyla süreçlerden, ayırt etmemek durumundayız. Bunlardan herbirisi yalınç olarak ne denli aynı türden, ne denli bağlantılandırılmamış ve ayrıştırılmış olursa olsun, uzay-zamanın bir kesiminin (ne denli aynı türden de olsa) içeriğini barındırır.*[11]

---

11 Quine 1960, s.171 Töz kuramının önde gelen bir savunucusu olan Strawson adeta, nesnelerin, ontik bakımdan, üç-boyutlu "olaylar"ın ardışımından oluşturulmuş dört-boyutlu "süreç-şeyler" gibi *görülebileceğini* söylemektedir (1959, s.56). Quine, Strawson'un böyle bir çizeme karşı tek eleştirisinin dilbilimsel bir bakış açısından yapıldığını belirtir.

Bu felsefecilerden birçoğu nesnelerin bağımsız birliği, seçikliği ve özdeşliği olmadığını; onların sınırlarının tümüyle serbetçe çizilebileceğini varsaymaya dek gitmektedirler. Hatta, ayrışık ve uzak tutamların bile aynı bütünün parçaları olarak görülebileceğini, sürekli olanların da değişik ilkelere göre kavramsal bakımdan ayrılabileceğini savunmaktadırlar. Onlar açısından bundan çıkan şey, birliği, uzay-zaman içerisinde sürekliliğin belirlemediğidir.[12] Ama o durumda, özelliklerin, hatta tekil niteliklerin, altbirlikteliklerini bağımsız kendilikler olarak almak için, buradan ufak bir adım daha atmak yeterli gözükmektedir. Çünkü, eğer dağıtılmış cisimler ile rasgele parçaların bağımsız nesneler şekillendirmesine (form) izin verilmişse, rasgele bireysel özellikler için de buna niçin bu izin verilmesin ki?

Nesneleri, süreklilikleri de tenselleştiren süreçlere indirgeme iddiasındaki bu tip bir olay-kuramı benim, direşken (persisting, kalıcı) nesnelerin, kısa-ömürlü-olay birlikteliklerinden elde edilemeyeceği şeklindeki önceki eleştirime kesinlikle bir itiraz oluşturmaz. Ama o durumda, buradaki "süreç" terimi yalınç şekilde, zamansal bakımdan yayılmış birliktelikleri anlatmaktadır ve biz de dört-boyutlu bağlama transpoze edilmiş olan tutama-karşı-töz-tartışması dışında ve üzerinde, yeni hiçbir şeyle karşı karşıya bulunmamaktayız. Eğer dört-boyutlu olarak bakıldıkta dünya tekil olarak ve tutamlardan bağımsız şekilde varolan zamansal-bakımdan-yayılmış-özellikler açınlıyor olsaydı, ele alınan bu yaklaşıma kesin bir destek verilmesi gerekirdi. Fakat böyle bir olgunun varolduğunun buluşlanmamış olduğu görülüyor. Elbette, iddia edildiğ işekliyle dünyanın rasgele ayrıştırılabilirliği; (dissectability); —eğer istenirse— şeylerin durumu ne olursa olsun, dünyayı kavramsal bakımdan istediğimiz gibi ayrıştırabileceğimiz (parsing out) şeklinde de anlaşılabilir. Ne var ki, böyle bir savın hiçbir ontik önemi yoktur ve bu beni burada ilgilendirmemektedir. Öte yandan, özelliklerin dünya içerisindeki dağılımının, belirik

12 Örn. D. Williams 1986, s.3. Böylesi bir konum van Cleve'ın (1986 s.142) "parçakuramsal birleştiricilik" ("mereological conjunctivism") dediği şeyin çerçevesine girmektedir.

kesin yığışımlar olmaktan çok, —yarılmış doğasıyla, bizlerin özellik-olumlarını, ereklerimize uygun tarzda istiflememize olanak verecek şekilde— gevşek (loose) bir dağılım olduğu iddiası da sanırım yavan bir hatadır. Böylece, yukarıda betimlenen aşırı ontik göreciliğin üç-boyutlu algısal dünya görüşünü bir yana atmanın kaçınılmaz bir vargısı olup olmadığı sorusuna dönersek, böyle bir vargının hiç de söz konusu olmadığını belirtebiliriz. Uzay-zaman içerisinde zamansal bakımdan yayılmış özellikler, zamansal bakımdan yayılmış birlikteliklerde şaşmazlıkla özünlüdürler (inhere) —tıpkı, uzaysal bakımdan yayılmış sıradan özelliklerin, üç-boyutlu tutamlarda varolması gibi. Birliktelikler kendi sınırlarını kendileri çizerler ve nesnel bakımdan biraraya gelmiş olan (coalescing) özelliklerin edimsel durumundan ıraksayan bir ayrıştırma temelsiz olacak ve olguya ters düşecektir. Dört-boyutlu görünüm nesnelerin fiziksel bakımdan temel görünen statüsünü ortadan kaldırmaz ve Töz Görüşü ile Nitel Açıklama'nın kaba versiyonu arasındaki tartışma bu tasarım içerisinde de kendisini yeniden üretip, bunlara yeni bir cephe açar. Dünyaya ilişkin dört-boyutlu bir görüşün benimsenmesi kendi başına, kaba Nitel Açıklama'yı varsaymak için hiçbir temel sağlamaz.

Üstelik, bu tür bir yaklaşım Nitel Açıklama'nın kaba versiyonuna da güçlü bir şekilde mahkum gözükmektedir: Nesnelerin olaylar yahut süreçler *olduklarını* (ya da bunlardan ayırt edilemez olduklarını) ileri süren bir görüş büyük olasılıkla, fiziksel ve çözümsel sonulları [yapıtaşlarını] karıştırma hatasını da işlemek durumundadır. [Buradaki] "oldukları" [deyişi] —oldukça alışılmadık şekilde— "...terimleri içerisinde çözümlenebilirlik (açıklanabilirlik)" gibi kısıtlı bir anlamda alınmadıkça, yukarıdaki iddia özellik-olumlarını fiziksel birimler gibi almayı getirir. Bu; Russell'ın erken yirmilerdeki düşüncesine göre, kendisini tümüyle belirtik şekilde açınlayan bir vargıdır: "Dünyanın kurulmuş olduğu yapıtaşları ... olaylardır ... Dünya birbirleriyle çeşitli ilişkiler içerisinde olan ve belki çeşitli niteliklere de iye bulunan bir dizi kendilikten oluşur. Bu kendiliklerden herbirisine bir olay denilebilir..." (1956, s.329).

Gerçekten de, bir uzay-zaman bölgesi içerisindeki her özellik-olumunun sayılması orada sayılacak olan kendilikleri tüketebilecektir. Ne var ki, böyle bir doğrudan, nesnelerin özellik-olumlarından başka bir şey olmadıklarının gösterilmiş olduğunu çıkarsayamayız. Bir bölgede olayların sırf varolması orada bir nesnenin varolmasını getirmez. Bunun sebebi şudur ki, eğer olaylar genelde, fiziksel birim statüsünden yararlanmakta, böylece de tek başına ve birbirlerinden yalıtlanmışlık içinde *varolabilmekteyse*, anılan bölgedeki olaylar —orada birliktelikler (compresences, öbekleşimler) oluşturmadıkları sürece— nesneleri oluşturmayacaklardır. Ama eğer onlar bağımsız şekilde varolabilmekteyse, edimsel bakımdan onların her yerde birliktelikler içerisinde varolmaları niçin gereksin ki? Eğer böyle bir olanak sağlanmış olsaydı, dünyanın, özellik saçılım (scatterings) ve toplaşımlarından çok, nesneler tarafından doldurulmuş olması bir açıklama gerektirecekti. Üstelik şu da belirtilmelidir ki, bizim fiziksel gerçekliğimizin birliktelikleri sırf uzay-zamanda örtüşmek üzere olupbiten özellik-olumlarından ötedirler. Bizim dünyamızda, özellik-olumları hiç ayrıksısız, demek ki —söylemek istediğim gibi— fiziksel zorunluluk gereği, birliktelikler içerisinde varolurlar. Nesneliği açıklayan bir olaylar (ya da özellikler) tutamı, zorunlu olarak, böyle bir somutlanım durumunda bulunmaya (fiziksel bakımdan) *bağımlı olan* varoluşlar şeklinde, kendi öğelerine iyedir. Eleştirilen kuram fiziksel uzay-zaman içerisinde özellik-olumlarının birliktelikler içerisinde bulunması gerektiği olgusuna kör kalmıştır. Nesneler Nitel Açıklama doğrultusunda olsa olsa özellik-olumlarının birliktelikleri gibi açıklanabildiklerinden, onlar salt bir özellik-olumları çokluğuna indirgenemezler. Bir özellik-olumu nosyonu mantıksal bakımdan bir birliktelik içerisinde olmayı gerektirmez, ama bir nesne nosyonu böylesi birliktelikleri gerektirir. Sonuç olarak denebilir ki, fiziksel bakımdan, bu "yapıtaşları" özellik-olumlarının kendileri değil, özellik-olumlarının birlikteliklerdir.

2.1.4 Bağımlı Varoluş

Olay varlıkbilimini reddetme sebeplerimi özetlersem, ilkin, genelde böyle bir yaklaşımın, Nitel Açıklama'yı yeniden adlandırmak ötesinde bağımsız bir görüş sunmadığını ve bu son kuramın önde gelen versiyonlarından çoğu gibi, onun da, sonulluğun ayrımlı anlamlarını birbirine karıştırdığını ileri sürmüştüm. İkinci eleştirim ise şudur ki, olay kuramı Nitel Açıklama'nın yalınç bir yeniden-bildirimi olmadığı zaman, algıladığımız dünyanın kalıcı/direşken nesnelerini açıklamayı başaramamakta, bunun yerine, bir anlık-nesneler ardışıklığı sunmaktadır. Bu yüzden, ben olayların, çözümsel sonullar olarak bile görülemeyeceğini savunuyorum. Kimi felsefeciler Nitel Açıklama'ya indirgenmemiş olan versiyonuyla olay-kuramını reddetmek için başka bir sebep daha eklemişlerdir. Onlar bir nesnenin kendi özelliklerini değiştirmesinin mantıksal bakımdan zorunlu olmadığını imlemektedirler; her şeyden önce, evrenin "daha soğuk" bir uzay-zaman bölgesinde, nesnelerin herhangi bir olaya karışmadan, değişmeksizin varolacakları pekala düşünülebilir.[13] Zamansal yayılım (extension), böyle bir yayılımı örneklendiren özelliklerin değişmesini mantıksal bakımdan zorunlu kılmaz. Eğer bir nesnenin ilişkisel-olmayan (non-relational) özelliklerinden kimileri bir zaman dilimi boyunca yerinde kalabiliyorsa, o durumda, bunların hepsi de bir süre yerlerinde kalabilirler. Kimi şeylerin değişim geçirmesi, başkalarının bir uzay ve zaman dilimi boyunca hiç değişmeden kalamamalarını getirmez.[14] Olayları nesneler için temel alan bir varlıkbilim reddedilmek durumundadır. O ya nesneliğin usayatkın bir çözümlemesini sunamaz, ya da Nitel Açıklama'ya gelip dayanır.

Aslında, kimi olay ya da özellikler bağımsız olarak varolsalardı, bu karşıçıkış çökecekti. Böylesi durumlar çözümsel ve fi-

---

13 Slote 1975, s.32 ff. bengisel şekilde varolan değişmez nesneler olanağını ele almaktadır. Zamansal bakımdan yayılmamış olduğu için olayları işe karıştırmayan bir "anlık nesne"ye ilişkin Quinton'un nosyonuyla karşılaştırınız: 1979, s.203.

14 Shoemaker 1984, bölüm 3'e göre, bütünüyle dondurulmuş bir evrende zamansal yayılım mantıksal bir olanaklılıktır.

ziksel sonullar arasındaki ayırımı da yıkacaktır. Şunu da ekleyelim ki, özellikleri ya da olayları nesnelerden ayrışık şekilde düşünebiliriz ve Platon'un Formlar Kuramı'nı, tam da bu mantıksal bakımdan olanaklı kılar. Ama yine de, gözlemlenebilir şeylerin somut gerçekliği içerisinde, özelliklerin ve bunların değişimlerinin asla yalıtlanmışlık içinde varolmadıkları ve hep nesnelerde özünlü oldukları olgusundan kaçılamaz. Öte yandan, erke (energy) ya da güç alanlarına özellikler ve değişimler yorarak, bilimsel kuram nesneler olmadan da bunların olumuna gerçekten izin vermektedir. Ne var ki, bu onlara bağımsız varoluş izni veriyor değildir. Nesnelerin birincilliği savına katılmakla birlikte, hem Strawson hem de Quinton kimi olayların bağımsız şekilde varolduklarını kabul etmeye yatkındırlar. Strawson şimşek ve gök gürültüsü örneklerini anmakta ve Quinton da bunları yineleyerek, bunlara, koku örneğini eklemektedir.[15] Ben ise bunların yalınç olarak, yukarıda değinilen mantıksal olanaklılığı betimlediği düşüncesindeyim. Ne var ki, edimsel gerçekliğimiz bakımından, şimşek, ses ya da koku deneyimlerini, bunların —böylesi görüngülerin ölçün (standart) açıklamasına göre— nesnel-bakımdan-oldukları-şeylerle karıştırmamaya özen göstermeliyiz.

Özelliklerin nesnelere bağımlı şekilde varolduklarını söylememize benzeşimli bir anlamda nesneler de özelliklere bağımlı şekilde varolduklarından; ontik bağımlılığın asıl doğasını çarpıtması bakımından benim Aristotelesgil yatkınlığıma (predilection) kimileri karşı çıkamazlar mı? Ontik bağımlılığın tümüyle karşılıklı olduğu kabul edilmelidir. Nesnelere *ilişkin* (*of*) olmayan hiçbir özellik varolmasa bile, bu onları nesnelere tekyanlı olarak bağımlı kılmaz, çünkü nesneler de özellikler olmaksızın varolmazlar. Görgül dünyada, özelliklerden yoksun "çıplak tikeller" ("bare particulars") yoktur.

Buna yanıtım şudur ki, ilkin, Aristoteles'in doktrininin özelliksiz-nesneler olanağına başvuran bir iddia gibi okunması hatalıdır. Kesim 2.2'de ileri süreceğim gibi, özünlülük ilkesi gizemli

15 P. F. Strowson 1959, s.46; Quinton 1979, s. 212-13. Ayrıca nesnesiz yeraldığı iddia edilen başka olay örnekleri için bkz. Mellor 1981, s.119-20.

dayanaklar gerektirmez. Üstelik, Aristoteles'in kendisi de bağımsız çıplak-tikellere izin vermemektedir. Kuşkusuz, nesne var olduğu için özelliklerin olması gerekir ve tam da bu anlamda, ontik bağımlılık karşılıklıdır. Aristoteles'in doktrini, daha çok; kendisinde kendi görünümleri olarak tenselleşmiş özellik-örneklenimlerince varoluşu olanaklı kılınmış bir nesnenin, ancak, (kendi görünümlerinden kesinlikle bağımsız şekilde olmasa bile) öteki varoluşlardan bağımsız şekilde, fiziksel uzayda, devinebilen, büyüyebilen, değişebilen ya da ortadan kalkabilen bir birim olarak konum işgal edebileceği yollu bir önerme şeklinde kavranmalıdır (*Metafizik*, xii, 5, 1070b-1071a). Bir nesne kendisini ıralayan tikel özellikleri taşımakla, başka her özellik-örnekleniminden, ya da *nesneden*, bağımsız şekilde varolur. Ne var ki, bir nesnede özünlü olmakla, bir özellik bağımsızlık kazanmış olmaz; ancak, bu nesneye bağımlı şekilde devinebilir. Bir nesne için, bu tikel özellikten çok daha fazlası söz konusudur ve bu özelliğin yanısıra bütün bunlar bir tutam içerisinde birleşerek, o nesnenin formel yönünü oluştururlar. Bir nesne için, onun kendi içerisine yerleşmiş olmayıp, onun varoluşunun bağımlı olduğu daha öte hiçbir şey yoktur.[16]

Diyelim ki, şu tikel beyaz örneklenimi (instance) masa üzerinde devindirmek istiyordum. Bunun için, içerisinde bu özelliğin özünlü olduğu şu kâğıt yaprağının bütününü oynatmak durumunda kalacaktım. Ne var ki eğer arzum bu yaprağı devindirmek olsaydı, yapraktan başka hiçbir kendiliği devindirmek durumunda kalmaksızın, böyle bir şeyi yapabilirdim. Eğer bu renk örneklenimini devindirmek için bu yaprağın devindirilmek durumunda olması gibi yaprağı devindirmenin de onun rengini devindirmeyi gerektirdiği yollu bir karşılık verilecek olursa, buna yanıt şu olacaktır ki, birincisi istenen sonucu elde etmek amacıyla yapılmışken, ikincisinde sonuç *kendiliğinden oluşmuştur* (*gratuitous*).

16 Rosenkrantz ve Hoffman (1991) bir tözün bağımsız varoluşu nosyonuna, böyle bir bağımsızlığın, özellikler gibi başka kendilikler için nasıl geçerli olamayacağını göstererek, kesinlik kazandırmaya çalışırlar. Ayrıca bkz. Lowe 1994, s. 534-5 ve Chisholm 1994.

Yaprağın devindirilmesi adeta özgür bir şekilde, kendisiyle birlikte rengin devindirilmesini de getirmektedir; oysa bunun tersine, rengi devindirmek için benim öteki kendilikleri de devindirmem gerekmektedir. İkinci olarak, nesneyi devindirerek onun rengini de devindirmiş oluyorum —birincisi varoluşu bakımından ikincisine bağımlı olduğu için değil, ama renk onun bütünsel yönlerinden birisi olduğu için. *Bağımlılığın* (benzeşimli şekilde) karşılıklı olduğu savı, özniteliklerinin yanısıra yaprağın da düşünülmesini içerimlemekte ve dolayısıyla, tutarlı olmayı başaramamaktadır.

Özelliklerin bağımlı varoluşunu belirtimlendiren (indicating) bir başka nokta ise bir nesnenin, kendi özniteliklerinin değişimini yaşaması (survives); oysa tikel bir husus olarak bir özelliğin, nesneleri, karşılaştırılabilir şekilde değiştirememesi olgusuyla ilgilidir: Nitelikler bir özdeksel cisimden bir başkasına göç etmezler. Oysa biz aşağıda ne yapmış olmaktayız: Mavi bir porselen çömlek parçalanıp kırılmakta, ama tam aynı mavi örneklenimi yere saçılmış porselen parçaları içerisinde dağılmış bir durumda hâlâ yaşamaktadır. Belli bir tunç yontuyu ıralayan sertlik örnekleniminin aynısı, bu tunç bir surat, bir küre ve bir taban [kaide] şekillerini almış olduğu zaman da yaşamaktadır. Bu örnekler başka nesnelere göç eden özellikleri betimlemiyorlar. Son durumda, bir nesneden onun ardılına göç etmiş gözüken nitelik ise aslında, bu nesnelerin temelinde yatıp, uzay-zaman bakımından sürekli olan, aynı özdek parçasında ayakta kalmaktadır. O ilk elde, bu nesneleri ardışık şekilde oluşturan ve yaşatan (taşıyan, survive) özdek parçasına ilişkindir. Benzer olarak, ilk durumda da, çömlekten parçalara göç etmiş gözüken özellik örneklerimleri her şeyden önce, içeriksel (constitutive) porselenin uzaysal parçalarının özellikleridir. Bu durumlarda, daha sonra nesnelerden ayrılmış gözüken özellikler oluşturucu (constituent) özdek-parçalarında özünlü olmaları dolayısıyla, bunlarda da özünlüdürler: Onu oluşturan porselen parçası bu renkte olduğu için, çömlek mavidir; onu oluşturan tunç sert olduğu için, yontu

serttir.[17] İşlevsel bir yapının bir cisim üzerinde uygulanmasıyla elde edilen eklemlendirilmiş bir şey, kendi varoluşu açısından, kendi dayanağı (substratum) olarak bu özdek parçasına gereksinir —özelliklerin, kendi varoluşları açısından içerisinde özünlü olacakları bir nesneye gereksinmelerine, bir bakıma benzeşimli bir şekilde. Bunu zihinde tutarak, Aristoteles'in (öznitelikler için) özünlülük ve (formlar için) özdekte-tenselleşme ilkelerinin, fiziksel varlıkbilim açısından temel bir ortak özelliği; yani, herhangi bir özellik ya da işlevsel yapının, kendi varoluşunun taşıyıcısı (support) olarak (kendi öznitelikleriyle) bir nesneye gereksinmesini, açınladığını ileri sürebiliriz. Bunu "Yumuşatılmış Dayanak Doktrini" (The Benign Doctrine of the Substratum) diye adlandırıyor ve "çıplak tikeller", ya da gizemli dayanak, kuramından özenle ayırıyorum. Açıkçası, Yumuşatılmış Doktrin'e bağlılık gizemli dayanaklara herhangi bir bağlanım getirmemektedir. Bir özdek parçası, kendi bir özdeğin niteliklerini birarada tutan çıplak bir tikel olmaksızın, bir nesneyi oluşturur (constitutes).

Yumuşatılmış Doktrin'in yanlış bir yorumundan da sakınmak gerekir. Bu doktrinin altına soktuğum özdekde-tenselleşme kimi *nesnelerin* kendi varoluşları açısından başkalarına bağımlı oldukları savı gibi alınmamalıdır. Aristotelesgil terimbilim içerisinde konulduktа, birincil tözler kendi varoluşları açısından asla başka şeylere bağımlı değildirler. Bu yüzden, kendisini oluşturan özdek parçası içinde tenselleşmiş olduğu söylenen bir nesne bağımlı bir varoluş değildir: *Bir nesne olarak* bir bisiklet kendini oluşturan metal kitlesinde özünlü değildir. *Bir form olarak* bisikletin tikel işlevsel yapısı (onun tasarımı ya da tasarı) ise gerçekten de —bu formla birlik içerisindeki bir özdek parçası olarak— bisikleti oluşturan metal kitlesinde özünlüdür. Metal kitlesinin kendisi bir gücül (potential) bireyseldir ve bisiklette bir yumuşak (ılımlı/benign) dayanak olarak kalıp, kendi ontik bireysellik-statüsünü —özdeğin bir tür parçası olmak dolayısıyla iye olduğu özelliklerle birlikte— ona uydurmaktadır. Bu konuyu, 5. bölümde daha ayrıntılı şekilde tartışacağım.

---

17 Verili bir özelliğin bir nesnenin herhangi bir parçası üzerindeki uzamı [yayılımı] (bütün nesnenin) *bu özelliğinin bütününün* bir parçasıdır. Örneğin, sapın çömleğin bir parçası olması gibi, bu sapın mavisi de bütün çömleğin mavisinin bir parçasıdır. Bkz. Goodman 1966, s.130

Böylece, şu iki sav Yumuşatılmış Doktrin başlığı altına sokulmuş olmaktadır: Herhangi bir özelliğin varolması bir nesnenin özniteliği olmalı ve herhangi bir eklemlendirilmiş nesne, kendi formunun bu kısımda özünlü olması gerektiği anlamında, özdeğin bir kısmından oluşturulmuş olmalıdır (bkz. *Metafizik*, vii, 13, 1038b5). Bu ikisi aynı temel düşünün ayrımlı düzeylerdeki uygulanımlarıdır: Birincisinde, biz herhangi bir tekil özellik ile bir nesne arasındaki ilişkiyi gözönüne alırken; sonuncusu, bir "form"u oluşturan çeşitli özelliklerin, belli bir cisimde nasıl özünlü olduklarıyla ilgilidir. Bunlar arasındaki ayrım, değişiklik/başkalaşım (alteration) ve tözsel değişimi seçik bir şekilde düşünmek bakımından imlemlidir; ama aksi takdirde, bunların her ikisi de tekil olarak ya da tutamlar içinde, özelliklerin bağımlı varoluşunu elde ederler. Bu çalışmada kullanacağım Yumuşatılmış Doktrin'in bir yönü de, onun Nitel Açıklama'yla bağdaşabilirliğidir. Eğer, bir nesne başka şeylerin yanısıra, bir özellikler birlikteliğiyse, o durumda, Yumuşatılmış Doktrin bir niteliğin ya da eksik bir nitelikler birlikteliğinin, tam bir tutam içerisinde ancak birliktelik şeklinde (compresently) varolabileceği ilkesine denk olmaktadır.

İzleyecek kesimde, bir nesnenin özelliklerini onun parçalarıyla eşdüzeyde görmenin Nitel Açıklama'nın mantıksal bir içerimi olmadığını göstereceğim. Üstelik, özelliklerin tözlerde özünlü olduğunu kabul etmenin de kişiyi gizemli dayanaklar varsayımına mahkum etmediğini ileri süreceğim. Yanyana geldikte, bu noktaların, nitel bir açıklamanın "kaba" bir versiyona iye olmak zorunda bulunmadığını göstereceği umulmaktadır.

2.2 Tutamlar ve Parçalar

Bir kimse ister nitel isterse tözsel bir açıklamayı benimsemiş olsun, —kuşkusuz, çıplak tikellere bağlanıma hazır olmadıkça— bir nesnenin, en azından bir tutam, bir özellikler birlikteliği, olduğunu teslim etmelidir.[18] Bir nesne açısından, bir özelliğe iye olmak;

---

18 Bir "leke (blob) kuramı" (Armstrong 1989, s.38) özellikler için temel oluşturan *yönleri* (*aspect/husus*) nesnelere yormak ile, yalınç şekilde, bunların böyle özniteliklerden yoksun olduklarını bildirmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalacaktır. İlkinde, nesneleri yön (*aspect/husus*) birliktelikleri olarak almak olanaklıdır.

bu nesne açısından, bu özelliğin aynı uzaysal konum boyunca yayılan (nesnenin) öteki özellikleriyle içiçe geçtiği yerde, onu [o özelliği] kendi yayılımı [uzamı] (bunun bir kısmı) boyunca taşımak demektir. Bu zorunlu koşul veriliyken, hangi birlikteliklerin söz konusu olduğu ve bunların doğurduğu sorunlar üstüne genel bir anlayış gereği ortaya çıkmaktadır.

Bir tutam, onu oluşturmaya katılan şeylerin katışmacı değil midir? Bir birliktelik, herbiri bütün tutamın bir parçası olan niteliklerin bir *toplamı* değil midir? Eğer böyle olduğunu kabullenirsek bundan şu çıkar gibi gözüküyor ki, nesneliği (objecthood) bir nitelikler tutamının terimleri içerisinde açıklamak bir nesnenin her içsel (intrinsic) özelliğinin ve *a fortiori*, nesnenin böyle her ayrımlı niteliğinin her parçasının, nesnenin de bir parçası olmasını getirmektedir. Böyle bir yaklaşım ise özellikleri fiziksel birimler olarak alır ve dahası, niteliklere ilişkin Sokrates öncesi kavramlaştırıma yakınsar. Nitel Açıklama'nın; niteliklerin, içinde bağımlı şekilde varoldukları nesnenin parçaları olmasını getirdiğine ilişkin varsayım gizemsel dayanakların zorunluluğuna inanan felsefeciler için başlıca hedef olmuştur. Onlar bir nesnenin parçalarının, bir sandalyenin bacakları gibi, gücül olarak bağımsız şeyler olduklarına ve bunların nesneden ayrıştırılabileceklerine işaret etmektedirler. Üstelik, böylesi parçalar asla içiçe geçemezler. Nitelikler her iki bakımdan da benzeşmez parçalar olduklarından, tutam kuramının, saçma mantıksal vargıları nedeniyle, reddedilmesi gerekir: Bundan da, bu eleştirmenler açısından şu çıkmaktadır ki, özelliklerin tözlerde özünlü olması gerektiğinden, bu özellikleri taşıyan nitel-olmayan dayanakların da nesnelerde varolması [gerekir] (bkz. Martin 1980, s.6-8, Armstrong 1989, s.62, 114-16 ve Campbell 1990, s.69).

Biraz önce değinilen vargılar, yani parçaların içiçe-geçebilirliği/karşılıklı-girilebilirliği ve niteliklerin bağımsızlığı, fiziksel olanaksızlıklar oluşturmak bakımından, gerçekten de saçmadır. Ne var ki, kimi önemli nitelendirimler de zorunludur. İlkin, bu içerimlerin herkesce itici bulunması hiç de söz konusu değildir. Yukarıda değinmiş olduğum üzere, trop'lar (değişmeceler, tropes)

görüşü nitelikler gibi kendiliklerin yalıtlanmışlık içerisinde pekala varolabildiğini koyutlamaktadır (postulates) (Williams 1986, s.3-4, Campbell 1990, s. 21, 58-9). Çoğu kez trop'lar birliktelikler içerisinde olup biter, ama onlar böyle olmak zorunda değillerdir. Trop'lar görüşüyle ben aynı düşüncede değilim ve bunu 6. bölümde çürütmeye çalışacağım. Yine de şu olgu yerinde kalmaktadır ki, söz konusu karşıçıkış —ayakta kaldığı denli— böyle bir görüş üzerinde belirgin bir etkiye iye olmayı umamaz; zira onun bir saçmalık gibi gördüğü şey, trop'lar kuramınca, özelliklerin doğal bir yönü olarak, benimsenmiş durumdadır.

İkincisi, aşağıda göstermeye çalışacağım gibi, tutam kuramının niteliklerin nesne parçaları olmasını getirdiği doğru değildir; tam tersine, bir tutamın ayrımlı öğeleri bu tutamın parçaları *olamazlar*. Üçüncüsü, özelliklerin nesneler içerisinde her zaman özünlü olmaları olgusu, böylelikle, niteliklerin taşıyıcıları olarak çıplak tikellerin varolması lehinde pozitif bir argüman değildir. Bir töz içerisinde özünlü olmak, zorunlulukla, nitel-olmayan bir dayanak tarafından taşınmak demek değildir.

Daha önce yaptığımız gibi, varsayalım ki, nesnelerden nitelik tutamları diye söz edilirken anlatılmak istenen şey nitelik-örneklenimleri (quality-instances) olsun. Tutam-görüşü niteliklerin, içerisinde özünlü oldukları nesnelerin parçaları olmalarını getirmez. Öyle olduğu inancı parça nosyonu üzerindeki bir karışıklıktan türemektedir.[19] Verili bir bütünün parçalarını düşünün; bunlar örtüşebilir ya da ayrışık (discrete) olabilirler. Ayrışık olanlar uzaysal bakımdan bitişiktir[20] ve dolayısıyla, aynı zamanda aynı konumu işgal etmezler. Birlik ve uzaysal süreklilik içerisinde, bu parçalar bunları tenselleştiren nesneyi oluştururlar. Bir nitelikler tutamının öğeleri böylesi parçalarla zıtlık oluşturur. Bir tutamda, ancak kimi nitelikler bitiştirilmiş ya da uzaysal bakımdan ayrıştırılmıştır —bir dolmakalemin bir ucunun sarı ve öteki

19 Bu karışıklık ile, çözümsel birimlerin fiziksel birimlerle karıştırılması arasındaki koşutluğa dikkat edin.

20 Parçaları uzaysal bakımdan ayrı olan parçakuramsal (mereological) toplamları yalınlık uğruna dışarda bırakıyorum.

ucundaki başlığın da beyaz olması gibi. Birçok şey aynı zamanda aynı konumu paylaşarak, içiçe geçmiş durumda varolurlar. Parmak gibi bir nesnenin aynı uzamı hem pembe, hem yumuşak, hem de sıcaktır. Öyleyse, birliktelik nosyonunu bir özellikler yığını yahut toplamından ayırt eden şey kısmen budur. Böylelikle, özellik alanları (property stretchs) onların öbürleriyle [başka özeliklerle] birlikte oluşturdukları tutamlarla, onların kendi parçalarıyla, ya da parçaları oldukları daha geniş bütünlerle ilişkili olmalarından ayrımlı şekilde ilişkilidirler; yalnızca bu sonuncular nesne-parça ilişkisine benzeşimlidir. Çömlek sapının mavisi çömleğin mavisinin geri kalanının bir parçasıdır, öte yandan o aynı sapın kırılgınlık ve sertliğiyle —onların parçaları olmaksızın-eşuzamlıdır (coextends). Üstelik, kalemin zıt uçlarındaki ayrımlı renklerde olduğu gibi, bir birlikteliğin, araya katılmış öteki özelliklerle yanyana ya da birlikte yerleştirilmiş, örtüşmeyen özellikleri böylelikle o tutamın *parçaları* olmuş da olmayacaklardır. Bir birliktelikteki, bir niteliğin bu tutamın öteki her özelliğiyle uzaysal bakımdan örtüşmesi gerektiği yollu bir zorunluluk söz konusu olmasa bile, bunlardan kimileriyle örtüşmesi zorunludur.

Geçerli olması ölçüsünde, biraz önce belirtilmiş olan zıtlık bir tutamın (ya da bir nesnenin) uzaysal parçalarını, onun içerdiği niteliklerden, doyumsatıcı şekilde ayırt etmeyecektir; çünkü, ayrışık olmayan uzaysal parçaları hesaba katmamaktadır. Eğer parçalar özellikler denli örtüşüyorlarsa, yukardaki ayırım asla geçerli olmayacaktır. Ve açıkçası, bir bütünün parçalarından birçoğu da örtüşür. Örneğin, bir kimsenin sağ kolu dışındaki bedeni ve bir kimsenin sol kolu dışındaki bedeni o kimsenin kolsuz bedeninin uzamıyla (extent) örtüşür, oysa bunların her ikisi de onun bütün bedeninin parçalarıdır. Yine de, parçalar ile özelliklerin aynı şekilde örtüşmediklerini savunmanın iyi bir sebebi vardır. Ayrımlı özellikler, kendi parçalarından herhangi birini paylaşmaksızın, örtüşürler. Ne var ki, örtüşen parçalar zorunlu olarak kendi parçalarının kimileriyle, yani onların örtüşme uzamını (extent) oluşturan parçalarla, ortaktırlar. Parçalar açısından ör-

tüşmek kendi özelliklerinden kimilerini paylaşmak ve ayrışık olmak da parçalarından herhangi birisini paylaşmamaktır. Bir tutamda, örtüşen ayrımlı özelliklerden hiçbiri kendi parçalarını paylaşmazlar. Aslında, paylaşamazlar. Parmağımın pembelik, sıcaklık ve yumuşaklık gibi ayrımlı belirlenebilicileri (determinables) uzayda aynı konumda uzanırlar, ama paylaşabilecekleri aynı türden hiçbir şeye iye değildirler. Bundan şu çıkar ki, bir tutam içerisinde bir nitelik olan şey bu birlikteliğin bir parçası değildir ve olamaz. Üstelik, bir nesnedeki parçaların biraradalığı (togetherness) böylesi parçaların birlikteliği (compresence) de olamaz. Birliktelik ilişkisi ayrımlı türden kendilikler (ayrımlı belirlenebilirler) arasında geçerlidir; bir bütünün parçaları arasındaki ilişki aynı türden kendilikler (aynı nesne, aynı özellik, ...) arasındadır. Öyleyse, parçalar bunların parçalarından kimilerini paylaşmaksızın karşılıklı içiçe geçmiş bir şekilde varolamazlar; oysa bir tutamın öğeleri kendi parçalarından herhangi birisini hiç paylaşmadan da bunu yapabilirler.[21]

Gizemli dayanakların varoluşunu savunanlar aşağıdaki almaşık yolda iddialarda bulunmaya girişebilirler: Eğer bir nesne sırf bir tutam olsaydı, onun içerisinde birlikte-bulunan (compresent) nitelikler de bir taşıyıcı, ya da bir dayanak, olmadan varolacaklardı. Ama eğer bir şey bir taşıyıcı olmaksızın ya da [ondan] bağımsız şekilde, varolabiliyorsa, bir tutamdan ya da herhangi bir başka özellikten yalıtlanmış şekilde, bağımsız olarak varolmak da onun açısından olanaklı olmalıdır. Özellikler ise asla öyle olmadıklarından, onlar nitel-olmayan bir taşıyıcıyı zorunlu kılan bağımlı varoluşlar olmak durumundadırlar. Tutamların dışındaki özellikler için geçerli olan şey eşit ölçüde onlar içerisinde de geçerlidir. Öyleyse, özellikler açısından, sırf tutamlar içerisinde varolmak olanaksız olmalıdır; eğer birlikte-bulunan özellikleri taşıyan (supporting) çıplak (yalın, bare) tikeller olmasaydı, hiçbir nesne de olmayacaktı.

---

21 Benzeşimli şekilde bütün bunlar nesneler için de geçerlidir. Aristoteles'in söylediği gibi, özniteliklerin bir nesne içerisinde sunulmasının anlamı, parçaların bir bütün içerisinde sunulmuş oldukları söylendiğinde kasdedilen anlam değildir: *Ulamlar*, 1a22.

Bu argüman inandırıcı değildir. İlkin, niteliklerin bir birliktelik içerisinde bağımsız şekilde var olduğunu varsaymaktadır. Ne var ki, bağımsız şekilde varolan nesnelerin salt birliktelikler olduğu savından, açık bir şekilde, böylesi birlikteliklerin öğelerinin de bağımsız oldukları çıkarsanamaz. Aşağıda açıklayacağım üzere, bir birliktelik içerisinde niteliklerin karşılıklı bağımlı olduklarını, eşd. bunlardan herbirisinin ötekilerin birlikteliklerine bağımlı olduklarını, varsaymak pekâla usayatkın gözüküyor. İkincisi, bu argüman —yalıtlanmış özelliklerle başlamak ve bunları bir tutam içerisinde biraraya getirmek olanaksız olduğundan— özellik birlikteliklerinin bağımsız şekilde varolamayacaklarını varsaymaktadır. Fakat böyle bir varsayım kendi kendisini çürütmektedir. Çünkü yalıtlanmış özellikler ile çıplak bir tikeli biraraya getirmek ve böylece, bunlardan bağımsız bir nesne elde etmek eşit ölçüde olanaksızdır. Özellikler parçalar değildir. Bunların birlikteliğinin bağımsız şekilde varolabilmesi de bununla tutarlıdır; çünkü bir birlikteliğin parçalarının kendileri de birlikteliklerdir.

Bu yüzden, tutam kuramı niteliklerin (onların içerisinde varoldukları) birliktelik parçaları olmasını getirmez; aslında, böyle olamazlar da. Ne de, niteliklerin bağımlı varoluş kipi (mode, tarz) çıplak-tikelleri dayanak olarak zorunlu kılar. Niteliklerin bir şey içerisinde özünlü olmaları zorunluluğu bu şeyin nitel-olmayan bir dayanak olmasını getirmez. Aristoteles'in, birincil-töz olmayan herhangi bir şeyin, somut bir şeyin birincil tözün bir türü ya da bir özniteliği (yönü) olarak bağımlı şekilde, varolduğu yollu ilkesini (*Ulamlar*, 2b5, 2b15) kabul etmek için her türlü sebebi iye olduğumuza inanıyorum. Bununla birlikte, nesneler içinde özniteliklerin bağımlı şekilde nasıl varolduğuna karar vermek ayrımlı bir konudur. Niteliklerin tözler içerisinde özünlü oldukları bildirimi (statement) onların, nitel-olmayan dayanaklarca taşındıkları *anlamına* gelmez. Özünlülük ilkesini olumlamak bir şey, özünlülüğün nasıl sağlandığını özgülleştirmek/belirlemek ise başka bir şeydir. Bu sonuncusu için ek bir kuram gerekir ve çıplak-tikel savı tam da böyle bir öneridir. Eğer özünlülük bir özellik ile başka birşey arasındaki bir ilişkiyse, böyle bir ilişkinin ve

onun ikinci relatumu'nun [yanının] doğaları özgülleştirim gerektirir ve hiç kimse bu ikincisini, iyelik ve gizemli bir dayanak terimleri içerisinde yorumlamak durumunda değildir. Gizemli dayanakların varolması nedeniyle dayanağa ilişkin Yumuşatılmış Doktrin'in doğru olduğunu savunarak, konuyu ayrımlı bir terimbilim içerisinde dile getirmek büsbütün uç bir sav önermektir; birincisi sonuncusunu getirmemektedir ve onun için başka bir temel sağlanmalıdır.

Görüşüm odur ki, bir töz içerisinde özünlü olmak demek, bir nitel özellikler birlikteliğinin öğesi olmak demektir *Ulamlar*'da Aristoteles nesnenin kendisini (birincil töz), özniteliklerin ilişkin [bağlı] olduğu şey olarak alır.[22] Buna göre, bir özellik bir nesne içerisinde, yalınç şekilde bu nesne "içinde sunulmuş olmak" anlamında, özünlüdür. Bir nesnenin bir nitelikler birlikteliği olduğu varsayımıyla, bunu nesnenin uzamı içerisinde varolmak gibi yorumlayabilirsek, özünlülük nitelikler-birlikteliğinin bir öğesi olmaya gelip dayanacaktır. Burada, özünlülüğün, tutarlı şekilde, bir özellikler tutamı içerisinde mevcutmuş gibi anlaşılabileceğini görmekteyiz. Tutam kuramı ve özünlülük bağdaşmaz değillerdir. Bu ise tutam kuramının yolu üzerinde durduğu iddia edilen önemli bir engeli ortadan kaldırmaktadır.

Daha önce bildirmiş olduğum üzere, özelliklerin nesnelerde bağımlı şekilde varolmaları genel olgusunu fiziksel zorunluluğun bir belirimi (manifestation) gibi görüyorum. Yorumuma göre, bu olgu evrenimizde varoluşun doğasının altında-yatan bir temel koşuldan türemektedir. Imdi, *eğer* bir nesne bir özellikler tutamı *ise* ve gizemli dayanaklar gibi nitel-olmayan-kendilikleri kendi doğasının bir parçası olarak işe karıştırmıyorsa, o durumda, bir nesne içerisinde özünlü olduğu söylenen özellikler bu tutama bağımlı olurlar. Dolayısıyla, böyle bir kavramlaştırımla, herbir özelliğin, kendi varoluşu açısından, bu tutama katkı yapan başka her özelliğe bağımlı olduğu söylenecektir; özellikler fiziksel zorunluluk gereği, (yeterince çeşitliyse) fiziksel bakımdan bağımsız varoluşlar olan birliktelikler içerisinde varolurlar. Öğeleri kendi varoluşunun

22 *Ulamlar*'da dayanağa (hypokeimenon) hiçbir değini yoktur. *Fizik*'te bile, dayanak özniteliklerin içsel bakımdan niteliksiz bir taşıyıcısı olarak görülmez.

zorunlu koşulu olarak biraraya gelmiş olan bir birliktelik fiziksel bir birim olarak kabul edilebilecek, somut bir kendiliktir. Benimsediğim (ve kendisi de, nesnelerin özellik birliktelikleri olduğu varsayımının doğruluğuna bağımlı olan) görüş gereği, çözümsel birimler birbirlerini böyle tamamlar ve fiziksel birimler de böyle şekillendirirler (form). Bu sonuçlar; çözümsel bakımdan temel olanın fiziksel sonul olan şeyle karıştırılmasından kaçınılarak, eşd. kaba bir nitel açıklamadan uzak durularak, usayatkın bir tutam kuramı versiyonunun nasıl oluşturulabileceğinin ipuçlarını sunmaktadır. Nitel açıklamaların başka bir açıklamadan ayrımlandığı önemli bir yön de onların, tutamın öğeleri arasındaki bağı görme ve açıklama tarzlarıdır. Böyle bir tartışmanın ayrıntılarını 6. bölüme saklıyorum.

Fiziksel ve çözümsel sonullar arasındaki ayırım ışığında, Aristoteles'le birlikte, nesnelerin gözlemlenebilir fiziksel varoluşun temel birimleri oldukları sonucuna varmıştım. Onlar özellikleri taşıyan ve değişim geçiren bağımsız varoluşlardır. Böyle bir sonuç gizemli dayanak ya da "çıplak-tikeller", üstüne herhangi bir nosyona bağlanım gerektirmez. Nesneliğin nitel bir çözümlemesi — söylediğim üzere— fiziksel birimlerin tözler oldukları görüşüyle —özellikler tutamının nasıl birarada kaldığının doyumsatıcı bir açıklamasının varolması koşuluyla— tutarlıdır. Dolayısıyla, daha iyi bir özünlülük anlayışına gereksinim vardır. Öte yandan, niteliklerin nesneliğin (objecthood, nesnenin) çözümsel birimleri olarak yeterli olup olmadığı, bir bireyleşim (individuation) tartışmasıyla çözüntülenmek (resolved) durumundadır. Şimdiye dek düşüncelerimiz bir ya da başka bir yola karar vermek için belirgin ölçütler sağlamış değildir ve ben tutam kuramını, daha çok bir çalışma önsavı (hypothesis) olarak alıyorum. Dayanağın bilinemeyen ırası gibi, bir bakıma ikincil sebepler ötesinde, yaklaşımlardan herhangi birinin reddetmek için zorlayıcı sebeplerle henüz karşı karşıya bulunmamaktayız. Daha temelli bir yargı, aşağıdaki bölümün sonuna dek ertelenmek durumundadır.

Nesne varlıkbilimini benimseme sebeplerimi aktarırken, nesneliğin töz ve tutam açıklamaları gibi iki rakip görüşten birisine,

bir ya da başka bir şekilde gelip dayanan almaşık görüşleri ve indirgeyici girişimleri gözden geçirmiştim. Bir sonraki bölümde daha açık şekilde gözlemleneceği gibi, tutam görüşünün klasik kusuru onun yeterli bir nesnelik (objecthood) açıklaması olamayışıdır. Öte yandan, Töz Görüşü açısından ana sıkıntı kaynağı ise onun, özelliklerin taşıyıcısı olarak dayanağa —özsel olmasa da— bağlanımıdır. Nesneler açısından bir bireyleştirici olmak yönündeki ek sığası (capacity) çerçevesinde dayanağı bölüm 3'de tartışacağım. Ereğim bu iki açıklamanın değerli içgörülerini (insights) tekil bir kuram içerisinde birleştirmek, böylece de onların sorunsal yönlerini ortadan kaldırmaktır. Bir nesne varlıkbilimini yeğleyerek töz-görüşünü benimsiyor, ama dayanağın, "Yumuşatılmış Doktrin" diye adlandırdığım minimal işlevi dışında kalan her rolünü reddediyorum. Tutam kuramını şekillendirirken, tözleri, içinde tikel özelliklerin özünlendiği özellik birliktelikleri olarak almaktayım. Böylece, bu yaklaşım bir tutam-tözleri tikelciliği diye adlandırılabilir.

Bir sonraki bölümün ereği yukarıda taslağını verdiğim nesnelik (objecthood) kavramlaştırımıyla uyumlu olan ve onu tamamlayan bir bireyleşim görüşü sunmaktadır. Bunun için, çağcıl dönemde her ikisi de Leibniz tarafından formüle edilmiş olan iki ilkenin rol ve imleminin biraz ayrıntılı şekilde tartışılmasına gerek vardır. Bu ilkeler *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği* ve *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'dir. Bir tümel-özellikler birlikteliği anlamında yorumlanmış şekliyle, ilk ilkenin bireyleşim açısından yetersiz olduğunu ileri süreceğim. Ne var ki, o daha doğru şekilde, tikel bir konumdaki *tikel* özellikler birlikteliği gibi yorumlandığında, upuygun bir bireyleştirici olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir yorumlayış benim tutam-tözleri açıklayış tarzımın da temeli olacaktır. Öte yandan, *Leibniz Yasası*, ya da *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği* [*ilkesi*], mantıksal bir doğru olarak ele alınacaktır. Herhangi bir bireyleşim ilkesinin bu yasanın gözetilmesi için gerekli koşul oluşturması gerektiğini; zira bu yöndeki başarısızlığın, nesneleri çelişkili niteliklerle donatmakla sonuçlanacağını ileri süreceğim. Böyle bir argüman aracılığıyladır ki dayanağı, ya da koşut nosyonları, bireyleşim ilkeleri olarak çürütmeye çalışacağım.

Üçüncü Bölüm
BİREYLEŞİM VE NESNELİK

3.1 Seçiklik ve Nesnelik

Eğer dünya tikel tözlerden yapılmışsa, öyle bir temel olmalıdır ki, bunun üzerinde onlar birbirlerinden seçik (distinct) kendilikler olsun. Bir tikel olarak varolmak için, bir şey başka herhangi bir şeyden ve gerçekte dünyanın geri kalanından seçik olmalıdır. Bireyleşim, iye olduğumuz şekliyle doğanın bir önkoşuludur. Parmenidesgil bir dünya somut olacak, ama —yetkin aynı-türdenliği ve sürekliliği nedeniyle— edimsel hiçbir ayırım getirmeyecektir. Bunun içindeki varoluş hiçbir çoğulluğa iye olmayacaktır: Burada hiçbir nesnelik (objecthood), hiçbir değişim, hiçbir nitel çokluk ve hiçbir devim yer almayacaktır. Aristoteles demektedir ki, "*ilkeler*'i soruşturan bir insan onların varoluşunu yadsıyan biriyle tartışamaz. Çünkü, eğer Varlık tam birse ...artık bir ilke de yoktur, zira bir ilke bir şeyin, ya da şeylerin, ilkesi olmak gerekir" (*Fizik*, i,2).

İmdi Parmenides'in varlığını, Bir'i, "dışardan" ele alalım. Seçiklik şeklindeki bir bireyleşim anlayışına karşı çıkmak için bu bir sebep oluşturur mu? Tekil bireyli (individual) bir evrenin mantıksal olanaklılığı; kendi saltık yalnızlığı içerisinde, böyle bir bireyin seçiksiz-biri olacağını mı belgitler (demonstrate) (bkz. Gracia 1988, s.34-5, 167-8)? Sanırım hayır. İlkin, bir şeyin seçikliğinin ortaya çıkması durumu bu bireyin seçik olmayı başaramama durumu değildir: İlki sonuncusuna gelip dayanmaz. İkincisi, eğer böyle bir dünyada başka herhangi bir birey varolmuş olsaydı, ikisi de seçik

olacaklardı. Üçüncüsü, herhangi bir tikel fiziksel kendilik uzama ve bu yüzden de, ayrıştıkları anda bağımsızlaşan gücül (potential) nesneler olarak parçalara iyedir. Öyleyse tekil (unique) bir bireyin seçikliği en azından onun, bir bütün olarak, —parçalara ayınmından doğan— nesnelerden seçikliğidir. Son olarak, bir şeyi, onun olmadığı şeyden, demek ki onu çevreleyen boş uzaydan, seçik gibi düşünmek yetkin şekilde tutarlı gözükmektedir. Böylece ben geniş ölçüde seçiklik kabullenilmiş olan bireysellik nosyonuna karşıçıkışların aşılamaz olmadığı sonucuna varmaktayım.

3.1.1 Tutam Kuramı ve Ayırtedilemezlerin Özdeşliği

Fiziksel dünyada, somut bir şeyin başka herhangi bir somut varoluştan nasıl seçik olduğu sorusunu, çağcıl felsefe çoğu kez, deneyimde nesnelerin birbirlerinden, ayrımlı özelliklere iye olmakla ayrımlandıkları olgusunun ışığında yanıtlamıştır. Kimi nesneler birçok benzerlik barındırarak yalnızca bir ölçüde ayrımlı iken, başkaları daha az nitel andırımlar (resemblances) taşırlar. Ayrın yalnızca nesnelerin iye olduğu benzer niteliklerin sayısında değil, ama ayrıca da böylesi tikel nitelikĮerin andırış ölçüsündedir. Öteki uçla ilgili olarak dikkate değer bir görgül olgu da çok benzer gözüken nesnelerin bile çeşitli bakımlardan ayrımlı olmalarıdır. Edimsel dünyada hiçbir iki töz sağın şekilde benzer değildir. Bu tarzda düşünülmüş bir bireyleşim ilkesi Leibniz tarafından önerilmiştir: Bu filozofa göre, bir nesneyi bireyleştiren şey onun nitelikleridir —kuşkusuz, daha öte bir özellik olarak, bu niteliklerin birleşme şekli de içinde olmak üzere: "İki tözün, sağın şekilde benzer olup, yalnızca sayısal bakımdan, *solo numero*, ayrımlı olabileceği doğru değildir."[1] Başka sözcüklerle, tüm özellikleri ortak olan şeyler özdeştirler: Burada ayırtedilemezlik özdeşliğin yeterli bir koşulu olarak belirtilmiş olduğundan, bu

1 1973, s. 14 [*Karş. Metafizik Üzerine Konuşma çev.* A.Timuçin, s.82] Bu ilkenin ortaçağ felsefesinde muştucuları vardır. Gracia (1988, bölüm 5, özellikle dn 23) Boethius ile Chartres'li Thierry'yi anmaktadır. Leibniz de Aquinas'ın (1983, p.53) ruhlar ve melekler için bir bireyleşim ölçütü olarak önerdiği şeyden esinlenmiştir. Kuşkusuz, ayırtedilemez niteliklere ek olarak, bunlar için, bir ayırtedilemez konfigürasyon da önvarsayılmış olmalıdır, zira tam aynı nitelikler yeniden karılarak geniş ölçüde ayrımlı birliktelikler elde edilebilir.

bildirime "*Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*" denir. Böyle bir önerme sayısal özdeşliğin zorunlu bir koşulu olarak ayırtedilemezlikten ayırt edilmelidir. Zaman zaman "*Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*", ya da kısaca "*Leibniz Yasası*", denilen bu sonuncusu yalınç şekilde, iki şeyin ortak olmayan özelliklere iye olması durumunda bunların özdeş olamayacağını ileri sürmektedir.

Ayırtedilemezlerin Özdeşliği tartışmalıdır. Ama bununla ilgili felsefesel tartışma ele alınmazdan önce, onun Nitel Açıklama'yla mantıksal bağlantısını aydınlatmak gerekir. Ayırtedilemezler özdeşse, bundan şu çıkar gibi gözükmektedir ki, bir nesne arı şekilde pekin bir düzenleme içerisinde birlikte-varolan bir özellikler tümlüğüdür ve göründüğü denli de vice varsa*: Eğer verili bir a nesnesinin edimsel içsel (intrinsic) özelliklerinin birlikteliği bu nesne açısından hem zorunlu hem de yeterliyse, o zaman, sağın şekilde bu niteliklere iye olan herhangi bir şey a'yla özdeş olacaktır (Adams 1979, s.11). Dolayısıyla, nesnelerin sırf nitelik tutamları olduklarını yadsıyan felsefe geleneği *Ayırtedilemezlerin Özdeşliğini* de reddeder; aslında, o bu ilkeye saldırarak, Nitel Açıklama'yı çökertmeyi amaçlar. *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin tutam kuramını içerimlediğinden kuşku duymak için hangi sebepler olabilirdi? Eğer özelliklerin aynılığı sayısal özdeşlik için yeterliyse, o zaman, öyle gözükmektedir ki nesneler birliktelik (compresence) içerisindeki özelliklerden başka hiçbir şeyi gerektirmezler. Eğer tutam kuramı yanlış olsaydı, Leibniz'in ilkesi nasıl doğru olabilirdi ki? Eğer bir nesne ayrıca özelliklerin nitel-olmayan bir taşıyıcısını, gizemli bir dayanağı, tenselleştirmiş olması bakımından da sırf bir özellikler birlikteliği olmasaydı, tutam kuramı yanlış olurdu. Ama eğer nesnelik (objechood, nesne olma durumu) böyle bir yön içeriyorsa, o zaman, aynı özellikleri taşıyan iki cisim için, ayrımlı dayanaklara iyelik dolayısıyla, seçik olmak olanaklıdır: *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin yanlışlığını getiren, böylelikle de bu sonuncu ilkenin tutam kuramını içerimlediğini doğrulayan, bir vargı.

---

* *vice versa* : evriği de doğrudur -çn.

Diyelim ki, "a nesnesiyle özdeş olmak" türünden özellikler getirerek ve ayrıca, bu noktalar (items) nesnelerin ayırtedilemezliğiyle ilgili olmakla birlikte, yine de, aynı somut kendilikleri oluşturan tutamlarda bunların içerilmediğini varsayarak, bu içerime (implication) bir karşı-örnek çıkarılmaya çalışılsın. Öte yandan *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin reddedilmesini de gerektirmeden, bu durum, tutam kuramını yanlışlar mı? Böyle bir "karşı-örnek"; yukarda getirilmiş özellikleri tutamların dışlaması ama ayırtedilemezliğin bunları içermesi gibi bütünüyle kendince bir varsayıma dayanması bakımından, hileli (being rigged) gibi gözükmektedir. Ama bir kimse tutam kuramıyla, nesnelerin özellik birliktelikleri olduklarını olumluyorsa, devam edip, şeylerin bu birlikteliklerde içerilenlerden daha başka içsel özellikler temelinde ayırtedilebilir oldukları yargısına varması da tutarlı gözükmemektedir. Bir nesne kendisinde içerilmeyen, eşd. bu nesnenin tam nasıl olduğuyla ilgili olmayan, içsel bir özelliğe nasıl iye olabilir?[2] Tutamların ve ayırtedilemezliğin, sağın olarak aynı özellik ulamlarını kapsamasına (cover) izin verilmesi tutarlılık gereğidir. Ne var ki, bu bir kez sağlandığında, Leibniz ilkesinin doğruluğu tutam kuramının doğruluğu için yeterli olacaktır.

Tersine içerime ilişkin durum nedir? İlk bakışta, tutam görüşü Leibniz ilkesini içerimler gibi gözükmektedir. Bu kuram bir nesne için özelliklerinden başka bir şeyin söz konusu olmadığını, eşd. bir nesnenin sırf iye olduğu söylenilen özelliklerden —ne eksik ne fazla— oluştuğunu, savunduğundan; bundan çıkan şey, eğer iki nesnenin, ya da tutamın, kendilerindeki her özelik aynı ise, o zaman, onların da bir ve aynı olduklarıdır. Yukarıda tartışılan tutarlılık sağlandıkta, Ayırtedilemezlerin Özdeşliği yanlış, ama tutam kuramı doğru olabilir mi?

Tutam kuramı yanlış olmaksızın da, Ayırtedilemezlerin Özdeşliği'nin yanlışlanmış olabileceği bir durum vardır: Eğer özellikler tümeller olarak yorumlanırsa, o zaman bir ve aynı tutam belirsiz

---

2 İçsel özellikler "şeylerin, kendileri olmaları dolayısıyla iye oldukları" özniteliklerdir: Lewis 1986 a, s.61.

ölçüde çok örneklendirime (instantiations) iye olacak ve bunlardan yeni olan herbirisi Leibniz ilkesini yanlışlayacaktır (Gracia 1988, s. 64-5). Kuşkusuz, bir tutamı *tikel* özelliklerden derlenmiş gibi kabul etmek (2. bölümdeki eleştirel tartışmada çoğu kez tutamları böyle düşünmüş olduğumuza dikkat edin) ve ayırtedilemezliğin de böyle tikelci (particularistic) bir şekilde düşünülmesine gerek duymak olanaklıdır. Kimi çağdaş felsefeciler bu yorumlamayla, *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin aklanmış olduğunu ortaya atmışlardır (Campbell 1990, s.20). Bu vargıya ulaşılmasının anlamlı olduğunu kabul ediyorum ve ben de bu çalışmada böyle bir konumu savunacağım. Eğer özellikler tikeller ise, o zaman, tutam kuramının —özelliklerin, tarihsel ve kipsel (modal) özellikleri de içermesi *koşuluyla*— Leibniz ilkesini içerimlediğini savunuyorum.

3.1.2 Dayanağa Karşı Ayırtedilemezlerin-Özdeşliği

Imdi, bir bireyleşim ilkesi olarak *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin savunucuları ile rakip dayanak-kuramı geleneği arasındaki tartışmaya geri dönüyorum. *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'ne başlıca karşıçıkış onun mantıksal bir doğruluk olmadığıdır. Sık sık imlenmiş olduğu üzere, iki şeyin sağın olarak benzer olup sayısal bakımdan özdeşsiz olması olanaklıdır. Bu tür bir şeyle görgül bakımdan karşılaşmamakla birlikte, en ufak ayrıntıya dek sağın olarak benzer ikiz kardeşler, ya da yapay-nesneler (artifacts) imgelemekte hiçbir tutarsızlık yoktur. Gerçekten de, kendi ilkesini desteklerken Leibniz şaşmazlıkla görgül olgulara gönderme yapar. Birbirinden seçik ama çarpıcı şekilde andırımlı herhangi iki şeyin sağın olarak benzer olmadığını görmek için gereken tek şey bunları daha ayrıntılı şekilde yoklamaktır. Bir ağacın ilk bakışta çok benzer gözüken yapraklarını gözlemleyin: Daha yakın bir gözlem bunlardan herhangi ikisinin bile yetkin şekilde benzer olmadığını açınlayacaktır. Mikroskop altında, iki süt damlası bile ayrımlı görünür. Görgül bakımdan, geçerli hiçbir olgu bu ilkeyi çürütür gibi gözükmüyor (1934, s.204). Böyle olsa bile, *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin, ya da onunla birlikte ayakta kalan yahut çöken Nitel Açıklama'nın, kabullenilebilirliğine karar

verecek olan şey kesinlikle sırf görgül ve olumsal olgular olmamalıdır. Kavramsal çözümlemeye, mantıksal bir doğruluktan daha zayıf herhangi bir şeye bağlanma izni verilemezdi. Ne var ki, Leibniz'in bu iddia lehine *a priori* destek diye sunduğu tek şeyin onun "karaünlü" *Yeterli Sebep İlkesi* olduğu ortaya çıkmaktadır (1934, s.213). Leibniz ilkesinin mantıksal bir doğruluk olarak reddedilmesine geri döneceğim.

Leibniz'in bireyleşim ilkesinin tarihsel rakibi [olmak] ortaçağdaki dayanak nosyonuna başlıca işlevini kazandırır. Nitel Açıklama'ya karşı olarak, Töz Görüşü bir tözü bireyleştiren şeyin onun dayanağı olduğunu ortaya atar: İki şey, birincil olarak iye oldukları niteliklerdeki ayrımlar nedeniyle değil, ama her şeyden önce seçik dayanaklara iye oldukları için, ayrımlıdırlar. Dolayısıyla, bir şey bir birlikte-bulunan-özellikler tutamından ötedir. Benim *Yumuşatılmış Doktrin* adını verdiğim şey Aristoteles'de, özdek ya da dayanağın bir tikellik ve bireyleşim ilkesi olduğu doktriniyle birleştirilmiştir. Daha sonraki Aristotelesgillerin özdek ya da dayanağı, nasıl her formaliteden yoksun şekilde yorumlamış olduklarına yukarıda işaret etmiş bulunuyorum: Onun özdeğin *göreliliğiyle* ilgili görüşlerini (*Fizik*, ii, 2; *Metafizik*, viii, 4) —ki *Yumuşatılmış Doktrin* de bunu vurgular— zayıflatarak, herhangi bir tözün form ile özdeğin birliği olduğu yollu Aristoteles ilkesinin dar bir yorumunu dayatmışlar ve sonuçta, dayanağı ana özdekle özdeşleştirerek, her özellik ya da edimselliği forma yormuşlardır. Bu nosyon; formun, tözde özünlü olduğu söylenilen tüm özelliklerin toplamı olduğunu içerimler. Özdekten yalıtılmışlık içerisinde, form somut bir varoluşa iye olamaz ve bir şeyin eşlemleri gibi, birçok nesne aynı formu paylaşabilir. Kuramsal bakımdan, bu eşlemler özgünün sağın benzerleri olabilirlerdi. Eğer formu töz durumuna getiren şey özdekle birleşmeyse, [o zaman], salt bir özellikler-tutamı bir nesneyi bireyleştirememekle kalmaz, ama bu sonuncusu [nesne] somut dünyada hiç varolamaz. Burada, daha önce değindiğimiz birkaç yakın tartışma dışında, anlaşmazlığın her iki yanının da, tutam öğelerinin, aynı anda çeşitli örneklenimlere iye tümel nitelikler oldukları konusunda anlaşmış bulunduklarını belirtmekte yarar vardır.

Bu yüzden, sık sık Aristotelescilik diye sunulan bu doktrinin bütünüyle bu filozofun kendi doktrini olmadığını düşünmek için sebep vardır. Aristoteles verili bir yontunun dayanağının tikel bir mermer parçası olduğunu ve yontunun özdeği olarak bu parçanın, bu sonuncusunu [yontuyu] kendi eşlemlerinden ayırt ettiğini ve bireyleştirdiğini söyleyecektir (*Metafizik*, vii, 8). "Dolayımsız" bir dayanağın kendisi, yeni bir form kazanıp, yeni bir töz olarak edimselleşmiş olan bir nesnenin her ırasalına iyedir. Bu mermer parçası bir yontu olmazdan önce bağımsız bir nesneydi. O da özdeğe ve bir forma iyeydi. Aristoteles'de, ana-özdek kavramı ancak seyrek olarak yer alır ve kuramının bir içerimi olsa da, sıradan bir nesneyi bireyleştirirken buna başvurmak onun açısından oldukça alışılmadık bir şeydir. Ama o durumda, tam aynı sebepten ötürü Aristoteles'in, belirgin bir ölçüt getirmeksizin bireyleşim sorusunu bir yana bıraktığı yollu bir karşıçıkış yapılabilir. Çünkü, eğer bir nesneyi bireyleştiren şey bir başka nesne olmakta kullanılan şeyse, o zaman, temel bir şeye, kendisi nesne olmayan bir kendiliğe, ulaşılana dek, hep bu sonuncusu [bu başka nesneyi] vb. neyin bireyleştirdiği sorusundan kaçılmış olunur. Özdeğin daha karmaşıktan daha yalınç nitelendirimine dek uzanan derecelendirilmesinde içerilen bu gerileme kuramsal kendilikte, *ana özdekte*, son bulur. Örneğin, nitel bakımdan özdeş mermer parçalarından yapılmış bir yontunun iki eşleminin nasıl bireyleştirildiği sorulabilir? Bu yüzden, Aristotelesgil çerçeve içerisinde, ana özdeğin[3] sonul bireyleştirici olduğu ve nesnenin her nitelendiriminin onun "tam" formuna ilişkin olduğunu varsaymak doğal gibi gözükür. Gizemli-dayanak doktrinini, Aristoteles'in kendisine yormaksızın, bunu, bireyleşim ilkesinin bir sonul dayanak; toptan nitelenmemiş, belirlenimsiz, ama yine de bir tikel gibi görülen, bir tür ana özdek, olduğu yollu kimi Skolastik eğilimlerin ardındaki zorlayıcı sebep gibi alabiliriz.[4]

---

3 Ki her zaman sonul dayanağı olarak tözde, ve geçmişte bile asla bağımsız olmaksızın varolur: *Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 5.

4 Bkz. Aquinas 1983, s.34 ve dipnot 1'deki çevirmen yorumu.

Locke'da ise, bu kavramlar ve bunlara eşlik eden terimbilim bir ölçüde değişmiştir. "Töz"le Locke —aracılığıyla, şeyin niteliklerinin biraraya geldiğini insansal zihnin varsaydığı [sayıltı] diye anlaşılan— dayanağı kasteder olağan şekilde. Bu, der, "varolduğunu gördüğümüz, [ve] kendilerini taşıyacak bir şey olmaksızın, *sine re substante*, ayakta kalabileceklerini imgeleyemediğimiz niteliklerin varsayılan, ama bilinmeyen taşıyıcısı olmaktan başka bir şey olmayıp; biz bu taşıyıcıya *substantia* diyoruz, ki sözcüğün asıl anlamına göre bu yalın *İngilizce*'de *altta-durmak* ya da üsttetutmak demektir."[5] Locke'un töz açıklaması 'bir özellikler taşıyıcısı olmaktan ayrı herhangi bir öznitelikten yoksun tikel' şeklindeki dayanak kavramlaştırımını yansıtmaktadır. Aquinas'ın bireyleştiricisinin, *materia signata*'nın, uzaysal-olmayan yorumu on yedinci yüzyılda bir ölçüde yaygınlık kazanmış olan bu nosyonun tarihsel atası olmuş olabilir. Çağdaş felsefede ise, bu zaman zaman "çıplak tikel" görüşü ya da "iğnedenlik açıklaması" (pincushion account) diye nitelendirilir.[6]

Şimdiye dek tartışmam Töz Görüşü yandaşlarının, dayanak nosyonuna yükledikleri ikili işlevi yansıtmış olmalıdır. Onların görüşünce, bu sonuncusu [dayanak] yalnızca bir nesneyi bir başkasından ayırt etmekle kalmayıp, onun özelliklerini de taşımakta; ayrıca nesneyi bireyleştirmekte ve onu birarada tutmaktadır. Ama böyle bir dayanak nosyonu nasıl dayatıcı olmaktadır? 3.1.1'de yapılan bir açıklama anımsanarak; *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin mantıksal bir doğruluk olmamasının sebebinin, onun tümeller olarak kavranan özelliklere uygulanmak üzere kurulmuş olması olduğu ve bir tümel-özellikler tutamı olarak yorumlanan *Nitel Açıklama*'nın da nesneliği (objecthood) açıklamada yeterli olamayacağının varsayılması için iyi sebepler bulunduğu, usayatkın şekilde ileri sürülebilir. Ne var ki bu; boş bir taşıyıcı

---

5 1961, vol. 1, s. 245 [karş. V.Hacıkadiroğlu çev. K.II, Bl. XXIII, S.2, s.185] Locke'un somut nesneyi imlemek için "töz"ü kullandığı bağlamlar için, bkz. Martin 1980.

6 Aquinas 1983, s.36-7. "Çıplak Tikeller" ya da "tikellerin Lockegil açıklaması" için bkz. Armstrong 1978 a, s.102 ff. ve s.113 ff. "İğnedenlik Açıklaması" için bkz. Anne 1985, s.46 ff. Dayanağın "gizemliliği" için bkz. Gracia 1988, s.88, 124, 127, 161. Zamanımızda "çıplak tikeller"in başlıca savunucusu Gustav Bergman olmuştur: bkz. Bergmann 1967.

olarak anlaşıldıkta tek başına özdeğin gereken yeterliliği sağlayabilmesini ve dolayısıyla, bir nesnenin seçikliğini güvenceleyebilmesini getirmez. İlkin, son bölümde ileri sürmüş olduğum üzere, temel bir ontik koşul niteliklerin tek başlarına durmamaları ve onların ancak birliktelikler içerisinde varolabilmeleri olabilir: Bir tümel-nitelikler tutamının somut bir töz ortaya koyamaması her tikel nesnede —ne denli ulaşılamaz olsa da, bunları birarada tutan— bir kendiliğin varolmasını zorunlu kılmaz. İkincisi, nesnenin bireyselliği onun birliktelik içerisinde varolan niteliklerinin tikelliğinin mantıksal bir vargısı olabilir. Eğer öyleyse, gizemli dayanak hiç de bir gereklilik değildir. Ama varlıkbilim eğer bu sonuncusu olmadan da edebiliyorsa, bunun temellendirilmemiş bir metafiziksel buluş [yakıştırma, invention] olarak reddedilmesi görüngesi (prospect) gerçekten çok çekici bir duruma gelir. Tümüyle bulanık ve kuramsal bakımdan yararsız olan bir nosyon ortadan kaldırılmaya layıktır.[7] Nesneliğin sağlıklı ve usayatkın bir açıklaması Yumuşatılmış Doktrini, bir bireyleşim ilkesi olarak dayanaktan ayırmalı ve yalnızca birincisini elde tutmalıdır. Benim inancım odur ki, *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği* düzeltilerek, doğruluğa daha yakın bir şey elde edilebilir. Bu yönde çeşitli girişimler yapılmış, ama bunların çoğu da özellikleri tümeller diye yorumladıklarından, kısıtlı başarı kazanmışlardır. Böylece, ben de istenilen etkinin, Leibniz'in bireyleşime yaklaşım tinini bir şekilde değişkeleşdirmeksizin elde edilemeyeceği sonucuna varmaktayım.

3.2 Bireyleşim

Bir bireyleşim ilkesi bir şeyi, dünyanın gerikalanından ayırt eder; onu, uzay ve zaman içerisinde varolan başka herhangi bir kendilikten, seçip ayırır. Böyle bir ilkenin, nesnenin özdeşliğini de zaman içerisinde bir noktada güvencelemesi gerektiği beklenebilir; o bu zamanda, tam bir ve aynı kendiliği bireyleştirebilmelidir. Bu yüzden, tersyüz edildikte, bir bireyleşim ilkesi bir anlamda bir özdeşlik ölçütü olmalıdır. Böyle bir yaklaşımla, bir ilke bir şeyi dünyanın gerikalanından, ancak onu kendisiyle aynı şey olarak

7 Bkz. Berkeley 1969, s. 120 ff. ve Hume 1969, s.63. Buna karşılık, Martin (1980) özelliklerin taşıyıcısı olarak dayanağın çağdaş bir savunucusudur.

ayırt ediyorsa, ayırt eder: Eğer o Socrates'i bireyleştiren P'nin iyelenimi ise, o zaman, bu sırada Kallias'ın P olması ve Socrates'le de özdeş olmaması durumu söz konusu olamaz. Çünkü, eğer —biraz önce söylenilenin tersine— bu içerimin ardıl/artbileşeni yanlış olursa, o zaman, öncel/önbileşen de yanlış bir önerme olacaktır.

Bu istemlerin bütünüyle karşılanabileceğinden ben pek emin değilim. Bir sonraki bölümde tartışılacağı gibi, özdeş-olmayan iki şey uzun bir süre aynı yerde yerleşmiş (eşuzamlı, cohabit) olabilir ve onlar bu süre boyunca, kendi tarihsel ve kipsel kimi özellikleri dışında, her şeye ortak iye olabilirler. Bu nokta bir şey ile onun parçaları arasında geçerli olan ilişkiden ayırt edilmelidir. Verili bir öznenin özel herhangi bir parçası bütünle, aynı zamanda aynı yerin bir parçasını işgal eder. Sıradan anlamıyla, parçalar nesneyle özdeş değillerdir; söz konusu (özel) parçanın hiçbir uzay-zamansal noktası yoktur ki, aynı zamanda bu nesnenin de bir parçası olmasın; oysa nesnenin işgal ettiği birçok başka konum bu parça tarafından da işgal edilmiş değildir. Böylesi her konum bu nesnenin öteki parçaları tarafından işgal edilmiştir. Ne var ki, bu nesnenin tüm parçalarının toplamını aldığımızda, hem konum hem de nitelikler bakımından, nesneyle tümüyle örtüşen bir şeyle karşı karşıya geliriz. Sırası gelince daha belirtik şekilde sunacağım gibi, bu ikisinin yine de özdeş olmadığını saptamış (to establish) gözüken oldukça güçlü argümanlar vardır. Belli bir yontunun yapılmış olduğu mermer parçası (ya da mermer parçaları toplamı) yontunun kendisi değildir; üzerine yontu oyulmazdan önce de o varolmaktaydı ve tam da aynı sebepten ötürü, bu yontu yalnızca bir mermer kütlesi değildir. Dahası, öyle olanaklı durumlar imgelenebilir ki, parçalarının yenilenmesi (replacement) yoluyla, bu aynı yontu artık bu mermer parçasından yapılmış olmaktan çıkar.[8] Aynı şey olmasalar bile, bu mermer kütlesi ve bu yontu bir zaman dilimi boyunca aynı konumda varolurlar. Yumuşatılmış Doktrin'in gerektirdiği şekilde bunu genelleştirdikte, herhangi bir töz kendi oluşturucu özdeğiyle biraradadır (eşuzamlıdır, cohabits).

8 Wiggins 1980, s.28, 34-5; Noonan 1980, s.22-24. Bu düşün Aristoteles'e dek izlenebilir. Locke (1961, s.276, [V. Hacıkadiroğlu, çev. ss. 208-9]) aynı şeyi, yaşayan bir örgenliğe ve bunu oluşturan özdek kütlesine uygulanım içerisinde tartışır.

Böyle bir şey girilemezliğin (impenetrability) çiğnenmesi değildir. Çiğnenme [ihlâl] diye sayılacak olan şey, örneğin, aynı türden iki nesnenin aynı konumu paylaşması durumudur. Locke'un savunduğu gibi, "Aynı türden iki şeyin aynı zamanda aynı yerde varolmasını ne görüp, ne de düşünebildiğimiz için, haklı olarak, herhangi bir zamanda herhangi bir yerde varolan herhangi bir şeyin, aynı türden her şeyi dışladığı ve yalnız kendisinin orada olduğu sonucuna varırız".[9] Böylelikle, iki yontu, ya da iki mermer kütlesi aynı zamanda aynı yeri işgal edemez, ama eklemlenmiş bir nesne ve onun oluşturucusu olan özdeğin aynı yerde (eşuzamlı) bulunması gerekir. Böyle bir aynı-yerde-bulunmanın/eşuzamlılığın nesnel varoluşunu reddetmek için bir sebep olup olmadığı sorusu 4. bölümde ele alacağım bir sorudur. Burada şunu kısaca belirteyim ki, bana göre, bir nesne ile onun oluşturucusu olan özdek özdeş değillerdir, fakat onlar seçik (distinct) bireyler olmayı da başaramazlar; seçik bireyler olmak —tersi doğru olmaksızın— özdeş olmamayı içerimler. Benim yaklaşımım, bireyleşim ilkesini, kısıtlanmış şekilde aynı-yerde-bulunma /eşuzamlılık durumunda, özdeşliği yakalama yetisi bakımından saf dışı bırakmak vargısını taşır.

Bir bireyleşim ilkesi ontik bakımdan, demek ki "kendisi-içinde" nesnesini bireyleştirici olarak, ve dolayısıyla insansal anlıktan bağımsız şekilde, yorumlanabilir. Ayrıca o epistemik bakımdan, insan anlığının bir şeyi bir tikel olarak öteki kendiliklerden ayırt etme ölçütü gibi de görülebilir. Benzeşimli bir ayırım "özdeşlik" ile "özdeşleştirim" ("identification") arasında da varolur (Wiggins 1980, s. 5 ve 53; Gracia 1988, s.19-20). Biz o sırada onu özdeşleştiremesek /niteleyemesek bile, bir şey özdeşliğe iye olabilir. Epistemist bir yaklaşım bireyleşime ancak zihinsel bir olanak (capacity) olarak izin verecek, metafiziksel sorunu (issue) ise dışlayacaktır. Öte yandan, gerçekçi bir yaklaşım bu yorumlardan ikisini de anlamlı diye alacak; ama bir şeyin, o ancak ontik bakımdan da bireyleştirmekteyse, epistemik anlamda bireyleştirilebileceğinde ısrar edecektir.

---

9 1961, s.274 [bkz. V. Hacıkadiroğlu çev. S. 206] Ayrıca bkz. Wiggins 1968, s.93. Karş. Leibniz 1896, s.238. Simons (1985, s.71 ve 75) Locke'un ilkesinin yığın gibi katışmaçlara uygulanamayabileceğini ileri sürmekte; ama bunun Locke'un, aynı türden seçik cisimlerin örtüşemeyeceği yollu görüşünü etkilemediğini teslim etmektedir. Ayrıca bkz. Nooman 1986 b, Harris 1986 ve Simons 1986.

3.2.1 Leibnizgil İlkeler ve Bunların Yetersizliği

Bilinen bireyleşim ilkeleri iki temel tipe ayrılır: Bunlardan biri statü ve doğa bakımından değişik olabilen bir ya da daha fazla yönü özgülleştirir. Özdek, dayanak ya da konum[10] gibi nosyonlar bir şeyi bireyleştiren *özelleştirilmiş* ilkeler olarak ortaya atılmışlardır. Ben Aristoteles'in kendi görüşünü özdekten başka bir şeye bağlamaksızın, bu tip ilkeleri "Aristotelesgil" diye niteliyorum. Öte yandan, bir "Leibnizgil" ilke ise nesnenin en azından *tüm niteliklerini* içerir. Leibniz'in ilkesi bu tipin tam bir örneğidir. Başkaları nesnenin bireyleşim için zorunlu gördükleri ayrımlı yönlerini de buna eklerler. Dolayısıyla, bir ilke eğer şeyin nitel ve belki ayrıca da ilişkisel özelliklerinin (relational properties) terimleri içerisinde formüle ediliyor ve onun mevcut niteliklerinin en azından tümünü içeriyorsa, [o ilke] Leibnizgildir. Bu doğrultular boyunca, arı şekilde nitel ayırtedilemezlik başlıca iki şekilde işlenmiştir: Bir versiyon bunu ilgili nesnenin ilişkisel özellikleriyle ve ötekisi de "kendisiyle özdeş olma" özelliğiyle tamamlamaktadır (bkz. Adams 1979, s.11). Bu sonuncu özellik tözün bir niteliği değildir. Bunun, herhangi bir nesnenin kendi kendisiyle ilişkisi olduğu ileri sürülmüştür. Bu son versiyonun savunucuları böyle bir özelliğin her somut bireye ilişkin olduğunu varsaymakta ve en azından kimileri onu, Scotuscu "haecceity" (haecceitas/"bu-luk") ile özdeşleştirmektedirler. Her nesnenin kendi kendisiyle özdeş olma özelliğine iye olduğu bir kez varsayıldıkta, o zaman, Socrates da Socrates'la özdeş olma özelliği taşır. İmdi, iki şey, Socrates ve Kallias, ayırt edilemez ise, o zaman onlar "Socrates'la özdeş olma" da içinde olmak üzere, Socrates'ın her özelliğini paylaşırlar. (Bu bakımdan, Socrates da Kallias'ın "Kallias'la özdeş olma" özelliğini paylaşacaktır.) Bundan şu çıkacaktır ki, Socrates ve Kallias özdeştir. Ne var ki, birçok eleştirmen ileri sürülen "bir şeyin tikel bir şeyle öz-

10 Russell (1948, s.310) bir nesnenin kendi uzay-zamansal konumuyla bireyleştirilmiş olduğu kuramını, Aquinas 1983, s.36-7'ye gönderme yaparak, Aquinas'a yormaktadır. Ama Aquinas çevirmeninin dipnot 11'de anıştırdığı gibi, buradaki "tasarlanmış" (designated) [sözcüğünün] konum getirmekten çok, belirtimlenmiş (indicated) kendilik olma anlamına geldiğini düşünmek için sebep vardır. Gracia'nın (1988, s.265, dn 23) belirttiği gibi, bu kuramı ortaya atan ilk filozof Boethius'dur. Bkz. onun 1968, s.6.

deş olma" özelliğini ve özellikle onun bir bireyleştirici gibi kullanımını meşrulukdışı görmüşlerdir (Ayer 1954, s.29; Armstrong 1978b, s.10-11; Gracia 1988, s.126-8, 146-7). Bunun eleştirel tartışmasını bir sonraki kesimin sonuna erteliyorum.

İmdi, ilişkisel özelliklere gönderme yapan Leibnizgil ilkeye gelince; eğer a ve b gibi iki şey birbirleriyle R-ilişkisi içerisindeyseler, o zaman, bu durum a'nın, verili bir nesnenin ötekilerle uzaysal ve zamansal ilişkilerini bu nesnenin özellikleri olarak dile getiren Rb özelliğine iye olması diye temsil edilebilir. Bunlara "konumsal özellikler" de denilir.[11] Eğer Leibniz ilkesi konumsal özellikleri de içerecek şekilde varsıllaştırılırsa, o zaman onun zorunlu olarak bireyleştirdiği -—çünkü iki şey aynı zamanda aynı yerde olamaz— ileri sürülmüş olur. Kısacası, bir anlamda konum şeyleri bireyleştirmekle birlikte, bunun Leibnizgil bireyleşim-ilkesine —bu ilke, "tümelci olarak", demek ki nesnelerin taşıdıkları söylenilen özellikler çoklu-uygulanımlı kendilikler (multiply applicable entities) gibi düşünülüp, yorumlandığında— hizmet edebilecek bir şey olmadığı görülecektir.

Bir tözün işgal ettiği konum onun böylelikle iye olduğu konumsal özelliklerin terimleri içerisinde özgülleştirilebilmekle/nitelendirilebilmekle birlikte, bu ikisi aynı şey değildir ve bu ayrımın günışığına çıkarılması gerekir. Max Black (1952, s.153-64) ayrımlı konumlar işgal eden iki nesnenin, sağın şekilde aynı nitelikleri ve aynı konumsal özellikleri paylaşabileceklerini göstermiştir. Bundan şu çıkar ki, eğer konum bireyleşim ilkesinin bir parçası olmak durumundaysa, *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin herhangi bir versiyonundan da öylesine ayrışık ve buna indirgenemez durumda olacaktır (karş. Quinton 1973, s17, 24 ve 25). Black'in argümanı bireyleşim için Leibnizgil ilkenin yeterli olamayacağını belgitlemek üzere tasarlanmıştır. O öyle bir olanaklı dünya betimlemektedir ki, buradaki tek varolan şey bir uzaklıkla [mesafeyle] birbirinden ayrıştırılmış ve tüm nitelikleri bakımından

11 Quinton 1973, s.17. Armstrong (197b, s.90) "birinci düzeyde (first-order) ilişkiler[in], birinci düzeyde tikeller arasındaki ilişkiler[in], tümüyle uzay-zamansal ilişkilere indirgenebileceği"ni ortaya atar.

sağın şekilde benzer iki küredir; bunlardan herbirisi ötekinin iye olduğu her özelliğe, doğrudan karşıt tarzda değil ama taban tabana bakışımlı şekilde, iyedir: Onlar kendilerinin tüm ilişkisel özelliklerini de paylaşmaktadırlar.[12] Solda ya da kuzeyde olma gibi ilişkilere başvurarak bu küreleri betimlemek söz konusu olmayacaktır; çünkü bu iş yabancı bir öğe, gözlemcinin bu evreni betimlediği bir dayanak noktası, getirmeyi gerektirecek ve böyle bir şey de önsavsal (hipotetik, varsayımsal) bakışımı bozacaktır. Öyleyse, bu dünyada bu ikiz küreler iki seçik ayırtedilemezdir; burada onlar nesnelerin konumsal özelliklerinin yanısıra, nitel özelliklerini de kuşatmışlardır. Bu ise konumsal özellikleri biraraya getiren bir Leibnizgil bireyleşim-ilkesinin yeterince sıkı olamayacağını gösterir; Black'ın belirtimleştirdiği mantıksal olanaklılığa büsbütün kör kalarak, bir şeyi bireyleştirirken onu, onun tüm nitel ve konumsal özelliklerini paylaşan başka bir şeyle özdeşleştirir (identifies).

Bu karşı-örneğin kendisi tam da bu betimlemenin, —iki kürenin var olduğu önermesi dışında— örneğin iyice eğriltilmiş Euklidesgil-olmayan ve görecilik açısından düşünülmüş bir uzaya iye bir dünya açısından da eşit ölçüde doğru olması olgusuyla çökertilmiş mi olmaktadır?[13] Ben bu sonucun çıktığı düşüncesinde değilim. Seçik ama ayırtedilemeyen iki nesneyi kapsayan, tutarlı şekilde betimlenebilir bir karşı-örneğin varolması bir Leibnizgil ilkeyi çürütmek için yeterlidir. Euklidesgil-olmayan bir uzayı varsayan bir "eşdeğer" betimlemenin var olması burada bir engel oluşturmaz. Böyle bir uzay içerisinde bile, seçik iki ayırtedilemez olabilirdi. Uzayın doğasına bakılmaksızın, eğer seçik iki ayırtedilemez var olabiliyorsa, biz bir karşı-örneğe iyeyiz demektir.

Böylesi karşı-örnekler buluşlanırken, varoluşu bu betimlemenin kendisinden bağımsız olan bir şeyin betimlenmediğini anımsatmakta yarar olabilir. Bir kimse oradaki bir şeyin fotoğraflarını çekmez ya da bunu gözlemlemez, ama olanaklı bir dünyayı,

12 Adams (1979, s.14) zamansal boyutta yeniden yaratılmış olan bu aynı tip örneği, yetkin şekilde çevrimsel evrenler çerçevesinde tartışır.

13 Hacking 1975, s. 219-56. Hacking'in girişiminin bir reddi için bkz. Adams 1979, s.14-16 ve Legenhausen 1989.

betimleyerek, kurulumlandırır. Bu yüzden, önce ayırtedilemezlik üstüne düşünmek ve sonra da, ayırtedilemezlerin, şu ya da bu uzay kavramlaştırımı içinde seçik olup olmayacağını gözlemlemek gibi bir yükümlülük yoktur. Black gibi, içlerinde bulundukları uzayın doğasına bakılmaksızın, seçik iki nesne konumlandırılarak işe başlanılabilir ve sonra da, ayırtedilemezler olarak bunların tutarlı bir betimlemesi verilmeye çalışılabilir. Bir kimse bunu yapabildiğinde, Leibnizgil ilkelere karşı gerçek bir örneğe iye olmuş demektir.

Black'in dünyası *bir uzaklıkla ayrışık kılınmış olan* seçik iki küreyi kapsamaktadır. Seçiklik iddiası dışında, Black'in betimlemesinin iyice eğriltilmiş bir uzaya iye bir evrendeki tekil bir küreyle de doğrulanıp doğrulanmadığını görelim. Euklidgil olmayan böyle bir dünyada, nesne [yine] kendisi olan bir nesneden bir d uzaklığında olacaktır. Aynı görüşaçısından, Euklidgil uzaydaki bir nesne kendisinden sonsuz (infinite) bir uzaklıktadır. Ne var ki, bir başka anlamda herhangi bir bireysel nesnenin kendisinden hiçbir uzaklıkta değildir: O sağın olarak, olduğu yerdedir. Euklidgil-olmayan evrenin nesnesi de buna bir ayrıksı oluşturmayacaktır. Uzayın eğriliği dolayısıyla, o bir anlamda, bir kürenden bitimli bir uzaklıkta olacak ve başka bir anlamda ise, bir [kürenden] hiçbir uzaklıkta olmayacaktır. Black'in iki küresini bu durumdan ayırteden şey —onların içerisinde olabileceği uzayın doğası ne olursa olsun— onlar bir anlamda birbirlerinden belli bir d uzaklığında olurlarken, onların birbirlerinden *hiçbir* uzaklıkta [mesafede] olmadıklarının anlamsız olmasıdır. Eğer bir ve aynı olsalardı, onların birbirlerinden hiç mesafeli olmayacaklarını söylemek yalınç şekilde bu betimi değiştirmektedir. Ben bu iki dünyanın, eşdeğer alt-belirlenimli (az belirlenmiş, under-determined) betimlemelerle verilmiş olmadıkları sonucuna varıyorum. Iyice eğrilmiş olan uzaydaki tekil kürenin *yalnızca* yine, kendi kendisi olan bir nesneden *d* uzaklığında olmayacağı eklenebilir: Black'in evrenindeki kürelere benzeşmez olarak, bu küre yine kendisi olan bir küreden *2d* uzaklığında da olacaktır. Ama o zaman, o kendisinden *3d*, *4d*, vb. uzaklığında da olacaktır. Black'in yıkıcı eleştirisine bir tepki; bir şeyin [iye] olduğu tikel-özelliğe-özdeş-olma-özelliği

denilen özelliğe dönmek (bkz. Brody 1980, s.9 ve Adams 1979) ve bir başkası da, Aristotelesgil tipte bir ilke lehine, Leibnizgil ilkeleri bütünüyle bir yana atmak olmuştur. Her iki girişimin de benzer şekilde başarısız olduğu görülecektir. Ne Aristotelesgil, ne de Leibnizgil ilkeler kendi başlarına savunulabilirdir.

İleride, Aristotelesgil bir bireyleşim-ilkesinin kendi başına upuygun olamayacağını ve bir nesnenin ancak konum ve nitelikler *toplulaşımının* (*ensemble*) —herbirisi kendi başına zorunlu, ama ancak birlikte yeterli olmak üzere— onu bireyleştirdiğini göstereceğim. Tek başına konumun bireyleştiremeyeceği, bir bakıma önemsiz bir anlamda, doğrudur; çünkü böyle bir şey, hepsi bir yana, boş bir uzaydır. Eğer herhangi bir şey bir birey ise, o bir yerdeki bir nesnedir ve bu da zorunlu olarak bu şeyin zaman içerisinde bu noktadaki tüm niteliklerini kapsar. Bir birey; pekin temel ilkelere göre, bir uzay-zamansal konumdaki bir nitelikler somutlanımıdır. Böylelikle, bir nesne ne tam bir özellikler birlikteliğidir, ne de Lockegil bir dayanak tarafından desteklenen ve birarada tutulan bir nitelikler tutamıdır.

Bu son sorun daha fazla tartışma gerektirir ve bunu 6. bölüme saklıyorum.

3.2.2 Aristotelesgil İlkeler ve Ayırtedilemezliğin Zorunluluğu

Yeterli bir koşul zorunlu [bir koşul] olmayı da gerektirmez. Dolayısıyla, eğer bir şey açısından bir dizi öğenin (items) bağlaşımı yeterliyse bundan, bu yeterliliğe katkı yapan her bağlaşığın (conjunct) bu şey için zorunlu olduğu sonucu çıkmaz: Kendileri bir dizi öğenin bağlaşımları olan, örtüşmeyen, başka yeterli koşullr da sözkonusu olabilir. Bir örgenliğin (organism) ölümü için bağımsız olarak yeterli olup, örtüşmeyen ayrımlı koşulların herbiri, bunların tümlenmesi (birlikte yerine getirilmesi, fulfillment) açısından bireysel bakımdan zorunludan altkoşulların bir bileşiği olabilirler. Öte yandan, eğer q için p yeterli ise, başka deyişle p q'yu içerimliyorsa, ve q için *yalnızca* p yeterliyse, o zaman, bu yeterliliğin tümlenmesinin yokluğunda q da var olmayacağından,

q için p *ayrıca da zorunlu* olur, demek ki q'da p'yi içerimler.[14] Bir yeterli koşul yalnızca bir [yeterli] koşul ise, onun aynı zamanda da zorunlu olduğu niçin ortaya çıkar? Eğer p q'nun yalnızca [biricik] yeterli koşulu ise, q'nun ortaya çıkabileceği başka hiçbir durum sözkonusu değildir ki, p'nin yokluğunda, q'nun mevcudiyeti için koşullar yeterli olsun. Eğer p engellenmek durumunda kalırsa, q'nun (başka) her zorunlu koşulu tümlendirilmiş [yerine getirilmiş] olsa bile, q oluşmayacaktır: p biricik yeterli koşul olduğundan, onun engellenmesi q'yu da engelleyecek ve q olmadan da, zorunlu koşullann olanakı hiçbir birikimi q'nun olup bitmesini sağlamayacaktır. Böylece, q'nun başka her zorunlu koşulu sağlansa [bile], *p elde olmadıkça* q ortaya çıkmaz ve bu da yalınç olarak, p'nin q'nun zorunlu bir koşulu da olması anlamına gelir. İnsansal varlığın öldürülebilmesinin çeşitli yolları vardır. Bunlar kelle uçurmayı, zehirlemeyi, elektrikli-sandalyeye oturtmayı ve yüreğe gümüş bir kazık çakmayı içerir. Kont Dracula için ise, böyle bir çeşitlilik söz konusu değildir. Argüman uğruna varsayalım ki, bu son yöntem yalnızca bir olanak olsun. Bu durumda, ne denli zayıf olursa olsun, Dracula'nın ölümü için zorunlu her koşul yerine getirilse (bunlar Dracula'nın varoluş koşullarını da içerecektir: Yeryüzü gezegeninin, Transilvanya'nın, insan kanının, vb. var olması) bile, yüreğine gümüş bir kazık çakılmadıkça o hâlâ ölmeyecektir ve bu da Dracula'nın ölümü açısından zorunlu bir koşul olmaktadır. Eğer bir yeterli koşul dışlayıcı (exclusive) ise, onun yeterli olduğu şeyle çiftkoşullu (biconditional) olduğu ve bu yüzden, onun için zorunlu olan her koşulun, aynı zamanda onun yeterli olduğu şey için de zorunlu olduğu, sanırım şimdi açıktır.

Somut fiziksel kendilikler açısından bireyleşim ilkeleri, dışlayıcı açıklamalar olarak önerilmiştir. Kavramları çözümlerken olduğu gibi, bizler bir bireyleşim ilkesini, sorunun biricik doğru açıklaması diye sunarız. Kuşkusuz, aynı şeyi ayrımlı düşünürlerin ayrımlı şekilde çözümlemeleri gibi, bir bireyleşim ilkesi için de

---

14 Yalnızca p q'yu içerimlerken, p'nin yokluğunda q'nun söz konusu olması düşününde belki hiçbir tutarsızlık yoktur. Ama böyle bir durumda, q *yeterli bir koşul* olmaksızın yeralmış olacaktır ve dolayısıyla, böyle bir şey buradaki uslamlamayı engellememektedir. Her şeyin bir yeterli sebeple ortaya çıkması, sanırım, fiziksel bir zorunluluktur.

çeşitli öneriler varolacaktır. Ne var ki, bunların tümü bağdaşmayan rakip açıklamalar olacaktır. Birisinin doğruluğunu ileri sürmek ve saptamak ötekilerin doğruluğunu *eo ipso** çürütmek ve dışlamak demektir. İmdi, öyle iki yol olsun ki, burada, birden çok ilke ya da çözümleme aynı anda doğru olabilsin ve böylesi açıklamalar tamamlayıcı ya da eşdeğer olsunlar. Ama eğer aynı şeyin iki açıklaması tamamlayıcı ise, bunlardan hiçbirisi kendi başına tam değildir. Öte yandan, eğer bunlar eşdeğerse, karşılıklı-değiştirilebilir olacaklardır ve böyle bir durum da, varolan önerilerin durumuna hiç benzemeyecektir. Örneğin, aynı kendiliklerin bireyselliğini yakalamış, eşit ölçüde kullanışlı almaşık ölçütler olarak, kendisiyle-özdeş-olma özelliği ve durumu gibi ilkeler ileri sürmek tutarsızlık olacaktır. Daha da önemlisi, eşdeğer ya da karşılıklı içerimli ilkeler birlikte doğru ya da yanlış olmaları anlamında, mantıksal bakımdan ilişkilendirilmiş olmaktadırlar. Bu yüzden, çatışmayan bireyleşim-ilkelerinin gerçekten varolması olgusuna zıt olsa bile, bunlar birlikte ayakta kalacak ya da birlikte çökeceklerdir. Somut fiziksel şeyler açısından, ben doğru ve upuygun bir bireyleşim ilkesinin ya dışlayıcı olduğunu, ya da eşdeğer ölçütler kabul eden bir ilke olduğunu ileri sürüyorum. Önceki paragrafın sonucu veriliyken bundan çıkan şey, bir bireyleşim ilkesinin (mantıksal bakımdan eşdeğer ilkelerle birlikte, ya da onlarsız), kendisinin uygulandığı şeylerin özdeşliği için hem yeterli hem de zorunlu olması ve böylece, bu yüzden de nesneliğin (objecthood) bir açıklaması olması gerektiğidir.

Az önce belgitlendiği üzere, bir bireyleşim ilkesinin kendi nesnesinin özdeşliği için de zorunlu olması varsayıldıkta, en azından *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'ni gerektiren Leibnizgil ilkeler *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'ni, yani Leibniz Yasası'nı, getirmektedir. Başka sözcüklerle, bunlar, zaman içerisinde belli bir nokta verilirken, edimsel ya da olanaklı bir dünyadaki bir nesnenin, orada iye olmuş olduğundan başka özelliklere iye olamamasını getirmektedirler. Çünkü, bu nesne hangi özelliklere iye olursa olsun, onlara tutarlı bir şekilde iye olmalıdır. Bu demek değildir ki, Leibniz Yasası dışlayıcı bir bireyleşim ilkesi olarak *Ayırtedilemezlerin*

* *eo ipso* : bu sebepten ötürü ç.n.

Özdeşliği'nin doğruluğuna bağlıdır. Daha önceki bir kesimde tartışıldığı gibi, *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği* tümüyle geçerlidir, çünkü onun yadsınması çelişmezlik yasasını zedeleyecektir. Özdeş iki şey eğer niteliklerinden kimilerini paylaşmıyorlarsa, o zaman verili bir zamanda bir ve aynı şeyin karşılıklı dışlayıcı kimi niteliklere iye olmasına da izin verilmiş olur: Uzaysal bakımdan örtüşen bir şekilde, aynı zamanda hem pekin bir niteliğe hem de onun zıttına iye olmaya izin verilmiş olur. Mantıksal upuygunluk herhangi bir bireyleşim ilkesinin ve herhangi bir nesnelik kuramının, *Özdeşlerin Ayırtedilemezliğini* bu bakımdan gözetmesini gerektirir. Leibniz böyle bir gerekliliğin iyice ayırdında gözükür, ama o her nasılsa bundan aşırı bir sonuç çıkarır ve kendi bireyleşim ilkesinin, yalnızca *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'ni değil, ama ayrıca, bir bireyselin zaman içerisindeki pekin bir noktada taşıdığı her özelliğin, bu bireyselin öngelen doğasınca, onun için bu zaman da zorunlu kılınmış olduğu savını da gerektirdiğini düşünür (1973, s.19 ve 111). Bu ise nesneler açısından, ayrımlı olanaklı yolları (careers) dışlayan sıkı bir belirlenimciliktir; nesnenin gelecekteki herhangi bir zamanda yitirdiği ya da kazandığı her özelliği, zaman içerisindeki bu gelecek noktada, nesne açısından kaçınılmaz kılar.[15] *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'nin doğru bir dışlayıcı bireyleşim-ilkesi olması ise böyle bir şey getirmez. Onun verili bir zamanda uygulanımı yalnızca, *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'nin özneye, zaman içerisindeki bu noktada —onun gelecekteki aşamalarını belirlemeksizin— uygulanmasını getirir. Dahası, Leibniz Yasası ayrımlı olanakları da dışlamaz. Bu yalnızca, bir dünya veriliyken, eğer oradaki bir nesnenin pekin bir zamanda falan özellikleri varsa, o durumda, onun kendi dünyasında bu zamanda o özelliklere iye olması gerekmesi anlamına gelir.[16] Bu nesne başka özelliklere iye olmuş olabilse bile, tutarlı bir şekilde, başka özelliklerin yanısıra bunlara da iye olamaz.

---

15 Bu düşünler Leibniz'in "önsavsal (hipotetik, varsayımsal)" nosyonuna yakınsar. Bkz. 1951, s. 346, 349, 480-1.

16 van Cleve (1985, p.99) bunu sürekli (kesintisiz, continuant) nesnelere dek yayar. Ayrıca, Leibnizgil bir özselciliğe bağlanmış olduğunu düşünerek, tutarlı kuramına da karşı çıkar. Casullo (1988, s.129-30) özselliğin sürekli [nesneye] değil, yalnızca nesne-aşamasına uygulandığını göstermiştir.

İmdi, özdek, dayanak ya da konum gibi herhangi bir Aristotelesgil bireyleşim-ilkesini alalım ve bunu, bir nesnenin "bireyleştiricisi" diye tasarımlayalım.[17] Dolayısıyla, bu bireyleştiriciye iye olan herhangi bir şey o nesneyle özdeş olacak ve bundan yoksun olan herhangi bir şey de ondan seçik (distinct) olacaktır. Dışlayıcı bir ilke olarak bireyleştiricinin-iyelenimi, özdeşlik açısından hem yeterli hem de zorunludur. Ne var ki, açıkçası burada, bunun özdeşleştirdiği/nitelediği herhangi iki şeyin nitel aynılığını mantıksal bakımdan gerektiren, ya da güvenceleyen, hiçbir şey yoktur. Özellikleri paylaşmak böyle şeyler için büsbütün zorunsuz duruma gelir. Bir şey için dışlayıcı ölçüde yeterli bir ilke eğer varsa, o zaman, onun için başka hiçbir ilke zorunlu değildir (sonuncusu birincisi için zorunlu olmadıkça). Aynı benzetişle, bireyleştiricinin herhangi bir ikinci nesne tarafından iyelenimi onun birincisiyle özdeşliği açısından dışlayıcı ölçüde yeterli olduğundan, onun birincisiyle aynı nitelikleri taşıması da hiç zorunlu değildir. Aristotelesgil bir ölçütle, kendi mevcut niteliklerinden tümünü, hatta herhangi birisini, paylaşmayan şeyleri özdeşleştirme (identifying) olanağı açık şekilde korunmuş durumdadır ve dolayısıyla, iki şey aynı dayanağı, özdeği, yahut konumu paylaşıyorlarsa, bunlar nitel bakımdan ayrımlı olsalar bile özdeştirler. Bu ise *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'ni işsiz bırakmakta ve üstelik, "çelişkili" niteliklere iye nesnelere yol döşemektedir. Ama bu demek değildir ki, onlar mantıksal bir olanaksızlığa yol açtıklarından, böylesi durumlar hiç ortaya çıkmayacaktır ve çıkamaz; ve bu nedenle de, ancak mevcut niteliklerinden tümünü paylaşan şeyler kendi bireyleştiricilerini de paylaşabilirler. Sorun; bizim Aristotelesgil ilkeleri ciddiye almamızdan dolayı dünyanın çığrından çıkmış olmasından endişelenme gereği duyup duymamamız değildir. Gerçekten de, böyle bir endişeye yer yoktur. Daha çok, böylesi ilkeler çelişkilere olanak olarak izin verirler ve onlar için böylesi daha kötüdür. Bireyleştiriciyle bağlaşım içinde fazla-

17 Bir Aristotelesgil ilke nitel olabilir ya da olmayabilir. Aristoteles açısından, her şeyden önce, herhangi bir nesnenin özdeği, örn. bir yontunun tuncu, onun yapımına giren özdeksel parçasının her niteliğini kapsamaktadır.

dan bir koşul olarak dayatıp *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'ni güvenceye bağlamak bireyleştiriciyi yetersiz kılmaktır ve onun yetersiz olduğunu söylemek de, bir bireyleşim ilkesi olarak onu reddetmek demektir.

Aristotelesgil bireyleştiricinin içerisine uygun bir koşul yerleştirerek —onunla böyle bir koşulu yanyana getirmek yerine— *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'yle uyum sağlamaya çalışıldığını varsayalım. Bu durumda, örneğin, aynı belirlenebilicinin (determinable) ayrımlı belirlenimlerinin aynı parametreyi paylaşamaması gibi, bir Aristotelesgil ilkenin nesnenin içeriksel niteliklerinin bir parametresini özdeşleştirdiği/nitelediği ileri sürülemez mi? Bu doğrultuda düşünülmüş bir parametre olasılıkla niteliklerle ilişkili bir husus (aspect) olacak ve bunların, kendilerinin içerisine oturdukları belirlenebilici (determinable) altındaki başka her belirlenimliyi (determinate) dışlamalarını güvenceleyecektir. Böylece, bir nesne ile onun nitelikleri veriliyken, bu parametre onunla özdeşleştirilmiş/nitelendirilmiş herhangi bir nesnenin, kendinde özünlü olanlarla bağdaşmayan özelliklere iye olabilmesini dışlayacaktır. Zihne takılan bir ilk soru; böyle düşünülmüş Aristotelesgil bireyleştiricinin, özdeşleştirdiği/nitelediği söylenen parametreyle aynı şey olup olmadığıdır. Eğer *aynı* ise, o zaman, o bu nesnenin içeriksel niteliklerinin dışlayıcılığıyla ilgilidir ve onun, bu yeteneğiyle, nesne açısından bir bireyleştirici olmanın yanısıra, nasıl bir iş gördüğünün de açıklanması gerekir. Öte yandan, parametre ile bireyleştirici aynı şey değilse, bu sonuncusunun birincisini nasıl özdeşleştirdiğinin/nitelediğinin açıklanmasına gereksinim duyarız. Böylesi açıklamaların yokluğunda, "parametre" savı Aristotelesgil kuramı, ona yalnızca daha bir gizemlilik verme pahasına, çürütülmekten kurtarır.

Parametre savının bir başka ana güçlüğü de onun, (doğa ya da görünüm (aspects) bakımından) nesnenin ilgili özelliklerinin çeşitliliğine denk düşecek bir çoğalımı usayatkın bir şekilde nasıl durdurabileceğinin ortada gözükmeyişidir. Sonuç olarak onun, Leibnizgil ilkeye benzeş bir şeye başvurmaktan kaçınamayacağı görülüyor. Burada sorun şudur: Söz konusu parametrenin, nesnenin özelliklerince paylaşılmış, demek ki ortaklaşa iye olunmuş,

bir şey olup olmadığını bilmek gerekir. Eğer paylaşılmış değilse, o zaman, nesnenin ayrımlı herbir içeriksel kurucu (constituent) niteliği için ayrımlı bir parametre örneğine iye olunacaktır ki, bu da bir Leibnizgil ilkeyi içerimler. Öte yandan eğer o paylaşılmış bir parametreyse, nitelikleri dışlamaya hizmet ettiğinden ve yalnızca tekil bir ilke olduğundan, onun iye olduğu herhangi bir niteliğin, başka her niteliği ayırımsız şekilde niçin dışlamadığı ve böylece birliktelikleri niçin olanaksız kıldığı sorusu ortaya çıkar. Böyle bir vargının saçmalığı ortada olup, kabul etmek gerekir ki, eğer eleştirilen açıklamanın gözettiği tipten parametreler varolsaydı, bunlar nesnenin ayrımlı her belirlenebilir özelliği bakımından ayrımlı bir etki içerimleyerek, özgül şekilde uygulanmak durumunda olacaklardı. Her şey bir yana, örneğin; bir nesnenin kırılganlığına uygulanmış şekliyle bu parametre yumuşaklık ve esnekliği dışlayacak, ama onun sıcaklık, renk ya da şeklini dışlamayacaktır! Ama, hepsi tarafından paylaşılmış olan bir ve aynı parametre, bunların herbirisi için, nasıl olup da, çok özgül şekilde ayrımlı bir dışlayıcı-işlevi yerine getirir? Bunun "büyü" yoluyla başarılacağı varsayılmayacaksa, ya bu açıklama belirlenimlerin karşılıklı dışlayıcılığına dayalı bastırılmış bir öncüle iyedir, ya da, söz konusu parametrenin nesnede özünlü her belirlenebilici için ayrımlı bir özel hususa (aspect) iye olduğu varsayılarak, istenilen etkiyi elde etmektedir. Her durumda, Leibnizciliğin bir biçimine bağlanımın kaçınılmaz olduğu tanıtlanmış olmaktadır.

İmdi, bu güçlüklerin usayatkın şekilde aşıldığını varsayalım. Ama parametre kuramı yine de doyumsatıcı olmayacaktır; çünkü, o yalnızca bir dışlama ilkesi getirmekte, dışlayıcılığın getirdiği tercihin gereğini ise gözardı etmektedir. Öyle bir durum imgeleyelim ki, burada a ve b aynı Aristotelesgil bireyleşim-ilkesini paylaşsın, ama biri kırmızı iken öbürü mavi olsun: a b'dir ve o aynı zamanda her iki renk birden olamaz ve parametre kuramı da bunu getirir. Sorun bu kuramın bize, bu iki özellikten hangisinin dışlanmış olduğunu söylememesidir; ne de, sıradan Leibnizgil kuramın, ancak tüm özelliklerini paylaşan nesnelerin özdeşliğine karar verme üstünlüğüne iyedir. Böylece bu parametre savının reddedilmesi gerektiği sonucuna varıyorum.

Aristotelesgil bireyleşim-ilkeleri ontik ilkeler olarak görülemezler; eğer onların böyle olmasına izin verilmiş olsaydı, onlar *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'ni çiğneyecek, böylelikle de olanaksız şeyler içerimleyeceklerdi. Bu yüzden, zaman içerisinde verili bir noktada bireyleştiren, tüm nitelikleriyle şeyin-bütünüdür, onun seçilmiş bir yönü değil. Görünüşte ayrıntıda kalsa bile, bu gözden kaçırılmış ve birçok düşünür, kendi varlıkbilimlerinin temeli olarak, bireyleştiricilere dayanmışlardır. Aristotelesgil ilkeler zihnin, somut bir şeyi başka herhangi bir şeyden seçik olarak kavraması bakımından iyi ölçütler olabilirler: İki şeyin uzay ve zamanda ayrımlı konumlarda olduğunun ya da onların ayrımlı özdek parçalarından yapılmış olduğunun anlaşılması onların —kendi özelliklerinden her birisini paylaşıp paylaşmadıkları irdelenmeksizin— seçik olduklarını bilmek için yeterlidir. Ne var ki, onların ontik anlamda bireyleştiklerini düşünmek bir hatadır. Bu bakımdan, Quinton'un görüşüne kısaca bir göz atalım. Usayatkın bir bireyleşim ilkesi arayışı içerisinde olan Quinton *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'ni nesnenin konumsal özellikleriyle tamamlamaktadır. Bu yapıldığında, varsıl ama taşırı bir ölçüte iye olunduğunu düşünür. Gerçi, epistemik bir bireyleşim ilkesinin duruş noktasından özdeğe baktığımızda, durum böyledir. Ama bireyleşim ontik anlamda düşünüldüğünde, hiç de böyle bir sonuç çıkmaz. Quinton'un hedefi bu sonuncusu gibi gözüktüğünden, ben onun burada örnek olarak imlemeye çalıştığım hatayı yaptığını düşünme eğilimindeyim: "Tek başına konum, bireyleştirmeye yeterlidir. Bu görüşaçısından, özel nitelikler fazlalıktır; onlar için yapacak bir şey yoktur" (1973, s.24). Ama aslında, onlar için yapacak şey bireyleşim ilkesinin Leibniz Yasası'yla uzlaştığını güvencelemektir; Quinton ise Aristotelesgil bir ilkeyi yeğleyerek, bunu yapmayı başaramaz, böylece de kendi açıklamasını zorluğa açık bırakır.

İmdi, "birşeyin-olduğu-nesneyle özdeş olma" ("being identical with the object something is") diye ileri sürülmüş bir özelliğe başvuran Leibnizgil ilkeyi ele alıyorum. Varsayalım ki, nesneler böylesi özellikleri taşırlar. Buna göre, eğer Kallias ve Socrates birbirlerinin tüm özelliklerini paylaşıyor olsalardı, o zaman Kallias Socrates'la özdeş olma özelliğine iye olacak ve onların sayısal

özdeşliği de böylece gündeme gelecekti. Sorun; *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'ni yeterli kılmaya çalışırken bu yöntemin onu, doğası gereği, özdeşlik açısından kendi başına yeterli olan bir şeyle tamamlamasıdır. Bunun hemen ardından da, eğer böyle bir özellik varsa, Kallias'ın buna iye olabileceği ve dolayısıyla Socrates'la, başka her niteliği paylaşmaksızın, özdeş olabileceği düşünülmeden edilemez: Aristotelesgil ilkeler bakımından olduğu gibi, bu Leibniz Yasası'nı da çiğneyecektir. Öyle gözüküyor ki, eğer sözkonusu özellik bireyleşimde kullanılacak olursa, onun ayırtedilemezlikle yanyana uygulanması kesinleştirilmelidir. Bunun iki yolu vardır. Birincisi, ayırtedilemezlik bu özelliğe ek olarak özdeşliğin zorunlu bir koşulu kılınabilir ve yeterlilik bu ikisinin bağlaşımına (conjunction) kaydırılır. Oysa, içerim gereği, Callias'ın Socrates'la özdeş olma özelliği taşıması kendi başına, onu Socrates'la özdeş kılmaya yetmeyecektir ve bu da Leibniz Yasası'nı çiğnemek denli saçmadır. İlk bakışta, ikinci yol daha sonuç alıcı gibi gözükmektedir. Buna göre, iki şey ancak ayırtedilemez iseler varsayılan özelliği paylaşırlar: İmdi bu özellik özdeşlik açısından kendi başına yeterlidir, ama onun iyelenimi bu iki nesnenin ayırtedilemez olmasını zorunlu kılmaktadır.[18] Ne var ki, böyle düşünüldükte, "bir şeyin olduğu şeyle özdeş olma" özelliği oldukça alışılmadıktır: Tekil bir özellik olarak o mantıksal bakımdan ayırtedilemezlikle eşdeğerdedir ki, burada sonuncusu [ayırtedilemezlik] nesnenin özellikler tümlüğünün bir koşuludur. Gerçekten de, tekil bir özelliğin iyeleniminin, somut bir şeyin başka her özelliğinin özünlülüğünü zorunlu kılması çok tuhaftır. Eğer o olmadan bir nesne hiç varolmuyorsa ve ona iye olmak bütün nesneye iye olmaya gelip dayanıyorsa, nasıl o bir *öznitelik* (*attribute*) olabilmektedir? Böyle özniteliklerin varlığının varsayılması oldukça mantıksız görünüyor.

---

18 Eğer Lab'ın a ile b'nin ayırtedilemez olduğu bildirimini, Slab'ın da onların a ile özdeş olma özelliğini paylaşmalarını ve Lab'ın ise, onların sayısal bakımdan özdeş olmalarını simgeleştirdiğini düşünürsek, düzeltilmiş versiyon aşağıdaki anlatımlar içerisinde verilebilir: Lab --> Slab, Slab --> lab, Slab --> Lab. Bunlardan ilk ikisi yukarıda Brody'den aktarılmış olan pasajda içerilen iddialardır. Üçüncüsü ise önerilmiş olan düzeltimdir. Brody'nin iddia ettiği gibi, önsavsal (hipopetik) tasımla, bunlardan, Lab-->lab çıkar. Ama eğer düzeltim benimsenirse,Lab --> Slab da çıkacaktır.

Bu sonuca karşılık; benim argümanımın, söz konusu özelliği, sanki bu özellik ilk elde nesnenin özdeşliğini dikkate almak durumunda olan bir şeymiş gibi, nesnenin özdeşliğine başvurarak eleştirmesi protesto edilebilir mi? Bu protesto, benim burada özdeşlik nosyonunu bireyleştirici özniteliklere karşı ileri sürmemin döngüsel olduğu; çünkü, özdeşleştirim (identification) ve özdeşlik sorularının böylesi bireyleştirici özniteliklere göndermeyle çözülmesi gerektiği —*vice* versa değil— yollu sürüp gidecektir. Bu tip bir karşıçıkış benim meydan okuduğum özelliği bir nesnenin özdeşliğini *oluşturan* şey gibi düşünmekte ve bana öyle geliyor ki, böyle bir özelliğe yaslanmanın, muhakkak, bir Aristotelesgil ilkenin güçlüklerine koşut güçlüklerle karşılaşacağı yollu savımı da doğrulamaktadır. Üstelik, bu karşıçıkış bizim bireyleştirici öznitelikleri kavrayışımızın özdeşlik anlayışımıza öncel olduğunu varsaymaktadır. Ne var ki, bu varsayım yanlıştır. Tartışmalı olan şey nesnelerin kendi kendileriyle özdeş olmaları olgusu değil; bu özdeşliğin, diyemlenmiş şekliyle (purportedly) "birşeyin kısa olduğu şeyle özdeş olması gibi" bireyleştirici-özniteliklerden ileri geldiği inancıdır. Dolayısıyla, benim görüşümce bu strateji hiç de temellendirilmiş değildir. Özellik kılığı altında bir Aristotelesgil ilkenin bir bireyleştirici-öznitelik nosyonu içerisinde yeniden ortaya sürüldüğü inancındayım: "Haecceity" ya da "bu-luk" gibi, geniş ölçüde yeniden yorumlanmış bir nosyonun kullanılması tam da bu etkiyi doğurmaktadır (bkz. Adams 1979).

Nesneliğin (objecthood) *Nitel Açıklaması*'nın niçin yetersiz kaldığının sebebini, Black'in karşı-örneğinde görmüş bulunuyoruz: Bir tümel özellikler birlikteliği bir bireysel nesne olamaz. Öte yandan, mevcut argüman bireyleştirici olarak dayanaktan da kurtulmuş bulunuyor. 2. bölümde, özelliklerin asla bağımsız olarak varolmadığı yollu tümel olgunun, bir çıplak-tikel düşününe destek vermediğini ileri sürmüştüm. Bir kuram —oldukça usayatkınsız şekilde— herbir tikel nesneye ayrımlı türden iki dayanak sağlamadıkça, mevcut argüman ileri sürülmüş olan özellikler-taşıyıcısından da kurtulmuş olmaktadır. Bu durum da ben, nesnelerin ontik oluşumunda, gizemli dayanak gibi bir şeyin hiç de sözkonusu olmadığı sonucuna varıyorum. Böylece, bu ortaya çıktığında da, rakip iki klasik nesnelik-açıklamasından hiçbiri doğru olmamaktadır.

3.2.3 İlke

Uzay-zamansal konumun, *epistemik* bireyleşim açısından elverişli bir ölçüt olduğunu çok az felsefeci yadsımıştır ve Leibniz'in kendisi de bunlar arasında değildir (bkz. 1986, s. 238). Bunun sebebi, ona göre, böyle bir ölçüt bireyleştirmese bile, nesnelerin seçikliğinin her zaman onların konumundaki bir ayrımla yanyana gitmesidir. Konumu böyle bir role yerleştirmeye ilişkin bir karşıçıkış aynı-yerde-bulunmak (eşuzamlılık, cohabitation) örneğini kullanmaktadır (Brody 1980, s.15). Ama bunun, benim, ayrıntılarıyla 4. bölümde ele alınacak olan, 'zaman içerisinde bir noktada, bir konumda çakışan şeylerin ayrı ayrı bireyleştirme yapmadığı' yollu önerimle altı-oyulmuş bulunuyor. Böyle şeyler kendi edimsel içsel-niteliklerinden herhangi birisiyle ayırt edilemezler ve biz bunları seçik kendilikler diye saymayız. Halihazırda belirtmiş olduğum gibi, bunların özdeşsiz ama aynı-yerde-bulunan /eşuzamlı nesneler oldukları savı bunları, kendi önceki ve olanaklı edimsel aşamaları içerisinde, değişik özellik ve konumlara iye olan sürekliler (kesintisiz nesneler, continuants) gibi görerek, geçerli olur. Ne var ki, zaman içerisindeki bir noktada yalnızca bir bireysel söz konusudur ve aynı-yerde-bulunan /eşuzamlı kendilikler arasındaki ayırım da Scotus'un formel ayırım dediği şey gibi gözükmektedir.

Nesnelerin bireyselliğiyle konumun ilgisi nedir? Bu konuyu tartışırken, konumların ontik bağımsızlığı gibi tartışmalı bir konudan söz etmeyeceğim. Konumları nesnelerden ne toptan bağımsız, ne de onlara toptan bağımlı gibi alıyorum. Görüşüm şudur ki, konumlar ve nesneler karşılıklı bağımlı şekilde varolurlar —şu anlamda ki, bir somut nesne ancak bir konumda varolabilir ve ancak nesneler varsa konumlar da varolurlar. Konumlar nesnelerle ilişkili olarak özgülleştirilebilir ve, açık olarak, onların tikel varoluşu onlar *içerisinde* nesnelerin bulunmasına bağlı değildir. Onlar özellik gibi görülemezler; çünkü, eğer böyle olsalardı, hemen hemen boş olacaklardı; özelliklere benzeşmez şekilde, iyelenilmeksizin yahut işgal edilmeksizin de konumlar varolabilirler. Bir nesnenin işgal ettiği konumu özgülleştiren ve dile getiren bir uzaysal özellik

gerçekten de bu nesnede özünlüdür. Ama konum, bu nesnenin böyle bir özellik kazanmış olması dolayısıyla bu nesnede özünlü değildir; tam tersine, bu sonuncusunu içeren konumdur.

Şimdi ileri sürmek istediğim şey herhangi bir özgül konumun *tikel* bir konum olduğudur. Elbette, böyle bir şeyi iddia ederken, bir konumun, —bir nesnenin ya da özelliğin varolduğunun söylenilmesi anlamında— tikel bir *kendilik* olarak varolduğunu söylemek istemiyorum. Tikellik bir kendilik olmayı getirmez. Bu anlamda, "bir tikel olmak" "bir tümel olmak"la zıt anlam taşır. Aristoteles'in ıralandırımı içerisinde bu sonuncusu [tümel olmak] birşeyin, —örneğin, birşeyin çoklu ve yinelenir şekilde varolduğu ya da uygulandığı söylenildiğinde— çoklu ve yinelenir bir durum /örnek olduğunu imler. Böylece, bir tümel olmak kendi kendisiyle bir çoğulluk olarak özdeş olmayı getirir. Bunun karşıtı, eşd. "bir tikel olmak" ise birşeyin biricik/tekil (unique) ve yinelenmesiz bir durum olmasıdır. Onun açısından bu nitelendirime iye olmak, yalnızca tekil bir durum olarak kendi kendisiyle özdeş olmaktır, eşd. kendi bütünlüğü içerisinde yalnızca tam bir olmaktır. Yinelendikte, benim savım öyleyse şudur ki, bir kimse tam bu anlamda tikel bir şeyi, eşd. başka hiçbir yerde yinelenmemiş bir şeyi, bir konumu özgülleştirerek belirtimlendirir (indicates). Bu önemsiz ya da apaçık olmaktan uzaktır; çünkü özgüllük tikelliği getirmez. Örneğin, bir kimse kırmızının bir tonunu 'lal' (carmine) diye —bu sonuncusu bir tikel olmaksızın— özgülleştirebilir: Belirsiz sayıda çok yüzey, sağın olarak benzer özgül şekillerde renklendirilmiştir.

İçerisinde herhangi bir nesnenin başkalarıyla uzaysal ilişkilik içerisinde varolabileceği özgül-olmayan bir ortam düşünülerek, konum bir tümel gibi görülebilir. Ne var ki, varolan bir nesne verildikte, onun kendi konumu da içinde, bizim ona göndermeyle özgülleştirdiğimiz hiçbir konum bir tip diye düşünülemeyecektir. Konumlar açısından, özgüllük tikelliği getirir; özgül bir konum ne çeşitli şekillerde örneklendirilebilir, ne de aynı zamanda çeşitli bireyleri kabul edebilir. Ayrımlı yerlerde aynı anda özgül bir konum imgelemek tutarlı olmaz: Böylesi ayrımlı yerler ayrımlı

özgül konumlar olacaklardır. Aynı konumu başka bir yerde düşünmenin yolu yoktur ve bu hem saltık hem de göreli uzay-kavramlaştırımlarının görüşaçılarından geçerlidir. Birincisine [saltık kavramlaştırıma] göre, örneğin, nesnelerin bütün iskeletini uzay içerisindeki başka bir yere devindirmek tüm nesneleri başka konumlara devindirmek olacaktır. Göreli nosyona gelince, böyle bir "kaydırma" yalınç şekilde bir ılgımdır ve bütün iskeleti devindirmek her şeyi olduğu yerde bırakır.[19] Kuşkusuz, özgül bir konumun birçok ayrımlı zamanda varolduğu ve böylece, bir bireysel nesneler çokluğunu içine aldığı söylenebilir. Ne var ki, konumların tip ya da tümeller olarak görülebileceği durumlar yoktur. Tümelliği belirleyen (marks) şey, zaman içerisindeki aynı noktaya çoklu uygulanımlanabilirliktir (applicability).

Son olarak, zaman içerisinde verili bir noktadaki özgül bir konumu bir *tip* diye düşünmek ve onun ayrımlı yerlerde olmasına gerek duymamak ise, aynı zamanda aynı yerde bir konumlar çokluğu düşünmektir ve en azından bir anlamda, kaba bir çelişkiye gelip dayanır. Bu çelişkili husus bir yana, özgül bir konum-tip düşününün tam da kendisi, bu tipin örneklerinin (tokens) bir başkasından nasıl ayırt edilebileceği sorusunu ortaya çıkarır. Şunu gözönüne alalım: Bir şeyin bir konum —eğer bu bir bireysel nesneyi içeremiyor ve böylelikle de onun konumu olamıyorsa— olmadığını herkes kabul edecektir. Ama olgular öyledir ki, eğer bir konum bir bireysel tarafından işgal edilmişse, başka hiçbir bireysel nesne onu aynı zamanda işgal edemez. Bu girilemezlik ilkesidir. Verili bir konumda birden çok nesne olsa bile, bir defasında yalnızca bir bireye orada bulunma izni verilmiştir. Bir yontu kendi konumunu, seçik bir birey olan başka herhangi bir yontuyu, mermer kütlesini ya da bakır yığınını dışlayıcı şekilde işgal edecek, ama bu yeri kendisini oluşturan/içeriklendiren mermer ya da bakırla —böyle bir oluşturucu/içeriksel dolgu parçasının bireyleşmesine izin vermeksizin— paylaşacaktır. Ama eğer ko-

19 Bkz. Leibniz 1968, s.205. Gerçekten de, kozmosu kaydırma düşünü saltık uzayı içerimler ve Stoacılara ilişkindir. Bunun ilk kaydedilmiş versiyonu Cleomedes *Theoria Kuklike*, 1.1.3'dedir. Bkz. Sorabji 1988, s.129 ff. ve 220-1.

numlar açıklanan anlamda tipler olsalardı, sayısı belirsiz şekilde çok bireyin tam bu aynı konum-tipi —ondaki ayrımlı örnekleri işgal ederek— işgal etmesi olanaklı olmalıydı. Öyleyse, bireylerin girilemezliği özgül konum-tiplerin, kendileri içerisinde kendi örneklendirimlerinin birisinden fazlasını içerememelerini getirir. Buradan da ben özgül bir konumun, zorunluluk gereği tikel bir konum olduğu sonucuna varmaktayım.

Özgül konumlar tikel iseler ve bunlardan herbirisi —daha fazla değil de— bir birey içerebiliyorsa, o zaman, bir nesnenin başka herhangi bir nesneden seçikliğinde konumlar önemli bir rol oynarlar. Öyleyse, bir nesnenin, kendi niteliklerinin bir konumda toplulaşması olarak bireyleştiğini kestirmek usayatkın gözükmektedir. Böyle bir önerinin şansı olması için, onun Black'in argümanına dayanabildiğinin gösterilmesi gerekir. Ben konumların nesnelerden ontik bakımdan bağımsız oldukları savına dayanmadığımdan, Black'in örneğine karşı olarak, konumların ilişkisel (relational) özelliklere indirgenmediğini düşünmek gereği duyuyorum. Daha önce imlenmiş olduğu üzere, konum böyle indirgenmez; çünkü o boş da olabilir ve bu yüzden, başka bir nesneyle ilişkili olan hiçbir şeyi kapsamaz. Konumların boş olma olanağı onları konumsal özelliklerden de ayırt eder. Herhangi bir nesneden boşalmış olan bir konum özellikler de taşıyamaz. Fakat konumsal özellikler uzaysal ilişkisel-özellikler de —böylesi terimler içerisinde dile getirilebilseler bile— değillerdir. Konumsal özelliklere, nesnelerin tikel konumlar işgal etmeleri dolayısıyla iye olunur ve onların kendileri de tikel özelliklerdir. Öte yandan, uzaysal ilişkiler konum işgal eden kendilikler arasında geçerlidir ve bir kendilik, başka kendiliklerle böyle bir ilişki içerisinde olmak dolayısıyla, pekin bir uzaysal ilişkisel-özellik (a certain spetional relational property) kazanır. Özgül de olsalar, uzaysal ilişkiler ve uzaysal ilişkisel-özellikler tikel olmak durumunda değillerdir. Bir tümel olarak, aynı uzaysal ilişki ayrımlı konumlarda geçerli olabilir. Aynı örnekçeden (model) çeşitli arabalar veriliyken, bunların direksiyonlarının arka tekerleklerle uzaysal ilişkisi özgül olarak aynıdır, ama onlar ayrımlı konumlardadır.

Aşırı yalınçlığı nedeniyle Black'in dünyasında, küresel nesnelerin uzaysal ilişkisel-özelliklerinin anlatımı onların konumsal özellikleriniyle çakışır. Ne var ki, sağlam bir yargı açısından, bu ikisi birbirinden ayrılmalıdır. Black kendi dünyasında herhangi bir Leibnizgil ilkenin doyumsatılmış [karşılanmış] olduğunu ve dolayısıyla, ayırtedilemez iki küre arasındaki karşılıklı uzaysal ilişkisel-özelliklerden herhangi bir çiftin '*relata*'sının* kesinlikle aynı olması temelinde, bir karşı- örneğin yaratılmış olduğunu ileri sürer. Ben bu aynılığın tipte olduğu ve ardında, ayrımlı örnekler (tokens) gizlediği yanıtını veriyorum. Black nesnelerin taşıdığı özelliklerin tümeller olduğunu varsayar; ve onun kendi örneğinin (case) yetkin bakışımı ilişki-tiplerinin aynılığını sağladığından, herhangi bir Leibnizgil ilkeyi de doyumsatacaktır [karşılayacaktır]. Ama burada bir şey gözden kaçırılmıştır; çünkü, *ex hypothesi***, Black iki bireye, bir d uzaklığıyla ayrıştırılmış ayrımlı konumlar vermiştir. Konumlar tikeldir ve buradan, bu iki kürenin ayrımlı konumsal özelliklere iye olduğu sonucu çıkar. Böylelikle, bu iki kürenin koşulları her şey bir yana Leibniz İlkesi'nin önbileşenini karşılamamaktadır ve dolayısıyla artbileşenin yanlışlığının yaratacağı karşı örnek de ortaya çıkmaz (karş. Hamlyn 1984, s.72. Ayrıca bkz. Lemos 1988, s.263). Bu olgu niçin gizli kalır? Yukarıda belirtildiği gibi, bunun sebebi; böylesine kurmaca olan koşullarda, kürelerin konumsal özelliklerinin, onların karşılıklı uzaysal özellikleriyle aynı tarzda dile getirilmiş olmasıdır. Yabancı etkenler bağımsız bir gönderme çerçevesi gibi işin içine tutarlı şekilde sokulamayacağından, bundan kaçınılamaz. Ne var ki, bundan, bu anlatımların tümel anlamda yorumlanmak durumunda olduğu sonucu da çıkmaz ve bu nokta açınlandığında, Black'in örneği bir karşı-örnek olarak çözünür (dissolves).

Bu son üç kesim *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'nin, ayırtedilemezliği hiç kullanmayan, ontik bakımdan yorumlanmış bir Aristotelesgil bireyleşim-ilkesiyle yanyana geçerli olamayacağını

---

* *relata:* bir bağıntının iki yanı -çn.

** *ex hypothesi:* önsav gereği -çn.

saptamış bulunuyor. Zaman içerisinde bir noktada bir dünya verilirken, bir nesneyi bireyleştiren şey onun niteliklerinin tam birlikteliğinden daha az bir şey olamaz. Bu yüzden, ben birlikte-olan-nitelikler tutamı (a bundle of compresent qualities) ile konumdan oluşan tam formun (complete form) bireyleştirdiğini ileri sürüyorum (karş. Legenhausen 1989). Bireysel bir nesne pekin bir konumdaki bir edimsel-içsel-özellikler-tutamıdır. Ne var ki, ancak ve yalnızca özdeş iseler iki şeyin ayırtedilebilir olduklarını ve zaman içerisindeki bir noktada konumlarını paylaştıklarını iddia edemem. Daha önce bildirdiğim ve bir sonraki bölümde daha geniş ölçüde tartışmaya söz vermiş olduğum gibi, bunun sebebi; bir birey olmanın, demek ki zaman içerisindeki bir noktada seçik bir kendilik olmanın, tam da bu-konumdaki-edimsel-içsel-özellikleri paylaşan her şeyin özdeşliğini gerektirmemesidir.[20]

Önerdiğim bireyleşim ilkesi nesneliğin (objecthood) temelde nitel bir çözümlemesini getirir. Ne var ki bu, temel olarak iki sebepten ötürü, *Nitel Açıklama*'nın klasik versiyonu değildir: İlkin, tikeller olarak konumlara zorunlu gönderme yapmaz ve ikincisi, konumları özellikler gibi gören görüşe bağlanmaz. Ama hangi ayrım, uzay ve zaman içerisinde tikel bir konumda olmayı bir birlikte-olan-özellikler-tutamı durumuna getirir? Tikel konumlarda, *özellik örneklenimleri* (property instances) vardır ve bir konumun bir tutam açısından özgülleştirimi tikel bir *tikel*-özellikler-tutamı getirir (bkz. Campbell 1976, s.215). Özellikleri paylaşılabilir-tümeller gibi alırken, *Nitel Açıklama*'nın klasik versiyonu hatalıydı. Eğer, zaman içerisindeki pekin bir noktada, a ve b kendi tüm edimsel içsel-özelliklerini paylaşıyorlarsa, bunlar tasarlanmış bir konumda birlikte-olan tikel özellikler olduklarından, a ve b seçik bireyler olamazlar.[21] Eğer a ve b ayrımlı tarihsel

---

20 Noonan'ın dediği gibi, "sayma (counting) her zaman *simpliciter* özdeşlikle uygunluk içerisinde değildir (aksi durumda, düşündüğümüzden çok daha fazla insan olduğunu kabullenmek zorunda kalırdık)": 1985c, s.152.

21 Bu; van Cleve'in, tutam kuramına, bunun —aslında böyle olmadığı halde— "*Ayırtedilemezlerin Özdeşliği* ilkesinin bir zorunlu hakikat olmasını gerektirdiği" yollu karşıçıkışını (1985, s.96, ayrıca 101-2) da yanıtlamaktadır.

ve kipsel özelliklere iye iseler, onların, özdeş olmamakla beraber birlikte bir birey oluşturdukları söylenecektir. a ve b —tarihsel ve kipsel de içinde olmak üzere— kendi tüm özelliklerini paylaşıyorlarsa, bir bireydirler *ve* özdeştirler. Belirgin konumlardaki özelliklerin tikel özellikler olduğu henüz belgitlenmiş (*demonstrated*) değildir. Tümellerin somut nesnelerde ve bu yüzden tikel konumlarda varolduğu yollu Aristoteles doktrinine karşı bu görüşü yeğlenebilir kılacak sonuç-verici sebeplere gerek duyuyoruz. Tikel konumlarda birlikte-bulunan özelliklerin bile tümel tutamları oluşturduğunu söylemek tutarsızlık olmaz. Bu eğilimi 6. bölümde ele alacak ve reddedeceğim.

Buradaki açıklama; nesnenin özelliklerindeki mevcut ya da olanaklı ayrımlara izin vermediği için, *zaman boyutunda ve olanaklar arasında* upuygun bir bireyleşim ilkesi olamaz. Nesne zamanla değişir ve olduğu şekilden ayrımlı şekilde değişmiş de olabilirdi. Bu şey neyse-o kalırken nesne açısından izin verilmiş olan değişimin ölçeğine kısıtlamalar getirirsek, o zaman, nesnenin, değişimine izin vermediğimiz yönlerine ilişkin bir özselciliği de varsaymış oluruz. Nesnenin bu değişmeyen yönleri zaman boyutunda ve olanaklar arasında onun bireyleşim ilkesini oluştururlar ve böylesi "özler" ıra bakımından hem ontik hem de Aristotelesgildir. Bunlar kerte kerte, hiçbir formel yönü kapsamayan "çıplak tikeller"den türlere ve sonra da —bireyin tür özelliklerine ek olarak, kimi ayırtedici özelliklerini de kapsayan— "tikel özler"e, dek yayılabilirler. Bu yelpazenin ucu; her ne olursa olsun değişimin birey açısından zorunlu olduğu, onun uzay-zaman boyutundaki her özelliğinin zorunluluk taşıdığı görüşüyle nitelenmiştir. Bu sonuncu görüşü adlandırmak için kullanılan alışılmış deyiş ise "Leibnizgil Özselcilik" olmuştur.

Dördüncü Bölüm
ÖZDEŞLİK VE BİREYSELLİK

4.1 Özdeşlik ve Eşuzamlılar

Bir birey olmak dünyanın gerikalanından seçik olmak demektir ve seçiklik uzaysal ayrışıklığı gerektirir. Ama o zaman, seçikliğin özdeşsizlikle aynı şey olmadığını ve vargı olarak da özdeşsizliğin bireyselliği üretmediğini düşünmek için sebep var demektir. Eğer iki şey seçik birey ise onlar özdeş değillerdir; ama bunun evriği ortaya çıkar gibi gözükmüyor. Seçik bireyler olmaksızın da şeylerin özdeş olamayacakları, özdeşsizliğin bireyselliği içerimlemediği anlaşılıyor. Bunun sebebi özdeş-olmayan şeylerin çakışabilmeleri, demek ki, uzay ve zamanda aynı konumları işgal edebilmeleridir. Kimi filozoflarca ileri sürülmüş olduğu gibi, eklemlenmiş bir nesnenin kendi parçalarının toplamıyla, ya da başka deyişle kendisinden oluştuğu özdek parçasıyla, özdeş olmadığına inanmak için iyi gerekçeler bulunduğu görülmektedir: Bu ikisi kendilerinin mevcut tüm edimsel niteliklerini paylaşarak, aynı zamanda "birlikte bulunmaları"na ("eşuzamlı olmaları"na, "cohabit")[1] karşın, en azından kimi tarihsel ve kipsel özellikler bakımından ayrımlı olabilirler. Ben bunu, kolaylık uğruna, "özdeşsizlik savı" diye niteliyorum. Aslında, eğer özdek parçaları ya da sıradan cisimler dışında ve üzerinde eklemlendirilmiş nesneler var

1 Ilgili yazında, bu durum "çakışmak" "örtüşmek" ve "ortak uzanımlı/eşuzamlı olmak" anlatımlarıyla da adlandırılır. Ben bu terimleri, karşılıklı dönüşümlü şekilde kullanacağım.

ise, o zaman, eklemlendirilmiş şeyler özdek parçalarından oluşmuş olmak zorunda olduklarından, birinci ulamdaki bir şeyin [eklemlendirilmiş şeyin] ikinci ulamdaki bir şeyle [özdek parçasıyla] örtüşmesi gerekir. Kendilerini oluşturan özdek parçalarıyla ortak-uzanımlı (eşuzamlı, coextensive) olduğu söylenen eklemlendirilmiş-şeylerin betimleri olarak, aşağıdaki türden durumlar düşünebiliriz: Bir yontu ile bunun yapılmış olduğu bakır parçası, bir insansal varlık ile onu oluşturan kan ve kemik parçaları toplamı, kazak ile [onu oluşturan] yün iplik, bisiklet ile onu oluşturan metal parçaları.

Seçiklik konusu bir yana bırakıldıkta, aynı-yerde bulundukları [eşuzamlı oldukları] söylenen şeylerin *aslında* özdeş olmadıkları hiç de evrensel şekilde kabul edilmiş bir sanı değildir. Kimi düşünürler aynı-yerde-bulunmanın yalnızca görünüşte olduğuna inanmaktadırlar. Onların görüşünce, bunun sebebi; dolgu parçası (portion of stuff) içerisinde özünlü olduğu söylenen sözümona eklemlendirilmiş-nesnenin tam bir Aristotelesgil ılgım olmasıdır. Kendilerini oluşturan parçalar toplamının dışında ve üzerinde varolduğu ileri sürülen eklemlendirilmiş-nesneler, kendileri de çeşitli insansal ilgilerden türemiş olan uylaşımlarımızın (conventions) kurgularıdır. Onlara göre, diyemlenmiş (purported) eşuzamlılar (cohabitants) arasında geçerli olan asıl varlık-bilimsel ilişki özdeşliktir. Tam da şimdi dile getirilmiş olan şey, türlerle ilgili karşı-özselci görüşaçısıdır ve böyle bir yaklaşım eklemlendirilmiş nesnelere, bunları oluşturduğu söylenen özdek parçaları ötesinde, herhangi bir özerklik izni vermez. Dolayısıyla, bu görüş temelinde, benim savunduğum seçiklik nosyonu ile bu özdeşlik kavramı arasında hiçbir ıraksama (divergence) ortaya çıkmayacaktır: Yontu ile bakır parçası [tek] bir bireydir, çünkü özdeştirler.

Bu bölümün büyük kısmı, ortak-uzanımlı /eşuzamlı şekilde varoldukları söylenilen şeylerin ontik statüsünün ve bunlar arasındaki ilişkinin yoklanmasına ayrılmıştır. Oluşturucular ile onların oluşturdukları şeyin özdeş olmadığını saptadığına inandığım kimi argümanları 4.1.1'de serimleyerek işe başlayacağım. Bu argümanlardan birisinin eleştirisini ele alacak ve ardından bunu

çürüteceğim. Kesim 4.1.2'nin ise ikili bir ereği vardır. Orada, özdeşliğin görelileştirilmesini ele alacak ve reddedeceğim. Bu reddedişle, hem —şimdiye dek mantıksal bir doğruluk olarak varsaydığım— Leibniz Yasası'na belli bir meydan-okuyuşu hem de sözümona eşuzamlılar arasındaki ilişki sorununun göreli bir çözümünü engellemeyi umuyorum. Bölümün kalan kısmında, eşuzamlıları özdeşsizler olarak gören görüş de içinde olmak üzere, bu durumun başka bir dizi yorumuna göz atılacaktır. Son olarak, bu sonuncuların [eşuzamlıların] kendime özgü "Aristotelesgil" versiyonunu formüle edeceğim.

4.1.1 Özdeşsizliğin Sebepleri

Büyük ölçüde ayrımlı dönemlerdeki felsefeciler Chrysippus'un Theon ve Dion bulmacasını yeniden ve yeniden yorumlamışlardır ve bunun usayatkın bir yorumu da bir nesnenin nasıl kendi parçalarının toplamıyla özdeş olmadığını betimlemektedir. Dion bir insandır ve sağ ayağı da onun bir parçasıdır. Sağ-ayağı-eksik-Dion'a "Theon" diyelim. "Theon artı Dion'un-sağ-ayağı"nın Dion'la özdeş olup olmadığı sorusu söz konusudur. Değildirler; çünkü, eğer Dion sağ ayağını bir kazada yitirse de yaşamayı sürdürür, oysa "Theon artı Dion'un-sağ-ayağı" ise sağ kalmaz. Bir toplam öyle tanımlanmıştır ki, ancak tüm parçaları varolduğu sürece o varolur.[2] "Theon artı Dion'un-sağ-ayağı" değil de yalnızca

2 Varsayalım ki, ayağın yokolmasından sonra "Theon artı Dion"un-sağ-ayağı"nın varolmaktan çıktığı yadsınmış olsun. Bunun saçma bir vargısı şu olacaktır ki, Theon ayağının kesiminden sonra sağ kaldığından (Chrysippus'un kendisini bunu benimsemez) hiçbir şey Theon ile "Theon artı ayak"ı ayrımlı kılmayacaktır, ancak bu ikisi aynı da değildir. Kuşkusuz, onların tarihleri [tarihçeleri] onları ayrımlandırmaz, zira bacağın yokoluş zamanına dek onların tarihi ortaktır ve bundan sonra *onların* ayrımlı geleceklere iye olup olmadıkları ise bizim tam da bilmek istediğimiz şeydir. Sorumuz onların her ikisinin de ayakta kalıp kalmadığıdır. (Bu son durum-değerlendirmesini Lowe 1989, s.85-6'dan ödünç almış bulunuyrum) Chrysippus bulmacası için bkz. Sedley 1982 ve Sorabji 1988, s.104-5. Bu bulmaca çağdaş tartışmaya Geach tarafından, bir kedi ile kuyruktan yoksun olan onun-asıl-kısmı [kuyruksuz beden] formu içerisinde getirilmiştir. Aynı konuda, bkz. Wiggins 1968, s.94-5, Noonan 1980, s.22 ff. Geach ve Noonan bu örneği Leibniz Yasası'na meydan-okuyucu şekilde kullanmışlardır, ama Noonan'ın da teslim ettiği gibi (1986a, s.8), böyle bir girişim Göreli Özdeşliği sağlamış (establish) olmaz.

Dion ayağın kesiminden sonra sağ kaldığından, bu ikisi *özdeş değildirler.*[3] Onlar yine de sağın şekilde aynı zamanlarda aynı yerlerde varolurlar. Dolayısıyla, Dion ile "Theon artı Dion'un-sağ-ayağı" özdeş-olmayan eşuzamlılardır.

İkinci tipten bir argüman ise eşuzamlıların tarihsel ve kipsel özelliklerindeki ayrımları kullanır. O; kimi nesnelerin, kendi tüm özelliklerini zamansal bakımdan paylaşan, öte yandan da ayrımlı kalıcılık/direşkenlik (persistence) koşullarına iye olan, ortak-uzamlı şeyler olduklarını ileri sürer. Şunu düşünelim: Bir sanatçı bir bakır parçası alıp, t1 [zamanında] bunu Socrates'ın büstü formuna sokar. t2'de, bu yontunun zedelenmiş olan burun ve kulakları tunçtan yapılmış parçalarla değiştirilir. Bu argüman; t1 ile t2 arasında, bu bakır parçası ile bu yontunun özdeşsiz oldukları sonucuna varır; çünkü, ilkin, onlar t1 öncesi ile t2 sonrasında, paylaşılmayan özelliklere iye olmuşlardır: t1 öncesinde, bakır parçasının insan yüzüne benzer bir şekli yoktur ve t2 sonrasında da, yontunun burnu ve kulakları tunçtandır. İkincisi, bu iki kendilik ayrımlı kalıcılık koşullarına iyedirler. Kalıcı olmak için, bakır parçası —aldığı şekil söz konusu olmasa da— kendi parçalarından herhangi birisini yitirmemeliydi. Tersine, yontu —ayrımlı bir şekilde olmasa da— kerte kerte değiştirilmiş bir özdeksel bileşimle (composition) ayakta kalabilir. Bu yüzden, her iki ölçüt de veriliyken, betimlenen durumda t1 öncesinde nesne bir yontu değil, bir bakır parçasıdır. Burada, tarihsel özelliklerdeki ayrımlar kalıcılığın duyarlı oldukları arasından seçilmişlerdir. Benzer olarak, t2 sonrasında, t1'den bu yana varolan yontu ayakta kalmayı sürdürür, ama t2'ye dek varolan bakır-parçası artık yoktur.

---

3 Bkz. Doepke 1982, s. 57 ff. Sıkı sıkıya ilişkili bir başka soru da tek bir bacakla operasyondan sağ çıkan Dion'un, "Dion eksi ayak" olarak tanımlanan Theon'la özdeş olup olmadığı konusundadır. Kuşkusuz, bu ikisi içsel her edimsel özelliği paylaşmaktadırlar. Benim görüşüm onların özdeş olmadıkları ve Theon'un Dion'un bir oluşturucu [kurucu, içeriksel] parçası gibi görülebileceği şeklindedir. (Aslında, operasyondan sonra, o bu sonuncusunu tümüyle kendi asli-olmayan (improper) parçası olarak oluşturur.) Karşıt görüş için bkz. Burke 1994a, 1994b.

Eşuzamlıların özdeş olmadıkları savına karşı yakın zamanlardaki saldırısında, Michael Burke (1992, s.12-17) buraya dek durumun betimlenişini kabul eder. Ne var ki onun eleştirel dayanak noktası; iddia edilen örtüşme kesitinde, eşd. t1 ile t2 arasında, zaman içerisinde bir nokta da bakır parçası ile yontuyu ayrımlandırmaya sıra geldiğinde, elde başka hiçbir ölçüt olmadığından, türlerdeki ayrıma başvurularak, özdeşsizlik savına bağlanılmış olduğudur. Oysa, özdeşsizlik savı ilk elde, nesnelerin tür bakımından niçin ayrımlı olduğuna ilişkin bir açıklamadır. Burke "tür konusunda [iddia edilen] ayrımın usayatkın bir açıklaması"nın olmadığını (1992, s.16) ve "Yontu ile Parça arasındaki ayrımların ancak, onların açıklamış oldukları varsayılan ayrımın tam da kendisine —tür konusunda iddia edilmiş olan ayrıma— göndermeyle açıklanabildiği"ni (1992, s.15) ileri sürer. Böylece, Burke soruyu geçiştiren gerekçelerle, özdeşsizlik savını reddeder. Ben bu sebeplerin zorlayıcı olmadığını göstermek için, onun argümanlarına daha yakından bakmak istiyorum.

Burke'nin bildirdiği gibi, t1 ile t2 arasında, yontu ile bakır parçasının kendi niteliklerinin tümünü paylaştıklarından kuşku yoktur: Onlar aslında aynı atomları paylaşırlar. Üstelik, "ortak-uzanımlı olduklarından, birisiyle uzay-zamansal bakımdan sürekli olan her nesne öbürüyle de uzay-zamansal bakımdan süreklidir. Eğer biri değil de öbürü geçmiş ya da gelecekteki pekin bir nesneyle özdeş ise, bunun görünüşteki biricik açıklaması birinin değil de öbürünün bu nesneye tür bakımından benzer olmasıdır" (s.15). t1 ile t2 arasında insana-benzer bir şekil altında varolan nesneyle [yontu] uzay-zamansal bakımdan sürekli olan şey [bakır kütlesi] t1 öncesinde böyle bir şekle iye değildi. Bunun, özdeşsizlik savı tarafından ilgili bir ayrım olarak kullanılması için, der Burke, türlere gönderme yapmak zorunludur; çünkü, ancak bu sonuncusu bizim, belli bir şeklin yokluğunu, t1'den önce ve sonra bir şeyin aynı yerde sürekli varolmasına karşın, t1'den sonra varolan şeyin daha önce varolmadığı savı için bir tanıt olarak kullanmamıza izin vermektedir. Böyle bir başvuru yapmadıkça, t1 sonrasında bu nesnenin t1 öncesinde suratı an-

dıran bir şekle iye olmadığı önermesi —ki bu saptanmak durumunda olunan ayrımı gözardı eden bir betimlemedir— ötesinde herhangi bir yere varmış olmayız. Örtüştüğü diyemlenen nesneleri ayrımlandırmakta tarihsel özellikleri kullanmak üzere dikkatimizi yukarda betimlenen tipten örtüşme durumlarıyla sınırlandırırsak, türlere gönderme yapmanın zorunlu olduğu konusunda onunla aynı düşüncedeyim. Bunun sebebi, öyle görülüyor ki, bu ayrımlandırma-yargısının, özdeşsiz ama ortak-uzanımlı olduğu iddia edilen kendiliklerle birlikte giden *kalıcılık koşullarından* devinmesi gerektiğidir. Belirik şekilde tekil bir sürekli nesnenin (kesintisiz nesnenin, continuant) varolduğu yerde, geçmişteki pekin bir özelliğin olmaması, ancak bu özelliğe iye olmamak mevcut nesnenin varolmasını —onunla örtüşen başka bir şey açısından aynı içerime iye olmaksızın— engelliyorsa, şimdiki değişiklikle ilgili olur.

Ne var ki, burada, dolayımsız bir döngüselliği kavramak zordur. Tarihsel ayrımların, örtüşen nesneleri ayırt etmeye hizmet ettiğini ancak türlere de başvurursak görmekle birlikte; "tarihsel ayrımlar(ın), ...tür bakımından iddia edilen ayrımı... açıklamış olduklarının varsayıldığı" yorumuna katılmak zordur. Bunlar pekin bir canalıcı (özsel) özelliğe iye oluşla, yahut bundan yoksunlukla, ilgili olan ve bu nesnelerin tür bakımından ayrımlı oluşuna gelip dayanan *nesneler*-ayrımını açıklarlar. Ama bu; tek başlarına bu tarihsel ayrımların, türlerin kendileri arasındaki ayrımı açıkladıkları, eşd. şeyler açısından ayrımlı türlere ilişkin olmanın ne demek olduğunu açıkladıkları, anlamına gelmez. Ancak onların bu sonuncusunu da açıklamış oldukları kasdedilmiş olsaydı, döngüsellik ortaya çıkardı. Türler *bakımından* (*in* sorts) ayrımı açıklamak türlere *ilişkin* (*of* sorts) ilgili ayrımları açıklamayı getirmez. Öyleyse, benim Burke'e ilk yanıtım budur.

Her durumda, Burke'ün karşıçıkışının, "özdek aktarımı" getiren biraz değiştirilmiş durumda bile uygulanabileceğinden kuşkulanmak için sebep vardır. Diyelim ki, t1 öncesinde bir tunç yontu ile şekilsiz bir bakır parçası vardır, ve birincisinin parçaları kerte kerte ikincininkilerle değiştirilerek, t1'de bir bakır yontu

elde edilmiştir. Biz de açıklık uğruna, Burke'ün, t1 ile t2 arasındaki yontu ile onun içeriksel özdeğini, duru bir şekilde adlandırmak için önerdiği "Yontu" ve "Parça" adlarını kullanalım. Bu değişik durumda, t1 öncesinde, Yontu'yla uzay-zamansal bakımdan sürekli ve şekil bakımından ona sağın olarak benzer olan x diye bir şey (tunç yontu) vardır ve bu şey Parça'yla, ne onun herhangi bir niteliğini ne de atomlarından herhangi birisini paylaşmaktadır. Üstelik, Parça kendi atomlarının tümünü ve kendi niteliklerinden birçoğunu, x'den seçik olup, herhangi bir bakımdan Parça'yı andıran bir şekle de iye olmayan, y denen bir şeyle (şekilsiz bakır kütlesi) paylaşmaktadır. Sorun şudur ki, bizlerin ortak-uzanımlı Yontu ile Parça'ya, duru bir biçimde gönderme yapmamıza bir kez izin verildiğinde, bunlardan yalnızca birisini, uzay-zamansal bakımdan her ikisiyle de sürekli olan şeyden, eşd. x'den, *paylaşılmamış* özellikler temelinde ayırt ederek, bu ikisini ayırt etmek olanaklı olur ve böyle bir uygulama türsel kavramların ya da kalıcılık koşullarının özsel kullanımını hiç de *gerektirmez*. Parça x ile uzay-zamansal bakımından süreklidir; ama Yontu'ya benzeşmez şekilde, x ile hiçbir ortak özelliğe iye değildir. Eğer "Parça" duru bir şekilde gönderme yapmaktaysa, onun göndergesi x ile *özdeşleştirilemez/nitelendirilemez*. Eğer x Parça'yla özdeştirilebilseydi/nitelendirilebilseydi, kerteli yer değiştirmeyle uzay-zamansal süreklilik kazandırılmış olan herhangi iki şekilsiz külçeyi özdeş kabul etmek gerekecekti ve böyle bir nosyon da oldukça iticidir. İmdi, Parça x ile özdeş olmadığından ve eğer Yontu da x ile aynı şey ise o zaman Yontu Parça'yla aynı şey değildir. Yontu'nun x ile özdeş olduğu iddiası türler-altında-kapsatıma (subsumption) dayanıyor *değildir* ve bu koşullarda, x'i ortadan kaldırılmış gibi görmeye karşı biricik usayatkın almaşık da odur.[4] Bu ise özdeşsizlik savını, tam da Burke'ün getirdiği koşullarda saptamış gibi gözüküyor.

---

4 X'in ortadan kaldırılmış olduğu önermesi temelsiz olacaktır, çünkü x'i varoluş dışına koymak için hiçbir şey olupbitmiş değildir. Hepsi bir yana, x'in Parça'dan seçik şekilde iye olduğu her şey Yontu'da yerli yerinde durmaktadır.

Buraya dek, Özdeşsizlik savı hiçbir *petitio principii** [hatası] ortaya koymuş değildir. Ama bu döngüsellik iddiası özsel bakımdan Burke'ün ikinci argümanına dayanmaktadır denebilir. Bu; "Yontu ile Parça arasındaki (iddia edilmiş olan) tür-bakımından-ayrım(ın), onların kalıcılık/direşkenlik koşullarındaki (iddia edilmiş olan) ayrımla açıklanmış olduğu" (s.16) düşününe yöneliktir. Burke; nesneleri ayrımlandırırken, kalıcılık koşullarına başvurunun türlerdeki ayrıma başvuruyu önvarsaydığını ortaya atar: Tam da ayrımlı türlere ilişkin oldukları *içindir* ki, bireyler bu özgül kalıcılık koşullarına iyedirler. Böylece bir döngüsellik söz konusu olur, çünkü kalıcılık koşullarındaki ayrımın nesnelerin tür-bakımından-ayrımını açıklaması güdemlenmekle birlikte, bunun kendisi türlerdeki ilgili ayrıma dayandırılmıştır. "Eğer Yontu ile Parça'nın kalıcılık koşullarındaki ayrım onların tür bakımından ayrımını açıklamakta kullanılırsa, o zaman, onların kalıcılaşma koşullarındaki ayrımı açıklamak için görünür bir yol kalmayacaktır... Eğer çarpıcı bir şekil değişimi ardından Yontu değil de Parça ayakta kalabilmişse, kesinlikle, bu ayrımı *açıklayan* bir şeylerin olması da gerekir." (s.16).

Daha önceden görmüş bulunuyoruz ki, kalıcılık koşullarına başvuru Parça'yı Yontu'dan ayırt etmenin biricik olanaklı yolu değildir. Ne var ki, argüman uğruna, eldeki durum kaynaşımı kapsamadığından, böyle bir başvurunun burada gerekli olduğunu varsayalım. Burke'ün amacı gerçekleşecek midir? Benim ona ikinci yanıtım aşağıdaki görevleri birbirlerinden ayırt ederek başlamaktadır: (i) tikel kendilikler arasındaki ayrımı, onların kalıcılık koşullarına başvurarak açıklamak —ki burada, böyle bir açıklama kendiliklerin tür-bakımından-ayrımını açıklama diye sayılır— ve (ii) ilgili kalıcılık koşullarının nasıl temellendirilmiş olduğunu açıklamak, eşd. *ilgili kalıcılık koşullarını türlerin nasıl belirlediğini* açıklamak. Öyle görülüyor ki, (i) (ii)'yi önvarsaymaktadır. (ii) gibi işlev görebilecek bir açıklamaya iye olmadıkça, (i)'yi sağlamanın kendince-olmayan bir yolu yoktur. Ama (ii) daha genel

---

* *Petitio principii* : Kanıtlanacak olanı verili almak. -çn.

bir görevdir: (i) sırf (ii)'nin olanaklı bir uygulanımıdır. Tikel bir durumda (i)'nin performansının, *aynı durum çerçevesinde* (ii)'nin tüm görevinin yerine getirilmesini zorunlu kıldığına inanmak için pek az sebep gözükmektedir. Böyle bir istem gereksiz şekilde aşırı ve bence yetersizdir. Özdeşsizlik savının görevi (i)'dir ve onun sorumluluklarının (ii)'yi de içermesi gerektiğini ileri sürmek oldukça tartışmalıdır. Daha doğrusu, daha geniş ve daha genel bir girişim olarak (ii) tür-özselciliği denilen doktrinin ilgileri arasındadır. Özdeşsizlik savı özselciliği önvarsayarken, (ii)'ye pekin bir yanıtı da varsaymaktadır. Eğer özselcilik başarısız olursa, o da bununla birlikte gider. Ne var ki, Özdeşsizlik savının ödevi bu noktada, (ii) gibi daha geniş bir sorunu çözmek değildir.

Burke'ün isteminin aşırıya kaçtığını (ve böylelikle, soruyu geçiştirdiğini) vurgulamak üzere, bir an için diyelim ki, tür-özselciliği yanlıştır ve bizim uylaşımlarımız ötesinde nesnel doğalar mevcut değildir. Varsayalım ki, bizim eklemlenmiş nesnelerle ve türlerle ilgili tüm konuşmalarımız uylaşımlara dayanır. Bundan çıkacak olan şey özdeşsizlik savının varlıkbilimsel bir sav olarak yanlış olduğu ve bizlerin, yapay-nesnelerden (artifacts) konuşurken soyut uylaşımsal kendiliklere gönderme yaptığımızdır. Ama sorun şudur ki, eğer Burke'ün karşıçıkışının getirdiği istem geçerliyse, bu böylesi (özselci *olmayan*) sıradan bir konuşmanın bile döngüsel olduğunu göstermektedir! Burke'ün "çürütümü"ne apaçık yanıt; bizler kendi tür-kavramlarımızın altında yatan uylaşımlara ve bu türlerin kaplamına girmiş saydığımız kendiliklerin kalıcılık koşullarına iye olduğumuzdan, bu sonuncuları, içeriksel/kurucu özdekleri dışında ve üzerinde yapay-nesnelerden söz ettiğimiz her defasında yeniden-kuracak bir konumda olmadığımız şeklindedir. Uylaşımsal şekilde temellendirilmiş türsel-kavramların bizzat varolması bile Burke'nin iddia ettiği döngüselliği engellemektedir. Benzer düşünceler palazlanmış (full-fledged) bir özselciliğe ilişkin olarak da uygulanabilir. Özdeşsizlik savının, (i)'yi ele aldığı aynı tekil durum çerçevesinde (ii)'yi karşılamasına gereksinim duyan Burke (ii) için *görgül* bir açıklamayı da

dışlar. Eğer bir kimse özgül türlerle ilişkilendirilmiş şekliyle kalıcılık koşulları ayrımına ilişkin görgül bir açıklamaya iye ise, o zaman, kendilikleri kendi türlerine göndermeyle ayırt etmekte böylesi koşulların kullanılması da aynı türlerin, aynı koşulları saptamakta kullanılmasını gerektirmeyecektir. Ne var ki, daha ileride tartışılacağı üzere, *a posteriori* bir yöntembilimin kabullenilmesi çağdaş özselciliğin en çarpıcı alışkanlıkları arasındadır.

4.1.2 Göreli Özdeşlik ve Leibniz Yasası

Bir nesnenin, kendi parçalarının toplamıyla, ya da onu oluşturan dolgu parçasıyla, özdeş olmadığını ileri sürerken, Leibniz Yasası'na başvurmuş olmaktayız. Dahası, 3. bölümün argümanı da benzer şekilde aynı yasa çevresinde dönmektedir: Eğer iki şey ortak olmayan özelliklere iye iseler, o zaman, onlar özdeş de olamazlar. Kısıtlanmamış dosdoğru okunuşu içerisinde bu yasanın mantıksal bir doğruluk olduğuna inanıyorum. Bu iddiada çoğunluğa katılmış olmakla birlikte, onu yalınç şekilde de varsayamıyorum. Leibniz Yasası'na, hem karşı örnekler hem de argümanlar temelinde meydan okunmuştur ve daha öteye gitmezden önce bir açıklama borcum vardır. Bu kesimin ereği de özetle böyle bir konudışıyı (istitrat, antrparantez, digression) özet olarak sunmaktır.[5] Bir varlıkbilimsel iddia olarak, *Özdeşlerin Ayırdedilemezliği* birincil olarak bireylere ve bunların özniteliklerine uygulanır; çünkü iki şeyin, eğer onların tüm özellikleri aynı değil ise, sayısal bakımdan özdeş olamayacaklarını bildirir. Eğer onlar kendi tüm özelliklerini paylaşmaksızın özdeş olsalardı, içerim gereği, öyle bir ve aynı şey sözkonusu olacaktı ki, en azından bir özellik bakımından o buna hem iye olacak hem de olmayacaktı. Böyle bir vargı ise çelişkisizlik ilkesine ters düşmektedir.

---

5 *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'nin bir uygulanımı [olan] yerine-geçebilirlik (substitutivity) ilkesine meydan okuyan argümanları ele almayacağım. Birincisi, felsefesel mantık çerçevesinde, böylesi meydan-okuyuşlara etkili yanıtlar [halihazırda] vardır ve ikincisi, bulanık bağlamlar Leibniz Yasası'na bir ayrıksı oluştursa bile, bir kimse bunu varlıkbilim içerisinde yine de doğru sayabilir.

Bu çalışmanın, türler ya da özleri, öğeler (elements) yerine yalınç öznitelikleri olan yapısal özellikler gibi gördüğü, daha ilerde ortaya çıkacaktır. Böylece, yüklem "dir"i ("a beyazdır"da olduğu gibi) ile ulamsal "dir" ya da örneklendirim "dir"i ("a bir tavşandır"da olduğu gibi) arasında bir ayrım olduğunu kabul etmekle birlikte (Lowe, 1989, s.3'den); bir bireyin ayrımlı iki türün de çerçevesine girmesi benim görüşaçımdan (başka birçokları için de olacağı gibi), Leibniz Yasası'nın doğrudan çiğnenmesi olacaktır. Bir a bireyinin bir başka b bireyiyle, bir F türü çerçevesinde —a ve b'den yalnızca biri başka bir G türünün kaplamına girse bile— özdeş ve dolayısıyla bu ikisini G kaplamında özdeşleştirmenin olanaksız, olduğunu söylemenin bir sebebi varsa, betimlenmiş olan durum Leibniz Yasası'na karşı bir örneğe gelip dayanacaktır. Yazında *Göreli Özdeşlik* sava olarak bilinen şey tam da bunu savunur.[6] David Wiggins bu yaklaşıma karşı olarak, bunun *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği*'ni küçümsemek gibi istenmeyen bir vargıyla karşı karşıya olduğunu güçlü bir şekilde ileri sürmüştür. Ne var ki, özellikle Leibniz Yasası'nın mantıksal bir doğruluk olup olmadığı saptanmaya çalışılıyorsa, sırf bu gerekçelerle *Göreli Özdeşliği* yadsımak işe yaramayacaktır.[7] Bu kesimin geri kalanında, *Göreli Özdeşlik* ile onun karşı-savının, *Saltık Özdeşliğin*, kısa açıklamalarını vereceğim. Göreciliğin desteklenmesi bakımından Geach'ın bir argümanını ve buna iki "saltıkçı" yanıtı özetleyeceğim.

Göreli Özdeşliğe göre, tikellerin bireyleşimi ve özdeşliği, böylesi kendiliklerin türsel kavramlar altına-düşme (fall under) tarzından köktenci biçimde etkilenmiştir: "Bir tikel a özgülleştirilmiş bir özdeksel tikel b ile, bu kavramlardan kimileri altında bireyselleştirildiğinde, bağdaşabilir; başkaları altında bireyselleştirildiğinde ise, bağdaşmayabilir ama ondan seçik olabilir."[8] Geach'in

---

6 Bu görüşün başlıca yandaşları Geach 1968, Griffin 1977 ve Noonan 1980'i kapsamaktadır.

7 Böyle bir devinimin, her şey bir yana, Göreli Özdeşliğe karşı döngüsel olacağı konusunda, Lowe 1989, s.78'le aynı görüşteyim.

8 Wiggins 1980, s.16.

söylemiş olduğu üzere, "kendi Özdeşlik görüşüme göre, ben ayrımlı A'ların aynı bir B olmasına, ilke olarak karşı çıkamazdım" (Wiggins 1980, s.157). Böyle bir sav; "eğer a b ile aynıysa, o zaman a'nın b ile aynı [türden] *birşey* olduğu da savunulmalıdır" (Wiggins 1980, s.4) düşününe, [yani] özdeşleştirim bir türsel kavram altında yapılmadıkça bir özdeşlik bildiriminin bir doğruluk değeri taşıyamayacağı düşününe, gelip dayanan özdeşliğin-türsel-bağımlılığı savından ayırt edilmelidir. Wiggins *Türsel Bağımlılık'ın, Göreli Özdeşlik* gerektirmediğini ve göreciliği reddeden bir görüş olan *Saltık Özdeşlik*'le tutarlı olduğunu vurgulamıştır. Wiggins'in argümantatif ereği *Türsel Bağımlılık* savı ile *Saltık Özdeşliğin* aslında birlikte doğru olduklarını saptamaktır. Bu sonuncusu öyle bir felsefi konumdur ki, eğer a ile b bir türsel F kavramı altında özdeş iseler, o zaman, a'nın doğru şekilde altınakonulabileceği (subsumed) başka herhangi bir türsel G kavramı açısından, *b* G altında da a'yla özdeştir (1980, bölüm I). *Saltık Özdeşlik* aynı F [türünden] olan a ile b'nin ayrımlı G'ler [G türlerinden] olabileceğini yadsır ve böylece *Göreli Özdeşliği* de reddeder.

Bu yaklaşım *Saltık Özdeşliği* önvarsayınaktadır. Öte yandan, benim güdemim buna destek olarak yeni bir argüman sunmak ya da varolan argümanları ayrıntılı şekilde betimlemek değildir. Yalnızca başlıca noktalardan kimilerini gözden geçireceğim.[9] Geach'in Göreli Özdeşlik'ten yana "klasik" argümanıyla başlıyorum. Geach aşağıdaki 1, 2, 3 ve 4, 5, 6 önermelerinden oluşan iki uslamlamayı karşılaştırır.[10]

1) Herakleitos dün bir nehirde banyo yaptı ve bugün de aynı nehirde banyo yaptı.
2) Ne olursa olsun, nehir sudur.
3) Herakleitos dün bir suda banyo yaptı ve bugün de aynı suda banyo yaptı.
4) Bir x açısından, x bir nehirdir ve Herakleitos dün x'de banyo yaptı ve Herakleitos bugün de x'de banyo yaptı.

9 Göreli Özdeşlik'in parlak bir eleştirel tartışması Lowe 1989, 4. ve 5. bölümlerdedir.
10 1968, s.150-1. Kolaylık açısından, Geach'in kendi serimlemesindeki 3 ve 6'nın taşırı (redundant) versiyonlarını atlıyorum

5) Herhangi bir x açısından, eğer x bir nehirse, öyleyse x sudur.
6) Bir x açısından, x sudur ve Herakleitos dün x'de banyo yaptı ve Herakleitos bugün de x'de banyo yaptı.

Geach kabul edilen görüşe göre 1'in 4'e eşdeğer olduğunu söyler. Dahası, 2 ile 5'in her ikisi de doğru ve eşdeğer olduklarından, tıpkı 6'nın 4 ve 5'den çıkarsanabilmesi gibi, 3 de 1 ve 2'den çıkarsanabilmelidir. Ne var ki, açık bir şekilde, birinci devinim geçerli olmakla birlikte, 3; 1 ile 2'den çıkmaz. Geach ilkin şu sonuca varır ki, birlikte ayakta kalıp birlikte çöken, 1 ve 3'ün 4 ve 6 şeklindeki çözümlemelerinin

> *her ikisi de reddedilmelidir. [Burada] neyin yanlış olduğunu görmek kolaydır; (6) bizlere, Herakleitos'un aynı bir şeyde -ya da- öteki'nde banyo yaptığını ve bu bir şey-ya da-öteki'nin su "olduğu"nu anlatır. Gerçekten de, (4)'den bu çıkmaktadır... ama o (3)'den çok daha zayıf bir önermedir. "Aynı su olmak"; "aynı (bir şey-yada-öteki) olmak ile su olmak" şeklinde çözümlenemez.*
> *(1968, s.151; ayraçtaki sayılar benim uyarlamalarım.)*

Başka sözcüklerle, "*a b* ile aynı nehirdir (sudur)"; "*a* bir nehirdir (sudur), *b* bir nehirdir (sudur) ve *a b* ile aynıdır" şeklinde çözümlenmemelidir ve böyle bir şey, özdeşliği, geleneksel mantıkçıların yaptığı gibi, saltık anlamda görmenin ilertutar bir yanı olmadığını ortaya koyar. Bunun yerine Geach "a bir F[türünden]dir" "a bir şeyle aynı F'dir [F türündendir]" şeklinde —birincisi sonuncusunun bir görecesizleştirimi (derelativization) olduğu halde— anlaşılmasını önerir.

"Saltıkçı" savunmanın iki çizgisini anacağım. Bunlardan biri Geach'in argümanının sağlam olmadığını; çünkü, saltık özdeşliğe göre, tıpkı 1'in 4 şeklinde çözümlenmesi gibi 3'ün de 6'yla mantıksal bakımdan eşdeğer görüldüğünü varsaydığını ileri sürmektedir. Rakibine ayak uydurarak, Geach de 1'den 4'e ve 3'den 6'ya yönelik mantıksal geçişlerin (renderings) "birlikte ayakta kaldığı ve birlikte çöktüğü"nü öne sürer. Ne var ki, bu kabul edilemez; saltıkçılar 3'ün 6 şeklinde çözümlenebileceğini yadsırlar. *a*'nın su olduğunu söylemek bir şeyin türünü ya da çeşidini bildirmez.

Başka deyişle, "a sudur" [bildirimi] "dur"un örneklendirime (instantiation) ilişkin olduğu bir bildirim değildir. O böyle bir durumda, nehirlerin oluştuğu dolgunun (stuff) türünü özgülleştirerek/niteleyerek, *oluşumu* (*constitution*) dile getirir (Wiggins 1980, s.30-3). Böyle bir tümce a'nın yapılmış olduğu özdeğin türünü anlatır ve dolayısıyla, a şeyinin türünü özgülleştiren/niteleyen "a bir nehirdir"le eşdüzeyde değildir.

İmdi, *Saltık Özdeşliğe* göre, göreci argümanın her versiyonu kendi rakibine, haksız bir şekilde, "a (bir) F [türünden]dir" formundaki herhangi bir önermenin örneklendirimli (instantiative) (ulamsal) olması gibi yanlış bir inancı yükler; ama bu her zaman örneklendirimin "dır"ının oluşununkiyle aynı kefeye konulması yoluyla yapılmaz. Yine Geach'ın çalışmasında bulunan bir başka örnek de, bu felsefecinin, "a bir insandır" ile "a bir habercidir" [bildirimlerine] sanki bunlar aynı mantıksal yapıya iyeymiş gibi davranmasıdır.[11] Böyle bir yaklaşıma saltıkçı yanıt "haberci"nin türsel bir terim olduğunu ve "a bir habercidir"in a'nın ilişkin olduğu türü özgülleştirdiğini /nitelediğini yadsıma biçimini alır. Oysa, bu tümce "a belli bir haber bürosunda çalışır, belli hak ve yükümlülükler taşır" demektir "... Haber bürolarından söz etmek belli bir tür soyut kendiliklerden söz etmektir" (Lowe 1989, s.48-49). Göreci açısından burada yanılgılar ortaya çıkar, çünkü o "dır" kullanımlarındaki ve yüklemlerin statülerindeki ilgili ayrımları hakkıyla kabullenmez. Kimi yüklemler ancak görünüşte türsel olabilirler ve onlara "gerçekten" türsel diye davranmak nesne varlıkbilimini aşırı yükler, birçok soyut kendiliği somutlar dünyasına aktarır ve dolguyu (stuff) da eklemlendirilmiş-şeyler arasında öbeklendirir.

Geach'in argümanının çökertildiği ikinci yöntem yukarıda tartışılan ayırımlara dayanmaz. Bunun yerine, görecinin varsaydığı "mantıksal eşbiçimcilik"in, "a bir insandır" /"a bir haberci-

11 1980, 174 ff. Birçok başka örnek de vardır. Ama metinde ele aldığımız kaçamaklı anlatımların yanı sıra, Wiggins 1980, bölüm 1'de, örneğin, kiplendirilmiş ve kiplendirilmemiş söylemin karışıklıklarına dayanan sözümona göreli-özdeşlik-örneklerini de tartışmaktadır.

dir" ve "a bir nehirdir" / "a (bir) sudur" gibi bildirimler arasında geçerli olduğunu varsayar. Hepsi bir yana, bu son çifte ilişkin durumda, bu varsayım açısından bağımsız bir sözlüksel destek bile söz konusudur. Onun bir kütle adı (mass noun) olarak yorumlanmasına ek olarak, suyun bir sayım adı (count noun) olması gibi bir anlam da söz konusudur (Lowe 1989, s.52-53). Ancak, *Göreli Özdeşliğin* dayandığı eşdeğerlik (parity) bir kez tanındığında, yeni bir güçlük daha ortaya çıkar: Önerme 5 (ve Geach'in öteki argümanındaki 5'in karşıeşi, yani, "Herhangi bir x açısından, eğer x bir haberciyse, o zaman x bir insandır") yanlış duruma gelir. Bir saltıkçı olan Jonathan Lowe'a göre, "bu, temelde, nehirler ile suların *ayrımlı özdeşlik* ölçütlerine iye olmasından ve bir çeşidin ya da türün (sort or kind) bir bireyinin, bundan ayrımlı bir özdeşlik ölçütüne iye bir başka çeşit ya da türe de ilişkin olamamasından ileri gelmektedir." (1980, s.50 ve 53). Lowe bu noktayı bir *reductio** ile belgitler (demonstrates). Diyelim ki, bir kimse aynı a'nın hem bir nehir hem de bir su olduğunu söyledi. İmdi, nehir ile su ayrımlı özdeşlik ölçütlerine iyedirler; bir nehir ve bir su (bu nehri oluşturan su kütlesi) veriliyken, suyun oylumunun yarısının buharlaşması nehrin varoluşunu etkilemediği halde bu su (kütlesinin) varoluşunu sona erdirecektir. Böylece, eğer a'ya ilişkin olarak, onun hem varolduğunu hem de varolmaktan çıktığını söylemek durumunda kalınacaktır —saçma bir vargı (s.58). Bu argüman genelde uygulanmakta ve bireylere birden çok çeşit (kind) içerisinde yer veren iddialar açısından bir kısıtlamanın var olduğunu belirtimlemektedir. Aynı bireyin iki seçik türü (sort) örneklendirdiği, hiç de saçmalığa düşülmeksizin, ileri sürülebilir; yeter ki, söz konusu çeşitler (kinds) ya tür (species) olarak cinsle (genus) ilişkilendirilmiş olsun, ya da bu birey her iki çeşide (kind) de bağımlı olan bir üçüncü türe (sort) ilişkin olsunlar (s.54). Demek ki belli bir birey hem bir at hem de bir memelidir, yahut da, bir katır olduğundan, o hem bir at

---

* *reductio*: İndirgeme. -çn.

hem bir eşektir ve bu yüzden de bir memelidir. Tersine, bir nehrin suyun bir alt-türü olduğu söylenebilir; ne de bir haberci insansallar ulamıyla böylesine ilişkilendirilmiş gibi görülebilir. Sonuçta, *Göreli Özdeşlik* adına bu argüman başarısız olduğundan, özdeşliğe ilişkin saltık kavramlaştırma karşı hiçbir inandırıcı sebep sunulmuş değildir. Ve *a fortiori* , Leibniz Yasası'nın mantıksal bir doğruluk olduğundan kuşkulanmak için de hiçbir gerekçe yoktur.

Benzer düşünler Geach'in sunduğu tanınmış bir bulmacaya çözüm bulmak bakımından da bize yardımcı olmaktadır. Geach bu bulmacayı, *Göreli Özdeşliğin* desteklenmesi bakımından bir başka pozitif argüman olarak görür. *Göreli Özdeşliğe* başvurmaksızın saçmalığın önlenemeyeceğini düşünür: Tibbles adında bir kedi —tam bir kedi— paspasın üstünde oturmaktadır. Geach "bu paspasda bulunan kedi desenli en büyük dokuma kütlesini" de "c" diye tanımlar. Ardından, c'nin bir kedi olduğuna karar verir. İmdi, c1 ve cn —c1'in c'den bir kedi-kılı daha az ve cn'nin de c'den n kedi-kılı daha az olması ayrıksısıyla— c'yi oluşturan aynı kedi-desenli-dokuma-kitlesinden ibaretmiş gibi düşünülebilir. Ama eğer c bir kediyse, c1 ve cn de kedi olmak durumunda olacaktır: "eğer hn [sayıda] kıl yolunmuş olsaydı, cn açık şekilde bir kedi olacaktı; biz ise mantık bakımından, bir kıl yolmanın bir kedi *ürettiğini* varsayamayız, öyleyse cn halihazırda bir kedi olsa gerekir. Öyleyse, öykümüzün tersine, paspasta 'Tibbles' adı verilmiş, tam bir kedi yoktu" (1980, s.215). Böylelikle, herhangi bir kimsenin pek zor onaylamaya hazır olacağı bir sonuca itilmiş bulunuyoruz. Geach'e göre, zorluğu çözmenin usayatkın, aynı zamanda da sezgiyle uyumlu, olan tek yolu görececi bir özdeşlik kavramlaştırmını benimsemektir. Böyle bir şey ise c1, cn ve c'nin "üç ayrı kedi olmayıp, bunların bir ve aynı kedi olduğu"nu önermeyi getirecektir (1980, s.216). Ne var ki, bu üçü aynı dokuma topağı *değildir*. Bunlar bir kavram altında özdeş, bir başkası altında ise ayrımlıdırlar.

c1, cn ve c'nin ayrımlı canlı-özdek topakları olduklarını ve

---

* *a fortiori*: haydi haydi -çn.

paspasta yalnızca bir kedi bulunduğunu çok fazla kişinin tartışmayacağı, sanırım, açıktır. Ne var ki, Geach'la aynı ontik önvarsayımı paylaşmadıkça, —bırakın, bu üçünü kedi türsel kavramı altında özdeşleştirmeyi/nitelendirmeyi— c'lerden herhangi birisini bile bir kedi diye kabul etmek için hiçbir sebep yoktur.[12] Daha önce tartışılmış olduğu gibi, bir nesne kendi parçalarının toplamıyla özdeş değildir. Kendi parçalarından en ufağının yitirilmesiyle bile ortadan kaldırılabilen nesne parçalarına benzeşmez olarak, nesne kendi parçalarından kimilerinin yokedilmesiyle ortadan kaldırılmış olmaz. Dolayısıyla, Geach'ın teslim ettiği üzere, c tek bir kılı bile yolunduğunda artık varolmayan bir dokuma topağı ise, o zaman, c'nin bir kedi olmadığını, çünkü bir kedinin böyle bir işlemden sonra da ayakta kaldığını söyleyebiliriz. c'nin hem bir dokuma topağı hem de bir kedi olduğunu iddia etmenin eldeki biricik yolu göreli özdeşliği varsaymakla olur, gibi gözükmektedir ve böyle bir şey de yukarıda anılan kısıtlayıcı ilkeyi çiğnemektedir. Fakat, bağımsız şekilde saptanmış/tanıtlanmış olmadıkça, bu varsayım sorunu geçiştirmek olacaktır. Yukarıda görmüş olduğumuz üzere, böyle bir görüşü destekleyen başlıca argüman kesin olmaktan uzaktır. Geach'in kedi-desenli-dokuma-örneği'nin Tibbles'la ya da kedilerle, ilgisi olmadığını düşünmek için geçerli sebep vardır; bu daha çok kedilerin içeriksel-dolgusuyla (constitutive stuff) ilgilidir. Yapılandırılmış bir nesneyi ve onun içeriksel özdeğini, aynı zamanda aynı-yerde-bulunan /eşuzamlı olan (özdeş-olmayan) şeyler gibi almak pahasına, Liebniz Yasası'nı korumuş bulunuyoruz. Burada da yeni bir soru ortaya çıkıyor: Görgül sezgilerimiz gereği tekil bir birey olan şeyin [şimdi] iki nesneyi tenselleştirdiğini söylemek zorunda mı kalmaktayız? Eşuzamlı olmak *bireysel* nesnelere ilişkin olmak durumunda mıdır? Bu soru bu bölümün gerikalanın özeksel konusu olacaktır.

---

12 Lowe 1980, s.69'da, "kedi desenli c dokuma topaklarının (ya da değinilen başka topaklardan herhangi birisinin) bir kedi olduğunu —en azından, *Tibbles*'ın 'bir kedi olduğu'nu söylemenin doğru olması anlamında— önermenin olsa olsa anlaşılmaz" olduğunu söyler.

4.2 Örtüşümün Yeniden Yorumlanması

Buraya dek benim ereğim aynı-yerde-bulunuyor /eşuzamlı gibi gözüken şeyleri özdeş diye görmemek için sebepler hazırlamak olmuştur: Nesnelerin örtüşümünün (coincidence) bir ılgım (mirage) olduğunu yadsımış bulunuyorum. Ama aynı-yerde-bulunmanın, özdeşliği görelileştirerek ele alınmasına da karşı çıkıyorum. Özdeşlik kavramını, böyle bir devimin gerektirdiği şekilde yeniden yorumlamak için, inandırıcı gerekçelere iye değiliz. Aynı-yerde-bulunanların /eşuzamlıların özdeş-olmayan bireyler olduğu düşününü değerlendirmeye girişmezden önce, yalnızca kısaca ele almak istediğim bir açıklama vardır. İlgili formun verili olması durumunda, bir bakır külçesinin, birarada-bulunmayı /eşuzamlılığı gerektirmeksizin, nasıl olup da bir bakır yontu ortaya çıkardığına ilişkin bir açıklama zamansal-parçalar doktriniyle elde edilebilir. Bu yaklaşıma göre, bakır yontunun zamansal aşamaları (ya da "zamansal parçaları") aynı anda hem yontunun hem de bakır külçesinin aşamalarıdır. Bu; zaman boyutunda aynı uzaysal konumlarda edimsel bakımdan örtüşen iki bireyin var olmasından ileri gelmez. Daha çok, yontu ile külçenin, zaman boyutunda yayılan ve bir aşamadan sonra, *ortak bir parçaya* iye olmak anlamında, birbirleriyle kaynaşan, dört-boyutlu nesneler olmasından ileri gelir (bkz. Quine 1963, s.65-6; Lewis 1983, s.61 ff). Bu tümüyle şık bir çözümdür, ama bunun kabuledilebilirliği dört-boyutlu "kalıcılar" ('perdurers') nosyonunun olumlanmasıyla koşullanmıştır. Ben böylesi kendilikleri reddettiğimden, bir sonraki bölümde zamansal parçaların getirmeyi umduğu kuramsal üstünlüklerden uzak kalmak durumunda kalacağım.

4.2.1 Eşuzamlılar Seçik midir?

Bu beni, aynı-yerde-bulunanların bir zaman döneminde örtüşen *bireysel* nesneler olarak ele alınması [sorununa] getirmektedir. Bu tip bir açıklama bizim 4.1.1'de ele almış olduğumuz argümanlara dayanmakta ve olağan değerlendirmelerimiz içerisinde, elde bir bakır yontunun var olduğunu söylediğimiz konumda,

(en azından) iki nesnenin, bir yontu ile bir bakır külçesinin, var olduğunu ileri sürmektedir.[13] Seçik eşuzamlıların varoluşunu savunan felsefecilerin, bunu hiç de girilemezliğin bir çürütümü gibi görmediklerini daha 3.2 kesiminde açıklamış bulunuyorum. Üstelik, eklemlendirilmiş nesneye onun kendisini oluşturan şeyden ayrımlı (özdeşsiz) bir kendilik gibi davranılması ölçüsünde, bu yaklaşım tür-özselciliği (kind-essentialism) için zorunlu bir temel de hazırlamaktadır.[14]

Ne var ki, aynı-yerde-bulunmanın /eşuzamlılığın seçik iki bireysel nesnenin örtüşümü gibi yorumlanmasını, başka birçok kişi de oldukça karşı-sezgisel [sağduyuya-aykırı, counterintuitive] bulmaktadırlar. Ben de bu sonuncuların haklı olduğu düşüncesindeyim; ama böyle bir yorumun, aynı-yerde-bulunduğu /eşuzamlı olduğu söylenilen nesnelerin özdeşsizliğini saptayan argümanların mantıksal bir vargısı olmadığı da söylenmelidir. Eğer bir kimse, benim burada yaptığım gibi (en azından) uzay ve zamanda ayrışıklık şeklinde bir seçiklik ve dolayısıyla bireysellik; nosyonunu benimsemekteyse, o zaman, özdeş-olmayan eşuzamlıların var olması bağılıyla, bundan çıkan şey seçik-olmayan şeylerin yine de özdeşsiz olabileceğidir. Bölümün başlangıcında ileri sürmüş olduğum üzere, şeylerin özdeşliği onların bireyselliğinden ayırt edilebilir. İtici olan düşün aynı-yerde-bulunan /eşuzamlı nesnelerin, örtüşen *seçik bireyler olarak* ele alınmasıdır. Öte yandan, iki eşuzamlının, tekil bir bireyi oluşturan (form) özdeşsiz ama seçik-olmayan nesneler oldukları önermesi böyle atak bir iddiada bulunmak durumunda değildir. Burada, "tekil bir birey oluşturmak" bu iki nesnenin aynı birey olduğunu anlatmamaktadır. Tanıtlamak istediğim gibi, bu ikisinden yalnızca birisi bir bireydir; ötekisi ise birey *olmayan bir* nesnedir.

---

13 Kimi felsefeciler bu konumu çok daha kalabalık görmektedirler. Onlar yontu ile külçeye ek olarak, aynı konumda, özdek olarak bakırın da var olduğunu savunurlar. Yontuda aynı-yerde-bulunduğu söylenilen külçe ile tikel bakır niceliğini bireyler olarak görmediğimiz sürece, ben böyle bir yaklaşıma karşı çıkmıyorum.

14 Bu görüşün yandaşları arasında Wiggins (1968, s.60 ff.) ile Lowe (1989, s.14) da vardır.

Öyleyse, birçok kişide aynı-yerde-bulunmak [savından] uzak durmaya yönelten şey —genelde bununla birlikte giden— özdeşsizliğin seçiklik olduğu önvarsayımıdır. Eklemlenmiş bir nesne ile onun içeriksel özdeğinin özdeşsiz şeyler oldukları yollu doğru inançtan, aynı-yerde-bulunanların /eşuzamlıların seçik bireyler oldukları yollu sorunsal-sonuca yönelik çıkarının sorumlusu böyle bir önvarsayımdır. Dolayısıyla, bir yandan, "sayısal bakımdan seçik olan iki şeyin, sayısal bakımdan özdeş duruma gelmiş olduğunu söylemek ve sözcüğü sözcüğüne tam da bunu kasdetmek saçmadır" (Johnston 1987, s.121) denirken; [öte yandan], Lewis'ın söylediği gibi, aynı-yerde-bulunanları ayrışık saymak hiç de daha az insaflıca olmayacaktır. Fakat zaman içerisinde bir nokta veriliyken, nesneler ancak seçik bireyler olarak kabul edilmişlerse, ayrışık sayılmalıydılar. "Tam da bir bulaşık kabının bulunduğu, tam da onun ağırlığının bir bulaşık-kabının ağırlığı denli olduğu... vb. bir durumda, bizlerin bulaşık-kabı şeklindeki bir plastik parçasına iye olduğumuzu söylemek bir çifte sayım (double counting) kokusu vermektedir. Kendiliklerin bu şekilde çoklaştırılması saçmadır" (Lewis 1986a, s.252-3). Aynı-yerde-bulunma/eşuzamlılık eğer seçik bireylerin örtüşmesi gibi anlaşılırsa, "aşırı-kalabalıklaşmaya (overpopulation) yol açar. Verili bir zamandaki popülasyonu saymak için, bu zamanda [değişik] aşamalara iye olan sürekli (kesintisiz, continuant) kişileri sayabilir, ya da bu aşamaları sayabiliriz... Bizim kabullendiğimiz sayım aşamaların sayımıdır" (Lewis, 1983, s.62-3). Eğer özdeşsizliğin seçiklik olduğunu varsayarsak, o zaman, "birileri kalkıp diyebilir ki, ... iki nesne yalınç şekilde ayrımlı tarihçelere iye olmaları dolayısıyla, sayısal bakımdan da seçik [olurlar]. Ama benim kavrayamadığım da budur; eğer *özdeksel nesne*'nin anlamı bunun kavramsal olanaklılığına izin verecek şekildeyse, ben [bu] 'özdeksel nesne'yi anlayamam."[15]

15 Van Inwagen, 1981, s.125. Ayrıca, bkz. s. 126 ve 128, ki burada van Inwagen özdeşliğin reddedilmesini "yalınç şekilde bir yana bırakır". Ayrıca bkz. Burke, 1992, s.13.

Verili bir zamanda aynı yerde birden fazla birey kabullenme konusundaki sezgisel gönülsüzlüğü paylaşıyorum. Böyle bir eğilimin, Harold Noonan'ın belirttiği gibi, "mevcut (present) kendiliklerin sayısına ilişkin saçma bir görüş" olacağını da kabul ediyorum (1988a, s. 222). Ama "belirik şekilde tam bir kendilik var" olsa da, bireyleri çoklaştırmaktan kaçınmak üzere, bir nesnenin içeriksel özdekselinin, özel bir "yüksemsel" anlam içerisinden, bu nesnenin —onunla özdeş olmaksızın— türüne ilişkin olduğunu iddia etmenin upuygun olmadığı düşüncesindeyim. Her şey bir yana, yukarıda değindiğim önvarsayımla, böyle bir öneri de, belirik şekilde bir töz olan şey içersinde kaldığı söylenen bireyleri —bunları aynı tür altında tutsa bile— çoklaştırmaya yatkındır. Bu yüzden, ben "pekin bir zamanda bir gemi oluşturan kalaslar derleminin, oluşturduğu gemiyle özdeşsizliğine karşın, yine de (yüklemsel bakımdan) bir gemi diye niteleneceği"ni savunduğunda Noonan'ın görüşünü (1988a, s.221. Ayrıca bkz. 1986b, s.101-2) desteklemiyorum. Üstelik, Lowe'ın imlediği üzere (1987c, s.203), bu gemiyi oluşturan kalaslar derlemi, ya da bu yontuyu üreten bakır külçesi, kendi parçalarından herhangi birisinin yitimi yahut değişimi ardından da ayakta kalamaz ve böyle bir kalıcılık/direşkenlik koşulu da gemi yahut yontu olarak yapılandırılmış şeylerinkinden bütünüyle ayrımlıdır. Bu sonuncu türler özdeksellerden yüklemlendirilemez.[16]

Bireylerin her fiziksel cisimde birden fazla şekilde ortaya çıkacak tarzda çoklaştırımından kaçınarak, edimsel ve görgül bakımdan bir defada sayabileceğimizden daha çok sayıda bireye izin vermemiz gerekir. Fakat bu da aynı-yerde-bulunanların

16 1986c, s.219'da, Noonan özdeksel içeriğini (material constitution) kerte kerte değiştiren yapılandırılmış bir nesnede var olduğu söylenen kendiliklerle ilgili Chisholm'un üç açıklamasını betimler. Sonuçta göreli özdeşliğe götüren ikinci açıklama benim de paylaştığım bir düşünle başlar: "Gündelik yaşamda saymanın (counting) her zaman özdeşlik dolayısıyla olduğunu, eşd. x ve y'nin tam da x=y örneğindeki gibi sayıldığını (felsefecilerin yatkın olduğu şekilde) varsaymak bir hatadır". Ne var ki, ben gündelik yaşamda şeyleri sayma ilkesinin gevşek ve popüler anlamda özdeşlik olduğunu, eşd. terimlerinin ayırtedilemezliğini gerektirmeyen böyle bir kavramı, kabul edemem.

/eşuzamlıların tarihteki ve gelecekteki olası özelliklerinin ilintisini (relevance) gözden yitirtmez mi? Bakır külçesi geçmiş bir günleçte (date) şekilsiz olmak özelliğine iye iken yontu bundan yoksunsa, bizlerin aynı-yerde-bulunanların /eşuzamlıların özdeş olmadıkları yollu vardığımız sonuca dayanarak, bu özellikler bu şeyleri seçik bireyler durumuna getirmezler mi? Böylece, aynı-yerde-bulunanların /eşuzamlıların, kendi edimsel içsel özellikleri bakımından da ayrımlı oldukları savunulamaz mı? Benim buna yanıtım onların her durumda aynı-yerde-bulunanlar /eşuzamlılar olarak iş görmediği şeklindedir. Geçmişteki şöyle ve şöyle olmak özelliğine şimdi (başka bir şeyle aynı-yerde/eşuzamlı iken) de iye olan bir nesneden söz etmek demek, bu şeyin şimdi geçmişteki bir özelliğe iye olduğunu bildirmek demektir ve böyle bir bildirim de "endeksleme hatası" ('indexical fallacy') işlemeyi getirir.[17] Elbette, şimdi gözümüzün önünde duran kalıcı bir nesne geçmişte —şimdi hiçbir şey geçmişteki bir özelliğe iye olamasa bile— şimdi taşıdıklarından ayrımlı özelliklere iye olmuştur. Zaman içerisindeki verili bir noktada, başka değişik zamanlarda günleçlenmiş (dated) çok çeşitli özelliklere iye olan kalıçı bir nesne kendi içsel özelliklerini yalnızca bu zamana demirlemiş ya da endekslemiş olarak taşır ve o sırada, kendisinin (dışlayıcı şekilde) başka zamanlara ilişkin özelliklerinden herhangi birisini taşımaz. Öyleyse, böyle bir argümanla, aynı-yerde-bulunanların /eşuzamlıların kendi örtüşme dönemleri sırasında ayrımlı içsel özelliklere iye oldukları gösterilmiş olunmaz.

---

17 Örneğin, [bir zamanlar] genç olan bir yaşlı adamdan söz ederiz. Bununla, bu yaşlı adamın geçmişte genç olduğunu kastederiz; yaşlı bir adam olarak onun şimdi, genç olmak gibi geçmişteki bir özelliğe iye olduğunu değil. Bu sonuncusunu söylemekle düşülen hata Lowe'ın (1987a), olaylara uygulanım içerisinde inandırıcı şekilde ileri sürdüğü şeye benzeşimlidir. Olayları özellik-olumları gibi yorumlayalım: "e'nin mevcut (present) bir olay olduğu 1986'da, e'nin şimdi olup bittiğini söylemek, *zamansız* [zamandan-bağışık, *timelessly*] bir şekilde, yalınç olarak doğru olmaz -1987'de söylendikte ise, bu yalınç olarak yanlıştır. 1987'de söylendikte, 'e mevcuttur ya da *şimdi*, 1986'da olupbitmektedir' [deyişi] (upkı şimdi olduğu gibi, şimdi 1986'da da) şimdi 1986'dır' [deyişini] anıştıracaktır ve 1987'de söylendikte bu sonuncusu kuşkusuz yanlış olacaktır... Eğer e mevcut bir olaysa (eşd. şimdi 1986'da olupbitiyorsa), 1985'de onun gelecekteki bir olay olduğunu değil, ama ençoğu, '1986'da, gelecek yıl e olupbitecektir' tümcesi aracılığıyla doğru bir bildirimde bulunmanın 1985'de olanaklı olduğunu söylememiz gerekir" (s.67).

Michael Burke'ün tartışılan durumlarla ilgili görüşü tekil bir fiziksel cisim olarak ortaya çıkan şeyler bakımından, bireylerin çoklaştırımı sorununun üstesinden gelir. Onun belgisi "bir yere bir nesne"dir (1994a, 1994b). Bağımsız özdeşlik koşullarına iye eklemlenmiş tözlerin özdek parçaları dışında ve üzerinde var olduğunu yadsıyan karşı-özselcinin köktenciliğine bir bakıma benzer bir şekilde, Burke öne sürülmüş olan aynı-yerde-bulunma /eşuzamlılık durumlarında, birden fazla oldukları iddia edilen bireylerin aslında birbirleriyle özdeş olduklarını ortaya atar. Bununla birlikte, karşı-özselciye benzeşmez şekilde, eklemlendirilmiş şeylerin özerkliğini yadsımakta özdeşliği kullanmak yerine, Burke tam bu aynı şeyin yüklemsel bakımdan hem eklemlendirilmiş nesne hem de oluşturucu (constituent) cisim olduğunu söyler. Böylelikle, Burke'ün görüşünce, daha sonra bir yontu formu vereceğimiz bir bakır parçası aldığımızda, önceki bakır parçası ile yontuyu oluşturan sonraki parça özdeş özdek-parçaları değillerdir (1994b, s.595-6). Sonraki parça aynı zamanda da bir yontu olduğundan ve "salt bir parça bakır bir yontu *durumuna* gelemeyeceği"nden, önceki ve sonraki bakır parçaları —aynı türsel (sortal, tür-kavramı) altındaki sürekliliklerine karşın— özdeş değildir: [Burada] tözsel bir değişim yer almıştır. Benzer olarak, diye öne sürer Burke, Dion'un sol ayağının kesilmesinden sonra, Theon da varolmaktan çıkar. Kesimden sonra, bu gövde (sol ayağı eksilmiş olan Dion'un bedeni) eksilmiş Dion'la özdeştir (1994a, s.134 ff.). Bu sonraki gövde aynı zamanda da bir kişidir.

Kimi dışsal değişimlerin yokoluşa varabilmesi [denk olması] gibi sorunsal bir varsayıma bağlı gözüken Burke'ün argümanının sağlamlığını tartışmayacağım. Dahası, haklı varlıkbilimsel-tasarruf arayışında da onu destekliyorum. Ancak, Burke'ün konumunun oldukça istenilmez bir vargıya iye olmasıdır ki, bunu benim açımdan kabul edilemez kılmaktadır. Tutarlılık uğruna, Burke Locke'un, *bir* şeyin *birden* çok varoluş-başlangıcına iye olamayacağı yollu ilkesini (1961, s.274) çiğnemek zorundadır. Şimdi soralım: Yontuyu şekilsiz bir bakır külçesi şekline getirerek erittiğimizi

varsayın. Sonuçta ortaya çıkan parça ne bu yontuyla, ne de —bu yontuyla özdeşleştirilmiş/nitelendirilmiş olan— bu *sonraki* bakır parçasıyla özdeş olacaktır. Ne var ki, Burke'ün de teslim ettiği üzere,[18] yontunun yokolmasından sonraki bakır parçası yontudan önceki parçayla —arada bir varoluş kopukluğu (gap of existence) bırakarak— özdeşleşmek/nitelenmek durumunda kalacaktır. Benzeştirimli olarak, Dion'un ayağının daha sonraki bir zamanda onun bedenine yeniden takıldığı varsayılarak, sonuçta ortaya çıkan gövde de Theon'la —bu ikisini ayrıştıran bir varoluş kesintisiyle (intermission of existence)— özdeşleşmek/nitelenmek durumunda kalacaktır. Kendi görüşünü savunurken, Burke daha önceki bir yayınında kendisinin, her şey bir yana kesintili varoluşun karşı çıkılabilir bir şey olmadığını göstermiş olduğunu imler.

Bu savunmanın başarılı olduğunu sanmıyorum. Burke'ün daha önceki yayınında [öne sürdüğü] sebepleri kabul etsek bile, bunlar onun daha sonra kesintili varoluşa bağlanımını çok zor gerekçelendirecektir. Onun daha önceki sebepleri, *eklemlendirilmiş tözlerin* varoluş sürelerindeki kopuklukları hoşgörülebilir kılmak üzere, oldukça belirtik şekilde kısıtlandırılmış tarzda ileri sürülmüşlerdir.[19] [Öte yandan], tersine olarak, mevcut örnek ise oluşturucu (kurucu, constituent) cisimlerin, ya da özel parçaların, varoluş sürelerindeki diyemlenmiş (purported) kesinti-durumlarıyla ilgilidir. Formel düşünceler cisimlerin kalıcılık/direşkenlik koşullarını yakalayamayacaktır. Böylece, hem Burke'ün bir nesnenin kendi oluşturucusuyla (constituent) özdeşsizliğine karşı olan önceki argümanını, hem de bunların öz-

18 1994b, s.598, dn. 6. Bu sonraki bakır parçasının, daha önceden varolan herhangi bir şeyle özdeş değil de, bir tür yeni nesne olduğunun önerilmesi, karşı-sezgisel [sağduyuya aykırı] olacak; bizim görmeye alışkın olduğumuzdan daha az kalıcılık derecesi [taşıyan] bir dünyayı içerimleyecektir.

19 1980, s.393, 404. Kesintili varoluşu hoşgören felsefeciler pek fazla değildir. Bir reddediş için bkz. Wiggins, 1980, s.91. Böyle bir şeye bir yahut başka bir şekilde izin veren başka iki [felsefeci] ise Coburn, 1971 ve Scaltsas, 1981'dir. Bu felsefecilerin kesintili varoluşu reddetme, ya da buna izin verme, konusunda sebepler ileri sürdükleri durumlarda, onların eklemlendirilmiş nesneleri (tikel olarak, yapay-nesneleri) zihinlerinde tuttuklarına işaret edilmelidir.

deşliğinden yana olan şimdiki argümanını reddetmek durumundayım. Bununla birlikte, varlıkbilimsel tasarrufa inandığımdan, özdeş olmayanların, kendilerinin seçik bireyler olmadıkları aşamaları paylaşabileceklerini de savunacağım. Bir bireysel töz içerisinde, bir zaman kesitinde birden fazla özdeşsiz sürekli nesnenin (continuants) varolabileceğini kabul edilebilinir kılmaya çalışacağım. Bu durumu, Yumuşatılmış Dayanak Doktrini'nin bir vargısı, ya da, eklemlendirilmiş bir nesnenin böyle bir nesneyi oluşturduğu söylenilen özdek parçasında özünlü olan (inhering) bir formun sonucu olması olgusunun bir vargısı olarak sunacağım.

4.2.2 Özdeş Olmayanlar Nasıl Seçiksizdir?

Bir nesnenin bir başkasını oluşturduğu yerde, bizler seçik bireylere iye değiliz [demektir]. İster döküm yoluyla isterse özdeksel parçaların kerte kerte yeniden yerleştirilmesi yoluyla elde edilmiş olsun, bir bakır yontu tekil bir bireydir. Bireysel şeyler tam da bizlerin onları algıladığımız her seferinde belirtik ölçüde ayrışık oldukları sayıdadırlar. Gerçi, bakır yontunun tekil bir birey olması onu kendi içeriksel (constitutive) özdeğiyle özdeş kılmayacaktır; ama böyle bir özdeşsizlik de bizleri, belirtik şekilde tek olan şey içerisinde iki birey saymaya götürmemelidir. Öte yandan, bakır bu yontuyu oluşturmazdan önce bir bireydi ve eğer bir sebepten ötürü bu yontu ortadan kaldırılmışsa, ayakta kalan parça yeniden bireysellik kazanacaktır. Üstelik, herhalde bizler de yontudan önce iye bulunduğumuz bakır parçası ile varkalan parçanın *özdeş* olduklarını söyleyeceğiz. Eğer bunlar bir birey olmayan bakır parçasıyla zaman içerisinde ayrıştırılmış iseler, bu ikisi nasıl olur da özdeş olabilirler? Bana göre, burada artsüremli (diachronic) özdeşlik öne sürülerek bir sorun yaratılmış değildir. Hatta bir oluşturucu (constituent) olarak bu bakır parçası ontik bir bireysellik statüsünden yoksun olsa bile, o ne nitelik ne de nicelik bakımından azaltılmış [bir şeyler yitirmiş] değildir. O bütün bu süre zarfında, sürekli ve özdeş bir nesne olarak varolmuştur.

Bir yontu formunda ortaya çıktığında bakır parçasına neler olupbittiğine ilişkin benim Aristotelesgil açıklamam [şudur]:

Oluşturucu dolgunun (constituent stuff) bir kısmı olarak, bakır parçasının ontik statüsü bu yontunun nesneliğine katkı yapmakla kısıtlandırılmıştır. Bu formuyla o; birliği bir töz olan/oluşturan ilkelerden biridir (bkz. Aristoteles, Metafizik vi,* 3, 1029a 3). Böylesi durumlarda, yontu orada varolan biricik somut bireydir. Bakır parçası ise yontunun altında, onun yumuşatılmış dayanağı olarak yer alır ve daha önce bir birey olmakla birlikte şimdi özdeğin temeldeki bir parçası olarak, bu statüyü, bireysel varoluşuna katkı yaptığı yontuya *bırakmış olur*. Bir şey eğer eklemlendirilmiş bir nesnenin yumuşatılmış (benign) dayanağı ise, o zaman ben onun, bir birey olmayıp bir nesne olduğunu savunurum.

Burada daha öte bir aydınlatma ise şöyledir: İlkin, benim önerim göreli özdeşliğe başvurmamaktadır. Tıpkı, Chrysippus bulmacasını örneğin, Theon ile Dion'dan, bunların aynı parçalar toplamı olmaksızın aynı bireysel insan oldukları şeklinde söz ederek, çözmeyi reddetmem gibi; aynı şekilde, *bunların* aynı birey olmakla birlikte özdeş-olmayan nesneler olduklarını söylemekten (yahut yine, yontu ile bakırın özdeş-olmayan nesneler olup fakat aynı birey olduklarını söylemekten) de kaçınırım. Bunun sebebi iki ayrımlı nesne olduklarını ileri sürdüğüm şeylerin, bence aynı zamanda aynı birey olmamalarıdır; bunlardan yalnızca birisi [birey]dir. Son olarak da, benim açıklamam nesnelerin varoluşundaki sözümona kopukluklara (breaks) başvurmaz. Bireyselliğin teslim edilmesi varoluştan ileri gelmez ve hiçbir nesne de böylelikle ortadan kalkmış olmaz. Bir oluşturucu (constituent) oluşturduğu şey içerisinde kalıcıdır —seçik bir somut şey olarak öyle olmasa bile. Ama benim görüşüm bir nesne olarak kesintisizce sürüp giden bir bireyin varoluşundaki kopukluklara izin vermemektedir ki, bu da doğadışı değil midir? Ben birey olarak bir şeyin, bir nesne olarak kendi varoluşunun üzerinde ve dışında bir varoluşa iye olduğunu iddia etmiş değilim. Özdek parçalarının art-

* "*Metafizik* vii" olsa gerekir. *Metafizik*'in A.Arslan çevirisinde, bu tümce şöyledir: "...bir şeyin en gerçek anlamda tözünü oluşturan şey, onun ilk öznesidir". -çn.

süremli özdeşliği açısından önemli olan şey onların sürekli varoluşudur; ayrıca onların bireyselleşip bireyselleşmeleri değil.

Bir dolgu parçası yeni bir dizi özellikler (örneğin bir yapı) kazandığı, böylece de başka türlü olamayacak bir işlev edindiği zaman, Aristotelesgil kurama göre, bu işlevle belirlenmiş yeni bir nesnenin oluşmasından söz edilir.[20] Ben bu oluşturucu (constitutive) rolündeki özdek parçasını "yumuşatılmış dayanak" olarak tasarımlıyor ve onu, bir özellikler taşıyıcısı, ya da bir bireyleştirici, olmak gibi, dayanak kavramına geleneksel şekilde yükletilmiş bulunan ek görevlerden arındırıyorum. Burada önermiş olduğum görüş; yumuşatılmış bir dayanağın, kendi bireysellik statüsünü, kendisinin oluşturduğu eklemlendirilmiş nesneye ertelenmesi (defers), bu oluşturucu rolün sürüp gittiği zaman kesitinde kendi tüm edimsel özelliklerini onunla paylaşmasıdır. Birçok durumda, yumuşatılmış bir dayanak bir bireyin tarihçesini barındırır,[21] gücül (potential) bir birey olarak ayakta kalır ve dayanak statüsüne indirilmesinden sorumlu olan ek bir dizi özellik de içinde olmak üzere, bir nesnenin tüm nitel özelliklerini taşır.

Bu düşünler Aristoteles felsefesindeki kaynaklarına dek izlenebilir. Bu düşünürün iki doktrini bir tözün "dayanaktan olmaya-geldiği"[22] ve dayanağın tözde kaldığı[23] şeklindedir. Ama bir özdek parçası nasıl olur da, kendisinin ortaya çıkardığı eklemlendirilmiş nesnede ayakta kalır? O kendisinin oluşturduğu şeyle özdeş midir; eğer değilse, kendisi de bu sonuncusunun yanı sıra varolan bir birey midir? Aristoteles bu görüşlerden hiçbirisini

---

20 Aristoteles yontunun tuncuna (ya da sedirin tahtasına) ilişkin olarak, onun, "düzenlenme yapılmadan kendi başına alınmış olan [tözün] dolayımsız *oluşturucusu*" olduğundan söz eder. *Fizik*, ii, 1 (193a 10); italikler ve ayraçtaki ek benimdir.

21 Tüm durumlarda olmasa da: "dolgunun (stuff) bütün bu süre boyunca bu şeyi oluşturduğu yerde... ya dolgunun ya da şeyin varolduğu bir örnek: Bir kalıp içerisinde plastik biçimlenir, öyleki, bulaşık-kabını oluşturmasından sonra, artık o var-değildir ve bulaşık-kabı da, bu plastik yakıldığı zaman ortadan kalkmış olur" (Lewis, 1986a, s.252).

22 Bir yontunun tunçtan olmaya-gelmesi anlamında. (Fizik, i, 7, 1990a23 ve 190b).

23 *Fizik*, i, 9 (192a 30) ve ayrıca ii, 2 (194b247) i, 7 (190a23) —ki burada Aristoteles tuncun yontuda yaşadığı'nı söyler.

tutmaz. Ilkin, "tözün doğası(nın) onun dolayımsız oluşturucusuyla özdeş olduğu" savını bir yana bırakır.[24] Sonra, *Metafiik Zeta*'da, dayanağın bir bireysel töz olamayacağını ileri sürer: "Bir şeyin altında yatanın, birincil olarak, en doğru anlamda onun tözü olduğu düşünülür ... Eğer bu görüşaçısını benimsersek, bundan, özdeğin töz olduğu çıkar. Ama bu olanaksızdır; çünkü, hem ayrışabilirliğin hem de "bu-luk'un ("thisness") başta töze ilişkin olduğu düşünülmüştür" (*Metafizik*, vii, 3, 1029a 29). Aristoteles bireyselliği (ya da "bu-luk"u) yalnızca oluşturulmuş nesneye tanır, onun oluşturucusuna (constituent) değil ve dolayısıyla dayanak da, altında yattığı tözün varoluşuna katkı yaptığı sürece, yalnızca gücül bir bireydir: "Duyulabilir tözlerin tümünün özdeği vardır ... ve ben özdekden, edimsel bakımdan bir 'bu' olmayıp, gücül bakımdan bir 'bu' olan şeyi kastediyorum... tek başına ortaya çıkmış ve ortadan kalkmış olan [özdek ve form] karmaşası ... hiçbir nitelendirim olmaksızın ayrışık varoluş yetisindedir."* (*Metafizik*, viii, 1, 1042a25. Köşeli ayraç içerisindeki sözcükler benim eklerimdir). Böylece, Aristoteles'in kendi çerçevesi içerisinde, benim "bireyselliğin ertelenmesi" ('deferring individuality') deyişiyle kasdettiğim şey bir gücül-birey olma durumuna çekilme olarak anlatılabilir. Öyle gözüküyor ki, Aristoteles'in, özdeğin bir birey

---

24 *Fizik*, ii, 3 (193a9). Başka bir yerde de, Aristoteles "tüm olmaya-gelme örneklenimlerinde özdeğin, 'içeren' cisimle, tanım gereği ondan yalıtılabilir olsa da, sayısal bakımdan özdeş ve bir olup, ayrışabilir olduğu"nu söyler (*Varlığa-geliş ve Yokoluş Üstüne*, i,5). Benim önerimi izleyerek, "sayısal bakımdan özdeş" anlatımını "sayısal bakımdan seçiksiz" diye okuduğumuzda, bu değerlendirmelerin görünüşteki çelişkili ırası da ortadan kalkar.

* Alıntı metni şöyledir: 'Sensible substances have all matter... and by matter I mean that which not being a "this" actually, is potentially a "this"... the complex of [matter and form] which alone is generated and destroyed... is, without qualification, capable of separate existence.'

Bu fragmanın A. Arslan tarafından yapılmış olan çevirisi ise şöyledir: "Duyusal tözlerin ise tümünün maddesi vardır. Imdi dayanak (özne) bir anlamda madde olarak (maddeden, fiil değil, sadece kuvve olarak belli bir varlık olan şeyi kastediyorum), bir başka anlamda form veya biçim (configuration) olarak (ancak mantıksal bir ayrımla ayrılabilir belli bir varlık olarak), üçüncü bir anlamda ise madde ve formdan oluşan bileşik varlık olarak (oluş ve yok oluşa tabi olan mutlak anlamda bağımsız varlık olan tek şey budur; çünkü tanımlanabilir özler olarak göz önüne alınan tözler arasında ancak bazısı bağımsız bir varlığa sahiptir, diğerleri öyle değildir) tözdür".

olarak ayakta kalmasına ve böylelikle de bireylerin aynı-yerde-bulunmasına /eşuzamlılığına izin verememesinin bir başka nedeni Aristoteles açısından dayanağın bireyleşim-ilkesi olmasıdır. Nesneyi oluşturan sırf bir parça dolgunun var olması orada yalnızca bir bireyin varolmasını getirir (*Metafizik*, vii, 8, 1034a5) ve tözün özdek ile formun bileşiği olduğu varsayıldıkta, özdeğin kendisi bir birey olamaz.

Bu bölümde, eklemlendirilmiş bir nesne ile onu oluşturan özdek parçası arasındaki ilişkiyi yoklamış bulunuyoruz. Yumuşatılmış Doktrin'in bir yönünü geliştirerek, özdeşlik kavramını bireysellik kavramından ayırmak için sebepler sundum. Özdeksel cisimler ile eklemlendirilmiş nesnelerin tartışılması bir sonraki bölümde sürdürülecek, ama orada asıl kaygı böylesi kendiliklerin kalıcılık/direşkenlik (persistence) koşulları olacaktır. Yine de, bu bölüm değişime ilişkin daha geniş bir sorgulamayla başlayacaktır.

Beşinci Bölüm
DEĞİŞİM, ÖZDEK VE ÖZDEŞLİK

5.1 Değişim ve Kalıcılık (*Persistence*) Sorunları

Eğer ayrıksısız her şey hep tümüyle değişiyor olsaydı, eğer her şey —Herakleitos'un inandığı gibi— sürekli bir akış içinde olsaydı, dünyaya ilişkin hiçbir bilgi de olmazdı. Herhangi bir süreklilik/kalıcılık (permanence) olmaksızın bu akışın kendisi bile değişim olarak düşünülemezdi; bu akışta, ayrımları değişim diye yorabileceğimiz hiçbir şey olmazdı. Böyle bir yeri betimlemeye bile başlayamazdık: Herhangi bir betimlemeyi daha sözcüklere dökebilmemizden önce, koşullar bütünüyle ayrımlı duruma gelirdi. Herakleitosgil bir evrende bilim Parmenidesgil bir 'dinginlik ve türdeşlik' evrenindekinden daha fazla olanaklı değildir. Fiziksel gerçekliğe ilişkin tutarlı bir anlayışın olması için, Aristotesel'in dediği gibi, değişimin yanısıra bir süreklilik/kalıcılık da olmalıdır. Her şeyin değiştiğini ve bunun her bakımdan aynı zaman ve aynı tempoda olup bitmediğini, ancak bunun görece kalıcı/sürekli olan şey içerisinde yer aldığını, doğa-olguları [doğal olgular] olarak kabul etmemiz gerekir. Zaman kesitlerinde özdeş olarak ayakta kalan (persist) şeylerde pekin özelliklere ilişkin yitimler ve kazanımlar yer alır. Şeyler bir yerden bir yere devinirler ve ayrıca, Aristoteles'in de imlediği üzere, başka üç tip değişim daha geçirirler. Nicelik bakımından değişir, niteliklerini değiştirir ve ortadan-kalkar [yokolur] ya da varlığa-gelirler [varolurlar]. Bu sonuncu tipten değişim dışında, bir nesne kendi öznitelikleri yahut

görünümleri (aspects) değişirken, kendi kendisiyle özdeş kalır. Sonuncu tipte ise, niteliklerinin yanısıra, nesnenin kendisi de ayrımlı bir şeye dönüşür. Eğer değişim bir şeyin (bir konumun, bir özelliğin vb.) yitimiyse, aynı zamanda da —ve hemen hemen her zaman— yeni bir şeyin, yitirilenle aynı ulamdaki bir şeyin, kazanımıdır. Bir niteliğin yitirilmesi bir başkasının kazanılmasıdır. Koşut şekilde, bir nesnenin ortadan kalkması bir başkasının ortaya çıkmasıdır. Ne olursa olsun hiçbir şey tümüyle yitip gitmez. Aristoteles; tıpkı nesnenin, kendi nitelikleri değişirken, kendisinin kalıcı (permanent) olması gibi, aynı şekilde, bir nesnenin ortadan kalkması ya da ortaya çıkmasında direşken olan (persist) şeyin özdek, ya da dayanak, olduğunu ileri sürer (bkz. *Fizik, i, 5-9; Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne, i, 3-5; Metafizik, vii, 8; xii, 3). Yumuşatılmış Dayanak Dokrini'nin*, en azından kısmen, kavramayı amaçladığı da tam bu düşündür.

Nesneler aynı tempoda ve aynı zaman kesitinde değişim geçirmezler. Bununla birlikte, değişim çoğu kez öyle bir ölçüde olabilir ki, özdeş kaldıkları söylenilen birçok şey, bunların ayrımlı noktalarındaki ayrımlı durumları karşılaştırıldığında, tanınmaz bir hale gelebilir. O durumda, bir şey açısından neyin zaman boyutunda özdeş kaldığı sorusu ortaya çıkar. Bu sorunun incelenmesi değişikliğin (başkalaşımın, alteration), [yani] nesnelerin salt nitel değişiminin, incelenmesidir. Ancak, değişikliğin kısıtı (limit) büsbütün ortadan-kalkma, yeni bir "tözsel değişim", olduğundan, değişen şeyin incelenmesi de aynı zamanda, bu şeyin —en azından bir ölçüde— ortadan-kalkış koşullarının incelenmesidir.

5.1.1 Değişime İlişkin Beş Açıklama

Aristoteles'in düşünceleri gerçekten, değişim tiplerinin usayatkın bir öbeklendirimini vermenin yanısıra, değişim açısından canalıcı pekin koşulları da nitelendirmektedir. Ne var ki, bunlar değişimle ilgili, görünürde daha temel iki sorunu dile getirmezler. İlkin, aynı nesnede varolan özelliklerdeki bir ayrımlanma nasıl olur da, salt bir ayrımlanmaktan çok, değişim diye nitelenir; ve ikincisi, böyle bir nesne niçin çelişkili özelliklere iye birşey gibi görülmez (eşd. bir ayrımlanma nasıl çelişki değil de, bir de-

ğişim olur)? Aristoteles yalınç bir tarzda, eğer aynı töz, zamansal ardışıklık içerisinde, aynı göreli konumda, bir özellik ile onun zıddını (eşd. onunla bağdaşmaz olan bir özelliği) taşıyorsa, bu durumda, böyle bir şeyin bir değişiklik örneği (a case of alteration) olduğunu varsayar. Kızarmakta olan bir yeşil biber düşünelim. Yeşil ile kırmızının bağdaşmaz özellikler olduğunu kabillensek bile, biber bu özelliklere ardışık zamanlarda iye olduğundan, böyle bir ayrımlanmanın bir çelişki olmadığını varsaymakta, olağan olarak, Aristoteles'i izlemiş oluruz. Fakat başka durumlarda, bu duyusal (sensible) açıklama yukarda ortaya atılan sorunları gözden yitirmektedir.

Bu iki sorundan ilki öncelikle J. E. McTaggart tarafından belirtik şekilde dile getirilmiştir. Bu felsefeci zamansal boyut boyunca özelliklerdeki bir ayrımlanmanın niçin —böyle bir şey uzaysal boyutlarda olduğu zamanki gibi bir ayrımlanma değil de— bir değişim olduğunu sormuştur. Örneğin, diyelim ki, zaman içerisindeki bir noktada bu biber bir ucuyla kırmızı ötekisiyle de yeşildir, ve bu ayrımlanma değişim diye nitelenmeyecektir. Biberin uzaysal parçalarındaki bir ayrımlanma bir değişim değildir; çünkü, aynı tözde özünlü olsalar bile, uzaysal ayrımlanmalar değişim diye sayılmazlar. Fakat, aynı tözde özünlü olan *zamansal* bir ayrımlanma neden bir değişim olmak durumundadır? (bkz. McTaggart, 1968, s.89, 92). Kendisini ele veren apaçık yanıt şudur ki, uzaysal ayrımlanmalar, birlikte varoldukları için, "uzaysal değişimler" diye nitelenmezler. Ne var ki, bunu söylemek —tıpkı biberin kırmızıya dönmesi gibi, bir kimsenin parmağını yeşil uçtan kırmızıya devindirmesinin de zaman alması olgusuna karşın— bizlerin zamanı, içerisinde ayrımlanmaların birlikte varolmadığı bir boyut olarak tanımlamış olmamıza bağlıdır yalınçlıkla. Uzay ve zaman veriliyken, bizler yalnızca bu sonuncusundaki ayrımlanmaları değişim diye alınız; çünkü, bu ikisinin ontik bakımdan ayrımlı olduğunu ve bu sonuncusunun bir değişim boyutu olduğunu önvarsayarız (bkz. Mellor 1981, s.89-91). Burada gücül (potential) döngüselliği engellemek için, usayatkın bir zaman-varlıkbilimi gerekir ki, böyle bir izlem (pursuit) bu çalışmanın amaçları ötesindedir. Bu yüzden, ben burada aynı tözde zaman

boyutundaki ayrımlanmaların değişimler olduklarını varsayacağım. Ancak her durumda, ben bu bağlamda, yukarda ortaya attığım iki sorudan sonuncusuyla daha çok ilgilenmekteyim: Bir tözün tam aynı uzaysal parçasındaki bağdaşmaz özellikler, zamansal bir ardışıklık içerisinde yer aldıkları zaman, niçin bir çelişki oluşturmazlar?[1]

Böyle bir soruyu yanıtlamanın en azından beş yolu vardır[2] ve bunlar zaman-boyutunda-nesnelik (objecthood through time) üstüne en azından iki ayrımlı kavramlaştırımı belirler. Bu kavramlaştırımları ve bunlarla esgiden terimbilimi öne koyarak başlamama izin verin. Yukardaki soruya yanıt olarak önerilen çözümlerin değişik yönlerini ele almaya giriştiğimizde, bunların ayrımı daha büyük bir imlem kazanacaktır. İlkin, bir yansız nosyon: Eğer zaman boyutunda bir nesne varoluyorsa, bunun "ayakta-kaldığı"nı ('persist') ya da "sürdüğü"nü ('continues') söyler ve onu bir "sürekli nesne" ('continuant') diye tasarlarız. Getirilmek durumunda bulunulan iki kavram bir sürekli nesnenin, onun ayrımlı zamanlardaki kalıcılık/direşkenlik (persistence) tarzı bakımından, rakip ıralandırımlarıdır. David Lewis bu tarzı "kalıcı-olma" ('perduring') diye nitelendirir (1986a, s.202; ayrıca bkz. 1983, s.59); bir sürekli nesne eğer bir dört-boyutlu nesne, demek ki zaman içerisindeki her ardışık noktada (her "zamansal parça"da) mevcut olan nesne-aşamaları toplamı ise, bu sürekli nesnenin varolduğu söylenir: "Bir şeyin hiçbir parçası birden çok zamanda bütün olarak mevcut olmasa bile, eğer ayrımlı zamanlarda ayrımlı zamansal parçalara, yahut aşamalara, iye olarak ayakta kalmaktaysa, [o şey] kalıcıdır (perdures)" (1986, s.202; ayrıca bkz. 1983, s.59). Öte yandan, kendi varoluş dönemi çerçevesindeki her zaman noktasında bütünüyle mevcut olacak şekilde bir kalıcılığı/direşkenliği varsa, bir sürekli nesnenin "kalımlı" ('endure') olduğu söylenecektir. Böylelikle, bu sonuncuya göre, bizler [ayrımlı] *zaman noktalarında* bütün nesneye; birincisine göre ise, yalnızca onun bir parçasına iye oluruz.

---

1 Bu sorunun özlü bir anlatımı için bkz. Johnston, 1987, s.113-14.

2 Bu sorunun belirtik formülasyonunu Lewis, 1986a, s.202 ff.'ye borçluyuz. Ayrıca bkz. Lowe 1987b, 1988a, s.68-74 ve 1988b ve Haslanger 1989.

Değişimle ilgili ikinci soruya karşılık sunulan ilk çözüm bizlerin şeylerin içsel (intrinsic) özellikleri diye kabul ettiğimiz şeylerin[3], demek ki şekil, sertlik, renk vb. gibi özniteliklerin, aslında (in fact) içsel olmadığıdır. Bunlar şeylerin zaman zaman taşıdığı "gizlenmiş ilişkiler"dir. Bir ve aynı biber belli zamanlarda, biberin bu zamanlarla bağıntılı olarak yeşil durması anlamında yeşil olabilir ve başka zamanlarda da, benzeştirimli bir anlamda, kırmızı olabilir; tıpkı, bir ve aynı kolun, ayrımlı zamanlarda düz yahut kıvrılmış şekillerde olabilmesi, eşd. kolun —bir çelişki oluşturmaksızın— bu zamanlann kimileri bakımından düz ve başka kimileri bakımından da kıvrılmış şekilde durabilmesi gibi. Nesnelerin içsel özellikler taşıdığının yadsınmasına gelip dayanacağından, bu ilk çözümün işe yara[ma]yacağı konusunda, felsefeciler arasında bir anlaşma olduğu görülmektedir (bkz. Noonan 1989, s.124). Bu; bir nesnenin, neyse-o olması dolayısıyla —ve başka her şeyden bağımsız olarak— iye olduğu söylenebilecek özelliklere izin vermektedir. Ben bu konumu daha fazla ele almayacağım.

İkinci bir çözüm ise yalnızca şimdinin/mevcudun (the present) gerçek olduğu önermesini kapsar. Elbette, zamanın doğasıyla ilgili bu sonuncu doktrin Augustine ve Broad gibi düşünürlerden oluşan saygıdeğer bir soyağacına iyedir (Augustine 1966, s.259-77; Broad 1938, s.271-277. Ayrıca bkz. Prior 1968 ve Chisholm 1981). Bağdaşmaz ayrımların çelişkiler doğurabileceği endişesini [bu doktrin] gidermektedir; çünkü, böyle bir görüşle, zamana yayılmış olan ayrımlanmalar gerçeklikte söz konusu değildir. Bu kavramlaştırma göre yalnızca tek bir zaman gerçek olduğundan, buradan, zamansal bir ayrımlanma oluşturacak olan şeyin yalnızca tek bir teriminin gerçek olduğu ve dolayısıyla, iki gerçek bağdaşmazın aynı kendiliğe yorulmadığı ortaya çıkar. Bu çözümü reddedenler, başlıca olarak, onun geçmiş ile geleceği gerçekdışılığa (unreality) indirgeyerek ortakduyuyu zedelediği ve dahası, nesnelerin süregiden varoluşunu kuraldışı kıldığı ge-

3 "Şeylerin, kendileri olma tarzından (way) dolayı iye oldukları içsel (*intrinsic*) özellikleri, onların başka şeylerle ilişkileri ya da ilişkisizlikleri dolayısıyla iye oldukları *dışsal* (*extrinsic*) özelliklerden ayırt etmekteyiz". Lewis 1986, s.61.

rekçeleriyle böyle davranmaktadırlar (bkz. Lewis 1986, s.204). Ben bundan, böyle bir şey çıktığına tam ikna olmuş değilim. İlkin, zamansal oluş (temporal becoming) savı kendisine ortakduyu/sağduyu görgücülüğü içerisinde bir temel bulabilir, çünkü insansal duyum ve bilinçlilik ancak şimdiye erişimlidir. Üstelik, gerçek varoluşu şimdiye sıkıştırmak kalıcılığı reddetmeyi de gerektirmez. Mark Johnston'ın imlediği gibi, böyle bir görüşü savunan bir felsefeci "şimdi (presently) varolan bir nesnenin aynı zamanda [geçmişte] varolduğunu ve [gelecekte de] varolacağını söyleyebilir" (1987, s.114). Bununla birlikte, dört-boyutlu kalıcıları (perdurer) böyle bir dar gerçekliğe uydurmak olanaksız gözükmektedir (bkz. Oaklander 1992). Fakat birçokları açısından, bu hiç de yıkıcı bir vargı değildir. Tartışmalı bir zaman-varlıkbilimine bağımlı olduğu için, ben bu ikinci çözümün benimsenmesine karşıyım.

Üçüncü çözüm ortaboy nesnelerin zamansal içsel özelliklerini, bunları oluşturduğu söylenilen mikro kendiliklerin çeşitli düzenleme terimleri içerisinde açıklamaktadır. Mikro kendilikler kalıcı özelliklerle donatılmış olduğundan, hiçbir özellik burada edimsel bakımdan yitirilmiş yahut kazanılmış (Lowe 1987, s.153-4) değildir. Bu, antik Atomculuğun çağdaş ve sofistike bir versiyonudur. Nesnenin değişebilir içsel özelliklerinin ansızın ortaya çıkmasını ve bu nesneyi bileştiren parçacıkların değişmeyen özelliklerinden, yahut bunlar arasındaki ilişkilerden, türemesini sağlar. Bu çözümde, bizler hem Parmenides sonrası çoğulculukta hem de Leibniz'in (iyi-temellendirilmiş) görüngücülüğünde rastlanılan (temeldeki gerçekliğin saltık değişimine karşıt olarak) "görünürdeki değişim" düşününe benzeştirimli bir şeye [bir görüşe] iyeyiz. Üstelik bu, yaygın bilimsel kuram tarafından da iyi desteklenmiş olan bir savdır. Ne var ki, David Lewis'ın da imlediği üzere, böyle bir yaklaşımın iki kusuru vardır (Lewis 1988. Lewis'ın ortaya attığı her noktayı burada anmıyorum). İlkin, mikro-parçacıkların içsel özelliklerinin kendilerinin de değişebilmesi en azından *olanaklı* olmalıdır. Ama böyleyse, bu üçüncü çözümün çözmeye çabaladığı tam aynı sorun, buraya dek saltık diye düşünülen mikro-

ölçekte ortaya çıkacaktır. Mikro-ölçeği, ancak daha küçük oluşturuculara (constituents) başvurarak görecileştirmek bir gerilemeyi (regress) devreye sokma sonucu verecektir. İkinci karşıçıkış ise daha önemlidir: Ortaboy nesnelerin zamansal özelliklerinin, böylesi öznitelikleri oluşturucularının özelliklerinde birden ortaya çıkmış yahut "görünüşte" kılan, usa yatkın bir açıklaması olsa bile, bu [açıklama] ortaboy nesnelerin ayrımlı zamanlarda bağdaşmaz olan "görünürdeki" özelliklere iye olması olgusunu açıklama gereğini ortadan kaldırmaz. Elbette, burada "görünürdeki" sözcüğü "gerçekdışı" anlamında anlaşılamaz ve bu yüzden, onun arka alanı ne olursa olsun, görünürdeki değişimin —bunu, belirik düzeydeki bir çelişki gibi almaksızın— açıklanmasına hâlâ gereksinim vardır. Bunların daha temelli şeylerden kurulumlandıklarını (constructs) sırf açıklamak bunların bağdaşmaz çiftlerinin, bir çelişki oluşturmaksızın, aynı şey içerisinde —kurulumlar olarak bile— nasıl özünlü oldukları sorununu çözmeyecektir. Bileşik bir kendilik bile kendi (görünürdeki) özelliklerini tutarlı şekilde taşımak durumundadır ve felsefe böyle bir tutarlılığın nasıl sağlanmış olduğunun bir açıklamasını bize vermekle yükümlüdür. Dahası, biz indirgemeciliğe nerede bir çizgi çekebiliriz? Cisimlerin ve eklemlenmiş nesnelerin sırf kendi içeriksel (constitutive) parçacıklarının toplamları olmadıklarını savunmuyor muyuz? (Karş. Doepke 1982, s.57 ff.; Lowe 1980, s.84 ff.)

Dördüncü çözüm nesnelerin tikel günleçlerde (dates) [tikel] özellikler örneklendirdikleri, eşd. bir özelliğin taşınmasının zamansal bakımdan nitelendirilmiş olduğu, savına dayanır. Bir nesnenin "bir yerde bir özellik"e iye olmasından söz eden birinci çözüme benzeşmez şekilde; bu dördüncüsünde, [nesnenin] "bir serde iye olmuş bulunduğu" şey o nesnenin kendi özelliğiyle ilişkisidir. Bu dördüncü çözüm içsel özellikleri ilişkilere çevirmez; bu görüşe göre, özellikler günleçlendirilmiş ve dolayısıyla özgül zamanlara bağlanmıştır, çünkü bunların tözler tarafından örneklendirimi (instantiation), ya da barındırılması, zamansal bakımdan nitelendirilmiştir (Johnston 1987, s.128-9, Lowe 1988b, s. 73 ff. ve Haslanger 1989). Özelliklerin barındırılmasının (possession)

zamansal bakımdan nitelendirilmiş olması —tıpkı uzaysal nitelendirim açısından olduğu gibi— zorunlu bir somutluk koşulu gibi gözükmektedir. Bu düşünün önemli bir doğruluğu yakalamış olduğu düşüncesindeyim. Ama şuna da inanıyorum ki, özelliklerin günleçli barındırılması (dated possession) bizatihi, bir nesne-aşaması kavramıyla tutarsız değildir. Bu sonuncu nosyon bir "zamansal parça" olarak yorumlandıkta, hemen aşağıda ele alacağım beşinci çözüm açısından özekseldir. (Dördüncü çözümün özetlenmesinin tamamlanmasını daha sonraya ertelemek durumundayız.)

Beşinci çözüm (en azından) zamansal bakımdan ayrımlı olan "nesne aşamaları"na bağdaşmaz özellikler yorarak, bu çelişkiyi önlemektedir. Buna zamansal-parçalar doktrini de denilmektedir, çünkü bu ayrıca nesne-aşamalarını dört boyutlu kendiliklerin zamansal dilimleri gibi almaktadır. Bu kendiliklerin, kendi uzaysal parçalarına iye olmalarıyla benzeşimli bir tarzda, kendi zamansal parçaları olarak da aşamalara iye olduklarından söz edilir. Johnston'un ileri sürdüğü gibi bu açıklamanın önemli bir zayıflığı bunun, tam da doğası gereği, tümden değişmemiş kalsalar bile aynı nesnenin ardışık aşamalarından hiçbirisini özdeş ilan edememesidir.[4] Her zamansal dilimin ayrımlı olduğu önermesi yalınç olarak, zamansal-parçalar doktrininin değişimdeki çelişkiyi çevrilemeye (explaining away) yetili olma tarzını [anlatır]. Zamansal parçalar birbirleriyle özdeş değillerdir, çünkü bir bütünün parçaları —oldukları *parçalar* olmak için— ayrımlı olmak zorundadırlar. Johnston'ın sorunu şudur ki, tam da kuramın bu özelliği nedeniyle, herhangi bir değişim geçirmeyen ardışık aşamaların artsüremli (diachronic) özdeşliğini savunmak [burada] olanaksız duruma gelmektedir. Üstelik, ayrımlanmaksızın kalan ardışık-aşamaların-parçaları bile özdeş sayılamaz. Dion-Theon olayı bunun bir örneğidir. Dion'un kesilen ayağı Theon'da içsel bir değişim yapmamıştır.

---

4 Bu vargı anlık aşamaları olay-birliktelikleri (compresences) gibi almayla benzeştirimlidir (bkz. 2.1.2), ama temeldeki sebepler ayrımlıdır.

> Theon'un parçalarından tümü de sağlam durmaktadır. Ancak zamansal parçalar doktrinini uygulayıp kesim-öncesi-Theon ile kesim-sonrası-Theon'u ayırt edersek, kesim öncesinde Theon'u oluşturan gerçekliğin hiçbir tikel parçasının kesim sonrasında kalmadığı sonucunu elde ederiz. Theon'u oluşturan önceki tikeller ... geçip gitmişler ve önceki zamansal-parçayla ortak olarak, hiçbir tikel parçayla birlikte bir zamansal-parça oluşturmaya yönelmemişlerdir.
>
> (Johnston 1987, s.122). |.....|

Graeme Forbes bunu; "eğer 'Theon' (kalıcıların (persistents) aşamaları değil de) kalıcıların adı olarak kullanılmışsa, o zaman, Theon'un şimdi de kesimden önce de varolduğunun ve bileşim bakımından hiçbir değişim geçirmemiş olduğunun doğru olarak söylenebileceği(ne) ... Öyleyse, gerçekliğin tözsel bir parçasının, kesimden sonra yerinde kaldığına işaret ederek", çürütmeye çalışmıştır (1987, s.143). Elbette, yine de bu karşılık, eleştiriyi yanıtlamış olmamaktadır. Dört-boyutlu kendilik, demek ki kalıcı-olan (perdurer), kuşkusuz kendisiyle özdeştir; ama onun hiçbir diliminin, bir sonrakiyle örtüşecek şekilde —bunlar sürekli olsalar ve kendi özelliklerinden her birisini paylaşsalar bile— özdeş kaldığı söylenemez. O durumda, bu kısıt (limit) düşünüldükte, zamansal parçalar doktrininin, her şey bir yana geçici örneklendirimli kesitlerinin parça-kuramsal (mereological) toplamı şeklinde olan bir dört-boyutlu-nesne kavramlaştırımına bağlanmış olduğu ortaya çıkacaktır.[5]

Burada daha öte bir arındırım (refinement) gerekebilir. Dolayısıyla, iki ayrımlı görüş —beşincisinin yanısıra bir altıncısı da— ortaya çıkacaktır: Biri zamansal-parçalar doktrininin "parçadan bütüne", öbürü de "bütünden parçaya" versiyonu.[6] Önceki paragrafın

---

5 Pace Forbes 1987, s.143, "zamansal-parça kuramcısının görüşü, nesnelerin, anlık oynamalar göstermesinin (instantaneously flicker) görgül şeklinden kesin biçimde ayırt edilmelidir" demektedir. Bu vargı yalnızca kuramın görgül bileşeninden değil, ama bizzat onun bildiriminden de ileri gelmektedir.

6 Benzeştirimli bir ayırım için bkz. van Inwagen 1990, s.246-7. Onun Kuram-1'i benim parçadan-bütüne versiyonu diye adlandırdığım şeye denk düşerken, Kuram-2 benim bütünden-parçaya versiyonumun karşıeşi olmaktadır. Ayrıca, başka seçenekler için bkz. Simons 1991.

başında açıklanan çözüm, zamansal dilimleri (nesne-aşamalarını), ayrımlanmaların yorulduğu özneler (subjects) olarak almaktadır. Bunlar birbirlerinden ayrımlandıklarından, bunların karşılıklı ilişkisi de özdeş olamaz. Bunun yerine, bunlar ayrımlı bir ilişkiyle, yani tekil bir sürekli bütünün parçaları olan anlık nesneler arasında geçerli "soyözdeşliği" ('genidentity') ile, bağlantılanmış gibi kabul edilebilirler.[7] Ne var ki, bu; dört-boyutlu bir açıklamanın bakışaçısından, durumun olanaklı betimlemelerini tüketmez. Bunun almaşığı; ayrımlanmaların öznesini tekil bir kendilik, yani zamansal bakımdan uzatılmış (elongated) olan bütün nesne, olarak almaktır. Ona, onun ayrımlı özgül zamansal-parçalarında kendisiyle bağdaşmayabilecek özellikler yorulursa, bir çelişki ortaya çıkmayacaktır. Tıpkı bir kimsenin uzay bağlamında, Thames'ın Londra'da büyük bir yer tuttuğunu söyleyebilmesi ve bununla, Thames'ın Londra kısmının büyük bir yer tuttuğunu *kastetmesi* gibi; benzer şekilde, bir kimse zamansal boyut bakımından, Hume'un yaşlılıkta bir peruk taktığını da söyleyebilir ve [bununla o] Hume'un, bu özelliği taşıyan daha geç bir parçaya (a later part) iye olduğunu *kastedebilir*. Bu yüzden, bütünden-parçaya versiyonuna göre, bütüne gönderme yapılır ve ona, "peruk-takan" (ya da büyük bir yer tutan) bir parçaya iye olma özelliği yorulur.[8] Öyleyse, bizler dört-boyutlu nesnenin değişim geçirdiği sonucuna varamayız. Durum şudur ki, böyle bir nesne bağdaşmaz özellikler taşıyan ayrımlı (zamansal) parçalara iyedir. Üstelik, onun parçalarından her birisi de, zaman zaman "sıfır zamansal uzanımın (extent) alt-bölgeleri" denilen şeye açıklama getirecek şekilde, ayrımlı olmalıdır.[9] Dolayısıyla, her şey bir yana, Johnston'un karşıçıkışı yerli yerinde kalmaktadır. Ama bizler burada, "nesne-aşaması"nın anlamını az çok çarpıtmış olmuyor muyuz? Bizler bundan, doğalmış gibi aynı kefeye koyduğumuz, bütünüyle ayrımlı, en azından iki şeyi anlamış olmuyor muyuz?

---

7 Bkz. Carnap 1967. Russell'ın konumu da "parçadan-bütüne" gibi görülebilir.

8 Thames örneği Lowe, 1988b, s.75'den alınmıştır ve bunun yorumu van Inwagen'in (1990, s.247) satırlarında yapılmaktadır. Olasılıkla, Lowe bunu, söz konusu örneği dördüncü ve beşinci çözümler arasındaki ayrıma duyarsız kılan bir çarpıtma diye kabul edecektir.

9 Van Inwagen 1990, s. 245. Aynı makalede, van Inwagen zamansal parçaların kendi uzanımlarına özsel bakımdan iye olduklarını ileri sürer.

Bir nesne-aşaması nedir? Bunun en iyi ıralandırımlarından biri David Lewis tarafından verilmiştir. Ona göre, bir nesne-aşaması (daha özgül olarak, bir kişi-aşaması)

> Tıpkı bir kişide olduğu gibi, bir fiziksel nesne(dir)... O bir kişinin yaptığı şeylerden birçoğunu yapar: Konuşur, yürür ve düşünür, inanır ve arzular; boyu, şekli ve yerleşimi (location) vardır. Zamansal bir süresi bile vardır. Ama ancak kısa bir [süredir bu], çünkü uzun sürmez.. Birdenbire varoluşa geçer ve hemen ardından da varoluştan çıkar. Dolayısıyla, bir aşama bir kişinin yapabileceği her şeyi yapamaz, çünkü o bir kişinin uzunca bir süre boyunca yaptığı şeyleri yapamaz. (1983, s.76). |.....|

Bu ıralandırımı elaltında tutarak, nesne-aşaması nosyonunu; onun, zamansal bakımdan uzatılmış bir şeyin varlıkbilimsel öncellik taşıyan bir *parçası* olduğu iddiasından ayırabiliriz. Bir aşamayı, sıradan görgül tanışıma (acquaintance) izin verecek denli kısa bir süre boyunca nesnenin durumu gibi düşünebiliriz. İmdi böyle bir nosyonla, bir nesne-aşamasının kendisinin zamansal bakımdan nitelendirilmiş olması veriliyken, onun kendi özelliklerine zamansal bakımdan nitelendirilmiş bir şekilde iye olduğunu söylemek kolayca kabul edilebilecektir. Aslında, benim yaptığım gibi, bir nesne bir özellikler-birlikteliği olarak görülürse, bunun doğal bir şekilde ortaya çıktığı görülür. Benim savım şudur ki, dört-boyutlu tırtılların parçaları ile *simpliciter** aşamalar arasında ayrım yaptığımız anda, bunlar [bu *simpliciter* aşamalar] dördüncü çözümle tutarlı kendilikler olarak ortaya çıkarlar.

5.1.2 Aşamaları Olan Kalımlılar

Başkalarının yanısıra, bu dördüncü çözümü savunan felsefeciler de nesne-aşaması nosyonuna saldırmışlardır. Örneğin, Jonathan Lowe "aşamalar"ı üç sebepten ötürü reddeder. İlkin, bunların, parçaları oldukları dört-boyutlu kendilikleri içerimlediklerini (ve üstelik, dört-boyutlu kendiliklerin de olasılıkla blok-evren varsayan

* *simpliciter*: yalın anlamda -çn.

bir zaman-varlıkbilimi ortaya çıkardığını) düşünmektedir (1989, s.134; ayrıca bkz. Oaklander 1992. Karş. Noonan 1988b, s.83 ff. ve 1989, s.108 ff.). İkincisi, nesne-aşamaları nosyonu "hem sıradan kişi hem de bilimci için şimdiye dek bilinmez kalan bir kendilikler ulamının büsbütün gereksiz şekilde işe karıştırılması"nı getirir (Lowe 1988b, s.77) ve dahası, bu oldukça zor düşünülebilecek ve metafiziksel bakımdan da savurganlığa kaçan (extravagant) [bir şeydir].[10] Üçüncüsü, bu döngüsel bir nosyondur. Böylesi aşamaların bireyleşimi ve özdeşleştirimi /nitelendirimi (identitification) bunların parçaları dört boyutlu bütünlüklere başvurmaksızın olanaklı olmayacak ve böylece de, bütün nesnenin, kendi parçalarının terimleri içerisinde açıklanması bu soruyu geçiştirecektir.[11]

Eğer bu suçlamaları aşamalara —onları parçalar gibi de düşünmeksizin— uygulamaya kalkışırsak, bu eleştirinin gücünün çoğu, sanırım yitip gider. Yukarıda tartışmış olduğum üzere, bir nesne-aşaması zorunlu olarak bir zamansal parça değildir;[12] yalınç olarak, o bir kimsenin (başka zamanlara karşıt olarak) bir zaman dönemindeki tanışım nesnesi olabilir, Ama bu sonuncu anlamda, hiçbir dört-boyutlu kendilik gerekli olmaz. Öte yandan, söylemek gerekmez ki, zamansal parçalar dört boyutlu şeyleri, kendi katışmaçları olarak içerimlemezler; ama zaten söylemiş olduğum gibi, bu benim ileri sürmekle ilgilendiğim bir görüş değildir. Benzer bir nokta Lowe'ın, döngüsellik tanısında bulunan üçüncü karşı çıkışıyla ilintili olarak da ortaya atılabilir: Bu kusur zamansal-parçalar açıklamasını zedeleyebilse bile, böylelikle, *simpliciter* nesne-aşamalarını etkilemiş olmaz —özellikle, zamansal bakımdan nitelendirilmiş aşamaların nesnenin bütün ömrüyle nasıl ilişkili olduğunun doyumsatıcı bir açıklaması elaltındaysa. Kendi ayrımlı zamansal aşamalarında ayrımlı özellikler taşıyan

---

10 1987a, s.152; 1989, s.134. Birçok felsefeci zamansal-parçalar nosyonunun düşünülemezliğine ek olarak, tutarsız da olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bkz. Geach 1972, s.309-10; Chisholm 1976, ek A ve van Inwagen 1981, s.133-5

11 Lowe 1988a, s.68-71; 1989, s.134. Benzer ama daha az belirtik bir yorum için bkz. Johnston 1987, sl10.

12 Ne var ki, bunun tersi geçerlidir: Zamansal bir parça her zaman bir nesne-aşamasıdır.

bir şeyin kalıcılığına ilişkin bu açıklama usayatkın bir şekilde geliştirilebilirse, dört-boyutlu nesnelere ontik bağlanımdan (commitment) kaçınılacak ve dolayısıyla, varlıkbilimin açıklayıcı öğeleri içerisinde "kalıcılar" ('perdurers') hiç yer almayacaktır. Bütün bunlar aynı zamanda "nesne-aşaması" ile "zamansal parça"nın birbiri-yerine kullanılabilirliğinin neden upuygunsuz olduğunu da açıklamaktadır. Zamansal-parçalar doktrininde metafiziksel savurganlık ve bir ölçüde kullanışsızlık olduğunu teslim ediyorum; o ortak duyuyu /sağduyuyu, bir yana atmaktadır. Ama bu onun, nesne-aşamalarını kabul etmesi nedeniyle değil, somut kendilikler olarak dört-boyutlu bütünler ileri sürmesi nedeniyledir. "Bir nehir zaman boyutunda bir süreçtir ve nehir aşamaları da onun anlık parçalarıdır" bildiriminde[13] bizlerin ortakduyusuna /sağduyusuna itici gelen bir şeyler olduğunu bütünüyle kabul ediyorum; çünkü, bizim bir nesneye ilişkin sıradan kavramlaştırımımız ne bir sürece, ne de anlık bir kendiliğe ilişkindir. Ne var ki, o bir nesne-aşaması düşününden ayrımlıdır. Sırf Lewis'ın betimlemesinin onu betimleyiş şeklinde anlaşıldıkta ve onun zamansal boyuttaki parçalılığı (parthood) dışlandıkta, bu sonuncusunun [nesne-aşaması düşününün] bizlerin sıradan nesne-nosyonumuza denk düştüğünü ve bunun gibi onun temelinin de görgül olduğunu düşünüyorum.

Aynı sebeple, nesne-aşamalarının düşünülemez (unintelligible) olduğu yollu eleştirinin kabul edilmesini de zor görüyorum. Bizim bir nesneye ilişkin görgül gözlemimiz kısıtlı bir süre içindir ve bu yüzden, nesnenin zaman içerisindeki bu aşamada taşıdığı içsel özellikleri kucaklar. Bizim üç-boyutlu bir tözle tanışıklığımız kendisini görgül bakımdan belirimleştirmiş olan bir şeye ilişkindir ve, nesneler değişip ayrımlı zamanlarda kendilerini bütünüyle ayrımlı olarak belirimleştirebileceklerinden, kendiliklere ilişkin sıradan nosyonlarımız da verili zamanlarda onların neyse-o ol-

13 Quine 1961, s.65. Quine'ın nesneler-varlıkbilimini "bütünüyle zorlama" gören Noonan'ın bile, "gemiler ve insanlar gibi gündelik şeylerin, uzaysal olduğu denli zamansal da olan parçalara iye 'dört-boyutlu kurtçuklar (worms)' olmaları düşünü"ne destek vermekten kaçındığını belirtmek ilginçtir (1988b, s.83, 1989, s.108).

dukları şekildedir. Pekin bir günleçte (certain date) bildiğimiz ya da anımsadığımız şekliyle nesne bir nesne-aşamasının epistemik karşıeşidir (counterpart) ve böyle bir şey oldukça tanıdık gözükür. Biz bir kimseyi bir çocuk, bir genç adam, bir yaşlı kişi olarak bilmek yahut betimlemekten söz ederiz. Bu yüzden, olağan olarak bizler kendilikleri "bir genç adam olarak Wittgenstein", ya da "yetmişlerin Oxford'u" şeklinde düşünürüz. Yüzyıllar önce iyice tanımlanmış özellikler taşıyan ve güneşte pırıl pırıl parlayan, [ama şimdi] kararmış ve yarı yarıya aşınmış bir oluktan söz ederiz. Özelliklerin zamansal bakımdan nitelendirilmiş olduğu ve —algımız bir nesnenin kısıtlı bir zaman dönemindeki duyusal niteliklerine ilişkin olduğundan— nesnelerin ayrımlı günleçlerde dikkate-değer ölçüde ayrımlı nitelikler taşıdığı varsayıldıkta, bizim zaman içerisinde kalıcı olan üç-boyutlu bir nesneye ilşikin görgül kavramlaştırımımız bir nesne-aşamasınınkine çok yakındır. Bir ölçüde belirik şekilde ayrımlı kavramlaştırımların aynı şeye ilişkin olduğunu kabul etmek çoğunlukla çaba gerektirir ve bunu yapmanın yolu da, bu kavramlaştırımları, aynı kendiliğin ayrımlı aşamalarının kavramlaştırımları olarak düşünmektir.

Zaman zaman, bir nesne-aşaması kavramlaştırımının kavranılamaz olduğu yollu suçlamalar da yapılmaktadır. Ancak felsefeciler arasında yaygın şekilde savunulan görüş, bizlerin bir nesneye ilişkin ortakduyusal nosyonumuzun bir aşamaya değil de bir sürekli nesneye (continuant) ilşikin olduğudur (örneğin bkz. Brennan 1988, s.136). Bir anlamda, bu kuşkusuz doğrudur. Bizlerin gözlediğimiz ortakduyusal üç-boyutlu nesneler hiç de "anlık" değildir ve tanış olunan görgül olgu bunların, en azından biz onları algılamada bulunduğumuz sürece varolmayı sürdürdükleri şeklindedir. Ama bu olgu; gündelik yaşamdaki kendiliklerin, başından sonuna dek bütün ömürleri boyunca —değişim onlara önemli miktarda ayrım getirse, sık sık da onları tanınmaz kılsa bile— ayakta kalan şeyler anlamında sürekli nesneler olmaları şeklindeki inancı ortakduyusal kılmayacaktır. Duyularca hemen hemen hiç elegeçirilemeyen böyle bir tastamam sürekli nesnenin

ortakduyuya bütünüyle yabancı olduğu inancındayım. Üstelik, bunun, zamansal bir parça olarak güdemlenmiş (intended) olmak gibi bir ek ırasını da gözardı eden Lewis'ın nesne-aşaması betimlemesi de —bizlerin karşı karşıya bulunduğumuz nesnelerin, olağan şekilde, onlara ilişkin deneyimimiz boyunca süregitmesi ölçüsünde— bir sürekli nesnenin betimlenmesidir. Böylesi aşamalar anlık kesitlerle kısıtlandırılmış değildir; bununla birlikte, onlar kendilerinin tüm yaşam tarihlerinden çok daha kısa bir dönem ayakta kalan nesnelerdir. Kabul edildiği gibi, bir zamansal parça kavramı bir anlık-aşama kavramına bağlanımlandırılabilir. Ama aşamaların parçalar olduğunu yadsıdığımız anda, böyle bir içerim ayakta kalamaz. Ortakduyunun nesne-kesitleri bir bakış süresi yahut bir yemek süresi gibi [kısa bir] dönem boyu sürer (last). Bununla birlikte, bunlar tastamam görgül kendiliklerdir ve bütün bir sürekli nesnenin imgelenmesi için gerekli olan kestirimi (extrapolation) gerektirmezler. Öyle gözüküyor ki, nesne-dilimlerini "kuramsal kendilikler" gibi almak —bu sonuncu nosyonun gözlemlenemeyenleri içerdiği durumlarda— oldukça temelsizdir.[14]

Nesne-aşamasına ilişkin usayatkın bir kavram bir kez zamansal parçalardan ve dolayısıyla da, olasılıkla anlık kesitlerden ayırt edildiğinde, bu sonuncusunu rahatsız eden karşıçıkışlar da birincisine uygulanamaz duruma gelir. Tastamam bir nesne-ömrü bir nesne-aşamasından kestirildiğini (extrapolating) düşünelim ki, burada, böyle bir ömür zorunlu şekilde, nesne-aşaması-parçalarından oluşmuş bir bütün gibi düşünülmüş olmasın. Şimdi yaşlanmış olan tanınmış bir felsefeciyi eskiden de tanıdığımızı varsayalım ve onun bütün yaşam öyküsünü düşünelim. Böyle bir şey yapmak, birtakım felsefecilerin "kalıcılıkla/direşkenlikle ilgili temel bilgibilimsel sorun" diye; yani bizlerin, uzay ve zaman içerisindeki bir anlık özellikler-dağılımından kalıcı-nesnelerin varoluşunu nasıl çıkarsadığımız, ya da onları mantıksal bakımdan nasıl kurulumlandırdığımız sorunu diye, gönderme yaptıkları şeyden

14 Brennan 1988, s.137. Ama iki sayfa ötede, Brennan aşamaların görgül bakımdan gözlemlenebilir olduklarını kabul etmektedir.

bütünüyle ayrımlıdır (Johnston 1987, s.108-9 ve 130 ff.). Aşamaların varoluşunu ve görgül birincilliğini savunmak bir kimseyi, "nitelikler dağılımından yahut böylesi dağılımların çıkarsanmış nedenlerinden... kalıcı/direşken nesneler" kurulumlandırmaya yükümlü kılmaz. Johnston'la birlikte kolaylıkla kabul edilebilir ki, kendi "algısal kalıcılık-yargılarımızı... kendiliğinden ve yanlışa-düşmeksizin... algısal deneyim temelinde" ediniriz (Johnston 1987, s.132). Böylesi yargılar olağan olarak, bir nesnenin tüm zamansal ömründen görece çok daha kısa dönemlerde süregiden nesne-aşamalarıyla ilgili olacaklardır. Öyleyse, bizlerin, nesneleri nitelikler deneyiminden çıkarsamadığımız inancına başvuru yukarda değinmiş olduğumuz kestirime (extrapolating) ilişkin bir eleştiri değildir. Nesne-aşaması kalıcılığa/direşkenliğe zıt olarak düşünülmemeli ve dolayısıyla, aşamalar ile sürekli nesneler arasındaki zıtlık gelgeç (flickering) ve kalıcı/direşken olan kendilikler arasındaki bir zıtlık gibi yorumlanmamalıdır.

Zamansal bir parçasının, parçası olduğu kalıcıyla (perdurer) aynı türe ilişkin olup olmadığı konusundaki tartışma (pozitif bir argüman için bkz. Noonan, 1985c, 1987) bu yaklaşımı doğrudan ilgilendirmemektedir; çünkü, ben nesne-aşaması kavramını zamansal parça kavramından ayırmış olduğuma inanıyorum. Ama böyle bir tartışma; aşamaları, türler (sorts) içerisine düşen nesneler gibi almanın hepten uygun olup olmadığını sorgulamaya kalkıştığı zaman, benim için canalıcı ilginçlikte bir soruyu ortaya atar. Örneğin, Andrew Brennan bir kimsenin, bir nesnenin ömrünün sırf iki-saatlik bir kısmıyla tanışıklık sağladığı bir durumu ele alır. Bu kimse böyle bir durumda, özgül türden bir nesneyle tanışmış olmaz mı? (1988a, s.139. Brennan bu örneği Schlesinger, 1985'den ödünç almıştır.) Bana da, bizlerin çoğu nesnelerle karşılaşma ve onları bilmeye başlayışımızın alışılmış şekli böyledir gibi gözüküyor. Bizler ancak kısıtlı sayıda şeyle daha uzun bir karşılaşma içerisine gireriz ve bizim bir nesnenin bütün ömrünü gözlemlememiz gerçekten çok enderdir.

Bununla birlikte, Brennan çok daha uzun [ömürlü] F-türün-

den sürekli nesnenin iki saatlik bir dilimiyle karşılaşmanın, pekinlikle, F-türünden bir nesneyle karşılaşmak gibi kabul edilemeyeceği düşüncesindedir. Sözkonusu nesne tipinin bir kişi olduğu varsayıldıkta, bir kimsenin karşılaşmış olduğu şeyin, bu karşılaşmadan hemen önce varolmaya başlamış ve ayrılıştan hemen sonra da varolmaktan çıkmış olan bir kişi-benzeri-kendilik olduğu ortaya atılabilir. Brennan kendi argümanına Schlesinger'i alıntılayarak başlar: "Eğer 95 yıllık yaşam süresi olan bir kişi ancak çok kısa bir zamansal parçasında bizi ziyaret etmiş olsaydı, edindiğimiz deneyim bu kişinin [bizi], iki saatlik ziyareti sırasında bizim onunla ilgili olarak edindiğimiz deneyimlerimizden kesinlikle ayırt edilemez olacaktı." Bu durumda, Brennan yalınç olarak ayırtedilemezlik temeli üzerinde, bizlerin, iki saatliğine F-görünen şeyi F kabul edemeyeceğimizi ileri sürer. Ona göre, "deneyimsel apaçıklıktan daha fazlasına gereksinimimiz vardır". Her durumda, "eğer iki-saatlik Fred bir tikelin başka tikellerle varkalım ilişkileriyle ilişkisi olmayan *bütün* bir yaşamı ise, o zaman, Schlesinger'lerin niçin, bir *kişiyi* kendi yemek konukları gibi gördüklerini düşündüğünü anlamak zordur" (Brennan 1988, s.141). Elbette, iki-saatlik kişiler yoktur. Brennan'ın iddiası şu argümana dayanmaktadır ki, eğer bizler bir kişinin iki-saatlik kesitini bir kişi olarak sayıyorsak, —gerçekte bir kişi *olmayan* iki-saatlik bir kişi-benzeri-kendilik gibi tuhaf bir duruma inandırılabilmemiz olasılığı veriliyken— ona bir kişilik yormak temelsiz olur. Brennan böyle bir uslamlamanın "bizleri, Fred'in bir kişi olduğunun en azından apaçık olmaması gibi, ilginç bir bilişiyle donattığı"nı ileri sürer (1988, s.142). Dolayısıyla, genelleştirildikte, kısa dönemler için karşılaştığımız kendiliklere —böylesi kendilikler aynı dönemde kendilerini belirimleştiren edimsel F'lerden ayırt edilemez olsalar bile— F'lik yormak —gerekçelendirilmemiş olmasa bile— tartışmalı olmaktadır.

Ben bunun aşırı kuşkuculuk olduğunu iddia ediyorum. Bir kimsenin, betimlenen oldukça tuhaf tipten durumlar karşısında kalması nedeniyle aldanmış olması gibi, uzak bir olasılık elbette vardır. Ama sorun bizlerin, bir F-görünümlü kendiliğin aslında

bir F olduğu bilgisine iye olabilip olamamamızla ilgili değildir. Bildiğimiz kadarıyla, —iki-saatlik bir kişi-kesiti olmak bir yana— tastamam bir kişi izlenimi verilmiş olan fıçıdaki-beyinler olabilmemiz de olanaklıdır. Kendi hesabıma, ben ancak kısa bir süre karşılaştığımız insanları gerçek kişiler olarak almaktan kaçınmanın ne ussal ne de törel olacağına inanıyorum! Bu; kentsel bir toplumda bir kimsenin, karşılaştığı insanların çoğunun [gerçek] kişiler olduğundan kuşkulanmasını getirecektir. Brennan için, en az hangi uzunluktaki bir zaman kabul-edilebilir nitelikte olacaktır? Bu çoklutasım-tipi (Sorites-type) bir paradoksa yol açmayacak mıdır? Dahası, herhangi bir kesit bütün ömürden daha kısaysa, bu görüş bir kendiliği, ancak onun bütün yaşam-süresi gözlemlenmekteyse ve sonuçta bu kişi artık çoktan ölmüşse, bir kişi gibi görmeye mahkûm olmayacak mıdır? Brennan'ın iddiası, kişiler ve yaşayan kendiliklerden başka nesnelere uygulandığında, bizlere, çok daha da az inandırıcı gözükür. Bunun sebebi, iki-saatlik masaların, kalemlerin, arabaların, hatta tunç külçelerinin *varolabilmesidir*. Son olarak da, bizlerin tam sürekli nesnelere ilişkin kavramlarımız, çoğu bakımlardan, daha kısa kesitlerden çıkarılmaktadır. Kısa bir süre karşılaştığımız kendiliklerin zaman boyutunda daha uzun bir varoluşa iye olduklarını pekin genelliklere dayanarak varsayarız. Daha çok, tam sürekli nesnelerin "kuramsal kendilikler" olduklarını söyleyebilirim.

Buraya dek, nesnelerin kendi özelliklerini zamansal bakımdan endekslenmiş tarzda taşıdıkları iddiasını ele almak dışında, dördüncü çözümün serimlenmesine girmedim. Ne var ki, bu özellikleri örneklendiren sürekli nesnenin doğasıyla ilgili bir sav böyle bir açıklama açısından canalıcıdır. Buna göre, *ayrımlı günleçlerde* ayrımlı özellikler taşıyan şey *sayısal bakımdan özdeş* bir nesnedir. Buna tam zıt olarak, beşinci çözüm ayrımlı günleçlere, özelliklerin taşıyıcıları olarak, *ayrımlı* zamansal parçalar yüklemektedir. 5.1.1'de imlemiş olduğum üzere, "kalımlılar" ('endurers') kendi ömürleri boyunca her aşamada aynı kalan kendilikler gibi düşünülürler. Bu yüzden, bir şey "birden fazla kez bütünüyle mevcut olarak ayakta kalıyorsa, kalımlı olur (endurers)" (Lewis

1986a, s.202). Öte yandan, bir nesnenin kalıcılığının/direşkenliğinin (persistence) kalımlı (enduring) bir şey olarak görülmesi birinci ve dördüncü çözümlerin ortak yönüdür. Lewis'ın, içsel (intrinsic) özellikleri dışsal (extrinsic) ilişkilere indirgediği gerekçesiyle, birincisine karşı çıktığını yukarda açıklamış bulunuyorum. Açıktır ki, böyle bir karşıçıkış dördüncü çözümü etkilemeyecektir. Ancak, daha az belirtik şekilde dilegetirilmiş olsa da, Lewis her iki çözümü birden etkileyen başka bir argümana daha iyedir (1986a, s.210; 1988, s.66; ayrıca bkz. Haslanger 1989, s.123). Bu argümana göre, özelliklerin zamana-göreli şekilde (as relations to times) yorumlanıp yorumlanmamasından bağımsız olarak, eğer tam aynı kalımlının ayrımlı zamanlarda ayrımlı özellikler taşıdığından söz ediliyorsa, o zaman, bu özellikler o kalımlıya içsel olamazlar. Kalımlıyı ayrımlı zamanlarda "bütünüyle mevcut" gibi düşündüğümüzde, bu düşün daha fazla vurgulandırılmış olur (bkz. Mellor, 1981, s.111). Eğer t1'de x bütünüyle mevcut ve F özelliğine iyeyse ve t2'de de yine bütünüyle mevcut olan x G özelliğine iyeyse, o durumda, bu özellikler x'in bütün mevcudiyetini oluşturma/içeriklendirme anlamında içsel değillerdir ve bu iddia bir kalımlının başka her özelliğine de genişletilebilir. Öyle gözüküyor ki, bir kalımlıyı varsayan bir kuram, böylelikle, bir nesnenin, kendi özelliklerini ayrımlı zamanlarda dışsal olarak taşıyan bir dayanak olduğunu da varsaymaktadır (bkz. Haslanger 1989, s.123, 124). Burada içsel ve dışsal özellikler arasındaki ayrımla ilgili bir notun da gerekli olduğu düşüncesindeyim. Yukardaki argüman bir kalımlının özelliklerinin, —kızkardeşimin bir çocuğu olması nedeniyle benim dayı olmam gibi— başka bir şeyden bağımsız olarak böylesi özellikleri taşımak anlamında, dışsal olduğunu saptamış olmaz. Bu argüman bir kalımlının özelliklerinin ne başka bir şeyle ilişki dolayısıyla taşındığını, ne de böyle bir kendiliğe bile gerek bulunduğunu göstermez. Bence bunun gösterdiği şey bir kalımlının zamansal özelliklerinin hem onun doğasının oluşturucusu olmadığı hem de onunla bütünleşmiş olmadığıdır ve ancak, Lewis'ınkinden daha az uygulayımsal bir anlamda, özelliklerin "içsel" olamadıklarından söz edilebilir.

Yirmi yıl sonra belli bir yere geri döndüğünüzü ve burayı terk etmezden hemen önce dikilmiş bulunan bir fidanın yerinde koskoca bir ağaç bulduğunuzu düşünün. Görülmüş olan şey ile anımsanan şey arasındaki nitel ayrım çok büyüktür. Eğer bir kimse bu ağacın o zamanlar dikilmiş olan fidanla özdeş olduğunu ve bu ağacın hem o zaman hem de şimdi bütünüyle-mevcut bulunduğunu ileri sürerse, o durumda, (artık mevcut olmayan genç ağacın ve o zaman mevcut olmayan olgun ağacın özellikleri de içinde olmak üzere) bütün bu nitel tutam sözümona "bütünüyle mevcut" olan ağaçtan dışlanmış olmaktadır. Kalımlı olan bu ağaç bunun içerisinde ayakta kalmakta olduğu söylenilen şeye, demek ki bunun doğası içerisinde kalıcı olan şeye, indirgenmekte; onu, varoluşu boyunca tümüyle olduğu-şey yapmaktadır. Bir kimse nitel özselciliği benimserse, o zaman, hem fidan hem de olgun ağaç için *ortak* olan niteliklerden oluşmuş böyle bir öz bütünüyle-mevcut olan ağaçtır ve onun zaman boyutundaki çeşitli ilineklerini taşır. Ama biz özselciliğin kendisinin zorunlulukla doğru bir doktrin olduğunu varsayamayız. Öyleyse, nesnelerin nitel özlere iye olmamaları da olanaklıdır. Eğer iye değillerse, demek ki yirmi yıl önceki ağaç ile şimdiki ağaç kalıcı hiçbir ortak nitel doğaya iye değilse, o zaman, her iki günleçte de bütünüyle mevcut olduğu iddia edilen kalımlı şey (endurer) bir *çıplak tikel*dir. Uygun şekilde nitelendirilmiş olmadıkça, bu kalımlı-şey kuramı gizemli dayanak doktrinine açık bir yol bırakmaktadır. Böyle olmakla birlikte, elbette, bundan, kalımlılar nitel olmayan dayanakları tenselleştirme durumunda olmadığından, onun tutam görüşüyle bağdaşmaz olduğu sonucuna varmak zorunda da değiliz. Ben kalımlı-şey kuramını bir nitel özselcilikle birleştirerek, zaman-boyutunda-nesnelikle ilgili çok usayatkın bir görüş elde edebileceğimizi ileri sürüyorum. Başka sözcüklerle, özselcilik kapsanarak, kalımlı-şey kuramı adına Lewis'ın argümanının önüne geçilebilir.

Kalımlı-şey kuramının usayatkın bir çeşidi, bu [kuramla], bir nesnenin pekin özelliklerinin onun bütün ömrü boyunca korunduğu ve bunların yitiminin de onun yokoluşunu getirdiği yollu özselci sav birleştirilerek elde edilir. Nesnenin tikel özsel doğasını oluşturan, böylesi özsel özellikler gerçekten de içseldirler. Lewis'ın argümanı şöyle engellenebilir: İlineksel özellikler içsel

olabilirler,[15] çünkü "içsel" [sözcüğü] "o nesnenin kendi bütün yaşam tarihinden daha kısa bir zaman döneminde iye olduğu bir öznitelik, eğer bu zamanlarda nesnenin kendisinden başka kendiliklerden ve koşullardan bağımsız olarak taşınmaktaysa, içsel olabilir (Bkz. Haslanger 1989, s.123-4). Başka deyişle, ilineksel özellikler o nesnenin oluş şekli (way) dolayısıyla —bu "şekil"in bizzat doğasına katkı yapmasalar bile— taşınmış olabilecek özelliklerdir. Bu yüzden, bir içsel özellik özsel olabilir de, olmayabilir de.

Kalımlıların bu özselci açıklaması temelinde, verili bir zamanda bir nesnenin bir içsel özellikler birlikteliğinden (öbekleşiminden, compresence) oluştuğu; bunun bir alt-birlikteliğinin de, onun tüm önceki ve sonraki (uzay-zamansal bakımdan sürekli) aşamalarında korunmuş olduğu söylenir.[16] Bununla birlikte, eğer nesne kalımlı olan şey gibi görülürse, o durumda, halihazırda tartışılmış olan sebeplerle, onun içsel niteliklerinden çoğu onda içerilmiş olamaz. İlineksel nitelikleri içsel olarak alabilmek için, kalımlı-olanı (bütün) nesnenin kendisiyle değil de, nesnenin tikel özüyle özdeştirmemiz/nitelememiz (identify) gerekir. Bu buyrultuya göre kalımlı olan, nesnenin, varolduğu sürece taşımış olduğu özelliklerin alt-birlikteliği (sub-compresence) olacağından, ilineksel içseller de o nesnenin gerikalan özelliklerini biçimlendirecektir; tam birliktelikten, kalıcı/direşken (permanent) özellikler alt-birlikteliği dışında kalan şeyleri biçimlendirecektir. Öyleyse, bu açıklamayla, bir özelliğin kalımlı-olanın dışında kalması onun nesnenin dışında kalması anlamına gelmeyecektir. Bu yüzden, eğer ilineksel içsel özelliklere izin verilmek durumunda kalınılırsa, bizler o nesnenin zaman içerisindeki ayrımlı noktalarda bütünüyle mevcut olduğunu ortaya atamayız; bütünüyle-

---

15 Bu olanaklılığın belirtik bir kabullenimi için bkz. Lewis 1986a, s.199, 242, 243.

16 Bu önerme tutam kuramının, özselciliğe bağlanımını engellemek üzere, van Cleve 1985, s.99 tarafından önerilen değişkeleşimine denk düşmektedir. Onun öngördüğü vargıların, bu açıklamada izlenmediği görülecektir. Doyumsatıcı bir tutam kuramı görüşünün zamansal-parçalar doktrinini kapsaması gerektiğini içerimleyen Casullo 1988, s.127 ff. ile de aynı düşüncede değilim. Karş. Castaneda 1977. Ayrıca, van Cleve'in, tutamların aynı kalırken değişime yeteneksiz oldukları (s. 96, 98) yollu karşıçıkışına da bu kesimde yanıt verilmiş olmaktadır: Bir nesnenin aşamaları özdeş değillerdir, bu ilinekleri taşıyan kalımlı ise zaman boyutunda özdeştir.

mevcut olan şey nesneden çok, onun özü ya da tikel doğasıdır. Zaman içerisindeki bir noktada, bir nesne kendi özsel doğasından daha fazlasını kapsar ve böyle bir kapsayış bir zamandan bir başkasına çarpıcı şekilde ayrımlı olabilir. Bizim, ayrımlı zamanlarda varolan ayrımlı nesne-aşamalarından söz etmemizin —bu, *kalıcıların* entifikasyonunu getirmeksizin— nedeni budur.[17] [18]

5.1.3 Nesne-Aşamalarının Savunusu

Biraz önce ileri sürmüş olduğum görüşe olanaklı bir karşıçıkış bunun, varlıkbilim ulamlarını çoğaltma gibi istenmeyen bir etkiyle birlikte, bir taşırılık (redundancy) getirdiği olabilir: Kalımlılar ile onların günleçlli (dated) özellikleri bir kez kabullenildiğinde, onlara ek olarak, sözgelişi nesne-aşamalarını da içermek büsbütün gereksiz duruma gelir. Günleçli özelliklere iye kalımlılar nesnelerle ilgili açıklama gerektiren her şeyi açıklarlar ve ayrıca, ayrımlı günleçlerde uzay-zamansal bakımdan sürekli olan nesnelerin, karşılıklı olarak özdeşsiz aşamalara iye oldukları yollu usayatkın olmayan eğilimden de sakınılmış olunur. Aslında, bir kimse bir nesneyi böylesi aşamaların bir uzay-zamansal sürekliliği gibi düşündüğünde, değişimin var olmasından ötürü (aynı sürekli nesnenin ayrımlı aşamalarının ayrımlı özellikler içermesinden ötürü) Leibniz Yasası'nın da zaman-boyutunda-özdeşlik açıklamasıyla ilintisiz ve bunun çerçevesinde uygulanımsız bir duruma geldiğini onaylamaya yükümlü gözükür. Bununla birlikte, elbette, bu vargının hatalı olduğunu görmek için bir kimsenin yapması gereken tek şey kipleri doğru şekilde kullanmaktır. Pekin bir sürekli nesnenin yaşam tarihinden iki günleç veriliyken, bu sürekli nesnenin bu günleçlerde ayrımlı özelliklere iye olması

---

17 Baxter 1989, s.131 bunu teslim eder ve *aynı* nesnenin *ayrımlı* zamanlarda nasıl *ayrımlı* olduğunu açıklar. Ben ise *aşamaların* ayırdedilemez olmadıklarını, ama bunların özdeş de olmadıklarını söyleyeceğim. Yirmi yıl önceki ağaç bugünkü ağaçla aynı değildir; ama bu ikisi, aynı kalımlının ayrımlı aşamaları olmak anlamında, aynı ağaçtır. Dolayısıyla, Baxter'ın belirttiği gibi, "1946'da olduğu şekliyle Pittsburgh bugün varolmamaktadır. Ama 1946'da olduğu şekliyle Pittsburgh da Pittsburgh'du. Fakat bundan, Pittsburgh'un bugün varolmadığı da çıkmaz" (s.130).

18 İzlediği yol bir ölçüde ayrımlı olmakla birlikte, benim açıklamam Johnston'ın (1987, s.123) "kısmi kalımlılık görüşü" dediği şeye denk düşmektedir.

doğaldır. Ne var ki, bu temel üzerinde, bizlerin bu günleçlerde nitel bakımdan ayrımlı nesne-aşamalarına iye olduğumuzu varsaymak meşru olmaz. Sorunu betimlemek üzere, daha erken bir günleçte kıvır kıvır saçlı bir oğlanla ve daha sonraki bir günleçte ise sakallı, kel bir yaşlı adamla karşı karşıya olduğumuzu ve bu ikisinin uzay-zamansal bakımdan süreklilik taşıdığını varsayalım. Bu durumu, ayrımlı özelliklere iye iki aşamayı kapsayan bir durum gibi değerlendirmemiz gerekecektir; çünkü, günleçli özellik ayrımlarını ele almanın doğru yolu şöyledir: Daha erken bir günleçte bu yaşlı adam gençti ve kıvır kıvır saçları vardı; bu eski günleçteki oğlan ise daha sonraki bir günleçte kel bir adam durumuna geldi ve sakal bıraktı. Yaşlı adamın geçmişi bu oğlanla özdeştir ve bu ikisi ayırt edilemez. Benzer olarak, bu oğlanın geleceği de yaşlıyla özdeştir ve yine, bu ikisi ayırt edilemez (bkz. Brody 1980, s.21-2, Wiggins 1980, s.24). Böylelikle, nesne-aşamalarına gönderme ve bağlanım (reference and commitment) ortadan yiter. Bu argümanı kabullenilebilir göremediğimi ve nesne-aşamalarını tanıma gereğinin de böylece ortadan kalkmış olmadığına inandığımı söylemeliyim. Bu uslamlamanın adımlarını aşağıda ele alacağım.

Aşama kuramcısı zaman içerisindeki bir noktada *belirik* (*manifest*) nesnenin, eşd. üç-boyutlu tözün, her şeyden önce bir nesne-aşaması olduğunu ortaya atar. Bir olgu-durumu olarak, sıradan bir sürekli nesnenin yaşam tarihindeki herhangi iki aşamada, çeşitli bağdaşmaz özellikler bulunacaktır. Bizlerin değişim diye kavradığımız şey de kesinlikle budur. Eğer bir nesne (belki de başka şeylerin yanısıra) kendi içsel özelliklerinin birlikteliği ise, zaman içerisindeki iki ayrımlı noktada onu oluşturan iki tutam da içerik bakımından aynı olamaz ve dolayısıyla, Leibniz Yasası gereği, bu iki aşama, eşd. tutam, da özdeş olamaz (Yahut almaşık olarak, onların özdeş olduklarını söylemeyi yeğlersek, bu durumda, Leibniz Yasası zaman boyutunda uygulanımsız olur). Aşama kuramının karşıtı ise, yanıt olarak, bu durumun doğru şekilde kiplendirilmiş betiminin Leibniz Yasası'nı gözettiğini ve bu yüzden, aynı sürekli nesnede ayrımlı aşamaların varlığını ortaya atmak için hiçbir dayanak kalmadığını imler: Daha erken bir günleçte bu nesne, daha sonraki bir günleçte iye olduklarıyla

bağdaşmayan özelliklere iye olmuş ve bu eski günleçte, daha sonra iye olduklarıyla bağdaşmaz özelliklere iye olmaya yönelmiştir. Bir anlamda bunun, yetkin şekilde sağlam bir nokta olduğu ve Leibniz Yasası'nın zaman boyutunda da aynı şekilde bir nokta olduğu ve Leibniz Yasası'nın zaman boyutunda da aynı şekilde uygulandığını başarıyla gösteridiği düşüncesindeyim. Ne var ki bundan, özgül günleçlerde, bu günleçler boyunca ayakta kalan sürekli nesnenin karşılıklı olarak özdeş olmayan nesne-aşamalarının hiç var olmadığı çıkarsanamaz.

Özelliklerin tözlerde zamansal bakımdan nitelendirilmiş şekilde özünlü olduklarını ve bu nedenle, tikel özelliklerin günleçli olduğunu (bunların tikel zamanlara endekslenmiş ya da bağlanmış olduğunu) bir kez daha yineliyorum. İki ayrımlı günleçte, aynı sürekli nesne çok ayrımlı özellikleri örneklendirebilir. Ama onun her iki günleçte de aynı kalımlı olması için, kendi (direşken) doğasından her zamansal nitel-yönü dışlaması gerekir ve bu dışlanmış kısım da belirik özelliklerden pek çoğunu kapsar. Kalımlı-şey zamansal özellikler *taşır*, ama o bunlardan oluşmuş olan nesne *değildir*. Hem zamansal olan hem de değişmeyen özelliklerin tümünden oluşmuş bulunan belirik nesne bu yüzden, kendisini bileştiren (compose) özellikler gibi, zamansal bakımdan nitelendirilmiştir. Zamansal bakımdan nitelendirilmiş bir belirik nesne zamandaki-bir-nesnedir, eşd. bir nesne-aşamasıdır,[19] ve bizlerin dünyayı algılama yollarımız veriliyken, burada karşı karşıya bulunduğumuz nesneleri de bizler böyle tanırız. Aşamaların terimleri içerisinde dile getirilebilir olan her şey pekâla "bunlarda özünlü olan günleçli özelliklere iye kalımlılar"ın diliyle de dile getirilebilir olduğundan, böyle bir tanımaya ilişkin hiçbir bağlanımın var olmadığını ileri sürmenin işe yaramayacağı düşüncesindeyim. Zamansal bakımdan nitelendirilmiş belirik nesnelere göndermeden kaçınılamaz, ya da bunlar ortadan kaldırılamaz; ve dolayısıyla, nesne-aşamaları da. Nedenini açıklayayım.

19 Zamandaki-bir-nesne'yle, benim burada anlık bir nesneyi kasdetmiş *olmadığım* apaçık olsa gerekir. O bir an süren bir aşamadır, ama kelleşmek gibi dramatik değişimleri kapsamaya yetecek uzunlukta da değildir.

"Daha önceki bir günleçte (geçmişte) *bu*, ayrımlı özelliklere iye olmuştu" bildirimi —ki bu bildirimle, nesne-aşamalarının karşıtı bir nesnenin ömründeki nitel ayrımları, nesne aşamalarına göndermesiz açıklamak ister— kuşkusuz, bir kalımlı ve onun günleçli özellikleriyle ilgili olmaya yöneliktir. Aslında, böyle bir bildirim herhangi bir belirik nesneyle ilgili *olamaz*: Eğer "bu" göndergesinin zaman içerisindeki pekin bir noktada bir kimsenin karşı karşıya bulunduğu belirik şey olduğu dikkate alınırsa, mantıksal bakımdan kusurlu bir bildirim elde edilir. Bunun sebebi; zamansal nitelendirimlere karşın, şu ve şu özelliklere *iye* olan bu nesnenin ayrımlı, bağdaşmaz özelliklere *de* iye olamamasıdır. (Üstelik, bir nesnenin bir özellikler birlikteliği olduğunu kabullenirsek, şimdi önümüzde duran belirik nesnenin taşıdıkları yerine, ayrımlı özellikler taşınması da bununla özdeş olmak demek değildir.) Ne de bizler onun özelliklerini şimdiki zamana endekslenmiş şekliyle örneklendirmeye ek olarak, bu belirik nesnenin geçmişteki (ayrımlı) özelliklerine de şimdi iye olduğunu önerebiliriz. Bu bir "endeksleme hatası" işlemeyi getirir.[20] Dolayısıyla, mantıksal bakımdan kabul edilebilir olması için, bu bildirim belirik olmayan bir kalımlıyla ilgili, yani bu belirik şey çerçevesinde varolduğu önvarsayılmış pekin bir kuramsal kendilikle ilgili olmalıdır ve bu da seçik olarak erişilebilir değildir. Herhangi bir zamanda varolduğundan, bu kalımlı bu belirik şey çerçevesindedir; söz konusu kalımlının "bu" ('this') [sözcüğüyle] belgitlenmesi (demonstrating) her zaman, belirik olan şey aracılığıyla yapılmış bir belgitlemedir (demonstration). Bu yüzden, biz bu belirik şeyi imlemedikçe ve görgül bakımdan bundan seçiksiz (indistinct) olan kalımlıyı kasdetmedikçe, mantıksal bakımdan dayanıklı bir bildirime iye olmayız. Bu ise; bu bildirimin söylenimi (utterance) sırasında bir nesne olarak görgül bakımdan erişilebilir olan şeye zıt ve ondan dışlanmış şekilde düşünülmüş

---

20 "*e olupbiteceklir* dediğimde, '*e şimdi olupbitiyor*' denilerek doğru bir bildirimde bulunmanın gelecekte olanaklı olacağını içerimliyor *olsam* bile, gelecekte e'nin şimdi olup bittiğini içerimliyor değilim." Lowe, 1987a, s.66. Ayrıca bkz. R.M. Bradley, 1959.

bir özellikler alt-birlikteliği olan bir kuramsal kendilik kavrayışını önvarsayar. Bundan şu çıkar ki, bu tümcenin söylenimi sırasında söz konusu belirik nesneye özsel bakımdan zıt (contrastive) bir başvuru yapmadıkça, bir kimse —terimleriyle, nesne-aşamasının taşırılığını tanıtlama yönünde bir girişim yapılmış olan— mantıksal bakımdan kabul edilebilir bir bildirime iye olmayacaktır. Bunun iki vargısından birincisi, bizlerin, sürekli nesnelere ilişkin kavramlarımızı belirik aşamalara ilişkin kavramlarımızdan türettiğimizdir ve bu yüzden, nesne-aşaması kavramından bağımsız, upuygun bir kalımlı kavramının olamayacağıdır. Kalımlılar aşamaları önvarsayar. İkincisi ise, sürekli nesnelere, tikel günleçlerde bunlara ilişkin gözlemlediğimiz şeyden bağımsız şekilde başvuru yapmak *a priori* kavranmış olduğu varsayılan, gözlemlenemez ve gizemli kendiliklere başvurma eğilimi taşır.

Leibniz Yasası'nın artsüremli (diachronic) özdeşlik durumlarına uygulanabilir olması usayatkın bir noktadır. Ama bundan, nesne-aşamalarının yararsız olduğunun çıkarsanması inandırıcı değildir; "doğru şekilde kiplendirilmiş bildirimler kullanılarak, bir nesnenin ömrü içerisindeki her özellik-ayrımına upuygun bir açımlama verilebileceğinden, nesne-aşamalarının gereksiz duruma geldiği ve bu yüzden, böylesi şeylerin reddedilmek durumunda olunduğu" argümanı da bir işe yaramayacaktır. Böyle bir çıkarsama ya gizemli kendiliklere başvurur, ya da yalınç şekilde, reddetmeyi amaçladığı şeyin tam kendisini varsayar. Böylece hem kalımlıların hem de aşamaların kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmış bulunuyorum.

Nesne-aşamalarıyla ilgili olguların sırf sürekli nesnelerin terimleri içerisinde açıklanamadığını ve bu birincilerin de kabul edilmesi gerektiğini göstermeye çalıştım. Bir sürekli nesnenin ömrünün ya da yaşam tarihinin bir kısmıyla uyuşan her zamansal noktada ya da dönemde, bu sürekli nesne tarafından desteklenen ve dolayısıyla belirikleştirilen (manifested) bir nesne-aşamasının varolduğunu ileri sürmekteyim. Bu bölümde daha sonra, kalımlıları, bir "form-örneği" ('form-token') nosyonuyla kavramaya çalışacağım. Ne var ki şimdi, bir kalımlının, kendisinin zaman içerisindeki ayrımlı noktalarda belirikleştirdiği nesne-aşamasıyla

ilişkilendirilme şeklini betimleyeceğim. Kalımlı olan nesne kendi aşamalarından herhangi birisiyle özdeş değildir. Bir aşama bir günleçteki kalımlıya, ondaki özünlü özelliklerin, bu günlece endekslenmiş şekliyle eklenmesiyle oluşur. Bu yüzden, kalımlıyı oluşturan özellikler; onun ömrü içerisindeki herhangi bir zaman noktasında, bu zamandaki nesne-aşamasını oluşturan özellikler tutamının bir alt-birlikteliğidir. Bundan şu çıkar ki, nesne-aşamaları kalımlıların "zamansal parçaları" değillerdir. Zaman-boyutunda-özdeşlik kalımlıların öylesi özdeşliğinden ibarettir ki, o bunların (tümü de özsel olan) kendi özelliklerine ek olarak, iyelenimi (possession) hem uzaysal hem de zamansal bakımdan nitelendirilmiş, çok sayıda ilineksel içseller (accidental intrinsics)de taşır. Bizim, belirik bir nesne-aşamasını imlerken, bunun altında yatan kalımlının artsüremli (diachronic) özdeşliğinden söz etmemiz de böyle bir anlamdadır. Uzay-zaman bakımından sürekli iki aşamaya ilişkin olarak, bunların altında yatan kalımlı eğer zaman boyutunda özdeşse, bizler bunların aynı nesnenin aşamaları olduklarından söz ederiz.[21] Şunu da eklemeliyim ki, bizler burada özdeşliği görecelendirmiş değiliz, çünkü aşamalar bakımından ayrımlı ve kalımlılar bakımından özdeş olan nesnelerden söz etmemekteyiz. Bir kalımlı hiçbir zaman kendisinin altında-yattığı (underlies) aşamayla özdeş değildir —kuşkusuz, böyle bir özdeşsizlik bu iki şeyi büsbütün *seçik* kılmasa bile. Son olarak, nesneye göre hem dayanakların (substrata) hem de kalımlıların ontik koşullarını dile getirirken "altında-yatma" ('underlie') sözcüğünü ayrımsız şekilde kullanışım benim, özdeği ve tikel özü eş gördüğüm sonucuna varmak için bir gerekçe gibi alınmamalıdır. Gerçekten her iki kendilik de nesnenin altında-yatarlar, ama bütünüyle ayrımlı şekillerde. Bir anlamda, bir kimsenin, bunların ikisini de, eklemlendirilmiş bir şeyi oluşturduğu söylenen bütün özellikler birlikteliğinin (ayrımlı) alt-birliktelikleri

21 Butler 1975'i izleyerek, dilersek, böyle bir koşulun tümlendirilmesiyle (fulfillment) aşamaların "gevşek ve popüler anlamda" özdeş olduklarını söyleyebiliriz. Baxter 1988 ise metafiziksel ile popüler arasındaki ayırımın anlamlı olduğunu ileri sürer. Karş. Lowe, 1988, s.27.

gibi alabilir; ama ayrımlar benzerliklerden daha derindir: Dayanak bir başka nesnenin altında-yatan bir nesnedir, oysa —göstermeyi umduğum üzere— öz nesnenin öyle formel bir yönüdür ki, nesneyi zaman boyutunda ve olanaklar arasında (across possibilities) bireyleştirir. Üstelik, bir kalımlının bir nesnenin altında-yatması bir kalımlının, içerisinde özelliklerin özünlü bulunduğu bir şey olmasını da getirmez. Tam tersine, kalımlının kendisi, başka özelliklerin yanısıra, bu nesnenin altında-yatan özdek parçası içerisinde özünlüdür. Bu yüzden, kalımlının nesnenin altında-yattığı —oluşturucu/içeriklendirici anlamda (constitutively) değil— ancak formel bakımdan öne sürülebilir.

5. 2 Özdek ve Nesnelik

Geçtiğimiz son üç bölümdeki tartışmanın çoğunda, eklemlendirilmiş bir şey ile bir özdek parçası arasındaki ayrımın sezgisel kavranışı varsayılmıştır. Aşağıda ise, bu iki ulama uygulanan zaman-boyutunda-varoluş-koşullarının çeşitliliğini ele alacak ve böylece, önceden varsayılmış olan bu ayrımı aydınlığa kavuşturacak ve daha belirtik kılacağım. Halihazırda görülmüş olduğu üzere, eşuzamlı oldukları (cohabit) yerde bile, bu ontik tiplerin ayakta kalma ve değişim geçirme şekilleri geniş ölçüde ayrımlı "duyarlılık" örüntüleri gösterir: Birini ortadan kaldıran şey öbüründe yalnızca ufak bir değişiklik yapabilir.

Ayrıca, buraya dek, değişimi taşıyan şey olarak özdeğin ya yumuşatılmış (benign) bir dayanak —demek ki temelde yatan (underlying) eklemlendirilmiş bir şey— olarak yada kendi başına bir cisim oluşturup bağımsız şekilde varolduğunu, hiç eleştirmeksizin varsaymış bulunuyorum. Ne var ki, her iki durumda da, —parçaları yahut külçeleri, bunları oluşturan tikel özdek niceliklerinden ayırt edelim ya da etmeyelim— özdeğin bir nesne olarak varolduğu söylenmektedir. Bu varsayım gerekçelendirilmiş midir ve özdek her zaman nesnelik (objecthood) durumu içerisinde mi varolur? Bu varsayımdan kuşkulanmak için sebepler bulunmuş olsaydı, Nitel Açıklama'nın herhangi bir versiyonuna da zarar verilmiş olurdu. Özdekle kimi karşılaşma şekillerimizi ele alacak ve böyle bir ulamın nesnelik ulamından daha temel olmasının anlamlı olup olmadığını tartışacağım.

5.2.1 Özdek Parçaları ve Tikel Nicemler

Bir nesnenin parçalarını ortadan kaldırmak bu nesneyi ortadan kaldırmaktır. Belki de bunu zihinde tutarak, Platon bir nesnenin parçalarının toplamının bütünle özdeş olduğunu; kaynaşmış özdek kısımlarının (parcels), ancak onların toplamı bu bütün ise, bir bütünün parçaları (parts) olduklarını savunuyordu (*Theaetetus*, 204A, 205A). Buna göre, somut şeylerin parçaları (parts) için biricik geçerli kaynaşma (fusion) ilkesi yalınç katışımdır (aggregation) —hamur topakları mermer blokları ya da şarap bardakları gibi şeylere de uygulanacak bir görüş. Ne var ki, bu [görüş] örgenlikler (organisms), sandalyeler ve televizyon gereçleri gibi, eklemlendirilmiş şeylere ilişkin doyumsatıcı bir açıklama getirmemektedir. Bizler bu sonuncu türden nesneleri, parçalarını istediğimiz şekilde birleştirerek elde edemeyiz, zira bunlar için oluşturucuların konfigürasyonu canalıcı önemdedir. Platon bir ikilem sunarak buna karşı durur: Bir sandalyeye kendi özdeksel oluşturucularından başka katkı yapan hiçbir ek parça olmadığından, ya bunda bu öğelerin yalınç derlemi (collection) dışında ve üstünde hiçbir şey yoktur, ya da, teslim edilmesi gerekeceği gibi, böyle bir şey varsa, onu oluşturan öğelerin onun parçaları oldukları söylenemez (*Theaetetus*, 205B). Eğer şu sandalye kendisini oluşturan özdekselden ayrımlı bir şey olsaydı, o bir "bileşik-olmayan" şey ('incomposite') olacaktı ve bu da böyle bir şeyin, kendisini oluşturan özdeksel ortadan kaldırılarak ortadan kaldırılamaması gibi saçma bir vargı içerimliyor sayılabilir. Bugün yalnızca seçik parçaların parçakuramsal (mereological) toplanıları ya da kaynaşmaları, dediğimiz şeyleri nesne diye tanıyan[22] böyle bir görüşaçısı, özselcilik-karşıtlığı denilen görüşün ardındaki güdülenimlerden en azından kimilerini açıklamaktadır.

Aristoteles'in bu karşı-duruşa yanıtı; eklemlendirilmiş nesneler ile sırf özdek-kısımları (parçels of matters) arasındaki ayırımı; oluşturucu/içeriksel öğelerini ortadan kaldırmaksızın birinci-

22 Bir bireyler kalkülüsü ya da parçakuramı (mereology) için bkz. Goodman 1966, s.46 ff. ve 1956. Parçakuramına daha erken bir katkıcı ise Lesniewski'dir; bkz. Tarski 1956, s.24.

lerin varoluş dışına çıkarılabileceğini imleyerek, resmileştirmek olmuştur (*Metafizik*, iv, 17). Gerçekten de, eklemlendirilmiş şeyler kendi parçalarının parçakuramsal kaynaşımından ötedirler, ama onların getirdiği ek görünümün (aspect) kendisi bir parça değildir; o bir ilkedir ve örneğin yaşayan varlıklar durumunda, bu ilke tözsel form olur. Aristoteles doğal bir birliğe iye olan eklemlendirilmiş bütünler ile insan-yapımı olanlar arasında ayrım yapar: Bir yapay-nesnenin parçalarının birleşme tasar (plan) ya da konfigürasyonu tözsel bir form değildir ve bu sonuncusu [tözsel form] ancak doğal türlerce taşınır.[23] Aristoteles'in ayrıntılandırımları (ramifications); *pace* Platon, aynı öğelerin, oluşturdukları bütünün örgenleşmiş (organized) bir doğaya iye olup-olmamasına bağlı olarak, parçakuramsal parçalar gibi yahut başka türlü görülebileceğini içerimler. Sözgelimi benim elim benim bedenimin oluşturucu/içeriksel bir parçası ve —bedenin parçakuramsal bir parçası olmaksızın— bu bedeni oluşturan et ve kemiğin parçakuramsal bir parçasıdır.

Bu alt-ayırımlar zaman-boyutunda-özdeşlikle ilgili konulara da eşit ölçüde uygulanabilir: Eklemlendirilmiş nesneler açısından değişiklik (alteration) koşulları salt dolgu-parçalarına (parcels of stuff) uygulananlardan bir bakıma ayrımlıdır. Birinciler ayrımlı bir şekilde ve parçaların düzenlenişinden söz edildikte tunç külçeleri ve tuz topaklarından daha dayanıksız bir şekilde ayakta kalır. Yine, birinci türden şeyin oluşturucu/içeriksel bir parçası türsel bakımdan bütünle aynı değilken, sonuncusunda oylumlu parçalar ile bütün tür bakımından ortaktırlar: Bir sandalyenin hiçbir özel parçası, bir sandalye oluşturmaz ama [pekin] bir büyüklük düzeyine dek bir tahta kütlesinin her parçası bir tahtadır.[24] Antik felsefenin terimbilimiyle, birincisi "*anomoeomerus*", demek ki benzeşmez türden, parçalara iye iken, sonuncuların

23 *Metafizik*, iv, 17. Ayrıca bkz. Scaltsas 1990. *Fizik*'te, Aristoteles yapay-nesnelerin formunu onların parçalarının düzenlenişiyle nitelendirir/özdeşleştirir. Bkz. ii, 1. Aynı düşünün, daha yeni bir anlatımı için bkz. Brennan 1988, s.124.

24 Fizik kuramı [pekin] bir büyüklük düzeyi altında, kütle (chunk) parçalarının protonlar, elektronlar ve quarklar içerdiğini bildirir ve açıktır ki, bu kendilikler tahta değildirler. Bkz. Lowe 1988a, s.72.

parçaları "*homoemerus*", demek ki benzeş türden parçalardır.[25] Bundan böyle, ben de genellikle, eklemlenmiş nesneleri yalınç şekilde "nesneler" anlatımıyla nitelendirecek, özdek kısımları (parcels) için ise "cisim" sözcüğünü kullanacağım. "Özdeksel bileşim (composition) aynılığı"yla sırf dolgu türü bakımından aynılığı değil, ama ek olarak, bir şeyin tikel özdeksel parçalarının (parts) aynılığını da anlayalım. Kabataslak kısıtlar (limits) çerçevesinde, bu [değiş]; sözkonusu şey ister eklemlendirilmiş bir nesne isterse bir özdek kısmı (parcel) olsun, bu şeyi oluşturan tikel moleküllerin aynılığına gelip dayanır.[26]

Eklemlendirilmiş nesnelerin zaman boyutunda özdeşliğiyle ilgili olarak, özdeksel bileşimin aynılığının ne zorunlu ne de yeterli olduğu görülür. Daha önceleri neyse-o oldukları şeyle özdeş kaldıklarını güvenle söyleyebildiğimiz birçok nesne aslında kendi özdeksel bileşimlerini çarpıcı şekilde değiştirmişlerdir ve değiştirmektedirler. Yaşayan varlıklar kendi gözelerini (cells) yenilerler ve elektronik dizgeler, bisikletler vb. de özdeksel parçalar bakımından genellikle kerte kerte değişikliğe uğrarlar (altered). Birdenbire etkilenmediği sürece, bir yapay-nesnenin özdeksel bileşimi onun özdeşliği ortadan kaldırılmaksızın hemen hemen bütünüyle değiştirilebilir (changed). Bir anlamda, Platon'un karşı-duruşunda içerimlenmiş olan vargının büsbütün saçma olmadığı da söylenebilir: Bu parçaların yerine yenilerini koyduktan sonra, nesneyi ortadan kaldırmaksızın bunları [eski parçaları] ortadan kaldırabiliriz. Teslim edildiği üzere, bir nesnenin özdeksel bileşiminin büyük kısmının birden değiştirilmesi (changing) bu nesneyi ortadan kaldırır; ama bu, sözkonusu değişimi bir defada yapmanın, sırf özdeksel bileşimi değiştirmekten çok daha fazla değişim yapmayı gerektirmesi nedeniyle olur. Örneğin, başka şeylerin yanısıra, böyle bir uygulama o nesnenin uzay-zaman sürekliliğini de ortadan kaldırır.

---

25 Ölçüt için bkz. Aristoteles, *Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*. i, 1; *Hayvanların Parçaları*, i, 5 ve ayrıca Hirsch 1971, s.45.

26 "Özdeksel bileşimin aynı kaldığına karar vermek için aynı kalması gereken göreli molekül oranı nedir; bir molekül eksiğiyle de, koskoca bir cisim aynı olur muydu?" gibi sorular ortaya atmaksızın, kabataslak konuşuyorum. Bu incelemede, çoklu-tasım (Sorites) türü paradokslara gönderme yapmayacağım.

Özdeksel bileşimin korunması [zaman boyutunda özdeşlik için] yeterli bir koşul değildir; çünkü, bir tunç yontunun eritilmesi onun özdeksel bileşiminin aynı kalmasına karşın onu ortadan kaldırır. Daha temelli olarak, eklemlendirilmiş nesnelerin özdeşliğini açıklayan şey formel görünüm (aspect) ya da yapıdır. Dolgu külçeleri ise, tersine, kendilerinin aldıkları forma —özdeksel bileşimin aynılığı zorunlu gözükse bile— bütünüyle ilgisizdirler.[27] Ne var ki, bu da yeterli olmayacaktır. Cisimler; yapışık durumdaki (in adhesion) parçalarının parçakuramsal (mereological) toplamları ya da katışmaçlarıdır (aggregates). Oldukça güçlü bir sezgiye göre, örneğin topak oluşturan bir şeker yığını masaya yayıldığında (topak olarak) ortadan kaldırılmış olacaktır. Benzer olarak, bir sürahinin cam parçalarına ayrılması onun varoluşunu sona erdirecektir. Oysa, dağılmış bir durumda olsa da bu dolgu kendi tekilliğini korur. Parçalanma bu dolgunun "tikel nicelikleri"nden ortaya çıkmış kısımları (parcels) ortadan kaldırsa bile, bunlar [bu "tikel nicelikler"] tam da bu özdeksel parçaların (parts) derlemleri ya da toplamları olarak ayakta kalırlar. Kuşkusuz, böylesi nicemler, kendilerinin yapışarak biçimlendirdikleri cisimler denli, kendi parçalarının (parts) da ortadan kaldırılmasına duyarlıdırlar; bununla birlikte, cisimlere benzeşmez olarak, bunlar parçalanmaktan etkilenmezler.[28] Bu yüzden, sırf derlemler olarak özdeğin

---

27 "Parçakuramsal (mereological) özselcilik" bir şeyin parçalarının onun varoluş süresi boyunca onun için zorunlu olduklarını ileri sürer. Bkz. Chisholm 1976, bölüm 3, Shoemaker 1984, s.237, van Cleve 1986. Shoemaker bu konumu tarihsel bakımdan Joseph Butler'a (1975, pp.99-105) yorar. Ne var ki, doktrinin Butler'ca uygulanımı sıradan özdek-kısımlarının (parcels) oldukça ötesine geçmektedir. Onun açısından, yaşayan varlıklar gibi yapılandırılmış-doğal-nesneler bile ancak özdeksel bileşim bakımından yerli yerinde kalmaktaysalar, zaman-boyutunda-özdeş olurlar. Değişim söz konusu olduğundan, kesin ve felsefesel anlamda hiçbir nesnenin zaman-boyutunda-özdeş kalmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. "Parçaların sürekli değişimine karşın, yaşamın, örgenleşmenin ve bitkinin, gevşek ve popüler bir anlamda aynı kaldığından haklı olarak söz edilebilir" (1975, s.101) Böyle bir özselciliğin daha kısıtlanmış versiyonları için bkz. Hobbes 1989, s.84-5 ve Locke 1961, s.275

28 Lowe (1989, s.89) "kolektifler" ile "katışmaçlar"ı, "birincilerin, kendi (uygun şekilde bireyleştirilmiş) parçalarının ayrıştırılması ardında ayakta kalabilmesi anlamında, 'dağılabilir' ("scatterable") olması, oysa sonuncuların böyle olmaması" bakımından ayırt eder. Ayrıca bkz. Simons 1985. Bu görüşü onaylarken, ben *nicemler bakımından* "bağlaşımcılık"tan ('conjunctivism') yanayım. "Bağlaşımcılık" için bkz. van Cleve 1986, s.142.

tikel nicemlerinin özdeşliği açısından önemli olan şey, onların toplamları oldukları tikel *homoemerous*/eştürsel parçalardır —bu parçaların uzayda dağılış şekline bakılmaksızın.[29]

Özdeğin tikel kısımları (parcels) ile tikel nicemleri arasındaki ayrımı gözönüne almak bizleri eşuzamlılık (cohabitation) konusuna geri getirir. Bu ikisinin kalıcılık/direşkenlik koşullarındaki ayrım daha iyi bir ayırım dayatır. Sonul bakımdan, yapılandırılmış bir nesnenin oluşturucu özdeği, demek ki onun özdeksel parçalarının toplamı, tikel niceliktir —ve zorunlulukla, bu sonuncusunun ayrıca bileştirdiği (compose) kütle değildir.[30] Böylelikle, hem eklemlendirilmiş şey hem de özdek kısmı (parcel) bu aynı tikel dolgu-niceliğini paylaşırlar. Bizler oluşturucu/içeriksel özdeğin aynılığından söz ettiğimizde, pekin bir tür dolgu parçaları (parts) derleminin özdeşliğinden söz etmiş oluruz —bu derlemden oluşmuş cismin [özdeşliğinden] değil.[31] Yukarıda biraz önce belirtilmiş olduğu sürece, cismin kalıcılığı/direşkenliği onun parçalarının ayrıştırılmına (separation) açık, oysa derleminki değildir. Bu sonuncusu, parçaları elde olduğu sürece varolacaktır. Özdeğin tikel bir niceliği; bunun parçaları, tam da bu parçalardan

---

29 Bkz. Hobbes 1989, s.85-6. Parçakuramsal bir görüşaçısından, süreklilik somutluk için gerekli değildir. Bkz. Goodman 1966, s.51. Ayrıca bkz. Price 1977, s. 210-11.

30 Bkz. Doepke 1982, s.56. Kendiliklerin aynı konumda daha öte çoklaştırılmının (multiplication) olanaklı olup olmadığı konusunda, bkz. Simons 1985, Harris 1986 ve Simons 1986.

31 "Bireysel su damlalarının (bodies of water) *suyun* çeşidi ya da türüyle, bireysel atların *atın* çeşidi ya da türüyle taşıdığı aynı ilişkililik içerisinde, yani bireysel örneklemeler, numuneler yahut örnekler olarak, kaldığı"nı söyleyen Lowe (1989, s.37) ile aynı görüşteyim. Lowe (örneğin), "su" gibi genel bir kütle teriminin, "dağılmış" da olsa tekil bir nesne olarak "su" konusunda, ve dolayısıyla "dünyadaki suyun herbir parçası" konusunda da, geçerli olduğu yollu Quine kavramlaştırımına (1960, s.98) karşı çıkar. Dolgu (stuff) türlerinin "parçaları"nı ya da "cisimleri"ni nitelendirirken bizlerin tikel şeylerden söz ettiğimizi, kuşkusuz büyük bir çoğunluk kabul eder. Ne var ki, benim görüşümce, böyle bir *parça* (*piece*) ya da cismi oluşturan *dolgudan* (*stuff*) söz etmek için de sebep vardır, H. M. Cartwrighty 1970, Laycock 1972 ve Simons 1985 de ayrımlı argümanlar temelinde aynı iddiada bulunurlar. Burada, böylesi bir içeriksel dolguyu bir tikel-dışı (non-particular) olarak gören Laycock'la aynı düşüncede olmadığımı dile getireceğim. Bir dolgu cisminin oluşturucusunun *tikel* bir nicelik olduğu görüşündeyim ve bu görüş Cartwright 1970, s.27-9, 31-3'ün, "miktar"a karşıt olarak tanımladığı "nicelik" kavramıyla uyum içindedir.

oluşmuş bir bütün olarak o artık yeniden elde edinilemez duruma gelecek şekilde, başka kütlelerin parçaları içerisine karıştırıldığı (bir bardak suyun bir havuza dökülmesi gibi), ya da birbirinden uzağa götürüldüğü, yahut moleküler yapı bakımından değiştirildiği zaman, ortadan kalkar. Metafiziksel bir kavram olmasa da, parçaların yeniden elde edilmesi (retrievability of parts) bu konuyla ilgili baskın sezginin buyurduğu ölçüt olarak gözükmektedir. Aristoteles'in dediği gibi, "bir damla şarap onbin galon suyla "birleşmiş" ("combine") değildir, çünkü onun formu çözündürülmüştür (dissolved) ve o, suyun toplam oylumu içerisinde eriyip gidecek şekilde değişmiştir."[32]

5. 2. 2 Özdek "Tikel değil" midir?

Somut özdek nesnelikten (objecthood) bağımsız olarak varolabilir mi? Eğer olabiliyorsa, açıktır ki, bu yaklaşımın büyük kısmı da çökertilmiş olur. Böyle bir olanaklılık ancak tikel nesnelerin, demek ki birincil tözlerin, ayrı, bağımsız olarak varolduğu (*Metafizik*, vii, 1 ve xii, 5) ve somutluğun bir koşulu olarak, özdeğin edinilmiş [bir] forma iye olması gerektiği (*Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 4) yollu Aristotelesgil ilkeleri de çürütür. Özdek eğer nesnelikten bağımsız şekilde varoluyorsa, onun açısından hem somut hem de genel olmak olanaklı olmalıdır ve bu Aristoteles'in, bir somut tikeli bireyleştiren şeyin onun altında-yatan özdek olduğu yollu doktrinini de ortadan kaldırır. Bu sonuncusu ise herhangi bir tikelin yokoluşunun (destruction) hep bir başkasının varlığa-gelişi (generation) olmasını, başka bir deyişle *Yumuşatılmış Dayanak Doktrini*'ni, getirir. Tersi söz konusu değildir ve ben de artbileşeni savunurken önbileşeni reddediyorum: Nesneleri zaman boyutunda bireyselleştirirken, böyle bir ölçüt bir nesnenin kendi özdeksel bileşimini (composition) değiştirme olanağına izin vermez.

---

32 *Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 10. Çağdaş bir yeniden-bildirim Laycock 1972, s.29'dadır. Yeniden-edinim savını Eli Hirsch'ün görüşüyle (1982, s.119), yani "bizler özdek açısından herhangi bir özdeşlik ölçütüne iye değiliz" görüşüyle, karşılaştırınız. Hirsch, özdeşliğin, özdek parçasını oluşturan parçacıkların özdeşliği terimleri içerisinde açıklanmasını reddeder ve bunun, kişiyi, bir tür atomculuğa götüreceğini ileri sürer (s. 121-2)

Sanırım pekçok kişi şunları olumlayacaktır: İlkin, bir nesnenin ortadan kalkması onu oluşturan özdek bölümünün yokolmasına denk değildir; ikincisi, bir yerde pekin bir özdek bölümünün (portions) varolması bundan oluşturulmuş bir yapılandırılmış nesneyi getirmez; ve üçüncüsü, bir cisim (body) bir sınıra ya da forma iye bir tikeldir ve varoluşun gerikalanından seçiktir. Bunun ötesinde özdek var mıdır?

Aristoteles'in kendi açıklaması açısından, temelde yatan (en yakın) özdeğin kendisi bir nesnedir ve bir değişim formu olarak öznitelikler edinimi özdekte içerilen gücüllüklerin edimselleşmesi yoluyla olduğundan, hiç nitelendirimsiz (ana/prime) özdeğe ilişkin aşırı hipotetik durum hiçbir edimsellik getirmeyecektir; başka deyişle, böyle bir şey arı gücüllüktür. Bunun içerimlendirdiği şey ana özdeğin hiçbir ayrışık varoluşa iye olmadığıdır ve böyle olarak da o bir soyutlamadır. Öte yandan, verili bir türden dolgu, bir *homoeomere*/eştürsel hep —hangi formel değişimleri geçirirse geçirsin— bir bireysel şeyin oluşturucusudur: Her zaman, bu türden bir dolgunun bir parçası olarak varolur. Bu ilke ve şeylerin varlığa-gelip ortadan kalktığı olgusu veriliyken bundan çıkan şey, onun [Aristoteles'in] da söylediği üzere, "töz bakımından, bir şeyin olmaya-gelmesi her zaman bir başkasının göçüp gitmesi ve bir şeyin göçüp gitmesi de bir başkasının olmaya-gelmesidir" (*Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 3).

Yapılandırılmış nesneler ile dolgu bölümleri arasında geçerli olan ilişki tipinin kendisini, daha derin bir düzeyde, dolgu bölümü ile bu bölümü oluşturan dolgu arasında yinelediğini söylemenin gerekçeleri var mıdır? Tıpkı tunç külçesinin yontuyu oluşturması gibi, tuncun da külçeyi oluşturduğun neden söylenemez? Bizler genelde tunçtan, bu özdekselden, ayrımlı kalıcılık/direşkenlik koşullarına iye bir şey gibi söz ederiz. "Tunç" ya da "su" gibi ayırıcı (dispersive) terimleri, bunları "[tunç] külçesi" ya da [su] biri-

33 Yinelersem, özdeği böyle bir şekilde nitelendirmedikçe hiçbir bireye iye olmayacağımızı ileri sürmüyorum. Karş. P.F. Strawson 1971, s. 35-6 ve H. M. Cartwright 1970. Özdeksel parçacık ve parçaların dağılmış ya da birleşmiş derlemleri anlamında, tikel nicemler mevcuttur.

kintisi"yle niteleyerek ayrımlandırınız.[33] Öte yandan, çoğu felsefeci somut özdeksel varoluş açısından sonulluk (ultimacy) çizgisini, "bölümler" ('portions') düzeyinde çeker; burada bu nosyon ["bölümler"] hem cisimleri ve özdek kısımlarını (parcels) hem de zorunlu olarak yapışık olmayan parçalar derleminden oluşan dolgu niceliklerini içermektedir. Bu felsefeciler açısından, yukarıda değinilen daha-derin-ilişki sözkonusu bile değildir. Aristoteles gibi, onlar da özdeğin, bir bölümden (portion) soyutlanmış olarak, sırf bir nosyon olduğu düşüncesindedirler. Yapılandırılmamış cisimlerin andırımlı yönleriyle ilgili genel bir söylem tutturmamıza olanak veren bir kavramsal buluş olarak, o bir tümeldir. Deneyimde, formsuz bir özdek mevcut gibi gözükmüyor; hiçbir özdeksel (material) kendisini bir cisimden, bir daha-küçük-cisimler derleminden ya da böylesi şeylerden yapılmış bir nesneden bağımsız olarak beliriklemiş gibi gözükmemektedir.

Henry Laycock bu görüşte değildir (1972, s.3-45). Ona göre, özdek kendisinden yapılmış olan tikel bölümlerden bağımsız ve daha temel bir somut, ama tikel olmayan (non-particular), varoluştur (s. 5,6 ve 26. Ayrıca bkz. 1989). Bunun savunulması; eğer dolgudan tümüyle genel ve ayrımlandırılmamış bir ilke kasdediliyorsa, ana özdek (prime matter) gibi bir şeye bağımsızlık tanımaya dek varacaktır. Eğer "özdek"ten bir tür dolgu anlaşılıyorsa, daha ılımlı bir görüş içerimlenmiş olur. Ben burada bu ılımlı savla çarpışacağım. Bunu reddetme sebeplerim, *a fortiori*, daha güçlü savında (s.32) reddedilmesi sayılacaktır.

Laycock "su gibi bir dolgunun, ... o genelde göller, nehirler ve şişeler gibi tikel şeyler *içerisinde* yer alsa bile, somut ama tikel olmadığı"nı savunur (s. 26). Somut ve genel ilkeler olarak dolgu-türlerinin, varlıkbilimsel bakımdan temel ve tikellerden —genelde bunlar içerisinde "yer almaları"na karşın— bağımsız olmalarından, ne anlamda söz edildiğini ortaya koymaya çalışalım. Bunun için, bir tikeli ortadan kaldırmanın, her zaman, bu şeyin yapılmış olduğu özdekseli ortadan kaldırmak demek olmadığı düşününe geri dönüyoruz. Eklemlendirilmiş nesneler yalınç şekilde

kendi formları değiştirilerek de ortadan kaldırılabilirler. Dahası, bir önceki kesimde tartışıldığı üzere, dolgu külçelerinin de, bunlardan parçalar ayrıştırılarak yok edilmesi (to perish) sağlanabilir. Bir şeker topağı ezilerek yahut çözündürülerek ortadan kaldırılabilir. Ne var ki, bu ayrı şeker ya çözündürülmüş durumda ya da masaya yayılmış olan kristallerin formu içerisinde, yahut da yeniden katılaştırıldığı zaman [alacağı] topak formu içerisinde ayakta kalacaktır. Imdi bu, bir nesneyi oluşturan dolgunun nesnelikten bağımsız şekilde varolabilmesinin ve onun daha temel bir ontik statüye iye olmasının tanıtı mıdır (s. 27)? Başka deyişle, parçaları tekil bir katışmaç içinde zorunlulukla yapışık durumda olmayan özdek niceliklerini tikel olmayanlar olarak kabul etmek zorunda mıyız? Laycock böyle bir özdeğin her şeyden önce tikel olmadığı düşüncesindedir: "Bu [şeker] tanesi ortadan kaldırılabilir ... Ama şekerin kendisi böylesi süreçlerle ortadan kaldırılamayacaktır. Dağıtılmış ya da suda çözündürülmüş olarak, o ayakta kalacaktır. Şekerin kendisinin varoluşu; varoluş ve özdeşliği kendilerinin uzay-zaman sürekliliğiyle bağlı olan şeylerin (items) — demek ki tikel nesnelerin— varoluşunu ortadan kaldırabildiğimiz türden yalınç araçlarla ortadan kaldırılamaz." Böylece Laycock; "dolgu, şeylerin kendilerinden daha temel bir varlıkbilimsel statüye iye gözüküyor... Dolgunun kendini, *bağımsız* bir gerçekliğe iye gibi düşünebiliriz ve düşünürüz" sonucuna varır.

Nesneler karşısında bağımsızlık ve temellilik (fundamentality) savları; bunlar sırf topak gibi bir tikel nesneye ilişkin olarak değil de genel olarak nesneliğe ilişkin olarak anlaşıldıklarında, Aristotelesgilciliğin tastamam reddedilmesine gelip dayanırlar. Bu şeker kendisinin oluşturduğu topaktan bağımsız ve ondan daha temelli şekilde varolabilse bile, o böylece tüm tikel şeylerin üzerinde mi varolmuş olur? Elbette, yukardaki düşünceler böyle bir şey kanıtlamış değildirler. Bir dolgu niceliği; eğer uzayda dağıtılmış olsa, bir şekil ve belirgin bir konum olmaksızın da, gerçekten varolabilir. Tikel cisimler ve nesneler açısından şekil ve belirgin konumun zorunlu olduğunu teslim etsek bile, kendi başına bu, bir tikel olmayan, ya da tikellerden yapılmış olmayan, somut özde-

ğin var olabilmesi gibi bir sonuç ortaya çıkarmaz. Somut özdek ya bir bireysel cisim oluşturur ya da kendileri şekil ve konumlara iye olan (olasılıkla dağılmış) parçalardan yapılmıştır. Böyle parçaların bir derlemi olarak bir özdek niceliği —özdeşliği öğelerinin özdeşliğiyle belirlenmiş olan— bir tikeldir. Derlemler açısından tikellik koşullarının belirgin konum ve şekil içermesi gerekmez. Bu yüzden, Laycock'un düşünceleri Aristotelesgil görüş açısını geniş anlamda çürütememektedir; çünkü, bunların gösterdiği şey olsa olsa bir yerlerde bir tür dolgunun varolmasının, burada *bu dolgunun tikellerinin de* varolmasını getirmediğidir —burada *herhangi bir tikelin* varolmasını getirmediğini değil. Bunu daha yakından yoklayalım. "Örneğin, belli bir bölgede altın olduğunu söylemek, pekin şekilde, *birşeylerin* varolduğunu ileri sürmek demektir, ama...herhangi bir 'altın tikeli'nin (altın kırıntılarının ya da parçalarının) varolduğunu ileri sürmek yahut içerimlemek demek değildir" (1972, s.27-8. Ayrıca bkz. s.38). Buradan, söz konusu bölgede, altın niceliğinin tikel kırıntılar ve parçalardan —bunlar bireysel bakımdan altın olarak tanımlandırılabilir olmasa bile— yapılmış olmadığını çıkarsayamayız. O durumda, tikel olmamak (non-particularity) iddiası nasıl temellendirilmiş olmaktadır?

Argüman şöyle olabilir. Parçalar halinde (in parcels) dağıtılmış olduğu zaman bile, bizzat (as such) somut dolgu, kendisinden oluşmuş olan parçaların yaptığı gibi, bir seçiklik ya da bireysellik getirmez. Parçalar dolguyla ilgili temel gerçeklik olamazlar; zira bu cisimleri oluşturan (making) dolgunun kendisi —böylesi her öğe bir tikel olduğu halde— bir öğeler (moleküller) çoğulluğudur. Canalıcı bir şekilde, bu öğeler oluşturdukları (make) dolguyla tür bakımından aynı değildirler ve ancak bunların bir çoğulluğu, bir derlemi dolguyu oluşturur (constitutes). Özdek niceliklerinin tikel olmamasının nedeni budur. Eğer bir özdek niceliği tür bakımından kendisiyle özdeş olmayan öğelerin bir *çoğulluğu* ise, o zaman, o bir tikel değildir; çünkü böyle bir derleme kendi türü, kendi tikel öğeleriyle verilmiş değildir.

Burada ayrımlı iki uslamlama çizgisi vardır. Bunları tek tek ele alacağım. İlki, aynı dolgudan yapılmış iki cismin seçikliğinin, söz konusu dolgunun seçikliğini ileri bile sürmediği savıdır: Örneğin, iki altın külçesi alsak ve külçeler şeklindeki altını külçelerin kendilerinden seçik gibi düşünsek, bu külçeleri oluşturan altını —külçeleri birbirlerinden seçik gibi düşünebilmemizle aynı yolda— iki seçik şey gibi düşünemeyeceğimizi görürüz (s.30). Ama sırf tür aynılığı, ayrımlı bölümler halinde olan dolgunun ayırtedilemezliğinin güvencesi olamaz. Nesnelik bakımından ayrıma ek olarak, seçiklik, örneğin bir köken ayrımına ya da arılık bakımından bir ayrıma, dayandırılmış da olabilir. Eğer bu altın külçelerinin her ikisi de 24 ayar değilse, o zaman, söz konusu çeşitlilik (diversity) yalnızca külçelerin değil, ama altınların da [değişik] çeşitten olmasındandır. Bu yüzden, tikellere başvurarak ayırım yapsak da yapmasak da, altından, seçik kendilikler şekillendiriyormuş gibi söz etmek anlamlı olur.

Bununla birlikte, bu külçeleri oluşturan altını —onu bir zihinsel soyutlama nesnesi olarak görmeksizin— külçelerin kendilerinden seçik gibi düşünmekten nasıl söz edilebileceğini sormak daha önemlidir. Bizlerin altını, oluşturduğu cisimlerin seçikliğine karşın, tekil bir kendilik gibi düşünebilmemiz, onu, çoklu şekilde uygulanabilir bir tümel olarak düşünebilmemiz nedeniyle değil midir? Bu eğer özdeği soyut gibi görmeyi getiriyorsa, dolgunun somut olduğu ve tikel olmadığı (non-particular) iddiası da çelişkili olacaktır. Öte yandan, özdeğin somut anlamda düşünülmesi ise, kesinlikle onu, kendisinin oluşturduğu cisimler şeklinde (as) düşünmek gibi gözüküyor. Bu karşıçıkış tikellerin somut olması gerektiğini varsaymamaktadır. Karşımızdaki somut altını, kendisinin oluşturduğu cisimlerden ayrışık şekilde, seçiksiz varoluş gibi görmenin açık, inandırıcı hiçbir yolu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Böyle bir şeyin yapılabileceğini belgitlemenin yükü özdeğin bağımsızlığının savunulmasına dayanmaktadır ve sırf örnek sunulması kendi içinde bir tanıt değildir.

İmdi, "burada tuz var" [bildirimi] "burada tuz öğeleri var" [bildirimini] getirmesine karşın; bunun, burada herhangi bir tikel tuz cisminin var olduğunu içerimlemediği yollu ikinci sava gelelim: Her bir tuz öğesi bir cisimdir, ama bir tuz cismi değildir, o[tuz] tuz öğelerinden ibaret değildir.[34] Laycock "bir su molekülünün su *olmadığını*, "ve ne de suyun, böyle bir molekül parçasının parçası olduğu"nu söyler.. Su bir su-molekülleri-çoğulluğu gerektirir; bizler bir su molekülünü şişeye koyamayız, akıtamayız ya da donduramayız. O bir *şey*dir, su ise *dolgudur*. Su su molekülleri [katışımı]toplamı olabilir, ama onun bir su molekülü olduğunu [söylemek] zordur" (s. 23; benzer bir görüş için bkz. Lowe 1989, s.99-100). Bir dolgu türünün en küçük öğesi neden aynı türden bir cisim olmasın ki? Aynı türden öğelerden yapılmış olmak, pekin bir türe ilişkin olmanın pekala zorunlu bir koşulu yapılabilir mi? Tuz molekülleri tuz olmayan parçalardan yapılmışlardır. Ama tuz moleküllerinin kendileri neden tuz cisimleri olmasın ki; tuzun en küçük öğeleri neden tuz olmasın ki? Eğer bir şey hem bir cisim hem de tuz ise, bu durumda, o bir tuz cismidir ve onun bir ya da daha fazla öğeden yapılmış olup olmaması önemli değildir: İki tuz öğesinden yapılmış bir cismin tuz olmasına karşın, tekil bir tuz öğesinden yapılmış bir cismin [böyle] olmadığını söylemek bütünüyle usauymaz gözüküyor.

Daha önce belirtildiği üzere, eklemlendirilmiş nesneler ayrıtürsel */anomoeomerous*'dur; onların parçaları onların bütününden ayrımlı türdendir. Bir sandalyenin hiçbir parçası bir sandayle değildir, yalnızca bütünü [bir sandalyedir]. Moleküller de benzeştirimli şekilde yapılandırılmışlardır: Tuz molekülünü oluşturan hiçbir parça, hiçbir atom ya da atom-altı parçacık tuz değildir. Ama eğer bütün sandalye bir sandalye ise, o zaman, bütün tuz molekülü de —benzeştirim gereği— bir tuz cismidir (body of salt). Belki bu benzeştirim ancak kısmidir; ve sandalye hiçbiri bir sandalye olmayan parçalara iye olmakla birlikte, olanaklı ama

---

34 1972, s.38: "Herbir su-öğesi bir cisim olmakla birlikte, o bir su cismi (body of water) değildir, zira su-öğelerinden ibaret değildir."

çok özel tasarımlar dışında, hiçbir sandalye bir sandalye öğesi değildir yollu bir karşılık da verilebilir. Sıradan hiçbir yapay-nesne kendisiyle aynı türden bir bütünün bir öğesi değildir, ama bir dolgu türünün öğeleri kendi çoğulluklarıyla [birçoğu bir araya gelerek] bu dolguyu oluştururlar. Ancak onların birikimidir [biraraya gelmesidir] ki, bu dolgu türünü oluşturur. Tuz öğeleri tuzdan yapılmış değillerdir; onlar nasıl olup da tuz *olabilirler*?

Fakat, bir tuz öğesi tam nedir? Hangi dolgu-türüne ilişkindir? Üç olanak söz konusudur. Bizler onu ya yeni bir tür altında; ya oluşturucu /içeriksel parçalarının türü (eşd. sodyum ve klor) altında; yahut da, bir çoğulluk içerisinde oluştuğu söylenen tür altında öbeklendiririz. Birincisi olasılıkla yersiz, *ad hoc** bir şekilde, ulamlar alanını aşırı kalabalıklaştırmak olur ve *Ockham*'ın *Usturası*'na fazlaca açıktır. İkincisi, yapısal birliğini ya gözardı ederek ya da ortadan kaldırırak, öğeleri kendi oluşturucuları lehine geçiştirmeyi getirir. Ne var ki, tuz sırf bir sodyum ve klor atomları birikimi/toplamı değildir. Bu yüzden, ben bir dolgunun öğelerinin usayatkın tek öbeklendirilebilme şeklinin bu dolgu-türünden geçtiğini ileri sürmekteyim. Tuzdan yapılmış olmasalar bile, tuz molekülleri tuzdur.

Bizlerin tekil bir su molekülünü akıtamayacağımızı, şişeleyemeyeceğimizi ya da donduramayacağımızı söylerken, Laycock gerçekten de haklıdır. Böylesi işlemler birçok molekül gerektirir ve bir su molekülü su değildir. Bir su molekülü sudur, ama dolgu olarak su değildir. Bir dolgu-öğesi bu dolgudan yapılmış bir cisim olmasa bile, bu dolgunun bir cismidir. Dünyanın büyük bir kısmı, granit ya da kan gibi bileşik dolgulardan yapılmıştır ve bunların hiçbir öğesi de bunlar türünden değildir. Ama, su-öğelerinin var olması anlamında, kan-öğelerinin (moleküllerinin) var olmamasının nedeni de budur. Kan tür olarak herbirisi ayrımlı, bir öğeler çoğulluğundan yapılmıştır ve ancak bunların karışımı (mixture) kandır. Fakat eğer böyleyse, aynı anlamda, kan bir dolgu-türü değildir; bir dolgu-türleri bileşiğidir (composite).

---

* *ad hoc* : duruma uygun, bu amaç için -çn.

Bir dolgu-türünün en küçük öğelerinin hem bunların çoğulluk içerisinde biçimlendirdikleri şeyden, eşd. dolgu niceliğinden, hem de bunların kendi bileşenlerinden (components) ayrımlı bir çeşitte olduklarında ısrar edildiğini varsayın. Böyle bir savın kabullenilmesi, özdeği nesnelik terimleri içerisinde açıklama ve ardından da, nesneliği bir özellikler birlikteliği diye açıklama izlencesine engel oluşturmaz mı? Sanırım hayır; çünkü, söz konusu sava göre, dolgu ya bir külçe (kütle, chunk) formunda, yahut da daha ince parçalar ve parçacıklar şeklinde varolmaktadır. Birincisi geçerliyse, dolgu tikel bir cisim ya da katışmaç (aggregate); ikincisindeyse, bir cisimler derlemidir (collection). Son olarak, şunu soruyorum: Sırf kendi öğelerinden tür bakımından ıraksadığı için, bir nicelik bir tikel olmayı niçin başaramasın? Bana öyle geliyor ki, böylesi tikel öğelerin bir derlemi olarak imgelendikte, nicelik bir tikel gibi kabul edilmek durumundadır. Her şey bir yana, bir sandalyeler derlemi ya da kümesi sandalyelerden yapılmıştır ve böyle olarak o bir sandalyeninkinden ayrımlı özelliklere iyedir: Daha kütlelidir, ayrımlı uzay bölgelerine yayılmıştır ve üstüne oturulmaya olanak vermez. Yine de, bu bireylerin bir derlemi olarak o bir tikeldir. Laycock'un dolgunun tikel olmadığı yönündeki argümanının konuyla ilgili her yönünün şimdi çöküp gitmiş olduğu düşüncesindeyim.

Konumumu pekiştirmek üzere, dolgunun varoluşunun bu dolgudan yapılmış olan tikel cisimlerin varoluşunu gerektirmediği yollu iddianın genelde çürütülmesi olarak, aşağıdaki argümanı sunacağım. Eğer geçerli ise, bu argüman tikellerin, oluşturucu/içeriksel özdek karşısındaki varlıkbilimsel önceliğini saptayacaktır. Ayrıca, somutluğun tikellik gerektirmediği iddiasının usayatkın bir durum olmadığını da belgitleyecektir. Bununla birlikte bu, somutluk ile tikelliğin ayrı şey anlamına geldiği şeklinde de alınmamalıdır; bir tikel olmak somut olmayı gerektirmez.

a) M tanım gereği somut ve fiziksel olan, özgül tür bir dolgudur

b) *Varsayım*: M'nin bir uzay-zamansal bölgede varolması orada M türünden somut tikellerin de varolmalarını getirmez.[35]

35 Bir uzay-zamansal bölge (belki de sonsuz ölçüde fazla) konumların büyük bir çokluğunu içerir.

c) Bir somut tikel (bir nesne) bir formla sınırlandırılmış bir dolgu bölümüdür (portion).[36]

Bu ikisinden şu sonuç çıkar:

d) M'nin (bir uzay-zamansal bölgede) varolması M'nin (orada) (tekil ya da çeşitli) bölüm(ler) içerisinde varolmasını ya da daha büyük bir bölümün iç kısmı (inner part) olarak, bir formla sınırlanmış olmasını getirmez.

Aşağıdaki öncül ise bir ilkedir:

e) Eğer somut ve fiziksel bir şey bir uzay-zamansal konuma iyeyse, o zaman, o (tekil ya da çeşitli) bölüm(ler) içerisinde ya da bir formla sınırlanmış daha büyük bir bölümün iç kısmı olarak varolur.

(c) veriliyken ve (d)'ye göre, *modus tollens** gereği, şu ortaya çıkar:

f) M'nin (bir uzay-zamansal bölgede) varolması M'nin orada bir konuma iye olmasını getirmez.

g) Ama eğer bir şey somut ve fiziksel ise, onun, içerisinde varolduğu uzay-zamansal bölgede bir konumu vardır.

(f) ve (g)'den, *modus tollens* gereği, şu sonuca varırız:

h) M'nin (bir uzay-zamansal bölgede) varolması M'nin (orada) somut ve fiziksel olmasını getirmez.

i) Bu yüzden, M somut ve fiziksel olmayabilir.

(a) ve (i) önermeleri birarada, M dolgusunun hem tanım gereği somut ve fiziksel olması hem de olamaması gibi bir çelişmeye yol açtığından, bu çelişmeden sorumlu olan (b) varsayımının

---

36 "Bir formla sınırlanmış olmak" kesin olarak *bir şekle iye olmak* anlamında okunmamalıdır. Bu bağlamda, bu anlatım en azından "bir şekle iye olmak" demektir; fakat özdekten anlaşılan şeye bağlı olarak, daha çok, koskoca bir nicelikler takımyıldızını içermek anlamına gelebilir. Eğer özdekle anlatılan şey sözgelişi Aristotelesgil "yakın özdek"den ('proximate matter') daha az nitelendirilmiş bir şeyse, o zaman form yapı ya da şekilden daha varsıl bir tarzda anlaşılacaktır. Karş. Sidelle 1991 ve çıkacak olan *Dialogue*'da benim ona yanıtım.

* *Modus tollens*: Büyük öncülde koşullanmış durumdaki ardılın (artbileşenin) değillenmesiyle/olumsuzlanmasıyla koşulun kendisinin de değillenmesi/olumsuzlanması zorunluluğunu getiren tasım formu. -çn.

reddedilmesi gerekir.[37]

Bu argümana olası karşıçıkışlar yukarda tartışılan iki sava dayanmak durumunda olacaktır. Eğer pekin bir dolgudan yapılmış olan cisimlerin seçikliği bu dolgunun aynşıklığını (discreteness) getirmiyorsa (e) ilkesinin doğruluğu çökebilir ve bu ikinci sav da (d)'nin, (f) doğru olmaksızın, doğru olmasına izin verecektir; çünkü buna göre, M'nin öğelerinin kendileri M olmaksızın, (c)'yi doyumsatmaktadır. Fakat bunların hiçbiri gerekçelendirilmiş değildir.[38]

Benim argümanımın kısıtları yine de (e) öncülünde içerilmektedir. Apaçık bir şekilde, (e) yalnızca belirlik fiziksel dünyaya uygulanabilir. Eğer böyle bir şey yalnızca bir "görünüş" ise ve bunun ardındaki gerçeklik ayrımlıysa, (e) bunu kavramaya yetmeyecek ve dolayısıyla, benim argümanım da en temel doğrulukların birçoğuna kör kalacaktır. Örneğin, gerçeklik Parmenidesgil anlamda bir toplaşma (plenum) olabilir.[39] Enerji ve ışık da benim argümanımın dışında kalırlar; ama tek başına özdekle ilgili oldukta, o herhangi bir şekilde bunlara uygulanmak anlamına gelmez. Son olarak, atom-altı düzeydeki parçacıkların kesin sınırlara iye olmadıkları ve pekin koşullarda bunların dalga davranışı gösterdikleri yollu bir karşıçıkış da yapılabilir. Buradaki açıklama kuramsal fiziğin varlıkbilimini açıklamak amacında değildir; ama eğer böyle bir alana uygulanacak olsaydı, bizlerin mikrofiziksel kendilikleri ya dalga ya

37 Sonucum H. M. Cartwright'ın görüşüyle (1970) çatışmıyor. Cartwright "'parça' (piece) gibi bir eklentinin yokluğunda, 'altın'ın hiçbir şeyi bireyleştirmediği"ni reddeder (s.26). Onun reddettiği şey "bu altın parçası"nın somut bir şeyi bireyleştirmesi olmadığından, bu benim konumumla tutarlıdır. Üstelik, onun nicelik nosyonu varsayıldıkta, böylesi herhangi bir kendiliğin ya bir cisim, bir cismin iç kısmı olarak, ya da (daha küçük) cisimlerin bir derlemi olarak varolduğunu ve Cartwright'ın bildirisindeki hiçbir şeyin bu eğilime ters düşmediğini iddia ediyorum.

38 Bir bulutun, hem form bakımından bulanık hem de yoğunluk bakımından düşük olmakla, "puslu" olduğundan söz edilebilir, ama o somuttur. Buradan, böylesi şeylerin (g) öncülünü çökertip, belirlenimli konumlara iye olmadıkları çıkmaz mı? Form bir cismin özdeşliğiyle ilintisizdir; bu sonuncusu belirsiz sınırlara iye ve ince olabilir. "İnce", gelip geçici ve belirlenimli-sınırları-olmadan bir konum tutmak demek, bunu hiç tutmamak demek değildir. Verili bir ölçekte, her şeyin uzayı bu şekilde işgal ettiğini bilimsel kuram bizlere anlatmaktadır. (g) bundan hiç zarar görmeksizin ayakta kalır.

39 Ya da daha çok, Melissusgil anlamda; zira Parmenides açısından 'Bir' uzaysal bakımdan sınırlandırılmış iken (bir küredir o), Melissus açısından öyle değildir. Parmenides için bkz. DK28 B8 ve Melissus için bkz. DK30 B5 ve 6.

da parçacık olarak —aynı anda her ikisi olarak da değil— düşünmemiz tutarlılık gereği olacaktı. Bu argüman yalnızca özdekle ilgili olup, sözkonusu alanda parçacıklar dışındaki herhangi bir şey, *ex hypothesi*,* bu erimin dışına düşmektedir.

Özdek üstüne buraya dek savunmuş olduğum savlar eğer gerekçelendirilmişse, önemli bir nokta ortaya çıkmaya başlamaktadır. İlkin, özdek her zaman "bilişlendirici" ('informed') olmalıdır, eşd. her zaman o bir nesne olarak varolur. İkincisi, ayaktakalan /direşken şeyler için bir kalıcılık (permanence) ilkesi sağlamaktan çok (ben bunun yerine, böyle bir ilkenin formda içerilmiş olduğunu ileri sürmüş bulunuyorum!), özdek (verili bir zamanda bir bireyleştirici bile olmayan) bir yumuşatılmış dayanak (a benign substratum) olmak gibi biricik geçerli bir ontik role iyedir. Üçüncüsü, bir nesne olarak yumuşatılmış-dayanak nitel bakımdan, bu demektir ki bir özellikler birlikteliği olarak, yeniden yorumlanabilir. Buradan şu çıkar gibi gözüküyor ki, nesneliğin zorunlu bir çözümsel bileşeni olarak özdek bir yana bırakılabilir. Bu yönde bir çözümlemenin taslağını 6.4.2'de çizeceğim.

5. 3 Nesnelerin Uzay ve Zaman Boyutundaki Ömürleri

Eklemlendirilmiş şeylerin artsüremli varoluşuna dönüyoruz. Yaşayan varlıklar gibi doğal-olarak-yapılandırılmış-nesneler açısından, zaman boyutunda özdeş kalmanın anlamı nedir? İnsan-yapımı araçlar, makineler, motorlar, arabalar, gemiler, evler gibi öteki ürünler geçirdikleri değişime karşın, nasıl oluyor da aynı nesneler olarak varoluyorlar? Onlar aynılığı nasıl koruyorlar?

5. 3. 1 Yapay-Nesneler

İlkin, yapay-nesnelerin zaman boyutunda özdeşliğini ele alalım. Yirminci yüzyılda [bu konuda] genel olarak kullanılan ölçüt uzay-zamansal süreklilik ölçütüdür.[40] Nesnenin bitişik

---

* *ex hypothesi* : önsav gereği -çn.

40 Bu ölçütün ardındaki esin Locke'ın halihazırda bilinen (bkz. 4.2), "bir şeyin iki varoluş başlangıcına iye olamayacağı" (1961, s.274) yollu düsturudur. [Bunun] çeşitli çağdaş formülasyonları şu kaynaklarda bulunabilir: Russell 1948, s.488; Broad 1949, s.393, 346 ff.; P. F. Strawson 1959, s.37; Shoemaker 1963, s.4-5; Coburn 1971, s.51-101; Quinton 1973, s.67; Hirsch 1982, s. 15 ff.

(neighbouring) herhangi bir zamansal kesidi ya aynı ya da bitişik bir uzaysal noktada olacaktır. Nesne aşamaları arasına zamansal ya da uzaysal boyuttaki kopukluklar girerse, o zaman bu nesnenin ömründe bir kopuş, bir kesinti oluşur ve sözkonusu kopukluktan önce ve sonra o nesnenin aynı [nesne] olup olmadığı tartışmalı duruma gelir. Tam varolmama anlamında bir uzaysal, zamansal ya da uzay-zamansal boşluk —gözlemlenebilir dünyada oldukça alışılmadık olsa da— mantıksal bakımdan olanaklı gözükmektedir.[41] Öte yandan, olağan şekilde yer almış herhangi bir uzay-zamansal süreksizlik durumu veriliyken, özdeksel parçalar da korunur. Süreksizlik sırf sökülme, kopma ve benzeş durumları kapsar. Köktenci anlamda olsa da olmasa da uzay-zamansal sürekliliğin herhangi bir yitimi o nesnenin formunun süreksizliğidir; ama olağan uzay-zamansal kopukluk durumlarında, süreksizlikler ancak nesnelerin formunda yer alırlar. Öyleyse, bir gözlemlenebilirler varlıkbilimi bağlamında, uzay-zamansal süreklilikten bizler formel bir ölçütü anlayacağız.

Bir şeyin, uzay-zamansal bakımdan sürekli olup, bitişik (neighbourting) bir uzay-zamansal noktadan bir başkasına nitelik bakımından çarpıcı şekilde değişim göstermesi mantıksal açıdan olanaklı değil midir? Bir şey [bir köpek] bir anda dalmaçyalı iken bir sonrakinde terrier olamaz mı? Bir anda kabak, bir sonrakinde araba [olamaz mı]? Proteusgil değişimler, hatta daha aşırı olanlar, olanaksız mıdır? Böylesi altüst-oluşlar olağan bakımdan söz konusu değildir ve hatta hızlı, köktenci değişimler bile (fırında, hamurun ekmeğe, ya da kâğıdın küle dönmesinde olduğu gibi) kertelidir. Öyleyse, düzgüsel bakımdan, uzay-zamansal sürekliliğe nitel süreklilik eşlik eder (karş. Hirsch 1982, s.7-15). Açıkçası, eğer uzay-zamansal ya da nitel süreksizliğin alışılmış ve ılımlı örneklenimleri özdeşlik sorununa ışık tutabiliyorsa, o zaman, daha aşırı mantıksal olanakları ele almaya hiç gerek yoktur. Ben bu olağan durumları "formun uzay-zamansal süreksizliği" ya da kısaca "form süreksizliği" diye adlandırıyorum. Eğer bir şey

41 Böylesi köktenci kopukluklarla ilgili olarak, bkz Coburn 1971, s. 51-6 ile Brody 1980, s.43-9 arasındaki tartışma.

kendi ömrü boyunca böylesi süreksizlikler geçirmezse, o zaman, bu şeyin form bakımından sürekli olduğu söylenecektir. Ben bir süre için, "form sürekliliği" ile "uzay-zamansal süreklilik" [deyişlerini] dönüşümlü şekilde kullanacak ve ardından, bu sonuncusunun, birincisini saptamaya (establish) yetmediğini göstereceğim.

Sık sık yer alan bir form-süreksizliği dağıtılma /ayrılma (dispersal) süreksizliğidir. Saatler, bisikletler ya da çadırlar gibi birçok yapay-nesneler sökülüp takılabilirler. Daha katı yapılara iye olan bina ya da vazo gibi başkaları ise parçalanabilir ve sonra, aynı tasara göre yeniden yapılabilir yahut onarılabilirler. Bütün bunlarda, form sürekliliği yitirilirken, özdeksel parçalar uzay-zamansal ve nitel bakımdan sürekli kalır ve böylelikle, onların önceki düzenlenişleri de yeniden sağlanabilir. Dolayısıyla, takılmadan sonra nesnenin, sökülmeden öncekiyle aynı formu paylaştığı durumlarda, formun aynılığı onun sürekliliğini getirmez. Bununla birlikte, nesnelerin sökülüşten önce ve sonra özdeş kaldıkları da geniş ölçüde paylaşılan bir ortakduyu (commonsense) sezgisidir. Açıktır ki bu, eğer ek bir açıklama verilmemişse, form sürekliliğinin zaman-boyutunda-özdeşliğin zorunlu bir koşulu olmamasını ve önerilmiş olan ölçütün de yadsınmasını getirmez.[42] Kimi yazarlar eğer zorunlu bir koşul olarak süreklilik bir yana bırakılmak istenmiyorsa, form sürekliliği üzerinde ısrar edilmemesini önermektedirler; bunun yerine, özdeksel parçaların uzay-zamansal sürekliliğiyle yetinmemiz gerekir.[43] Kuşkusuz, gözden geçirilmiş böyle bir ölçütten anlaşılabilecek, ayrımlı iki şey vardır. Bu ya hiçbir kısıtlama olmaksızın özdeksel parçaların uzay-zamansal sürekliliği anlamında, yahut özgül türden bir yapay-nesnenin yapısal parçalarına uygulanma şeklinde alınabilir. Birincisi oldukça usa uymaz bir görüştür; çünkü, başka saçmalıkların yanısıra, yapay-nesneleri hemen hemen yokedilemez de kılar. Bir parçakuramsal (mereologial) parça gibi görülen bir şey —yeniden elde edilebilir kaldığı sürece— çok aşırı koşullarda bile ayakta kalacaktır.

---

42 Sürekliliğin zorunlu olduğu iddiası çok belirtik şekilde ortaya atılmıştır. Bkz. Shoemaker 1963, s.4-5 ve P. F. Strawson 1977, s. 37.

43 Bkz. Laycock 1972, s.28; Price 1977, s.211.

Öte yandan, yapısal parçaların uzay-zamansal sürekliliği apaçık şekilde daha usauygun gözükmektedir, ama ben bunun da işe yaramayacağı düşüncesindeyim. Kendi yapısal parçalarına ayrıştırılmış bir yapay-nesne bir bakıma uzay ve zaman içerisinde belirgin, bütünüyle oturmuş bir konumdan yoksundur (bkz. Quinton 1979, s.201). Eğer böyle bir nesnenin kendi parçalarının bulunduğu yere yerleştirilmiş olduğu karşılığı verilecek olursa, buna yanıtım ilkin, dağılmış parçaları olan bir şeyin tam bir uzay-işgalcisi olmadığı [uzayda tam olarak bir yer işgal etmediği], parçaları arasında boşluklar bulunduğu şeklinde olacaktır. Ama o durumda, tümüyle işgal edilmiş tekil bir konumu olmuyorsa, bir şey nasıl tekil bir nesne olabilir? İkincisi, bu karşılık bütünsel bir yapay-nesne, diyelim bir bisiklet, ile onun parçalarının yığışımı arasındaki ayrımı gözden yitirmektedir. Oysa ancak birincisinin yığışımı arasındaki ayrımı gözden yitirmektedir. Fakat ancak birincisinin işlevi vardır ve yapısal parçalar, yapının kendisi olmaksızın, bir yapay-nesne oluşturmazlar. Üstelik, sökülmüş parçalar aşırı ölçüde uzağa dağıtılmış da olabilir ve bu durumlarda, bu bütünsel yapay-nesneyi, uzaklara dağılmış parçaları içerisine yerleştirmek daha da az inandırıcı duruma gelir. Bisikletimin parçalarının gökadamızın ayrımlı bölgelerine yayılıp bırakıldığını varsayın. Bisikletim nerededir? Kuşkusuz Samanyolu'nun içinde; ama orada tek bir yerde değil (karş. Coburn 1971, s.93): Bisikletimin aynı anda ayrımlı yerlerde olduğu mu söylenecektir, ve eğer öyleyse, o nasıl bir tikel olacaktır? Son olarak, sökülmüş parçaların başka yapay-nesnelere, bunları işlevsel bakımdan bütünsel kılarak, takılması özgün kendiliğin bir başka nesnenin parçası olmayan hiçbir parçasını ortada bırakmayacak ve dolayısıyla, eleştirilen bu görüşe göre, özgün yapay-nesnenin aynı türden başka kendilikler içerisinde varolduğu söylenemeyecektir. Ama elbette biz bir ve aynı parçanın, aynı türden iki ayrımlı nesne tarafından paylaşılmasına izin vermek istemiyoruz (Lowe 1983, s.224).

Bir yapay-nesneyi, kendi türünden bir nesnenin parçaları diye nitelendirilebilecek/özdeşleştirilebilecek. takılabilir (retrievable) parçalarına ayırarak ortadan kaldırmaktan söz edilemeyecek, ama [öte yandan] yine, böylesi parçalar aynı türden başka nesne-

lerle bütünselleştirildiği zaman, parçalanmadan da söz edilebilecek şekilde bir uzlaşmayı kabullenmek nasıl usayatkın olur (Lowe 1983)? Bir kimseyi, bu tümcenin ilk kısmını ortaya atmaya zorlayan şeyin ortakduyu ve ikincisini buyuranın da özdeşlik mantığı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak, ben bunun kabul edilebilir bir konum olduğuna inanmıyorum. Buradaki güçlük sanırım şudur ki; yapay nesnenin kendi özdeşleştirilebilir/nitelendirilebilir parçaları içerisinde varolduğunu varsaydığımız anda, böylesi parçaları aynı türden başka nesnelere takarak, özgün yapay-nesnenin ortadan kaldırıldığına hükmetmek yalınç şekilde kendince bir duruma gelmektedir. Açıktır ki, böylesi durumlarda, söz konusu parçalar hâlâ özdeşleştirilebilir/nitelendirilebilir ve yeniden elde edilebilir. Her şey bir yana, tam aynı ortakduyu sezgisine dayanarak, özgün nesnenin, parçaları başka şeylerde kullanıldıktan sonra, yeniden elde edilebileceğine de niçin karar verilmesin ki? Böyle bir işlemden sonra bir yapay-nesnenin yeniden bir araya getirildiğini varsayın. Bu ara koşulun ayırdına varmak (awareness); nesnenin, aynı parçalardan yapılandırılmış olduğu ve özgün [nesnenin] tasarına göre, onun bu sonuncuyla özdeş olduğu inancını yıkacak mıdır? Kendi parçaları içerisinde varkaldığı söylenen özgün nesne; bu parçaların, —eğer bunlar sonuçta hiç zarar görmeksizin yeniden birleştiriliyorsa— bu arada başka nesnelere hizmet etmesi olgusundan niçin etkilensin ki?[44] Sıradan sezginin ters yönde [olduğunu] kabul etmekle birlikte, benim görüşüm odur ki, bir nesnenin, kendi sökülmüş parçaları içerisinde varkaldığı iddiasını savunmak oldukça güçtür ve bu, bir nesnenin parçalarının aynı zamanda başka nesnelerin parçaları da olması düşüncünün saçmalığıyla, usayatkın şekilde sınırlandırılmış olamaz. Sözkonusu saçmalığın, kesinlikle, sökülmüş-durumda da varkalıma izin verilmesi nedeniyle ortaya çıktığına inanıyorum. Böyle bir varoluşun metafiziksel bir koşul olamayacağını ve bir uylaşıma (convention) dayandırılmış gibi gözüktüğünü söylüyorum.

---

44 Lowe (1986b) eğer bir uzay parçası bir yapay-nesne içerisine oturtulmuşsa ve yalnızca kısa bir süre onunla bütünsel kalmaktaysa, bunun böylelikle onun bir parçası durumuna gelmediğini söyler. Bunu metafiziksel bir yargı olarak göremiyorum ve açıkça, "ne denli bir süre?" sorusuna karşı dayanıksız buluyorum.

Başka düşünürler daha az tutarlı bir görüş benimsemişlerdir: Onlar sökülme [durumu] dışında, sürekliliğin bir zorunlu koşul olduğunu, ama sıra sökülen ve takılan yapay-nesnelere geldiğinde durumun böyle olmadığını ileri sürmüşlerdir (bkz. Smart 1972, s.26). Son —ve ilişkili— bir konuma göre, dağıtılma (dispersal) nesneleri ortadan kaldırır; sökülmüş bir saat [artık] bir saat değildir ve söküldüğünde ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte, eğer böylesi nesnelerin özdeksel parçaları korunursa, bunların, aynı tasara göre yeniden takılarak varoluşa geri getirilebileceği teslim edilerek, ortakduyu sezgisi de karşılanmış olur. Locke'ın, aynı şeyin iki varoluş-başlangıcı olamayacağı yollu ilkesi açısından durum daha kötüdür (Coburn 1971, s.91 ff.; Burke 1980, s.391). Bu felsefeciler kavranması oldukça zor bir şey yapmaktadırlar. Sökülmenin nesneyi ortadan kaldırdığını bildirdiklerinde, uzay-zamansal süreklilik zorunluluğunu kabul etmektedirler. Ancak, özdeksel parçaların aynılığı ile formun aynılığı bağlaşımını (conjunction) dağıtılmış nesnelerin özdeşliği için yeterli bir koşul olarak aldıklarında,[45] onlar böylece, uzay-zamansal bir kopuklukla, bir boşlukla (gap) ayrışmış olan şeyleri nitelendirmiş/özdeşleştirmiş oluyorlar. Böylelikle, onlar aynı ruh durumu içerisinde, form sürekliliği zorunluluğunu *hem* gözlemliyor *hem de* küçümsüyorlar! Daha öte bir soru da söz konusudur: Bu aynı yeterli-koşul sökülme gerektirmeyen durumlarda da yapay nesnelerin özdeşliğine uygulancak mıdır? Halihazırda görmüş bulunuyoruz ki, yapay-nesnelerin zaman boyutunda özdeşliği açısından, özdeksel parçaların aynılığı zorunlu koşul değildir. Özdeksel parçalardaki yaygın yenilenme özdeşliği ortadan kaldırmaz; parçaları değiştirilmiş olan birçok sıradan nesneyi, ortakduyu zaman

45 Önemli bir soru da özgün nesnenin, yeniden-takılmış-olan-kendiliğin onunla özdeş olması için korunması gereken parçalarının oranıyla ilgilidir. Sorun kipsel (modal) bağlamlar içerisinde ortaya çıkar ve bunun zamansal bağlama da uzanıp uzanmadığı konusunda tartışma vardır. Bu; üstüne önemli ölçüde yazın birikmiş olan bir sorudur ama ben bunu bu çalışmada tartışmayacağım. Bu alandaki kimi katkılar için bkz. Chandler 1975; Chisholm 1973, 1975, 1976; Salmon 1982: ek 1, 1984; Forbes 1984; Over 1986a, 1986b, 1986c; Lowe 1986a, 1986b.

boyutunda özdeş kabul edecektir. Bu; özdeksel parçaların aynılığı *artı* formun aynılığı koşulu yeterli olsa bile, onun usayatkın olmak bakımından hâlâ çok dar kalması anlamına gelir. Birçok, belki de çoğunluk, durumlarda, özdeş olan şeyi dışarda bırakacaktır. Böylelikle, sökülme örnekleri dışında, bu söz konusu yaklaşım daha az kısıtlayıcı, ayrımlı bir ölçüte dayanma gereksinimi gösterir ve bu da bir kez daha, form sürekliliği olarak ortaya çıkar. Elbette, bizler bu sonuncusunda, hâlâ, yeterli bir özdeşlik koşulu olarak geniş ölçüde kabul gören bir ölçütle karşı karşıyayız. Her ikisi de form bakımından zaman boyutunda sürekli olan hamur ile ekmeği, ya da insan ile cesedi, özdeşleştirmemek için, bu ölçüt "aynı türsel kavram altına-düşme" nitelendirimiyle tamamlanmış olmaktadır (Wiggins 1980, bölüm 1 ve 2).

5. 3. 2 Bölünen Ömürler Sorunu

Tartışmış olduğumuz son konum zaman boyutunda özdeşliğe ilişkin iki rakip ölçüte iyedir: Özdeksel parçaların ve formun aynılığına karşı, formun sürekliliği. Sözkonusu yaklaşım bu ölçütleri, biri sökülmeyi açıklamak, öbürü de dağılma gerektirmeyen durumları ele almak için ayrı ayrı uygulanabilen yeterli koşullar olarak kabullenir. Ancak, bu ölçütler her zaman dışlayıcı şekilde uygulanabilir mi, yoksa bunlar örtüşür ve yalnızca "en iyi aday"a başvurularak çözülebilen çatışmalı kararlar mı üretirler? Ayrılma ve sürekliliği biraraya getiren ve böylelikle mantıksal güçlük yaratan bir durum "ikilenen" [yenilenen] ('doubling up') şeylerin durumudur. Yapay-nesnelerin nasıl ikilenebildiği/yenilenebildiği Hobbes tarafından, kendi *De Corpore*'sinde (1989, s.84-6) canlı bir şekilde betimlenmiştir.

> Kimileri *bireyliliği* (*individuity*) [özdeşliği] *özdeğin* birliğine, kimileri de *formun* birliğine yerleştirir... İkinci görüşe göre, aynı anda her ikisi de varolan iki cisim sayıca bir ve aynı cisim olacaktır. Çünkü, örneğin eğer eski tahtaların sökülmesi ve yenilerinin konulması yoluyla sürekli onarılarak oluşturulmuş, ayrımlanmayla ilgili olarak, Athena sofistlerinin tartışmayı adet edinmiş bulundukları Theseus

> gemisi tüm bu [eski] tahtalar değiştirildikten sonra da başlangıçtaki sayıca aynı gemi olsaydı ve eğer, kimi adamlar bu eski tahtaları sökülürken toplamış ve daha sonra aynı düzen içerisinde biraraya getirerek, bunlardan yeni bir gemi yapmış olsalardı, bu kuşkusuz, başlangıçtakiyle sayıca aynı gemi olmuş olurdu ve böylece, sayıca aynı iki gemi var olmuş olacaktı ki, bu da saçmadır... Bir gemi... özdek aynı kaldığı sürece aynı olacaktır; ama eğer özdeğin hiçbir parçası aynı değilse, o zaman bu sayısal bakımdan başka bir gemi olur.

Hobbes form özdeşliğini bir nitelendirim olmaksızın yorumlamaktadır ve böyle bir görüşaçısından, bunu özdeşlik ölçütü olarak reddetmek doğru olur. Ancak, bu bir-tür-altında-formun-sürekliliği nosyonuna ilişkin geçerli bir karşıçıkış değildir: Bir ölçüt olarak bu sonuncusu, onarılan gemiyi net bir şekilde özgünüyle özdeştirir. Rakip ölçüte (özdeksel parçaların [aynılığı] ve formun aynılığı) gelince bu, çıkma tahtalardan yapılmış gemiyi ayırmakta ve böylelikle de Hobbes'un sezgisiyle uzlaşmaktadır. Bununla birlikte, sorun şudur ki, olağan şekilde yer alan ve dolayısıyla bu ölçütlerin ayrı ayrı kullanımını gerektiren iki tip durum burada aynı durum içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bundan çıkan şey, her iki yeterlilik koşulunu da benimseyenlerin özdeşliğin geçişliliği (transitivity of identity) yasasını çiğneme vargısıyla karşı karşıya kalmalarıdır: Ölçütlerden birisi yoluyla, özgün gemi yenilenmiş olan gemiyle özdeşleştirilirken; öbür ölçüt onu eski tahtalardan yapılmış olan gemiyle özdeşleştirmektedir. Sayısal bakımdan ve nitel olarak ayrımlı iki gemiye iye olmamıza karşın, bunları aynı şeyle (özgün gemiyle) özdeşleştirmek, geçişlilik (transitivity) gereği, bunların birbirleriyle de özdeş olmasını gerektirir. Fakat bu özdeşliğin reddedilmesi gerektiğinden, ya geçişlilik yasası çiğnenmiş olur, ya da özdeşleştirmede kullanılan bu ölçütlerden biri yanlıştır.

Önceki kesimde görmüş olduğumuz gibi, herbir ölçütün üstünlük ve zayıflıkları vardır. Bunlardan birinin çürütülmesi ya da tanıtlanması yönünde hiçbir zorlayıcı argüman üretilmiş değildir

ve birisini benimsemiş olanlar öbürünü reddetmek için [sırf] kendi sezgilerine dayanırlar.[46] Her ikisini de benimsemeye gelince, biraz önce imlenmiş olan saçmalıktan kaçınmak amacıyla, kimileri, sökülme durumlarında form sürekliliğinin uygulanmadığını [uygulanamayacağını] ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte, kimileri de, düzgülü sökülme durumlarında süreklilik zorunlu olmamakla birlikte, eğer (Theseus'un gemisinde olduğu gibi) durum süreklilik taşıyan rakipleri barındırmaktaysa, o zaman bu sonuncusunun [sürekliliğin] özdeş şekilde ayakta kaldığının söylenmesi gerekeceğini ve aynı parçalar ile aynı form ölçütünün savunulabilir olduğunu ileri sürmüşlerdir.[47] Sorun böylesine kendince olabilir mi?[48]

Bence olamaz; çünkü, özdeksel parçaların aynılığı ve formun [aynılığı] pekin bir zaman-boyutunda-özdeşlik kavramına tutunmuş olsa ve böylece pekin sorunsal durumlarda ortakduyuyu doyumsatsa bile, daha kesin ama daha temel bir özdeşlik nosyonunu gözden yitirmektedir. Her durumda, önceden değinilmiş mantıksal güçlükleri belirtimlendiren şey bu değil midir?

---

46 Lowe'ın argümanını (1983) kabul edemiyorum; çünkü bu, özsel olarak sökülmüş bir yapay-nesnenin kendi özdeşleştirilebilir/nitelendirilebilir (identifiable) parçaları içerisinde —bunlar aynı türden bir başka nesneyle bütünselleşmedikleri (ya da ilk elde böyle olmadıkları) sürece— varolmayı sürdürdüğü düşününü kullanmaktadır. Üstelik, Lowe'ın önermesi başkalarının yanısıra Hobbes'ın kendisince de örneklendirilip, iyi temelllendirilmiş pekin bir sezgiyi gözardı etmeyi getirmektedir.

47 İlki için bkz. Coburn 1971, s.94 ve sonuncusu için bkz. B. Smart 1973, s.25. Bu yaklaşıma göre, bir özdeşlik ölçütü ve bunun içerimlediği kendilik eğer bu koşullarda daha iyi bir aday varsa savunulabilir. Bu yüzden, bu bağlamda daha güçlü bir aday olup olmamasına bağlı ve bununla ilişkili olarak, şeylerin özdeşliği konusunda, gücül bakımdan bağdaşmaz iddialarda bulunulabilir. Lowe'ın belirttiği üzere (1983, s.223), eğer "daha iddialı olan" bir şekilde ortadan kaldırılmışsa, saçma bir tarzda bundan çıkan şey, pekin bir zamana dek özgün nesneyle özdeşleştirilmemiş olan şeyin, bundan sonra onunla özdeş duruma geleceğidir.

48 Ayrıca bkz. Nozick'in "en yakın sürdürücü" kuramı, 1981, s.43 ff. Wiggins bu yaklaşıma, "en iyi aday kuramı" diye bilinen, zorlu bir karşıçıkışta bulunmuştur (1980, s.94 ff.). Eleştirel bir tartışma için bkz. Noonan 1989, bölüm 7, 1985b, 1986d ve Garrett, 1985, 1987. Ayrıca bkz. Brennan 1988, s.114 ff.

Eğer bizler bir anlamda, [parçaları] takma ardından aynı nesneye iye olduğumuzu söyleyebiliyorsak, varoluşun iki başlangıcı söz konusu olduğundan, bir başka anlamda bizim yeni ve seçik bir nesneyle de karşı karşıya bulunmamız olgusu ortada durmaktadır. Aynı şekilde, eski tahtalardan yeniden yapılandırılmış olan gemi bir anlamda özgünüyle özdeşse, yine, bir başka anlamda, yenilenmiş gemi de onunla özdeş olur. O durumda, benim önerdiğim çözüm, tartışılan ölçütlerin ayrımlı durumlardaki yapay-nesnelerin özdeşliğini aynı özdeşlik kavramı altında yakalamış (capture) olmadıklarıdır. Bunlar daha çok, yapay-nesnelerin özdeşliğini, ayrımlı zaman-boyutunda-özdeşlik kavramları altında açıklamaktadırlar.

Ayrımlı özdeşlik anlamlarının (senses) varolduğu ve sonuç olarak da ayrımlı anlamlarda şeylerin-varolmasından söz edilebileceği düşünü, tümel bakımdan (universally) çekici bir düşün olmayabilir. Kimi felsefeciler "özdeşlik" ile "varoluş" [terimlerinin] eşdeyişli (univocal) olduklarını ileri sürmüşlerdir (Lowe 1989, s.5 ve 22; Noonan 1988b, s.81). Böylesine rakip bir önerinin çekiciliği ve üstünlükleri apaçıktır; ama benim inancım odur ki, bunu güçlendirmek kimi güçlü ortakduyu sezgilerini ortadan kaldırmak pahasına olacaktır. Böylesi sezgiler bir bakıma puslu, hatta tutarsız olabilirler; ama ben bunların doğru şekilde desteklenmesi gerektiği düşüncesindeyim. Ortakduyunun argümanlarla çürütülebileceğinden kuşkuluyum, çünkü o felsefesel bir kuram değildir. Böylesi sezgileri eleştirerek değiştirmekten çok, açıklamalarımızda bunlara yer vermeye çalışmamız gerektiği düşüncesindeyim. İki özdeşlik anlamını ayırt etmem benim bu yönde bir çabamdır ve başka felsefeciler de çeşitli şekillerde bu ayırımlara dikkati çekmişlerdir (Butler 1975 bir örnektir. Ayrıca bkz. Baxter 1988 ve Chisholm 1973, 1976). Ek olarak, eşdeyişlilik iddiasının ardında zorlayıcı bir argüman görmediğimi ve üstelik, bunu mantıksal bir doğruluk olarak da kabul edemeyeceğimi belirtiyorum. Ayrımlı anlamlar arasındaki kısıtlayıcı bir ayırım özdeşliği ya da varoluşu göreceleştirmiş olmayacaktır.

5. 4 Form-Örneği Aynılığı

İmdi, özdeksel parçaların aynılığı ile formun aynılığının bağlaşımı (conjunction) zaman-boyutunda-özdeşliğin yeterli bir koşulu olarak sunulduğunda, burada gerekli olan aynılıkların aynı düzeyde olmadığını ileri süreceğim. [Bunlardan] biri bir şeyin örnekleri (birey olarak örnek, tokens) arasındaki aynılık (eşd. dolgunun yahut parçalarınki) iken, öbürü bir şeyin tipleri arasındaki ayrılıktır (eşd. formun).[49] Form-tiplere karşıt olarak form-örnekleri* düşünelim. Örneğin, kitlesel ölçekte üretilmiş olan iki [oyuncak] bebek bir form-tipini paylaşırlar ama seçik ve tekil form-örneklerine iyedirler. Yapay-nesne özdeşliğinin sorunsal olmayan ölçüm örneklenimlerinde bizim, örnek (token) özdeksel parçaların özdeşliğine ek olarak form-örneği örneklenimlerine de iye olduğumuzu ileri süreceğim. Eğer iki şey zaman boyutunda bozulmaksızın (intact) kalan sıradan bir nesnenin ayrımlı zamansal kesitleri ise, o zaman, bu iki şey yalnızca kendi örnek (token) parçalarını paylaşmakla kalmazlar, kendi form-örneklerini de paylaşırlar. (Bir tip altında) formun-sürekliliği nosyonunun yakınsadığı şey budur.

"Form-tipi aynılığı" anlatımı; parçaları aynı düzene, tasarıma ya da tasara göre birleştirilmiş, yahut düzenlenmiş, nesneler arasında geçerli olan ilişkiyi imlesin. O durumda, "form örneği aynılığı" anlatımı da bir nesnenin parçalarının, zaman içerisinde değişmeyen, bozulmamış düzenlenişini ya da birleşimini —bu düzenleniş [ya da birleşim] her ne olursa olsun— anlatacaktır. Buradan çıkan şey, bu düzenleniş aynılığının tekil bir özgün-birleşim olayını kapsayabileceği ve bu yüzden tikel bir köken gerektirdiğidir.

Açıktır ki, iki şeyin aynı form-tipine iye olması bunların aynı form-örneğine iye olmasını getirmez. Üstelik, onların form-tipi bakımından aynı olmaları da, onlar aynı türe ilişkin olsalar bile,

---

49 Kesin konuşuldukta, ilki aynılık, sonuncusu da sağın andırımdır. Şeylerin parçaları ya da özellikleri arasında geçerli bir ilişki olarak formun (örnek ya da tipinin) ıralandırımı için, karş. Gracia 1988, s.130-1.

* Denkel "*Nesneler ve Özdeşlik*"te (1985) "biçim tipi" ve "biçim örneği" demektir. -çn

onların özdeş olmalarını getirmez; montaj hattında sağın şekilde benzeş iki arabayı ya da tanınmış bir yontunun özgünü ile eşlemini, düşünebiliriz. Dahası, iki şey aynı form-örneğini paylaşmaktaysalar, bunlar arasında, özdeksel bileşim bakımından —geniş de olsa— herhangi bir ayrımın, zamanla kerte kerte yeralan bir değişimden ileri gelmiş olması gerekir. Eğer özdeksel bileşimdeki değişim birdenbire olupbiterse, o zaman, form-tipinin aynılığı korunabilmekle birlikte, form-örneğinin aynılığı yitip gider. İki şey form-örneği bakımından aynıysa, bunların aynı form-tipini paylaştıkları apaçık olsa gerekir. Ama sırf form sürekliliği ne form-tipinin ne de form-örneğinin süregiden özdeşliğini güvenceler. Aynı form-tipi altındaki sürekliliktir ki, aynı form-örneğinin uzay ve zaman boyutunda korunulmasına gelip dayanır.

Bu ayırımın tam çizilmesi varsayıldıkta, kendi özgün ayrıntılı tasarına (plan) sağın bir şekilde uygun olarak sökülmüş ve ardından yeniden takılmış olan herhangi bir yapay-nesnenin form-örneği aynılığını yitirmiş olduğunu ancak form-tipi aynılığını koruduğunu ve aynı örnek (token) özdeksel parçalara iye olduğunu söyleyebiliriz. Yapay-nesne dağıtıldığı zaman, özgün form örneği de ortadan kalkmış olur. Bu nosyonların, zaman-boyutunda-ve-olanaklar-arasında özdeşlik için ölçütler sağladığını ileri süreceğim. Ama önce, biraz daha açıklık gerekmektedir.

5. 4. 1 Form-Örneğinin Irası

Şimdi yapılmış olan bu *prima facie* ıralandırımda; bozulmaksızın kalan bir nesnenin aşamalarına ilişkin form-örneklerinin aynılığı nosyonunun, bu nesne-aşamaları arasında uzanan zaman dilimi boyunca özdeş bir sürekli nesnenin (continuant object) var olması gibi örtük bir varsayıma dayandırıldığı yollu bir sanı ortaya çıkabilir. O durumda, zaman boyutunda sayısal özdeşliği, form-örneğinin aynılığı terimleri içerisinde açıklama yönündeki herhangi bir çaba da döngüsel gibi görülebilir.[50]

---

50 Tümüyle genelleştirilmiş bir versiyon içerisinde, bu tip bir karşıçıkış Lowe 1989, s.134; 1988a, s.68-71'de bulunabilir.

[Ama] bu doğru değildir. Mantıksal önceliklerden söz ederken, form-örneğinin aynılığı nosyonu, uygulandığı nesnenin sayısal özdeşliğini önvarsaymak için yapılmış değildir. Tersine, form-örneğinin aynılığı pekin bir zaman-boyutunda-özdeşlik nosyonunu açıklar ve onun için de yeterli bir koşul oluşturur. Daha ayrıntılı bir açıklama sunmama izin verin.

Diyelim ki, pekin bir zamanda ve pekin bir uzaysal bölgede, a, b, c, d cisimleri r1 karşılıklı-konfigürasyonu içerisinde durmaktadırlar. Aynı zamanda, e,f,g,h cisimleri de ayrımlı bir uzaysal bölgede yerleşmişlerdir ve onların konfigürasyonu olan r2 de r1'e sağın şekilde benzerdir. Yalınlık uğruna "tümeller" jargonunu kullanarak, r1 ve r2'nin aynı tümel R'nin örneklendirimleri olduklarını söyleyebiliriz. Bunlar ayrımlı örneklendirimlerdir, çünkü eşzamanlı şekilde varolan iki seçik konfigürasyondurlar. Üstelik, bu derlemlerden birini oluşturan cisimleri karmak (shuffle) ve böylece, R örneklendirimlerinden birini —öbürünü, ya da bu cisimlerin kendilerini, ortadan kaldırmaksızın— ortadan kaldırmak da olanaklıdır. Uzay-zamansal konumlardaki ayrımlar, demek ki bu örneklendirimler arasındaki aralıklar, örnekler (tokens) olarak onların seçikliğini belirler, oysa onların sağın benzerliği onların bir tümel (ya da tip) altındaki aynılığını açıklar.

Şöyle bir işlem imgeleyelim. Diyelim ki, daha sonraki bir zamanda (aynı uzaysal bölgede ya da başka yerde) a,b,c,d cisimlerini, ayrımlı karşılıklı konumlar edinecek şekilde karalım. Böylelikle, bu ikinci aşamada r1 kalmamıştır ve sonuç olarak R de a,b,c,d ile örneklendirilmez. Sonra, üçüncü bir aşamada, a,b,c,d'yi (tümel) R tasarına göre yeniden düzenleyelim ve r3'ü elde edelim. r3 konfigürasyonunun r1 konfigürasyonuyla —her ikisi de aynı R'nin örneklendirimleri olmakla birlikte— aynı tikel, ya da örneklenim *olmadığını* ileri sürmek gerekir. Yukarda, tikeller olarak bu konfigürasyonların seçikliği açısından r1 ile r2 arasındaki bir uzay-zamansal aralık (distance) yeterli bulunmuştu. Üstelik, bu seçiklik ilgili *relata* (eşd. a,b,c,vb. cisimleri) arasındaki ayrımdan bağımsız kabul edilmiştir. Benzer olarak, r1 ve r3'ün de —r2 ve r3 arasındaki ilişkiye benzeşmez şekilde, bunlar kendi *relata*'nı paylaşsalar bile— R'nin ayrımlı örneklendirimleri oldukları

söylenmelidir. İkinci aşamada, a,b,c,d'deki R örneklendirimi yitirilmiştir ve üçüncü aşamaya dek, a,b,c,d R'yi taşımaksızın varolmaktadırlar. Bu yüzden, a,b,c,d'yi paylaştıkları için r1 ve r3'ün aynı örneklendirimler olduğunu ileri sürmek işe yaramaz; çünkü bu ikisi uzay-zamansal bir kopuklukla, bir boşlukla ayrılmışlardır.

Bunu yadsımak ve r1 ile r3'ün yalnızca aynı R olmayıp, ayrıca aynı tikel örneklendirim de olduğunu ileri sürmek tikel ve tümel bakımından (in terms of), zamansal olarak ayrışmış taşıyıcılar arasındaki (örn. nesne-aşamaları arasındaki) —bu taşıyıcılar onların özdeksel bileşimini ister paylaşsın ister paylaşmasınlar— tüm ayırımı reddetmeyi getirecektir. Böyle bir yadsımaya göre, aynı tümelin örneklendirimleri arasında zamansal kopuklukların varolması böylesi örneklendirimlerin seçikliği için yeterli değildir. Bu vargı ise apaçık şekilde saçmadır ve bunu besleyen görüş bizlerin sıradan sağlam sezgilerimizin kimilerini açıklayamaz. Örneğin, aynı nesnenin ayrımlı zamanlarda aynı rengi almasını, aynı renk-örnekleniminin edinimi olarak mı alacağız? Özgül olarak, iki ayrı durumda aynı özgül renk tipine boyanmış olan aynı saçın, aynı tikel rengi [tonu] taşıdığı niçin söylensin ki? Yerini bir yenisinin alması gereken ilk renk silinmiş değil midir? Böylece ben r1 ile r3'ün, ayrımlı tikelleri nitelendirmesi gerektiği sonucuna varıyorum.

İmdi, r1 ile r3'ün uzaysal bakımdan sürekli (eşd. yapışık durumda) ve katı konfigürasyonlar olduğu, r1 (a,b,c,d) ve r3 (a,b,c,d) somut *yapılarını* ele alalım. Kısalık uğruna, bu yapılara sırasıyla A ve B diyelim. A ve B uzay-zamansal bakımdan ayrışıktır. Açıktır ki, bir anlamda, bu somut yapılar kendi sağın benzerliklerine ve aynı oluşturucu /içeriksel özdekseli paylaşmalarına karşın, önemli bir ayrım taşırlar. Bu yapıları belirleyip, A ve B'nin ortak tasarını örneklendiren içsel ilişkisel özellikler ayrımlı tikeller oldukları için, A ve B ayrımlıdır. Eğer bir yapısal tasar, demek ki bir konfigürasyon tipi, A ve B tikel yapılarının, uygun koşullarda, bir son-duruma ulaşma yönünde çalışabilmesi (ya da çalıştırılabilmesi) şeklinde bir işlev ortaya koyarsa, o durumda, A ve B eklemlendirilmiş nesneler olurlar. r1 ve r3 konfigürasyonel özellikleri A ve B'nin form-örneklerini ve R de onların form-tipini verir.

A ve B özsel bakımdan ayrımlı oldukları için, onlara seçik tikeller gibi davranılması gerektiğini ben desteklemiyorum. Benim savım şudur ki, eğer sırf parçalarının değil de bütün nesnenin uzay-zamansal sürekliliğinin [nesnenin] zaman boyutundaki özdeşliğinin zorunlu bir koşulu olduğu yollu sezgi herhangi bir çekiciliğe iyeyse, o durumda, mevcut ayrım böyle bir sezgiyi de açıklar. Ayrıca, form-örneğinin ayrımıyla ilgili yargı da, kavramsal bakımdan, sürekli nesnelerle ilgili önsel bir varsayımdan türetilmiş değildir: A ve B'yi yapılandıran tikel konfigürasyonların seçik olması gerektiği kararı, A ve B'nin kendilerinin özdeş bir sürekli nesnenin aşamaları olmadıkları önermesinin doğruluğuna dayandırılmış değildi. Bu konfigürasyonların seçikliğini bağımsız olarak saptamış bulunuyoruz ve A ile B'nin ayrımlı olduğunu kendimize anlatmak için sezgiye başvurabildiğimiz sürece de bunu, konfigürasyonların seçikliği terimleri içerisinde açıklamaktayız.

Bu açıklama aşağıdaki biçimi alacaktır. İlkin, öğeleri R'yi örneklendiren bir konfigürasyonla ilişkilendirilmiş verili bir yapı açısından R'nin yitiminin bu yapının yitimini getirmesi, önemsiz olsa da, doğru gibi gözüküyor. r1'in yitimiyle, demek ki ayrımlı bir tasara göre yeniden karılma ve yeniden takılmayla, ya da, birlikteliğin ayrıştırılmasıyla, a,b,c,d R'yi yitirir ve A yalınç şekilde ortadan yok olur. Her şey bir yana, bir yapıda özünlü olan konfigürasyon onun parçaları ya da öğeleri denli onun kendisi için de zorunludur. R yitirildiği için yapı yitirilmiştir; R'nin yitimi yapının yitiminin vargısı değildir. Tikel bir nesne ancak bu nesnenin bu tümele ilişkin örneklendiriminin yitirilmesi dolayısıyla bir tümeli yitirir ve dolayısıyla, yitirilmiş olan şey tikel bir özelliktir. Sonul olarak bizler tikel nesnelerden ve onların tikel özelliklerinden söz ettiğimizden, R'nin örneklendirimi alıkonulmaksızın (eşd. R'nin bir başka örneklendirimi edinilmeksizin) R'nin korunması bu nesnenin özdeşliğini güvencelemeye yetmeyecektir.

Katı bir parçalar konfigürasyonunun bir işlevsel yapı ortaya koyması durumunda, bunun bir nesnenin form-örneğini verdiğini söylemiş bulunuyorum. Bir nesnenin parçalarının konfigürasyonunun, daha temelli olarak, bu nesnenin işlevsel bakımdan ilgili *içsel özelliklerinin* konfigürasyonu olduğunu belirtmeliyiz. Nitel

bir kuramın görüş açısından, çeşitli cisimlerin konfigürasyonu temel olarak bu cisimlerin niteliklerinin konfigürasyonudur. Her bir cisim ve onun parçalarından her birisi ve de onun parçalarının parçalarından her birisi kendi nitel konfigürasyonuna iyedir. Bir nesne veriliyken bu nesnenin bu tikel konfigürasyon gereği taşınan nitelikleri onun işlevini belirler [ve] bu nesnenin form-örneğini oluştururlar.

Tutam kuramının görüşaçısından, bir form-örneği tikel özelliklerin [özellik] (tutamlarının) tikel bir işlevsel konfigürasyonudur. Tikel konumlarda, böylesi karmaşalar zaman içerisindeki noktalarda nesne aşamaları oluşturan daha varsıl tutamların alt-birlikteliklerini oluştururlar. Aynı tipten x ve y özelliğinin iki tikel konfigürasyonunun varolduğu iki günleç, t1 ve t2, alalım. Başka deyişle, x ve y ayırtedilemezdir. Eğer x y'le, kendi uzaysal ve zamansal bileşenlerinden ayrı *hiçbir ayrım* taşımayan bitişik (neighbouring) özellik-karmaşalarından oluşmuş [ve] uzay-zamansal bakımdan kesintisiz bir yolla bağlantılandırılmışsa, eşd. [bu karmaşalardan] herbirisi x ile y'den ayırtedilemez kalmaktaysa, o zaman, bu karmaşalar t1'den t2'ye dek direşken kalan özdeş bir form-örneğini betimliyormuş gibi görülebilirler. Kuşkusuz, önemli bir ayrımla: Bir form-örneği bir nesneden yalıtlanmış şekilde, bizlerin onu soyut olarak bu örnek içerisinde düşünmemiz tarzında, asla varolmaz. Bir form-örneği her zaman bir özellikler alt-birlikteliğidir ve bu alt-birliktelik dışına düşen nitelikler zaman boyutunda sık sık değişen niteliklerdir. Bununla birlikte, soyut bir betimleme olarak, bu örnek doğru şekilde iş görmektedir. Böylelikle, bizler anlıyoruz ki bir form-örneğinin artsüremli özdeşliği onun, kendi konfigürasyonu, ya da bileşenleri, açısından bir ayrımlanma olmaksızın, zaman boyutunda sürekli kalmasıdır.

Uzay ve zaman içerisindeki sürekliliği, her biri bu dizin içerisinde verilmiş bir özellikler dizininin varolması diye özgülleştirelim/nitelendirelim: İlkin, zamansal bakımdan bitişik (aralıksız) bir özellik (a) sağın, ya da yaklaşık olarak sağın, şekilde benzerdir ve (b) ya aynı ya da bitişik bir uzaysal noktadadır; ve ikincisi, onunla nedensel bakımdan bağlantılı olan önceki ve/ya sonraki özellikler bu dizinde mevcuttur. Tn [zamanında] bir özellikler

konfigürasyonu veriliyken, bu kavramlaştırım yalınç şekilde şunu gerektirir ki, zaman içerisinde t_n'ye bitişik noktalarda, t_n'deki konfigürasyonunun konumlarına bitişik uzaysal konumlarda oldukça benzer konfigürasyonlar vardır, ve bu konfigürasyon ile bu dizindeki, daha önceki ve daha sonraki konfigürasyonlar arasında da nedensel bağlantılar vardır. Zamansal bakımdan nitelendirilmiş özelliklerin varsıl bir birlikteliği olarak bir nesne; bu nesnenin uzay-zamansal bakımdan sürekli varoluşu boyunca değişmeksizin kalan ve böylelikle de nesnenin her aşamasında bütünüyle mevcut olan bir özellikler alt-birlikteliği içerisinde yatan bir form-örneğini tenselleştirir (embodies). Dolayısıyla, değişmez olarak kalan form-örneği bir kalımlıdır (endurer) ve onun artsüremli şekilde özdeş varoluşu da sağın şekilde benzer —kendileri de bununla birlikte-olan (compresent) özelliklerle nedensel bakımdan bağlantılı özelliklerle birlikte-olan (compresent)— bitişik alt-birlikteliklerin varoluşudur. Demek ki, herhangi bir zamanda bu form örneğine eşlik eden, zamansal bakımdan endekslenmiş ilinekler onun önceki ve sonraki ilinekleriyle nedensel bakımdan bağlantılı olmalıdır.

Geliştikçe, benim tikelci yaklaşımım *Trop'lar** *Görüşü*'yle (Tropes View) apaçık benzerlikler göstermeyi sürdürecektir. Bununla birlikte, önemli ayrımlar da söz konusudur ve ben bir sonraki bölümde, tropizmi, tam da bu benimsemediğim bakımlardan eleştireceğim. Bir bakımdan, nesneliği bir tikel özellikler tutamı olarak çözümlemesine karşın, benim yaklaşımım Aristotelesgilciliğe vazgeçilmez bağlanımı koruyacaktır. Bütün bu sırada, özünlülük ilkesine ve fiziksel varoluşun temel birimlerinin tözler olduğu doktrinine bağlı kalacağım. Üstelik, *Yumuşatılmış Dayanak-Doktrini*'ni, uygulanımlarının bütün çeşitlilikleri içerisinde savunmaktayım. Tropizmin ölçün (standart) çeşitlerine zıt olarak, bence, özellikler bağımlı varoluşlardır ve fiziksel bakımdan, ontik öncelik nesnelerdedir; özellikler ancak çözümsel anlamda temeldir. Ne var ki, bunları önerirken, gizemli dayanakları kabullenme gibi bir bedel de ödemiş değilim ve benim kuramımın en büyük meziyeti de sanırım budur.

---

* Trope: Tikel bir yer ve zamanda yer alan bir özelliğin örneklenimi, "soyut tikel"/ değişmece. -çn.

5. 4. 2 Zaman-Boyutunda-Özdeşliğin İki Kavramı

Aynı form-örneğini paylaşan iki nesne-aşamasının M-ilişkili [M-bağlantılı, M-related] olduğunu söyleyeceğim. Düzgülü şekilde sürekli olup bozulmayan (intact) yapay nesnelerin aşamaları bu yüzden M-ilişkilidir. Öte yandan, A ve B öyle iki nesne-aşaması olsun ki, pekin bir zamanda A sökülmüş ve daha sonra da A'nın parçaları aynı tasara göre takılarak B elde edilmiştir. Görmüş olduğumuz üzere, A ile B arasında geçerli olan ilişki form-örneğinin aynılığına değil, form-tipinin aynılığına dayandırılmıştır ve bu sonuncusu da zaman-içerisinde-özdeş olduğu iddia edilen bir nesnenin aşamalarını birincisiyle aynı şekilde bağlantılandırmaz. A ve B M-ilişkili değildir. Sayısal bakımdan aynı parçalara ve aynı form-tipine iye olan herhangi iki nesne-aşaması arasında geçerli olan [ilişkiyi] de C-ilişkisi (C-relation) diye nitelendireceğim. Dolayısıyla, A ve B C-ilişkilidirler. Üstelik, zamansal kesitleri C-ilişkili olan herhangi bir sürekli nesne (continuant) de C-özdeş diye nitelendirilecektir.

Şimdi şunu ileri süreceğim: Ortakduyu kendi özdeşlik kavramı olarak C-özdeşliğini benimsemiş olsa bile, zaman içerisinde C-özdeş bir nesnenin aşamaları M-ilişkili olmak durumunda bulunmadığından; bu [durum] aşamaları M-ilişkili olan bir kalımlı kendilik açısından geçerli bir başka özdeşlik ilişkisini, yani M-özdeşliğini, taşımayı (capture) getirmeyecektir. C-özdeşliği genelde kabul edilmiş özdeşlik-kavramı olsaydı bile, bu daha kesin bir M-özdeşliği nosyonunun varolmasını dışlamayacaktı. Açıktır ki, halihazırda belirtildiği üzere, form-tipinin aynılığı form-örneğinin aynılığını getirmediği için, C-özdeşliği daha zayıftır. Böylece, zaman boyutunda C-özdeş bir şey, bir ve aynı kalıcıyı tenselleştirmek durumunda değildir. Üstelik, M-ilişkili iki nesne-aşamasının özdeksel parçalarındaki kerteli ama yaygın bir değişim bunların aynı sürekli nesneye ilişkin olmasını engellememekle birlikte, böylesi durumlar C-ilişkili nesne-aşamalarının sayısal seçikliğini de getirmeyecektir: A ve B sırf nitel bakımdan özdeş parçalardan bileştirilmiş olsaydı, o zaman A ve B nitel bakımdan özdeş ama seçik yapay-nesneler olacaklardı.

Getirilen bu ayırım bizlerin, bir saati ortadan kaldırmaksızın onu onarabileceğimiz düşününün yanısıra, bir nesnenin uzay-zamansal sürekliliğinin onun zaman-içerisindeki-özdeşliği açısından zorunlu olduğunu da kabul etmemize izin vermektedir. En azından (M-özdeşliği nosyonu üzerinde temellendirilmiş) "varolma" anlamı çerçevesinde, eklemlendirilmiş bir nesnenin sökülmüş bir durumda bile varolmayı sürdürdüğünü ve onun süregiden varoluşunu güvenceleyen şeyin, zorunlulukla, bozulmamış durumdaki (intact) bütün nesnenin uzay-zamansal sürekliliği değil de, parçalarının uzay-zamansal sürekliliği olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü, bu anlamda "varolma"ya göre, parçaların uzay-zamansal sürekliliği yalnızca bu parçaların süregiden varoluşunu sağlayacaktır. Benim açıklamam ise şudur: Onarımdan önceki ve sonraki saat sayısal bakımdan özdeş, aynı nesnedir. Bununla birlikte, bu saatin onarımdan önce ve sonra özdeş bir sürekli nesne kaldığı duygusu (sense) ise daha zayıf bir nosyona dayandırılmıştır. Sökülen saatin onarımcının masasına yayılmış parçalarının, tekil bir "bütünüyle mevcut olan kalımlı"yı ('wholly present endurer') içerdiğini söylemek bana oldukça karışık gibi gözüküyor! Nesne onarım için söküldüğünde, daha kesin nitelikteki sayısal özdeşlik —ki bunun için, nesnenin her aşaması arasında uzay-zamansal süreklilik zorunludur— yitirilmiştir. Onarımdan sonra, kendisiyle yine kesinlikle özdeş olan, yeni bir nesne (ve yeni bir kalımlı) varoluşa getirilmiştir. Bu yüzden, bu (bir anlamda) aynı saati, dört kez onarımcıya gittiği on yıllık bir zaman diliminde, (bir başka anlamda) her birisi kendisiyle özdeş, beş ardışık saat gibi düşünmek de olanaklıdır. Onun bu on yıllık varoluşu boyunca gözlenen, tekil bir kalımlı pek sözkonusu değildir.

Fakat, bu ise özdeşliği göreceleştirmez mi? Yine bu örneği alıp, onarımcıya giden şeyi, eşd. A'yı, işlikten geri gelen şeyle, eşd. B'yle, karşılaştıralım. Ben A ile B'nin C-özdeş olduğunu, ama M-özdeş olmadığını; bunların aynı "C-şey" olduğunu ama aynı "M-şey" olmadıklarını ortaya atmış bulunuyorum. Göreli özdeşliğe bağlanımı yadsımış olsam bile, bu yine de apaçık şekilde onu dile getirmiyor mu? [Ben buna] Hayır diyorum. Gerçi, yukarda-

ki betimlemenin sözdizimi böyle bir izlenim verebilir, ama o durumda bu etki [bu izlenim] yanıltıcı olur ve mevcut açıklamanın da özdeşliğin göreceleştirilmesiyle hiçbir ilgisi yoktur. Görelilik; aynı şeyin, ayrımlı bağlamlara uygulanımıyla, ayrımlı sonuçlar, örn. ayrımlı yargılar, vermesini içerir. Benim açıklamamda ise, ayrımlı sonuçlar veren şey aynı değildir. Daha da özgül olarak, özdeşliği göreceleştirmek *aynı* özdeşlik *kavramı* temelinde, A ile B'nin bir tür [kavramı] altında aynı olduğu, bir başkası altında ise aynı olmadığı yargısına varmaktır. Benim burada getirdiğim şey ise, tam tersine, ayrımlı ölçütlere dayanan, *ayrımlı* iki özdeşlik *kavramı*dır ve bizler A ile B'nin, bu özdeşlik kavramlarından birisine göre aynı olduğu, oysa öteki özdeşlik kavramına göre ise böyle olmadığı yargısına varırız. Bu tekil (unique) bir kavram oluşturan şeyi göreceleştirmez; birden fazla kavram temelinde yargıya varır ve *saltık şekilde* böyle yapar. Örneğin, M-özdeşlik yargıları türlere [tür kavramlarına] göre değişmezler. A ile B F [türü] altında M-özdeş iseler, başka herhangi bir G türü altında da özdeş olacaklardır ve *mutatis mutandis*,* aynı şey C-özdeşliği için de geçerlidir. M-özdeşliği ile C-özdeşliği ayrımlı kavramlar olup, göreceleştirilmiş aynı şey değillerdir. Dahası, eğer bir kimse "C-şeylik" ile "M-şeylik" terimleri içerisinde konuşmak isterse, bunların türler (tür kavramları, sortals) ya da ayrımlı şey çeşitleri (kinds) olmadıklarını belirtmeliyim. Bunlar ayrımlı özdeşlik ölçütlerine iye olan ayrımlı ulamlardır.

C-özdeşliğine iyelenme koşulları bir nesnenin süregiden varoluşunu, bir sökülme dönemi boyunca güvencelemeye yetecek denli zayıf olmalıdır. (Bu; parçaların, başka nesnelere uydurulduğu/takıldığı bir durumu dışlamaz, çünkü onlar böyle bile iken yeniden elde edinilebilir olarak kalırlar.) Yukarda imlemiş olduğum üzere, parçaların en azından çoğunluğu kendi kesin sayısal özdeşliklerini (eşd. M-özdeşliğini) korumalıdır. Üstelik, onların düzenleniş sırasının (order) anısı (eşd. nesnenin form-tipinin anısı) da yitirilmemelidir. Bu da C-özdeşliği nosyonunun ardın-

* *mutatis mutandis* : gerekli değişikliklerle -çn.

daki uzlaşımlılığı (conventionality) ortaya koyar.[51] Buradan aşağıdaki bölümün argümanlarına başvurarak, form-tipinin nesnel olmadığını olumlayabilirim. O; dünyayı anlamlandırırken anlığın yarattığı bir kavramdır.

Theseus gemisi örneğinin doğru-düzgün bir açıklaması artık olanaklıdır. Hem yeni gemi hem de eski tahtalardan yapılmış olan gemi bozulmamış (intact) özgün gemiyle özdeştirler. Ama şimdi birlikte-varolan bu iki gemi özgünüyle aynı anlamda özdeş olmadığı için, özdeşliğin geçişliliği korunmuştur. Uzay-zamansal bakımdan sürekli olan geminin onarımdan önceki ve sonraki aşamaları M-ilişkili iken, yeniden takılan eski parçaların aşamaları ile özgünün aşamaları yalnızca C-ilişkilidir.

Uzay-zamansal süreklilik (ya da form sürekliliği) zaman boyutunda form-örneğinin aynılığının zorunlu, ama yeterli olmayan bir koşuludur; bu sonuncusu zaman boyutunda M-özdeşliği açısından zorunlu olduğundan, form sürekliliği de zorunlu olur. Ne var ki, türün (kind) ve özgün özdeğin aynılığı gibi başka zorunlu ölçütlerle birlikte bile, form sürekliliği yeterli bir koşul oluşturmayacaktır. Bir gemi bütünüyle ayrımlı örnekçeye ve nitel özniteliklere iye olan ayrımlı bir gemi şeklinde kerte kerte "yenilenebilir". Bu yüzden M-özdeşliğinin yeterli bir koşulu sırf sürekliliği değil, form-örneğinin aynılığını (ya da, aynı form-tipi altında sürekliliği) kapsamalıdır.

Bu son nokta daha fazla vurguya değerdir. Bir nesnenin, türü bakımından bir değişim ve formu bakımından bir süreksizlik yaşamaksızın, tözsel değişime uğrayabileceği önemli ama seyrek kabullenilen bir olgudur. Herhangi bir yapay-nesne kendi formunu kerte kerte değişkeleştirerek (modifying), aynı türden ay-

---

51 Sanat nesneleri ya da tarihsel imlemli nesnelerle ilgili olarak, C-özdeşliği daha önemlidir. Üstelik, M-özdeşliği ile C-özdeşliğinin, Butler'ın ayırt ettiği "kesin felsefesel" ve "gevşek ve popüler" aynılık-anlamlarına denk düşmediğini belirtmeliyim. Benim ayırımım yalnızca yapay-nesnelere uygulanabilir ve "form"u bir ölçüt olarak kullanır. Tersine, Butler'ın ayırımı ise doğru bir şekilde cisimlere uygulanabilir, ama —sanırım, pek de doğru olmayarak— tüm nesne türlerine genişletilebilir: Ölçüt olarak da özdeksel bileşimi kullanır.

rımlı bir şeye doğru değişim (change) geçirebilir. Kerteli değişikliklerle (alteration), bir marangoz bir masayı ayrımlı bir masaya çevirebilir. Önceden yalın-görünümlü dörtgen bir masa ile bunu izleyen, sonraki oldukça-süslü yuvarlak bir masa form bakımından süreklidirler, ama bunlar pek de aynı masa değillerdir. Müşterinin marangozu şöyle azarladığı imgelenebilir: "Ben masamı geri istiyorum. Siz onu onarmadınız, ortadan kaldırdınız." Kendisinin ve ailesinin aynı meslekten geçindiğine müşteriyi inandırmaya çalışmanın pek az etkisi olacaktır; çünkü, aynı tahta parçalarının aynı masaya iye olmak anlamına gelmediğinin ayırdıyla, haklı olarak, müşteri kandırıldığı duygusuna kapılacaktır. Önceki ve sonraki masa-aşamaları [aynı] oluşturucu/içeriksel özdeği paylaşırlar ve aynı tür altında süreklidirler; ama hepsi budur. Böylesi kendilikler eklemlendirilmiş nesnenin özdeşliğini sağlamaz. Aynı tahtalardan ve form sürekliliğini bozmadan, marangoz bir başka masa yapabilir (bkz. Quinton 1973, s.68): O böylelikle bu nesne türünü ortaran kaldırmış olmayacaktır. Eğer ikisi de aynı tahtadan yapılmış ve aynı tür altında sürekli olmasına karşın, bu masa-aşamaları arasında ne M-ilişkisi ne de C-ilişkisi geçerliyse, neyin yitirilmesidir ki tözün de yitirilmesini getirmiştir? Ben burada yitirilmiş olan şeyin tikel öz olduğunu ve bunun da form-örneği nosyonuna denk düştüğünü ileri sürüyorum.

Belki de bu argüman; nesnenin özdeşliğinin (paylaşılamayan) bir tikel öze bağlı olduğunu —bu özdeşliği belirleyen bir özün, tür denli genel olamayacağını belgitlemesi ölçüsünde güvenli bir şekilde— saptamamaktadır/tanıtlamamaktadır (not establish). Özdeşliği yakalamak (capture) için, izin-verilebilir formel değişimin daha öte kısıtlandırılmış olması gerektiğini; "aynı türe ilişkin olmanın yanısıra süreklilik"in, "aynı form-tipine (aynı tasara) iye olmanın yanısıra süreklilik"e dek özgülleştirilmesi [genişletilmesi] gerektiğini göstermektedir.[52] Bu bile ye-

52 Önceki paragrafta tartışılan duruma göndermeyle, (tür değilse bile) form-tipi yitirilmiş olduğundan burada form-örneğinin yitirilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Aynı dörtgen form-tipini paylaşan başka herhangi bir masa gösterişli bir yuvarlak masa olmaya doğru aynı dönüşümü geçirerek, özdeşliği yitirecektir.

terli olamaz: Form-tipi, ne denli ayrıntılandırılmış olursa olsun, paylaşılabilir bir şeydir, ve kesinlikle bu nokta bir yeterli-ölçüt olarak Ayırtedilemezlerin Özdeşliği'ni çürütür. Gözlemlenebilir fiziksel doğada, hiçbir iki şey sağın şekilde aynı form-tipini paylaşmasa bile, bu [form-tipi] mantıksal bir olanaklılık anlamında hâlâ paylaşılabilirdir. Ama durum eğer böyleyse, iki ya da daha çok nesne buna iye olabileceğinden, bir form-tipi kendi başına bir bireyin özdeşliğini sağlayamaz (capture). Onu bireyleştirebilen şey —daha önce önerdiğim üzere— onun uzay-zamansal sürekliliğidir; öte yandan o aynı form-tipine, yahut kendi form-tipinin sürekliliğine, de iyedir ve bu sonuncusu ise zaman boyutunda aynı form-örneğinin korunmasına denktir. Form-tipi bakımından sürekli herhangi iki nesne-aşaması aynı form-örneğini paylaşırlar ve aynı kalımlı bireyin aşamalarıdırlar. Bölüm 7'de, böylesi aşamaların aynı tikel kökeni de paylaştıklarını göreceğiz.

Her ikisi de tikel öze denk düştüğünden, form-örneği kavramı ile Duns Scotus'un *haecceitas*'ı sıkıca benzeşimlidir: Aslında, form-örneği bu sonuncusunun pozitif bir yorumunu sağlar. Şimdi ileri sürmüş olduğum şey "bu-luk"un ('thisness'), kimi yeni yazındaki —ki buralarda bu terim nitel-olmayan bir bireyleştiriciyi, çıplak tikele gelip dayanan bir ilkeyi dile getirmektedir— kullanımıyla çatışmaktadır (bkz. Kaplan 1975, van Fraassen 1978 ve Adams 1979). Form-örneği nesnenin işlevine katkı yapan ve dahası, bireysele kendi tekil özgüllüklerini veren her içsel özelliği kapsamaktadır. Kendini oluşturan nitelikler tikeller olduğundan, o tikeldir. Bununla birlikte, nesneye denk olmadığı (not amount) için, o önemsiz bir nosyon da değildir: İlkin, benim "eksiksiz (complete, tam) form" dediğim şey denli varsıl değildir ve ikincisi, nesneden yalıtlanma içerisinde, o salt bir soyutlamadır.

5. 4. 3 Değişimdeki Bireyleştirici Olarak Form-örneği

Açıktır ki, tikel özlerin nitelendirimsiz (non-qualitative) olması gibi bir getirim, bir gereklilik (entailment) söz konusu değildir ve form örneği böylesi bir rol içerisinde yetkin şekilde meşrudur. Bölüm 3'deki argüman veriliyken, zaman içerisindeki bir nokta-

da bir nesne işgal ettiği uzaysal konum içerisinde iye olduğu her nitelikle bireyleştirilmiştir. Bu nesneyle özdeş herhangi bir şey onunla, form-örneği de içinde olmak üzere, bu konumdaki her nitelik-örneğini paylaşmalıdır. Bu sonuncusu [form-örneği] bir nesneyi zaman içerisindeki bir noktada bireyleştirmez, çünkü ilinekleri (accidents) kapsamaz. Ben form örneğini; bir nesne-aşamasının form-örneği veriliyken, buna iye olan *başka* herhangi ibr nesne-aşamasının aynı bireyselin bir aşaması olması bakımından, zaman boyutunda ve olanaklar arasında bireyleşmenin bir ölçütü olarak alıyorum. Şeyler zaman boyutunda ve olanaklar arasında değişip devindiklerinden, *Özdeşlerin Ayırtedilemezliği* ayrımlı aşamaları, bir M-özdeş sürekli nesnenin (continuant) aşamaları olarak belirlemede uygulanamaz: Aynı şeyin ayrımlı aşamaları özdeş değildir. Bunlar eğer M-ilişkili ise, aynı (M-özdeş) şeyin aşamalarıdırlar, ve *vice versa*.

Elbette, bir nesnenin zaman boyutunda özdeş olup olmadığı soruldukta, bizler onun ayrımlı aşamalarının kendi aralarında özdeş olup olmadıklarını sorgulamış olmuyoruz. Arka avludaki şu eski ve dökülen arabanın benim komşumun yirmi yıl önce gezmede kullandığı çekici spor arabayla aynı olup olmadığının sorulması; özellikler bakımından bütünüyle ayrımlı olan, eski araba ile yeni arabanın özdeşliğiyle ilgili bir sorgulama oluşturmaz. O eski arabanın, benim komşumun yirmi yıl önceki gözde arabası olup olmadığıyla ilgili bir sorudur bu. Özdeş aşamalar ayırtedilemezdir; onların aynılığı onların tek başına bir form-örneğini paylaşmalarına dayandırılamaz. Bu eski arabayı kendi eski günleriyle bağlantılandıran şey, demek ki bir kalımlının M-özdeşliğini getiren şey, M-ilişkisidir ve buna karşılık da, bu sonuncusu bu nesnenin ayrımlı aşamalarınca aynı form-örneğinin iyelenilmesidir. Form-örneğini yakalamak bir bireyselin özünü yakalamaktır; o zaman-boyutunda-değişmeyen-kalımlıdır.

Bir bireyselin formunun birçok kez çoğalmasını hiçbir şey engellemez. Pekçok seçik bireysel sağın şekilde benzer formları paylaşabilir ve böyle bir şey, örneğin ayrımlı insansalların ortak bir doğayı paylaşmasından çok daha özgüldür; bir bireyin form-tipi onun "böyle-liği"nden ya da türünden bütünüyle ayrımlıdır.

Ayrımlı insansal varlıklar çok ayrımlı formel ilineklere iyeclirler. Yalnızca özdeş ikiz denilenler sağın şekilde benzer formları iyelenmeye yaklaşırlar, ve mantıksal bakımdan konuşuldukta, bunların sağın şekilde benzer olması olanaksız değildir. Tikel bir öz olarak form-örneği ile tür arasındaki ayırım, örneğin Socrates'lik ile insansallık —burada birincisi, bir cins olarak görülen sonuncusunun altına-düşen bir tür olarak düşünülmüştür— arasındaki ayrımı öne çıkarır. (picks up). O, Aristotelesgil sıradüzeni birey düzeyine dek genişletmekte; Aquinas'ın anlaklar ve meleklerle ilgili olarak önerdiği şeyleri somut kendiliklere uygulamaktadır. Benzer bir yolda uslamlayan Leibniz bir adım daha ileri gitmiştir. Tikel özü belirleme girişimi içerisinde, Leibniz nesnenin her özelliğini, her ilineğini kapsamış ve bunu, daha önce açıklamış olduğum üzere, bir bireyleşim ilkesinin ayrımlı iki anlamını biraraya getirerek yapmıştır. Zaman içinde bir andaki seçiklik gereksinimlerini, ayrına karşın nesnelerin bireyleşimine dayatmıştır. Böylece, Leibniz bir nesnenin özelliklerindeki her ayrımın onun içerisinde çoktan içerilmiş olduğunu ileri sürmüştür —"önsaptanmış [önceden konulmuş] bir uyum"un varlığına ilişkin iddiasıyla sıkı sıkıya bağlı bir sav. Ancak, Leibniz'e karşı şu da belirtilmelidir ki, bir şeyin ayırtedici denilen ırasalları, ayrıma karşın bu nesneyi "mantıksal bakımdan" —görgül bakımdan yaptıkları şekilde— bireyleştirmezler. Çünkü, mantıksal bakımdan, iki şey yalnızca sağın şekilde benzer olabilmekle kalmaz, ama ayrıca, bütün ömürleri boyunca benzer olarak da kalabilirler.

5. 5 Canlı Varlıkların Özdeşliği

Canlı varlıklar dünyasının özünlü dinamizmi dikkate alındığında, yapay-nesnelerin geçirdiği değişiklik miktarı karşılaştırılmalı bakımdan ufak gözükür. Örgenliklerin (organisms) çarpıcı ırasalları onların büyümesini ve özdeksel bileşimlerinin sürekli yenilenmesini kapsar. Canlı varlıklar uzay ve zamanda süreklidirler ve bu onların varoluşu açısından zorunlu gözükür; ama yapay-nesnelere benzeşmez şekilde, onlar form bakımından özdeşliği, en azından yüzeyde, korumazlar. Süreklilik canlı varlıkların zaman boyutundaki özdeşliğini açıklayabilir mi ve bunun için o

sağın şekilde neyi kapsamalıdır? Büyüme ölçeğinin canlı varlık türüne göre değişmesi görgül bir olgudur. Pekin durumlarda, bir örgenliğin önceki ve sonraki zamansal aşamaları birbirleriyle —hemen hemen sağın form-benzerliğine denk ölçüde— dikkate-değer bir andırın içerisindedirler. Örneğin, bir çocuğun fotoğrafını, tanınmış bir kişinin gençliği diye nitelendirmek/özdeşleştirmek olanaklı olabilir. Ama başka birçok durumlarda, büyüme öylesine adamakıllı bir değişim getirir ki, bireyin görünüşü ve gözlemlenebilen yapısı onun daha önceki aşamalarıyla pek az ortaklık barındırır. Metamorfik değişimler orantısız büyümeyi, işlevsel değişimleri, zaman boyutunda işlevsiz duruma gelen kimi beden parçalarının güdükleşmesini ve birey açısından bütünüyle yeni olan parçaların ortaya çıkmasını getirebilir.

Başkalaşım (metamorphosis) geçiren tüm örgenliklerin uzay-zamansal bakımdan sürekli olmaları olgusu veriliyken, uzay-zamansal sürekliliğin form sürekliliğini ne denli güvenceledığini sorabiliriz. Uzay-zamansal süreklilik formun korunumu açısından zorunludur, zira parçalara ayrılma formun yitirilmesini getirir. Ama daha da önemlisi, form sürekliliği açısından o [uzay-zamansal süreklilik] yeterli midir? Yapay-nesneler durumunda, 'değildir' demek için sebebimiz vardır: Bir devlet başkanının bir darbe sonrasında eritilip koca bir çöp tenekesi durumuna getirilen tunç yontusu açık şekilde uzay ve zamanda süreklidir, ama özgün formunu yitirmiştir. Canlı varlıklar alanında da benzer durumların ortaya çıkabileceğini düşünmek için sebep var mıdır? Böyle bir şey düzgüsel olarak (normally) yeralmasa bile, zaman içerisinde uzaysal bakımdan sürekli olan bir canlı varlığın kendi formunu yitirmesi, ama yine de canlı kalması, en azından mantıksal açıdan, olanaklı değil midir?

Yakın zamanlarda felsefe tartışmalarında çok kullanılan, [konuyla] doğrudan ilgili bir örnek; pekin kozmik etkenler nedeniyle, olağan dirimbilimsel başkalaşımın çok ötesinde bir olağanüstü dönüşüm geçirip, şekilsiz bir canlı-gözeler kütlesine dönüşen "Rover" adındaki bir köpek örneğidir. "Clover" adı verilen bu yaratık Rover'la uzay-zamansal bakımdan süreklidir ve üstelik, bu ikisi ortak bir yaşamı paylaşırlar. Kimi yazarlar Rover ile Clo-

ver'i bileştiren gözelerin kesintisiz işlev görmüş olmasından ötürü ve bu arada hiçbir şeyin ölmüş olmasından da söz edilemeyeceğinden, bu ikisinin özdeş olduğunu ileri sürmüşlerdir (M. Price 1977, s.203). Açıktır ki, bu örneğin ereği, her şeyden önce, — bir şeyin ancak bir tür altında varolabileceği ve o bu türe ilişkin kaldığı sürece onun özdeş kalabileceği görüşü[53] olan— tür-özselciliğini çökertmektir. Eğer Rover'ın öyküsü bu görüş açısından başarılı bir karşı-örnek ise, o zaman, bu [durum], yalnızca canlı varlıkların zaman boyutundaki özdeşliğinin formun korunmasından mantıksal bakımdan bağımsız olmakla kalmayıp ayrıca uzay-zamansal sürekliliğin formun korunması için yeterli olmadığını da *a fortiori** belgitler. Ben bu vargılardan ikincisini kabul etmekle birlikte, birincisini reddedeceğim. Tam şimdi betimlenmiş olan varkalım (survival) durumunun, canlı varlığın özdeşliğinin yitirildiği bir durum olduğunu ve, bu durum (burada uzay-zamansal süreklilik olmasına karşın) formun da yitirildiği bir durum olduğundan, özdeşliğin yitirilmesinin kendini formun yitirilmesine borçlu olduğunu [bundan ileri geldiğini] öne süreceğim. Böylelikle, benim savım (my point) şu olacaktır: Bir anlamda, form sürekliliği canlı varlıkların zaman boyutundaki özdeşliğinin zorunlu bir koşuludur.

Clover [örneğinde], bizler canlı varlıkların genel doğal gelişimine ters düşen bir şeyle karşı karşıya bulunmaktayız. Bildiğimiz olgular gereği, Clover yalnızca bir köpek olmamakla kalmaz, o ayrıca Yeryüzü'ndeki canlı bir varlığın doğal olarak dönüşebileceği herhangi bir şeyin de ötesindedir. Clover'ın bir köpek ya da dünyada yaşayan herhangi bir varlık olmadığı, daha öte bir argümana gerek göstermez. Eğer o yaşamaktaysa, yaşamın doğal yasaları temelinde yaşamamaktadır. Dolayısıyla, Clover'ın yaşaması onu Rover'la özdeşleştirmek için bir temel oluşturmaz (Brody 1980, s.77). "Doğadışı" ilkelerle yaşamayı sürdürdüğü söylenen bir zombi, kendisinin uzay-zamansal ve formel bakım-

---

53 Wiggins 1980, tarafından savunulan görüşler. Bu saldırı tikellikle, Wiggins'in D(ii) diye özgülleştirdiği şeye yöneliktir.

* *a fortiori*: haydi haydi, daha güçlü bir şekilde. -çn.

lardan süreklilik taşıdığı bir canlı varlıkla özdeş değildir. Bu yüzden, görev; varoluş açısından, bilinegelen görgül genelliklerle uyumlu (ve onlara bağımlı) bir formel kısıt (limit) getirmektir. Ben bu erekle, form sürekliliğinin daha kesin bir ıralandırımını elde etmeye çalışacağım. Şunu soruyorum: Tunç külçe ve Clover örneklerinde yitirilmiş olan, ama başkalaşım geçiren bir iribaş (tadpole) örneğinde yitirilmiş olmayan şey nedir? Form sürekliliğinin kısıtlarını belirleyen nedir?

Başkalaşımda gözlenen değişim tipi temel olarak büyümedir, demek ki bedenin ayrımlı parçalarında yer alan görece orantısız bir büyümedir. Ne var ki, böyle bir değişim parçaların yeniden karılmasını kapsamaz. Ben bu karılmanın, tıpkı onların sökülmesi gibi, tüm form sürekliliğini ortadan kaldırdığını ve bu sonuncusu [sökülme] uzay-zamansal sürekliliği korumazken, ilkinin [karılma] koruduğunu ileri sürüyorum. Varolan parçaların büyüme, yahut bunlardan kimilerinin ortadan kalkma, ya da yeni parçaların ortaya çıkma boyutları ne olursa olsun, başkalaşım açısından doğru gözüken şey, daha önceki bir aşamanınkilerle süreklilik gösteren mevcut beden-parçalarının aynı temel tasara göre bağlantılandırılmış ya da iliştirilmiş olmasıdır: Örneğin, kafanın omurganın şu tikel ucuna oturtulmuş olması veriliyken, hiçbir metamorfik değişim altında kafa omurganın yanına yerleşecek şekilde devinmez.[54] Canlı bir varlık her bir dirimsel parçası bütüne özel bir katkı yapan ve karşılık olarak da bütün tarafından beslenen, işlevsel bakımdan örgenleşmiş/örgütlenmiş (organized) bir dizgedir. Bu ise dizgenin her temel parçasını tüm öbürlerine karşılıklı-bağımlı kılar [ve] burada, herbirisinin düzgün işlev göstermesi de gerikalanın düzgün işlev göstermesine bağımlı olur. Dizgenin yapısal örgütlenmesini işlevsel örgütlenme belirler ve bu [birincisi] de, dirimsel parçalar arasındaki temel uzaysal ilişkiyi belirler. Böylelikle, her dirimsel parça öbürleriyle

54 Dölütün (fetus) ne başkalaşımı ne de gelişimi beden parçalarının görece kaymasını gerektirir. Tek-gözeli yaratıklar da kendi ömürleri boyunca aynı göreli konumda kalan çeşitli özel parçalara iyedirler ve [böyle] yapılandırılmışlardır: Hiçbir dönüşümsel durum altında, bir amibin çekirdeği ve dış zarı yer değiştirmez.

göreli bir uzaysal konuma iye olduğundan, başkalaşımdaki değişimin kısıtları da, benzer şekilde, bu dizgenin işlevsel örgütlenmesiyle belirlenmiştir (marked out). Buradan çıkan şey şudur ki, dirimsel parçaların temel uzaysal düzenlenişi bir örgenliğin yaşamı açısından zorunlu bir koşuldur ve böyle bir tasar bunu çiğnemeyen metamorfik değişimleri dışlamaz.

Uzay-zamansal bakımdan sürekli bir cismin daha önceki ve daha sonraki bir aşamasının; ancak ve ancak, bu daha sonraki aşamanın, daha önceki aşamayı oluşturan parçalarla uzay-zamansal bakımdan sürekli olup, işlevsel açıdan özelleşmiş olan yapısal parçaları —hangi yeni ya da ek özdeksel parçaları kazanmış ve böylesi parçaların büyümesi görece ne denli orantısız olursa olsun— daha önceninkilerle aynı tasara göre birleştirilmişlerse, f-ilişkili olduklarını söyleyelim. Imdi, form sürekliliğini ıralandırabiliriz: Uzay-zamansal bakımdan sürekli bir cismin, ya [pekin bir zaman kesitini kapsayan] bu döneme sınır oluşturan aşamaları f-ilişkili ise, ya da bunlar arasında, her birisinin f-ilişkili olduğu bir üçüncü aşama varsa, [bu] pekin zaman kesitinde [o cismin] form bakımından sürekli olduğu söylenecektir.[55] Form sürekliliği yapay-nesnelerin özdeşliğini sağlayan form-örneğinin aynılığından daha az katıdır. Birincisinin; f-ilişkisinin varolmasını sağlayan bir derin *yapı* tenselleştirmesinin, ve dolayısıyla dikkate değer bir formel değişikliğe (alteration) karşı durabilmesinin, nedeni budur. Canlı varlıklar kendi parçalarının konfigürasyonunu salt bir uzaysal ilişkiden öte kılan bir doğaya iyedirler. Bu yönü, bölüm 7'de, yapısal özelliklere başvurarak açıklayacağım.[56]

---

55 F-ilişkisini sürekli parçalar temelinde saptayarak, bütünüyle yeni parçaların büyümesinin yanısıra, pekin parçaların —bunların işlevlerini yitirdikleri ve, örn. iribaşın kuyruğunda olduğu gibi, atıldıkları ya da yeniden soğuruldukları varsayılarak— ortadan kalkmasına da izin vermekteyiz.

56 Aristoteles'e göre, bir yapay-nesne değil de ancak bir canlı varlık tözsel forma iyedir. Bkz. *Metafizik*, vii. 10, 17. Ayrıca bkz. Scaltsas 1990, s.587-9. Bir örgenliğin işlevsel parçalarının f-ilişkisine denk düşen bir nosyon geç antikitede sık sık vurgulanmaktaydı. Sorabji (1988, bölüm 12) antik düşünürlerin, canlı varlıkların işlevsel parçalarının özsel konfigürasyonunu, 'evrende öğeler için [oluşturulmuş] doğal bir yer' kuramı biçiminde genelleştirmiş olduklarını ileri sürer. Sorabji Theophrastus'u (s.203), Damascius'u, Simplicius'u (s.207) ve Philoponus'u (s.212) aktarır.

İmdi, Rover ile Clover'a döndükte, bu ikisi arasında, aynı tasara göre birleştirilmiş olması gereken sürekli parçalar bulunması bir yana, bu ikisinin, yukarda ıralandığı şekliyle, form bakımından sürekli olmadıkları da apaçıktır. Clover'da herhangi bir seçik işlevsel parçanın varolduğu konusunda konuşmanın bile bir temeli yoktur. Rover ile Clover'ın özdeşliğini iddia etmek, uzay-zamansal süreklilik ile yaşamın sürekliliğini, özdeşlik açısından birarada yeterli görüp, form sürekliliğini bu yeterliliğin bir kısmını oluşturan zorunlu bir koşul gibi görmemek demektir. Ne var ki, yukarda da öne sürmüş olduğum üzere, bu iki kendiliğin aynı yaşamı paylaşması oldukça kuşku götürür; eğer Clover yaşamaktaysa, Rover'dan ayrımlı bir ilke üzerinde yaşamaktadır ve bu, onun boyutlarındaki örgenliklerin dünyamızda yaşamalarından söz edilmesi anlamında bir "yaşam" *değildir*. Özelleşmiş parçalardan her birisinin ve bütünün tam ve uyumlu işlevselliğinin zorunlu olduğu bir yerde Rover örgenleşmiş/örgütlenmiş (organized) bir dizge olarak yaşar, ama Clover bunlardan hiçbirisine iye değildir. Görgül olgular oldukları-gibi olduklarından, bizler yaşam nosyonunu canlı bir dizgenin işlevsel örgütlenmesinden ayırma özgürlüğüne iye değiliz ve formun yitimi de burada, tüm dirimsel işlevlerin yitimine gelip dayanır. Rover ve Clover form bakımından sürekli olmadıkları için, özdeş de olamazlar.

Ben bir tür altında, formel bakımdan sürekli bir cisim içerisinde varkalımı, canlı varlıkların zaman boyutundaki özdeşliği açısından yeterli bir koşul olarak öneriyorum. "Varkalım"dan da, aynı doğal ilkeler üstünde temellenmiş olarak, aynı yaşamın sürdürülmesini anlıyorum. Bir türsel (sortal) terimin özgülleştirimi ise formel sürekliliği koruyan, görgül bakımdan izin-verilebilir dönüşümlerin kısıtlarını ortaya koyar.[57] Öte yandan, uzay-zamansal süreklilik gerektiren durumlarda, form sürekliliği zorunlu bir koşuldur. Örgenlikleri (organisms) bir yandan canlı tutarken bir yandan da parçalara ayırmanın

---

57 *Infima Species*'in,* sözgelimi bir kedinin bir köpek oluşum ve formuna (ya da bir insansal varlığın bir gorile) dönüşümünü getiren tuhaf (ve doğadışı) büyüme durumlarını dışlayacak şekilde özgülleştirilmesi gerekir. Ben böylesi değişimlerin kavramsal bakımdan olanaksız olduklarını önermiyorum. Bkz. Lowe 1989, s.103.

* *Infima species*: en alt düzeydeki tür, başka bir türün bir cinsi olmayan tür. -çn.

ve yeniden birleştirmenin görgül bakımdan olanaklı olup olmadığı sorulabilir. Ben böyle yenilenmiş bir örgenliğin özgünle özdeş olacağını olumlayan bir sezgi eğer varsa, bunun, aynımlı bir özdeşlik kavramına, yani C-özdeşliğine, göndermeyle [yapılmış] olduğunu ileri sürüyorum. Canlı kendiliklere uygulanmış şekliyle, işlevsel bakımdan sürekli aynı parçaların aynı tasara göre yeniden düzenlenmesi ve onların birlikte bir bütün olarak işlevli kılınması burada gerekli olan tek şeydir. Öte yandan, M-özdeşliği form sürekliliğinden daha az hiçbir şeyi kabul etmeyecektir. Yine, bu ikisi arasındaki ayrım bizlerin, özgün oluşumun belirleyici olmasına izin verip vermemizle ilgilidir.

Şimdiye dek, bu çalışmadaki başlıca ereklerden biri, tözü, kendisine geleneksel olarak yorulmuş bulunan, görgül bakımdan bulanık kimi hususlardan (aspects) ayırmak olmuştur. Bunun için ben nesnelerin bireyleşimi ve özdeşliğine ilişkin, arı biçimde nitel, formel açıklamalar sunmuş bulunuyorum. Bununla birlikte, hem özelliği nesneyle hem de nesneyi özdeksel oluşumla bağlantılandıran Aristotelesgil *Yumuşatılmış Dayanak Doktrini*'yle, ya da özünlülük ilkesiyle, destekleyerek, tözün birincilliğini de koruyorum. Nesneyi, *Töz Görüşü*'nün gerektirdiği şekilde, her bir özelliğin, nesneye fiziksel bakımdan bağımlı olduğu, uzay ve zaman içerisindeki bir konumda varolan bir özellikler-tutamı olarak alan bir yaklaşım için gerekçeler hazırlamaya çalışıyorum. Bu yaklaşıma göre, bir nesnenin kalıcılığı, onun kendini oluşturan eksiksiz birlikteliğin bir alt-kümesinin özgün konfigüratif düzenini korumasıyla sağlanır. Yerine getirilmesi gereken görevler ise şunları içeriyor: İlkin, özelliklerin bağımlı tikeller olduklarını ileri süreceğim. İkincisi, özelliklerin birliktelikler içerisinde birarada durma şeklinin bir açıklamasını geliştirmeye, böylece özünlülük (inherence) olgusunun kendisini açıklamaya çalışacağım. Bu ise "tutam-töz" şeklindeki bir nesnelik kuramının taslağını tamamlayacak, doğru biçimde nitelendirilmiş bir nitel açıklama ortaya koyacaktır. Üçüncüsü, tikel ama karmaşık özellikler şeklinde bir özler açıklaması sunacak ve son olarak, bunu, nedenleştirimi (causation) içerecek şekilde genişleteceğim.

Burada ortaya çıkmış olan kimi başka düşünleri de aydınlatarak bu bölümü bitiriyorum. Aristoteles'in ileri sürdüğü gibi, değişimin olması için, bir kalıcılık gerçekten zorunludur. Ne var ki, Aristoteles'in pekin bir [tür] yorumlanmasına benzeşmez şekilde, ben bu kalıcılığı, özdek anlamında düşünülmüş olan dayanakta yatan bir şey gibi görmüyorum. Daha çok, değişimi destekleyen zorunlu kalıcılık-derecesinin nesneliğin formel yönünde bulunduğunu ve böyle bir yönün nesnenin tikel özü içerisinde olduğunu savunuyorum. Dahası, bizatihi (as such) nesne olmayan nitelikler içerisinde özdeğin varolduğunu teslim etsem de, böyle bir şeyi, nesnelikten daha temel bir ulam oluşturucusu olarak almıyorum. Bir özdek-niceliği herhangi bir nesnenin bileşimi içerisindedir ama bu onu [özdeği] nesnelikten bağımsız, ya da nesnelik terimleri içerisinde çözümlenemez, kılmaz. Böylesi nicemler tikellerdir ve onlar ya şekillenmiş cisimler olarak varolurlar, ya da derlemler olarak, cisimlerden şekillendirilmişlerdir (formed).

Altıncı Bölüm
ÖZELLİKLER, TİKELLİK VE NESNELİK

6. 1 Giriş Olarak: Gerçekçilik ve Adçılık

Dünya her yerde yinelemelerle dolu gözükür. Varoluşdaki büyük çeşitlilik, çok daha az çeşitlilikteki bir oluşturucu-ilkeler çoğulluğunun depreşmesinde (recurrence)* yapılmış gibi görünür: Birbirine geçmiş özellikler sayısı belirsiz ölçüde çok çeşitli şekillerde yeniden birleşip, fiziksel nesneler-evrenimizi şekillendirirler. Bu yüzden dünya, öğeleri yalnızca tözsel somutlanımlar içerisinde varolan bir nitel çokludan (manifold) oluşur ve bu da nesneleri fiziksel gerçekliğin sonul (ultimate) birimleri kılar.

Bu nitel çoklunun yinelenmeci yönü niteliklerin kendilerinin sırf depreşmesinden çok daha ötesini kapsar; tözler arasındaki uzaysal ve zamansal ilişkiler ile bunlardaki değişimin de anılması gerekir. Üstelik, bu yinelenmeci yönün bir başka vargısı da dünyanın dikkate değer düzenliliğidir. Uzay boyunca dağılmış olan birliktelikler içerisinde, nitelikler depreşmeli karmaşık örüntüler şekillendirirler: Bizim türlerin çeşitliliği diye tanıdığımız şey budur. Öte yandan, ardışıklık örüntüleri de, bizlerin yasal düzenlilikler diye kaydettiğimiz şeyleri zaman boyutunda belirimler. Eğer böylesine tamyetkin yinelenme nesnel bir olguysa, özellikler, ilişkiler ve türlerin çoklu uygulanımı da mantıksal bir içerim olur; bunlardan her biri büyük bir birliktelikler çokluğu içerisinde,

---

* "Depreşme" sözcüğü "yeniden ve yeniden ortaya çıkma" anlamında kullanılmıştır. -çn.

eşzamanlı şekilde varolurlar. Çeşitli şekillerdeki her bir mevcut varoluş, kendisini sayıca belirsiz ölçüde çok nesnede örneklendiren bir ve aynı şeydir. Başka deyişle, o çoğulluk içerisindeki bir özdeşliktir, ya da "tümel" denilen şeydir. Dolayısıyla, yeşil [olmak] özelliği hem bu yaprakta hem de bu perdede yer aldığı şekliyle, bir tümeldir ve böylesi her olum (occurrence) tam bu aynı tipin bir örneklendirimi (instantiation) ya da bir örneğidir (token).

Bu betimlemeyle uyuşmayan felsefesel bir eğilim de vardır. Buna göre, özelliklerin yinelenmesi olgusu yanıltıcıdır. Yinelenme özdeşliği önvarsayarken, dünyaya dağılmış olan özellikler çok seyrek olarak ayırt edilemez [niteliktedirler]. Doğada, aynı tözün taşıdığı bir özellik örneklenimi bile tekbiçimli olmayı başaramaz. Aynı şeyin rengi, sıcaklığı ya da sertliği ilk bakışta tekbiçimli gözükebilir; ama daha yakından bir yoklamayla, bunlar çeşitlilik gösterirler. Ayrımlı tözlerde özünlü olan özelliklerle bağlantılı olarak, bu çeşitlilik daha da büyük olabilir. Öyleyse, ayrımlı özellik örneklenimleri özdeş olamayacağından, bunlar göründükleri denli yinelenme değillerdir. Tözler arasında geçerli olan asıl (true) ilişki değişik ölçülerdeki *andırımdır* (*resemblance*). Öbeklendirme için, zihin, andırımları özdeşlikler olarak *alıp*, kavramları kurulumlandırır. Özellik kavramları gerçekten de tümeldirler, çünkü çokluğa uygulanırlar; ama öyleyse, onlar ontik bakımdan zihne bağımlıdırlar. Nesnel bakımdan nitelikler arasında ve türevsel bakımdan da niteliklerin özünlendiği nesneler arasında, ayrımlı ölçülerde andırım vardır. Boethius'dan bu yana geçerli olan bu görüş Locke tarafından daha belirtik bir versiyon içerisinde geliştirilmiştir (Boethius 1957, s.97).

İlkelerin özellikler, ilişkiler ve türler gibi ontik statüleri üzerindeki tartışma sık sık, tümellerle ilgili gerçekçilik ile, "adçılık" denilen görüşün bir biçimi, yani tümellerin nesnelliğini reddeden görüş, arasında bir çekişme formunu almıştır. Birinci konum çoktandır şu şekilde özetlenmektedir: [Bu konum] özellikler, ilişkiler ve türlerin nesne çoklukları arasındaki özdeşlikler olduğunu ileri sürmektedir. Bunu Platon ileri sürmüştür; ama bu filozof

tümelleri aşkın bir gerçekliğin bileşenleri olarak gördüğünden, onun versiyonu uç bir konumdur. Buna göre, tümellerin kendi örneklendirimlerinden, bu örneklendirimleri taşıyan nesnelerden bağımsız olmak anlamında, seçik oldukları söylenmiştir. Tümeller, kendi örneklendirimleri dışında ve üzerinde, bizlerin algısal tanışım (acquaintance) dünyamızda bulunmazlar; onların, bunun ötesinde bir ortamda bulundukları söylenir. Platon açısından temel gerçeklik onlardır; onların örneklendirimleri sırf onları andıran taklitlerdir. Bu açıklama eskilerden yeni kendilikler ortaya çıkararak, varlıkbilimi gereksiz yere çoklulaştırmayla suçlanmıştır.[1] Kesin denildikte, adçılık tümellerin —ve hatta onların örneklendirimlerinin— sırf sözcükler ya da adlar olduklarını, çünkü dünyanın biricik bileşenlerinin nesneler olduğunu ortaya atar. Böyle nitelendirimsiz (unqualified) bir versiyon yalnızca "tümeller" denilen şeyleri değil, ama özellikler, ilişkiler ve türleri de zihne bağımlı kılmaktadır. Adçılığın belirtik şekilde ilkin Platon'un kendisince formüle edilmiş (ve sonra, kuşkusuz hemen reddedilmiş) olması ilginçtir.[2] Ortaçağda, bu görüş Batı Avrupa'da *Timaeus*'un bulunmasıyla çakışan bir zamanda, Roscelinus tarafından önerilmiştir (ama bkz. Boethius 1957, s.97). Bu aşamada, Aristoteles'in daha zayıf ancak oldukça usayatkın olan gerçekçilik-versiyonu ortaçağ düşünürlerine henüz doğrudan ulaşmış değildi. Aristoteles'in fizik ve ilk felsefeyle ilgili incelemelerinin çevirileri 12. yüzyılın ortalarında ortaya çıktı. Bu ise, Boethius'un yapıtını tartışırken Aristoteles'inkilere oldukça benzer görüşler formüle etmiş olan Abelardus'un ölüm tarihiyle yaklaşık olarak çakışmaktadır (Abelardus 1957, s.208-58).

Tümellerin değişik tikellerdeki özdeşlikler olduğuna inanmak bakımından Aristoteles Platon'u izliyor; ama bunların *in rebus*,

---

1 Platon'un aşkın gerçekliğinin bir tartışması için bkz. Armstong 1987a, bölüm 7 ve 1989, s.76.

2 "Bizlerin sözünü etmeye alışkın olduğumuz bu düşünülebilir-formlar yalnızca bir ad olup, önünde sonunda, birer hiç midirler? "*Timaeus* 51c. [Karş. *Timaios*, İst. 1997, s.65]

demek ki tikel şeyler çerçevesinde, varolduklarını iddia ediyor, dolayısıyla bunları nesnelere bağımlı kılıyordu. Bu ise tümellerin tikel şeylerden ayrışık kendilikler olduğuna ilişkin aşırı savdan bütünüyle ayrımlı olmakla birlikte, yine de, varoluşları açısından onların zihne bağımlı oldukları iddiasına şiddetli bir şekilde karşıt kalmaktadır. Böylelikle, Aristoteles'in açıklaması dünyayı aşırı-kalabalıklaştırmak yerine, bireysel şeyleri aşırı-kalabalıklaştırmaktadır. En kaba biçimine yukarda değinilmiş olan adçılığın daha ılımlı bir biçimi olan "kavramsalcılık" gerçekçiliğin başlıca tarihsel rakibi olup; tümel özellikleri, ilişkileri ve türleri zihnin, dünyayı öbeklendirmek ve düzenlemek için yarattığı kavramlar olarak görür. Böyle bir konum palazlanmış bir adçılığa bağlanımlı [mahkum] değildir ve bunun ılımlı gerçekçi savlarla bağlı olan versiyonları hem Abelardus'un hem de Locke'ın varlıkbilimlerinde bulunmaktadır.

Ben özellikler, ilişkiler ve türlerin *gerçek* olduklarına, *ama tümel olmadıklarına* inanıyorum. Başta karşı karşıya getirmiş olduğum iki rakip konumdan biri, yani dünyadaki tikel özelliklerin hiçbir şeyle andırımdan daha yakın şekilde karşılıklı-ilişkilendirilmiş olmadığı [görüşü], tam da bunu iddia etmektedir. Bu görüş tümel denilen şeylerin, böylesi nesnel andırımları özetlemek ve kümelendirmekten doğan zihin yaratımları olduklarını savunmaktadır. Dolayısıyla, benim konumum kavramsalcılık ile, andırımlı tikel özellikler gerçekçiliğinin bir birleşimidir. Bununla birlikte, benim güdemim (intention) bu doktrinin kavramsalcı yönünü bastırmak (press) da pek değildir ve ben kendi ereğimi, nesnel özelliklerin tikel oldukları savını savunmakla kısıtlayacağım. Benim genel argümanım içerisinde, kavramsalcılığın doğruluğu bir öncül olarak yer almayacak; tümellerin öznelerarası (intersubjective) doğasını açıklayan bir ardıl açıklama olarak benimsenecektir. Yine de, buna karşı yöneltilen ilkesel argümanlardan kimilerini en azından değerlendirme borcum vardır. Böyle bir alıştırma benim Locke karışımlı açıklamamın, kavramsalcılığın daha kaba bir biçiminden ayrımlanma şeklini daha iyi odaklaştırmama da olanak verecektir.

Günümüzde hâlâ geniş ölçüde kullanılan karşılıklı-ilişkili iki eleştiri (bkz. Armstrong 1978a, s. 17-18, 21, 27; 1989, s.11; Grossmann 1992, s.37) genelgeçer (simpliciter) kavramsalcılığa, eşd. bir nesne açısından F olmanın bu nesnenin F kavramı altına-düşmesinden ne fazla ne eksik olduğunu ileri süren konuma, yöneltilmiştir. Buna göre, şu kağıt yaprağı ancak ve ancak beyaz kavramı ona uygulanıyorsa beyazdır. Kavramsalcılığın böylesine arı ve nitelendirimsiz bir versiyonu benim burada savunduğum şeyden ıraksar; çünkü, bizim tümel kavramlarımızın nesnel andırımlara dayandırıldığı düşününe yer vermez. Aslında, bu daha arı kavramsalcılık versiyonu yalnızca tümelleri değil ama —bizlerin olağan şekilde, nesnelerde varolduklarını varsaydığımız— özellik örneklenimlerini de öznelleştirmek gibi önemli bir zayıflığa da iyedir (bkz. Campbell 1990, s.27). Böylelikle, buna göre, yalnızca, her beyaz şeyde ortak bir yan olarak beyazlık bir kavram olmakla kalmaz; bu kağıt yaprağının beyazı ile bu tebeşir parçasının beyazı bir kavramın bu nesnelere uygulanabilirliği dışında da hiçbir şey değildir. Buradan, bu daha arı versiyon açısından şu çıkar ki, ne tümel beyaz ne de onun nesnelerdeki örneklenimleri nesneldir; dünyada hiçbirinin varolduğu söylenemez. Giriş yaptığım bu iki eleştiri kavramsalcılığın bu zayıflığını kullanırlar. Bunlardan biri "beyaz" kavramının varolmadığı bir dünyanın bir mantıksal olanaklılık olacağını belirterek işe başlar. Her şey bir yana, beyaz kavramının varolması zorunlu değildir. Örneğin, insansal varlıkların kendileri varlığa gelmeyebilirlerdi. Ama o durumda, tebeşirin olduğu-renkte-olması için beyaz kavramının varolması da bir zorunluluk gibi gözükmez, çünkü böyle bir töz insansallar onu öbeklendirmemiş olsalar bile olduğu-şekliyle olacaktır. Bu yüzden, beyaz olmak yalnızca, bir kavramın tikel şeylere uygulanabilirliğiyle ilgili bir konu olmayabilir. Bir özellik zihin-dışı bir temele iye olmalıdır.

İkinci eleştiri; ne denli çok olursa olsun, kavramlarımızın evrenin çarpıcı özellikleri denli çeşitli olamayacağını imleyerek, ilkinin sonucunu pekiştirir. Bizler yeni şeyler buluşlayıp durmuyor muyuz? Bu yüzden, insan soyunun henüz buluşlamış olmadığı özelliklerin var olması da çok olanaklı gözükmektedir. Kav-

ramsalcılığın kaba versiyonu doğru olsaydı, böyle bir buluşun da olanaksız olması gerekirdi. Bu eleştirilerin ortak sonucu, demek ki bizim özelliklere ilişkin kavramlarımızın zihin-dışı temellere iye olması gerektiği, kendi başına, bir tümeller gerçekçiliğini saptamaz [tanıtlamaz, not establish]. Anlaşma içerisinde bulunduğum birçok felsefeci bu sonuncu doktrini reddedecek, oysa bu sonucu kabul edeceklerdir. Böyle bir konumun *rationale*'i tümel kavramların nesnel temellerinin özellik örneklenimleri, ya da somut şeylerde özünlü (inhere) tikel özellikler, oldukları inancında yatmaktadır.

David Armstrong kavramsalcılığın başka iki eleştirisini daha sunmuştur (1978a, s.19-20, 22-3, 27). Kısaca anlatıldıkta, bunlardan biri tam da kavramsalcılık ıralandırımı üstünde yoğunlaşmayla işe başlar. Buna göre, eğer bir kendilik açısından bir F olmak bu kendilik için F kavramının altına-düşmekse, o zaman, örneğin, bir dizi somut şey açısından beyaz olmak da bütün bu nesneler için beyaz kavramı altına düşmek demektir. Armstrong, kavramsalcılığın bu en yalın anlatımının bile, örtük olarak, birisi kavramın kendi olan, iki tümeli önvarsaydığını imler. Daha önce açıklanmış olduğu üzere, bu tüm tümelliğin zihne bağımlı olduğunu —böyle bir şeyin varoluşunu açıkça yadsımaksızın— savunan bir yaklaşım için pek bir tehdit oluşturmaz. Kavramsalcılık ıralandırımının önvarsaydığı söylenilen öteki tümel ise şöyle devreye sokulur: Ancak ve ancak her biri "beyaz" kavramı altına-düşüyorlarsa nesnelerin beyaz olduğundan söz edilmesi veriliyken, "altına-düşme" ilişkisinin doğasıyla ilgili bir soru ortaya çıkar. Eğer her bir nesne bu kavramla bu (aynı) ilişki dolayısıyla ilişkilendirilmişse, o zaman, bu sonuncusu bir örnek (token) ya da bir tikel olamaz (çeşitli bireyler oldukta, bunlardan her birisini bu kavrama bağlayan, örnek denli çok ilişki olması gerekecektir) ve bu kavramı bu bireylerle bağlantılandıranın da aynı tip olması gerekir. Dolayısıyla, kavramsalcılığın başvurduğu "altına-düşme" ['falling under', kapsamı içinde olmak] ilişkisi bir tümeldir. Argüman şöyle sürmektedir: Kavramsalcılığın görüş açısından tümeller kendilerini bir kavramın uygulanabilirliğine indirgeyen çözümlemeye konu olduklarından, (kendinin de bir tümel olduğu gösterilmiş olan) "altına-düşme" nosyonunun kendisi, her-

hangi bir tümelin çözümlenmesi çerçevesinde çözümlenmeyi gerektirir ve görülebileceği üzere, böyle bir gereksinim kendini *ad infinitum** yeniden üreterek, bitip tükenmez bir gerileme yaratır. Bu son eleştiri nedenleştirimle ilgilidir. Nedenleştirim eğer doğada bizden ve bizim yaptığımız öbeklendirmelerden bağımsız olarak varolmaktaysa, o zaman "yalnızca şeylerin özelliklerine bağımlı olan şeylere neden olan şeyler" için, kavramsalcılığın yanlış olması gerekir.

Bu argümanların hem öncüllerini hem de sonuçlarını kabul ediyorum. Yukarda belirtmiş olduğum gibi, bunlar "arı" bir kavramsalcılığa yöneliktir ve bu görüşü gerçekten de çürütürler. Böyle olmakla birlikte, özellik kavramlarının kendi nesnel temellerini şeylerde, ve daha özgül olarak da karşılıklı andırımlı olan tikel özelliklerde, bulduğunu bildiren, daha inceltilmiş bir bileşik (compound) versiyona zarar vermezler. Böyle bir görüşe göre, şeylerin beyaz olmalarından, onların "beyaz" kavramı altında öbeklendirilmiş olmaları dolayısıyla söz ediliyor değildir. Bunun nedeni, nesnel olarak, onların, pekin tikel özellikler —ki zihin bunların andırımlarını beyaz diye kavramlaştırır— taşımalarıdır. Şeylerin onların özelliklerini taşımasının ne demek olduğunu açıklarken, kavramsalcılığın bu bileşik versiyonu, bu yüzden, "altına-düşme" ilişki-tipine ya da (iddia edildiği şekilde) başka herhangi bir tümele, başvurmaz. Üstelik o, nedenleştirimin nesnelliğini yadsımak durumunda da değildir. Çünkü özellikleri somut şeylerde varolan hususlar (aspects) olarak görür. Özelliklerin nesnelliğini kabullenmek ve böylelikle, nedenleştirimin zihinden bağımsız olduğunu tanımak, nedenleştirimin nesnel olarak tümel özellikler getirdiğini/gerektirdiğini tanımak değildir. Bununla birlikte, böyle bir sav ortaya atarak, bu yaklaşım şimdi bize tikelci bir nedenleştirim açıklaması borçludur ve bu da son bölümde yapılacaktır. Ardından, nesnel temelini doğada varolduğu söylenen andırımlarda bulan, Locke'ın bileşik kavramsalcılığını serimleyeceğim. Giderek, böyle bir görüşte özünlü bulduğum bir özellikler-tikelciliği geliştireceğim.

---

* *ad infinitum*: sonsuzca. -çn.

6. 2 Andırım Savı

Locke genel terimlerin anlamlarının, soyutlamayla elde edilmiş genel düşünler [ideler] olduğu ve "varolan tüm şeylerin yalnızca tikeller oldukları" görüşündedir (1961, vol. 2, s.17. [karş. Vehbi Hacıkadiroğlu çev. s.267]) Buna göre, soyutlama şeylerin "şekli (shape) ve çeşitli başka niteliklerine ilişkin ortak anlaşmalar"la sağlanır (s.17). O bu ortak anlaşmaları "andırımlar" ("resemblance") olarak düşünür ve, "şeylerin üretiminde, doğanın onlardan kimilerini benzeş kıldığı"nı ve "onların adlar altında *öbeklendirilmesinin de, anlığın*, onlar arasında gözlemlediği *benzerlikten (similitude) yararlanarak* gerçekleştirdiği bir işçilik olduğu"nu olumlar (s.21[karş. Vehbi Hacıkadiroğlu çev. s.271]). Zihnin genel terimler ve nosyonlar üretme şekline ilişkin bir bilgibilim olarak, Locke'ın kavramsalcılığı varlıkbilimsel düzeyde işgören *Andırım Savı* üzerinde temellendirilmiştir. Onun felsefesinde, bu iki kuramsal bileşen özelliklerin tutarlı bir tek açıklamasının tamamlayıcı aşamalarını oluşturur (bkz. H. H. Price 1953, s.13, 18).

Daha önce belirtmiş olduğum üzere; *Andırım Savı*'nın amacını görmek için gereksindiğimiz tek şey, özellikleri daha yakından karşılaştırmaktır. Görgül bir olgu olarak şu ortaya çıkacaktır ki, dünya (özdeşlikten çok andırımla ilişkilendirilmiş) tikel özelliklerle doludur. Örneğin, "a" harfinin bu sayfadaki her olumunun büyütülmesi, bunlardan herhangi ikisinin bile şekil bakımından asla bütünüyle özdeş olmadığını ortaya koyacaktır. Aristotelesgil gerçekçilik, tikeller arasında geçerli ve edimsel bakımdan daha karmaşık olan ilişkinin bir yalınçlaştırımı, bir özetidir: Bu sonuncu açıklamayla, dereceleri ne olursa olsun, tüm andırımlar özdeşliklere indirgenmiş olurlar. Bu ise dünyanın kılgısal ve kolay öbeklendirimine izin verir, ama aynı zamanda da adçı başkaldırıyı davet eder. Ayrımlı şeylerdeki tümel varoluşları özdeş varsayarak, o —böylesi şeyler tikellerden bağımsız nesnel gerçekliğe iye olmasalar bile— bunların gerçekliğin bir parçası olarak alındıklarını ileri sürer ve bu da, adçıların iddia ettiği gibi, aynı kendiliklerden çeşitli kendilikler yapmayı getirir (bkz. Goodman 1956, s.18).

Andırım Savı; dünya kendinde ne olursa olsun, onu bir andırımlı cisimler ağı biçiminde deneyimleyen ve buna göre öbeklendiren şeyin insansal zihin ve algı düzeneği olduğu düşününü tenselleştirme gibi yorumlanabilirdi. Bu yorumlamaya göre, bizler algı aygıtımızın dirimbilimsel (ya da Kantgil) yapısı nedeniyle, şeyler arasında andırımlar görürüz. Ama bu yorum benim hiç de bağlanmış olmadığım, oldukça güçlü bir adçı görüşaçısına götürür. Dünya tikeller arasında nesnel andırımlar var olacak şekilde oluşturulmuştur. Kendi konumum olarak da benimsediğim benim Locke yorumum ise, tümellere dek genişlemeyen bir özellikler gerçekçiliğidir. Özellikler, türler ve bunların benzerliklerine zihindışı gerçeklik tanınabilir —ama bu onların ayrımlı tikellerde özdeş şekilde varolmalarını getirmez.

6. 2. 1 Andırım, Hususlar ve Özdeşlik

Görünüş gerçekliğe her zaman sadık değildir. Görgül andırım-olgusu belki de yalnızca görünüştedir ve sonuç olarak, buna başvuran her özellik açıklaması andırımların ardında özdeşliklerin gizlendiğini varsayma konumundadır. Bu doğrultu boyunca yapılan ilkesel bir karşıçıkış, *Andırım Savı*'nın örtük olarak özdeşlikleri önvarsaydığı ve böylece, —çözümlemede, andırım kendisini özdeşliğe çözündürdüğü için— Aristoteles'in tümeller açıklamasına indirgendiği olmuştur. İki şeyin birbirini andırması demek, bunların ortak bir özelliğe iye olması demektir.[3] Bir nesnenin, aralarında dikkate değer bir benzerlik bulunmayan başka nesneleri andırabileceği ileri sürülmüştür. Sözgelimi, bir mavi top hem bir mavi duvarı hem de beyaz bir topu andırır. Böylesi durumlarda, nesneler arasında bir andırımın olduğunu sırf dile getirmek bir özelliği öbüründen hiç ayırt etmeyecektir, ve nesnelerin birbirlerini andırmasının [hangi] ayrımlı hususlar (*respects*) [söz konusu ol-

3 Quinton 1973, s.23 ve Bochenski 1956, s.50, 51. Tek bir kendilikten yapılmış bir dünyanın olanaklılığından ileri gelin bir karşıçıkış için, bkz. Gracia 1988, s.77. Gracia özellikler benzerliğinin bireysel bir nesnenin parçaları arasında yine de ortaya çıkacağını kabul eder. Armstrong da aynı karşıçıkışı dile getirir, 1989, s.46.

duğunun da] belirtilmesi gerekir.[4] Oysa bu tümellere değinmek demektir; çünkü böyle seçilip ayrılmış olan hususlar özdeşlik hususlarından bir şey değildirler. Dolayısıyla, özellikler arasındaki ayrımların açıklanması *Andırım Savı*'nı tümellere başvurmaya zorlar.

Locke'ın özellikler kuramının kimi yandaşlarına göre, bizim ayrımlı andırımları, bu andırımların hangi hususlarda ayrımlı olduklarına değinmedikçe, dile getirememiz, bizlerin ilişkileri özgülleştirmek yeteneğimizle ilgili bir konudur ve bu yüzden, bir bilişsel kazanım konusudur. Bu felsefeciler, hangi hususlarda söz konusu olduğuna değinmeksizin andırımları ayırt edemeyişimizin, kendiliğinden, bu hususların aslında andırımlar değil de, daha çok, nesneler arasındaki özdeşlikler olduğunu belgitleyemeyeceğini savunurlar (Jones 1951, s.557). Biz andırımları, [söz konusu] hususlara değinerek özgülleştirir ve ayırt ederiz; ama *Andırım Savı*'nın görüş açısından bu sonuncusu [hususlar, bağlam] yalınç olarak genel terim ve kavramlardır, dolayısıyla anlığın ürünleridir (bkz. Bockenski 1956, s.46 ff.; Armstrong 1978a, s.96-7). Bu yüzden, eleştirinin başarısı da andırım hususlarından tümellere yönelik mantıksal devimin kabullenirliğine bağlıdır ve böyle bir şeyi sırf varsaymak bile soruyu geçiştirmek olur.

Bu noktanın özsel bakımdan doğru olduğunu kabul ediyor; ama tanıma (recognition) ve kavram oluşumuna ilişkin nesnel olgulara başvurmaksızın, bunun daha da güçlendirilmesi gerektiğini duyumsuyorum. Bu *yaklaşımın görüşaçısından, andırımın nesnel hususlarının yönlerinin (respects)* varolduğunu kabullenmekte hiçbir sakınca görmüyorum. Tikel özelliklerin nesnel olduklarını ve bunlar arasında, nesnellikle aynı anlamda andırım olduğunu bildirdiğimiz anda, bizlerin andırımın nesnel hususlarına da izin vermemiz doğal görünür; zorunlu olmasa bile, bun-

---

4 Jones 1951, s.554; Armstrong 1978a, s.45; Campbell 1990, s.33. Bu tip argümanın kökeni Goodman'ın "yetkinsiz topluluk"tan devinen karşıçıkışıdır, 1966, s.48. Benzerliğin eksik bir yüklem (predicate) olduğu iddiası için bkz. Hamshire 1950, s.238. Adçılığın görüş açısından bu düşünün kullanımı için bkz. Butchvarov 1966, s.33 ff.

ları daha üst düzey benzerlikler diye kabul edebiliriz. Örneğimizde, mavi top ile mavi duvar arasındaki andırım mavi ve beyaz toplar arasındaki benzeşliğe benzer değildir. *Pace** Russell, daha üst düzey andırımlara (eşd. andırımların andırımlarına) başvuru tikelciliğe zarar vermez.[5] 6.2.3'de, benzerlik hususlarının tanınmasının tümellere başvuruyu getirmediğini göstereceğim.[6] Tümeller gerçekçisinin andırımın nesnel hususlarından devinen bir argümana iye olması için, *ayrıca*, böyle bir hususun aslında bir özdeşlik hususu olduğunun da belgitlendirilmiş olması gerekir. Bu canalıcı ek gereksinim sık sık geçiştirilmiş ve felsefeciler bunu verili (granted) gibi almaya yatkın olmuşlardır. Bunun bir örneği de Goodman'dır:

> *Eğer iki şey benzerse, onlar bir "husus"da benzerdirler —eşd. ortak bir niteliğe iyedirler. Ne var ki, ikiden fazla şeyin hepsinin bir hususta benzer olduklarını söylediğimizde, gerçekte biz yalnızca her bir ikilinin benzer olduklarını değil, ama ayrıca, herhangi iki [şeyin] benzer oldukları bir "husus"un başka herhangi iki [şeyin] benzer oldukları [hususla] aynı olduğunu da söylemiş oluruz. Başka deyişle, biz bu öbeğin her iki üyesinin, başka her iki üyeyle ortak bir niteliğe iye olduğunu söylemiş oluruz ve bu da o öbeğin tüm üyelerinin ortak bir niteliğe iye olduklarını söylemekle birdir. (1966, s.148)*

---

* *pace*: ...'nin izniyle ve ona tüm saygımla birlikte. -çn.

5 Karş. Russell 1912, s.96-7. Ayrıca bkz. Armstrong 1989, s.53 ff; Cambell 1990, s.38. Açıktır ki, üstdüzey bir andırım bir tikel olmak durumunda değildir. Renkli dört kumaş parçasına iye olduğumuzu ve bunlardan ikisinin sarı tonlarında, öbür ikisinin de turuncu tonlarında olduğunu varsayalım. Birinci ve sonuncu çiftlerin kendi içlerinde andırımlı olduğunu söyleyebiliriz. Üstelik, (kendi içinde benzer olan) bir çift mavi kumaş parçasına zıt olarak, ilk iki çift bir andırım oluştururlar (form). Ama bu "andırımlar andırımı" çoklu şekilde örneklendirilmiş olan tek bir kendiliğin varolmasını getirmez. Burada, altı tikel nitelik parçası ve dört tikel andırım ilişkisi anmış bulunuyoruz. İki andırımın andırımı, tıpkı iki tikel niteliğin andırımı gibi, tikel bir ilişkidir.

6 Nesneler arasındaki ayrımlı andırım ilişkileri anlamında, andırımın nesnel hususlarının varolması bunların özdeşlikler olmasını getirmez. Ayrımlı bir yolda, Price (1953, s.23-6) üst düzey andırımların, tümellerin nesnelliğini kabul etmeyi reddeden bir görüşü tehdit etmediğini gösterir.

"Bir hususta benzer [olmak]" elbette "bir hususta özdeş [olmak]" ya da "ortak bir hususa iye olmak" anlamına gelmez. Böyle körlemesine bir çıkarsama belki de örtük olarak, Russell'ın, andırımın kendisinin bir tümel olduğuna ilişkin savını varsaymaktadır. Bununla birlikte, bu savı kötü temellendirilmiş görmek için sebepler vardır ve ben bunun tartışılmasına ilerde bir kesim ayıracağım. Ama, bir andırım hususunun bir özdeşlik hususu getirdiğini/gerektirdiğini söyletebilecek başka gerekçeler yok mudur? Gerçekten de, çağdaş felsefe andırımın özdeşlik terimleri içinde (in terms of) bir dizi çözümlemesini bulmuştur.

Özellikler andırımını özdeşlik terimleri içiresinde açıklama girişimlerine ilişkin pek çok yöntemden hiçbirisinin doyumsatıcı olduğunun tanıtlandığını sanmıyorum.[7] Yine de, bunlar içerisinde en umut verici olanı, herhangi bir andırım ilişkisinin gerçekte bir *kısmi özdeşlik* ilişkisi olduğu önermesidir. Aşağıda, böyle bir girişimin, "andırım hususları"nı, bir tümeller gerçekçiliği lehinde nasıl yorumladığının eleştirel bir sunumunu vereceğim. Bununla birlikte, ilkin, kısmi-özdeşlik görüşünün bir başka "tümelci" benzerlik-çözümlemesinden ayırt edilmesi gerekir. Bu sonuncusu tıpkı tözler gibi özelliklerin kendilerinin de üst düzey özellikler taşıdıkları gözlemiyle işe başlamaktadır. Örneğin, biz bu anlamda, kırmızı ile maviden bunların renk oldukları ve üçgenlik ile çemberlikten de bunların şekiller oldukları tarzında söz ederiz. Nesneler ile bunların özelliklerinin ayrımlı hususlarda andırımlar taşımaları olgusunun kendisi belirlenebiliciler (determinables) formunda üst düzey özellikler içerimler ve böylesi belirlenebiliciler tümellerdir. Bu açıklama; örneklendirimler olarak belirlenimli (determinate) özelliklerin, indirgenemez andırım-ilişkileriyle ilişkilendirilmesine izin verilebilir. Dolayısıyla, bir andırım çözümlemesi sunmayı diyemlemez (not purport). Ne var ki, bunun ilkesel iddiası da böylesi andırım olgularının ve bunların ayrımlarının belirlenebilici tümelleri içerimlediğidir.

---

7 Böylesi çeşitli yöntemler ve bunların kusurlarının bir tartışması için bkz. Armstrong, 1978b, bölüm 21 ve 1989, s.103 ff.

Biz burada, tümel (üst düzey) özelliklerin (üst düzey) andırım hususlarından çıkarsanmasını gerekçelendirecek bir argüman görmüyoruz. Bir bakıma, bu açıklama bizlerin, bir andırım hususunun niçin üstdüzey bir andırımdan çok, üstdüzey bir tümel olduğunu düşünmemizin doyumsatıcı sebeplerini vermemektedir. Bu canalıcı noktayı argüman uğruna geçiştirsek bile, sunulan görüşün savunulmasının çok güç olduğunu görmekteyiz. Armstrong'un (1987b, s.106) imlediği gibi, ilkin, özelliklerin özellikler *taşıdığını* dile getirme mantığına sinmiş bir güçlük söz konusudur; çünkü, olağan dil "Kırmızı renklendirilmiştir" ya da "Kırmızının rengi vardır" gibi formlara izin verir gibi gözükmüyor. Bunun yerine, söylenecek doğru şey öyle gözüküyor ki, kırmızının renkler öbeğinin bir üyesi olduğu, eşd. kırmızının bir renk olduğudur. Böylece, bu dilbilimsel belirtimlere (indications) göre, andırımların, ayrımlı üstdüzey özellikler taşıyan *relata*'larıyla değil, ama yalnızca ayrımlı öbekler içerisine düşmeleriyle, hususlar bakımından (in respects) ayrımlı oldukları söylenecektir. O zaman da, kendi başına bu durumun bir tümeller gerçekçiliğine çağrı yaptığı pek açık değildir.

İkinci olarak, Armstrong "*kırmızılığın* bir renk olmak bakımından öteki renkleri yalnızca andırmakla kalmayıp, ayrıca renk olarak onlardan ayrımlı da olduğu"nu belirtmektedir. "*Kırmızılık* ve *mavilik* renk olarak ayrımlıdır. Onların birbirini andırdığı varsayımında söz konusu edilen özellik onları ayrımlandıran şeyin tam kendisidir" (s.106). Bundan çıkan şey; incelendikte bu açıklamanın, bir andırım hususunun pekin bir ortak üstdüzey özelliği içerimlediğinin bile tutarlı şekilde savunamayacağıdır, çünkü eğer böyle üst düzey bir özellik varsa, o zaman, bu bir özdeşlik ilkesi olması denli bir ayrım ilkesi de olmaktadır. Üçüncüsü, eğer böyle bir konum almak belirlenebilirlerin bulanıklılığına, eşd. şekil, sertlik, renk vb. ilkelerin özgül olmayan ırasına, sığınmak değilse, kesinlikle, andırım hususlarının içerimlediği iddia edilen üst-düzey-ortak-özellik-hususlarını dile getirmek durumunda kalacaktır.[8]

---

8 Bir tümeller gerçekcisi olan Armstrong (1978b, s. 117 ff.) bile belirlenebilicilerin *gerçek* özellikler olabileceğini düşünmez.

Ne var ki, görüleceği üzere andırımların kısmi özdeşlik çözümlemesiyle bağlantılı olarak, böyle bir özgülleştirimin devsel ölçüde zor bir görev olduğu; andırım öbeklerinin, "aile andırımları"yla değil de, ortak özelliklerle belirlenmiş (marked) olduğunun hiçbir güvencesini vermediği tanıtlanabilir.

İmdi, andırımı bir kısmi özdeşlik olarak çözümleyen yaklaşıma gelince. İlkin, şunu soralım: Kısmi özdeşlik nedir? Bundan, felsefeciler katışıklı olan şeylerle karıştırılmış (infused) özdeşlik gibi bir şeyi anlıyorlar: Bizler böyle bir ilişkiyi içerdiği tortulardan kuramsal bakımdan arındırarak, saf özdeşliği elde etmiş olacağız. Bu açıklamaya göre, mavinin ayrımlı tonlarında olan iki şey andırımlı olmaktadır; çünkü, ton ayrımı bu şeylerde özünlü olan mavi örneklenimlerinde kapsanan katışıklılıklardan (impurity) ileri gelmektedir. Bu hususa değinmek, bu katışıklılığın ardındaki (ortak) özelliği anmak ve bu yüzden de, bir özdeşliğe değinmektir. Locke'ın, andırımı bir kısmi özdeşlik gibi anladığını varsaymanın sebepleri vardır; çünkü, o tikeller arasındaki andırım derecelerinin nitel özdeşlik ölçüsüne bağlı olduğu düşüncesindedir. Gerçekten de, bu yorum andırımlara ilişkin gerçekçi yaklaşımı bir Aristotelesgil gerçekçiliğe indirger. Ne var ki, betimlemiş olduğumuz yol biricik yol değildir: Örneğin Hume andırımı bir felsefesel ilksel (primitive) olarak alır. O bunu özdeşlik denli temel ve bu yüzden, bu sonuncusuna [özdeşliğe] indirgenemez olarak görür. Ona göre, başka şeylerin yanısıra, renklerin yalınç nitelikleri arasında geçerli olduğu için de, andırım kısmi özdeşliğe indirgenemez: "*Mavi* ve *yeşil* ayrımlı yalınç düşünlerdir, ama *mavi* ve *al*dan daha fazla andırımlıdırlar; yine de onların yetkin yalınçlığı tüm ayrışım ve ayırım olanağını dışlar" (1969, s.67). Yazık ki, görüngüsel düzlemde bile, bu yöntem kendi başına bütünüyle güvenli bir argüman sunmamaktadır.[9]

---

9 Renklerin andırımının kısmi özdeşlik terimleri içerisinde çözümlenebileceğini ileri sürse de, Armstrong renklerin görüngüsel bakımdan indirgenemez olduklarını teslim eder: 1978b, s.125. Bununla birlikte, renklerin yalınçlığını tartışılabilir bir sorun olarak görmenin sebebi vardır. Renklerin yalınçlığına kuşku düşüren bilimsel ve felsefesel özdeksel [materyal] için bkz. Hardin 1988, s.42 ff.; Westphal 1987, bölüm 8.

6. 2. 2 Andırın ve Kısmi Özdeşlik

Geçtiğimiz iki onyıl boyunca yayımlanan yapıtlarıyla, David Armstrong bizlerin özellikler-varlıkbilimi anlayışımıza geniş ölçüde katkı yapmıştır. Armstrong ılımlı bir Aristotelesgil tümeller-gerçekçiliğini savunur. Onun görüşünce, kendi konumuna [karşı] ilkesel almaşık Andırın Savı'yla beslenmiş bir özellikler-tikelciliğidir (1989, s.135-9). Onun *Andırım Savı*'nı eleştirme yöntembilimi, herhangi bir özgül andırımın bir kısmi özdeşlik olduğunun belgitlenmesini kapsar. O bu erekle, andırımların *relata*'sını oluşturduğu söylenen görünüşte-indirgenemez-özelliklerin aslında yapısal bakımdan karmaşık tümeller olduklarını ileri sürer (1978b, kısım 6; 1989, s.102 ff.). Armstrong kısmi özdeşliğin daha keskin bir ıralandırımını sunar. Ona göre, iki şey, ya birisi öbürünün parçasıysa ya da bu ikisi örtüşüyorsa, demek ki, bu ikisinin ilişkisi P'nin (P ve Q) ile ya da (P ve Q)nun (Q ve P) ile ilişkisi gibiyse, kısmi olarak özdeştirler (1989, s.37-8). Bunun yanısıra, örtüşme, yapısal bakımdan oluşturucu /içeriksel ortak parçalara iye olmak diye de anlaşılabilir:

> Kısmi özdeşlik nosyonu tümeller kuramındaki sorunları çözmede devsel önem ve değer taşır. Görülüyor ki, bu, "yapısal" özellikler denilecek şeylere dek genişletilebilir. Diyelim öyle bir O özelliği vardır ki, O [özelliğinde] olan şeyin bir kısım P özelliğindedir ve O [özelliğinde] olan şeyin Q özelliğinde olan geri kalanıyla da R türü bir ilişki içindedir. Bu bir yapısal özelliktir. P, Q ve R'nin tümü de bu özelliğin, "parça" [sözcüğünün] alışılmış anlamında parçalarıdır (1989, s.38).

Armstrong'un ıralandırımıyla, iki özellik ancak bunlardan en az birisinin parçalardan yapılmış olması durumunda kısmen özdeş olabileceğinden (1989, s.212) ve üstelik, andırımın bir kısmi özellik olduğunun gösterilmesi de çözümlemeye direnen tekil bir benzerliğin varolmamasını gerektirdiğinden (1989, s.95), tüm andırımın en azından bir terimi karmaşık bir özellik olmalıdır. Tüm özelliklerin karmaşık olduğu yollu kapsamlı bir sav ileri sürülmedikçe, bunu saptamak çok zordur. Bununla birlikte, Armstrong bu sonuncu [savı] ancak bir olanaklılık olarak olumlar

(1989, s.68,71 ve 125). Üstelik, tüm özellikler karmaşık olsaydı bile, kendiliğinden bir şekilde, bundan herhangi iki [özellik] arasındaki andırımın bir özdeşlik durumu olduğu çıkmayacaktı: Andırımlı iki karmaşık, ortak bir parçaya (part) iye olmak durumunda değildir.

Varsayalım ki, "tümel" "özellik" anlamına gelmektedir: Armstrong bu indirgemenin ortaya çıktığını savunur, çünkü "Tümellerin andırımları ... dereceyi (degree) kabul etmektedir. Bu derece *sağın andırımda* bir üst kısıta (limit) iyedir ... [ki bu da] *özdeşlikten* başka bir şey olamaz" (1978b, s.109-10 ve s.120. Ayrıca bkz. 1989, s.103 ff). O bunu şöyle çıkarsamış gözüküyor: Eğer andırım bir derece sorunu ise ve eğer bu kerteli yakınsamanın kısıtı (limit) gibi görülen *sağın andırım* da bir özdeşlik ise, o zaman, sağın benzerliğin altındaki herhangi bir andırım derecesi de bir kısmi özdeşlik olacaktır. Ne var ki, böyle olmayacaktır. Argüman uğruna, sağın andırımın özdeşlik ve tüm özelliklerin de karmaşık olduklarını teslim etsek bile, yine de, andırım bir kısmi özdeşlik olmayabilir. Bir dereceye dek andırımın, bu karmaşık *relata*'da herhangi bir ortak yapısal parçanın var olmasından ileri gelmemesi, mantıksal bakımdan olanaklıdır. Yapısal parçalar ortak herhangi bir şeye iye olmaksızın birbirlerini andırabilir ve ancak sağın andırıma ulaştıkları zaman özdeşliğe yakınsayamayabilirler (converge). Bu yüzden bir uçta andırımın özdeşliğe yakınsaması; ancak bir dereceye dek andırım var olduğunda, bunun —bizler bu yakınsamayı bir kısıt (limit) olarak düşünsek bile— kısmi özdeşlik olmasını, mantıksal bakımdan güvencelemez.

Dahası, ben Armstrong'un sunduğu sebebin soruyu geçiştirdiğini de düşünüyorum. Andırımın bir kısmi özdeşlik olması için, andırımın kısıtı, demek ki sağın benzerlik, de bir özdeşlik olmalıdır. Bu ise şeylerin özdeş olmaksızın sağın şekilde benzer olamayacağı kuralını getirir. Bu sebep, öyleyse sağın benzerliğin özdeşlik olmasının *varsayılması* koşuluyla ileri sürülebilir. Ne var ki, böyle bir varsayım tümellerden, demek ki çokluda varolan ilkelerden, yararlanmayan herhangi bir açıklamanın; şeylerin andırımlı tikel yönlerinin, uzay-zamansal açıdan *seçik* olmanın ya-

nısıra, *ayrımlı* da olduğunu söylemeye mahkum olmasını getirir. Buna göre, iki şeyin andırımlı tikel özellikleri özdeş olamayacağından, bunlardan hiçbirisi sağın benzerlik taşıyamaz; bu dünyadaki hiçbir iki tikel özellik mantıksal zorunluluk gereği, sağın şekilde benzer olamayabilirdi. Bu yüzden, Armstrong'un sebebi veriliyken, herhangi bir tikel özellikler-gerçekçiliği sağın olarak andırımlı yönler taşımakla, böylelikle de sağın bakımdan andırımlı şekillere iye olmakla, iki nesnenin andırımlı olduğunu söylemekten *a priori* engellenmiş olur. Ama böyle bir şey bu görüşleri varsayım gereği saçmalığa götürür ve böylelikle soruyu geçiştirmiş olur.[10]

Nesnelerin çeşitli yönleri arasındaki benzeşlikler görgül bakımdan, uzak benzerliklerden, ayırtedilemez ölçüde yakın olanlara dek uzanır. Ölçeğin bir ucunda sağın andırımın bulunduğu teslim edilmelidir. Tekbiçimli olarak renklendirilmiş bir kağıt yaprağını parçalara ayırmak bu noktayı aydınlatabilir. Daha yakın bir incelemeyle, ortaya çıkan tikel renkler ayrımlar gösterse bile, bunlar haha sağın benzerliğin olanaklı olduğunu belirtimleştirir ve ortakduyu bunları ayırt edilemez gibi alır. Bizler gündelik dilde böyle şeyleri "aynı rengi taşıyor" diye betimleriz. Ne var ki, bu aynılık kavramsaldır ve bu durum seçik olan tikel parçacıkları kapsar. Tikel-özellikler-gerçekçiliği bunu, ayrımlı şeylerde özdeşlik olması gibi değerlendirmeyecektir.

Bu nokta üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Olağan durumuyla, bizler şeylerin özdeş olduklarından söz ederken, ya onların bir ve aynı olduklarını ya da onların ayırt edilemez olduklarını kastederiz. Birincisini kastettiğimizde, söylediğimiz şey söz konusu şeyler (items) arasında hem ayrım hem de seçiklik olmamasını gerektirir. Ne var ki, sonuncusu seçiksizliği gerektirmez; burada yalnızca ayrımsızlık söz konusudur. Dolayısıyla, ayırtedile-

---

10 Bu varsayımı Williams'ın, "tikel kendilikler *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği* ilkesine uyan [kendilikler] değildir ... tikeller sağın şekilde benzer olabilen, ama yalnızca seçik değil ayrışık da olabilen kendiliklerdir" yollu gözlemiyle karşılaştırınız —ki burada Williams "tikeller"le nesneleri ya da özellikleri kasteder (1986, s.3). Ayrıca bkz. Butchvarov 1966, s.8; Armstrong 1989, s.105-6.

mezlik ya da sağın benzerlik anlamında, bir şey kendisiyle ve ayrıca da ayrımlı konumlardaki kendiliklerle, özdeş olabilir. Açıktır ki, bu sonuncu anlam birincisini getiremez. *Ayrımlı nesnelerdeki* özellik örneklendirimlerinin "özdeşliği"nden söz ederken, bizlerin birinci anlama, eşd. şayısal özdeşliğe, yönelmemiz gerekir. Bununla birlikte, ayrımlı tözlerdeki seçik özellik örneklernimlerini sayısal bakımdan özdeş tümellerle tamamlarken, içkin gerçekçilik kavranılması güç bir şey yapar. Sırf tümelleri *in rebus* * anlamlı kılmak ereğiyle, "bir çeşitlilik içerisindeki sayısal özdeşlik" gibi özel (specialized) bir felsefesel kavram dayatır. Elde böyle bir nosyon varken, bir ve aynı tümelin aynı anda çeşitli şeylerde çoklu olarak yerleşmiş olduğunu, ya da, bir kimsenin bir tümeli, bunu içeren bir örneklendirimi ortadan kaldırarak, ortadan kaldırmış olmadığını söylemek olanaklı duruma gelir. Kuşkusuz, içkin gerçekçilik kendi *öz* varlıkbilimini desteklemek üzere, bu dayatıma (stipulation) dirimsel ölçüde gerek duyar. Platon'la birlikte tümellerin nesnel olduğunu varsayan, ama ona benzeşmez şekilde, belirik (manifest) dünya dışında böyle şeylere yer vermeyi reddeden içkin gerçekçilik tümellerin şeylerin kendileri içerisinde olduğunu savunmakla yükümlüdür. Ama çoğulluk dünyasının bir vargısı olarak, aynı tümelin, çeşitli şeylerde örneklendirilmiş olan kendi varlığına ek olarak, aynı anda bunlarda da varolduğu söylenilmiş olmaktadır (*Parmenides* 127-30). Ama o zaman, içkin gerçekçilik *Andırım Savı*'nı, kendisinin getirdiği özdeşlik-nosyonu temelinde eleştirmekte ısrar ediyor demektir. "Felsefesel sömürgecilik" denilebilecek şeyin havası da budur. İçkin gerçekçilik kendisi için biçilmiş bir özdeşlik kavramını, özelliklere ilişkin açıklamalarında tümelleri kapsamayan varlıkbilimlere dayatmaya çabalar.

Son olarak, sağın benzerliklerin özdeşlikler olduğunu varsaymanın kendi kendisini çökerten bir vargısına değineceğim. Nesnel özelliklerin en açık paradigmaları arasında oldukları için değil, ama en başta, imgelemek daha kolay olduğu için, yine renklerden bir örnek getireyim. Bu nokta tüm belirlenimli özel-

---

* *in rebus*: tikel şeyler bakımından. -çn.

liklere de uygulanmak anlamına gelir. Pekin bir belirlenimli renk altında, ayırımlandırılabilir pek çok tonun bulunduğu olgusunu ele alalım.[11] Üstelik, böyle her ayırımlandırılabilir ton için, bunu sağın benzerlik içinde örneklendiren nesne çiftleri elde etmek de olanaklıdır. Elbette, bu nüanslar —ve bu yüzden de, örneklendirim çiftleri— bir husus bakımından bir andırım kümesi oluştururlar. Ne var ki, Armstrong'un varsayımı veriliyken, bu tek bir tümel ortaya çıkarmaz. Onun varsayımıyla, her sağın benzerlik bir özdeşlik, çoğulluk içerisindeki her özdeşlik de bir tümel olduğundan, bundan, her nesne çiftinin ayrımlı bir tümeli örneklendirdiği ortaya çıkar. Her bir çiftin örneklendirdiği şey öteki çiftlerin örneklendirdiği şeye oldukça benzer olduğu için —ama bunlara *sağın olarak* benzer olduğu [için] değil— her nesne çifti ayrımlı bir tümeli örneklendirir. Bunun getirdiği saçma bir vargı; Armstrong'un kuramında, her belirlenebilici altında ne denli özgül ayrım varsa o denli de çok tümel bulunduğudur. En küçüğünden en büyüğüne dek her ayrımlı uzunluk, her ayrımlı ağırlık, her ayrımlı sertlik, şekil, vb. ayrımlı bir tümeldir. Böylesi her ayrımlı şeyin bir özellik olduğunu hiç kimse yadsımayacaktır, ama bunlardan her birinin tümel olması da aşırı bir iddia gibi gözüküyor. Bir olgu durumu olarak, bu Armstrong'un kendisince de kabul edilmiş bir vargıdır —o bunu saçma görmese bile (1978b, s.117-18). Üstelik, Armstrong ayrışımlı (disjunctive) özellikleri de reddeder. Bu yüzden, onun açısından, bu gerekçelerle, "kapsamlı" tümeller olanaklı değildir.[12] Kısmi özdeşlikleri özgül özdeşliklerin kendileri arasında aramak apaçık bir çıkış yolu olarak ortaya çıkıyor; ama böyle özdeşlikler açığa çıkarılmaya olasılıkla direnmek durumundadırlar. Buradaki görev, halihazırda olabilecekleri denli özgül olan tonlar arasında, ya da, belirsiz ölçüde küçük olanlar da içinde olmak üzere her çeşit uzunluklar arasında... ortak olan bir şeyi yakalama girişimini kapsamaktadır.

---

11 Kuşkusuz, renge göre her ayrımlı ton bir belirlenimli ve kendi nüanslarına göre renk bir belirleyebilicidir (determinable).

12 1978a, s.23 ff. Mellor'ın da (1991, s.180-1) "tüm kırmızı şeylerin paylaştığı bir özellik olmasına gerek olmadığı"nı ileri sürmesi ilginçtir. Ne var ki, Mellor bundan, çok ayrımlı bir sonuç çıkarır.

Bu noktada, bir soru ortaya çıkar: Eğer durum betimlenmiş olduğu gibiyse, "kısmi özdeşliği" ne yapmamız gerekir? Andırımlı özelliklere ilişkin bir kısmi-özdeşlik açıklaması, eğer aynı andırım hususu altına düşen ayrımlı her özellik örneklendiriminin, andırdığı başka her özelliğin yanısıra, aslında tekil bir özdeş tümel altına (değişen katışıklıkta) düşmekte olduğunu gösterebiliyor ve açıklayabiliyorsa, bir ereğe hizmet eder. Ama hangi tekil tümele? Her andırımlı özellik çifti açısından, andırımlı nesnelerin (items) herbirisinin sağın andırımları olan özellikler getirmek (introduce) ve böylelikle, başka özelliklerin yakınsadığı söylenilecek tekil bir özdeşliğin konumlandırılmasını içeren herhangi bir tentatif önermeyi boşa çıkarmak olanaklı gözükmektedir. Bu ise, kısmi özdeşlik açıklamasıyla, her belirlenebilici özellik için bir tümelin varolmasından çok, her özgül ayrım için ayrımlı bir tümelin varolduğunu ve bu yüzden de, pekin bir hususta andırımlı olan özellikler çoklusunu birleştiren hiçbir tümel olmadığını sezinletiyor. Özelliklerin andırımı, her şey bir yana tümellerin kısmi özdeşlikleri olarak, başarıyla açıklanmış değildir. Armstrong'un kuramı bir özgül andırımlı-tümeller sürekliliğine (continuum) yol açmıştır.[13]

Hususlardan [görünümlerden (respects) devinen] bu genel argümanın son bir çürütümü için, onun başlangıç öncülüne dönüyorum. Şeyler birbirlerini ayrımlı şekillerde andırdığından, bir özellikler kuramının böylesi ayrımları açıklaması ve ilgili ayrımları yapması gerektiğinden söz ediliyordu. *Andırım Savı* açısından bu hiçbir zorluk çıkarmaz, zira tikel özelliklerin nesnelliğini kabullenmektedir.[14] Ayrımlı hususlara değinerek tasarlayabileceğimiz ayrımlı nesnel andırımlar vardır. Andırımların kısmi özdeşlikler olduğunu ileri süren bir görüş bu aynı istemi nasıl karşılayabilir?

---

13 Armstrong (1978, s.122) şöyle demektedir: "uzunluklar (tümeller) daha kısa uzunlukları içerirler, demek ki bu daha kısa uzunluklar karşısında parça-karşısında-bütünün [durması] gibi dururlar. Bu olgu uzunluklar öbeğinin birliğini oluşturur." Ben burada, böyle bir şeyin yakınsadığı söylenilen *özdeşliği* hiç kavrayabilmiş değilim. Bunlar belki de *belirsiz ölçüde küçük* uzunluklardır? Pekin tipten bir büyüklük öbeğinin birliğinin, gerçekte hiçbir büyüklüğe ilişkin olmayan bir tümelle verilmiş olması istenilebilir bir şey midir?

14 Bkz. Armstrong'un, "katlı-pasta" ile "leke" kuramları arasındaki ayrım: 1989, s.38, 120. Buradaki yaklaşım birinci türdendir.

Andırım Savı'nı çökertmeye giriştiği bu noktada, içkin gerekçilikle sağın şekilde uzlaşılmış olduğunu düşünüyorum. Savunulduğu varsayılan özdeşliğin daha yakın bir irdelemeyle bile olasılıkla yararsız (unavailable) ve kabullenilemez kaldığı yerde, birçok durumlarda pekin özellik, andırım hususu anılarak özgülleştirilebilir. Benzerlik hususunu özgülleştirme ortak bir özdeş özelliğin özgülleştirimi değildir. Eğer benzerlik kısmi özdeşlikse, bir andırım hususunun anılması yalnızca bir kısmi özdeşlik hususunun anılması değildir. Bu sonuncusu başka öğelerle kaynaşmış bir özdeşlik olduğundan, buna gönderme yapmak özdeşliğe gönderme yapmak değildir ve an özdeşlik yönü daha derinlerde yatsa gerektir. İlgili özdeşliğin özgülleştirilmesinin oldukça zor ve —çıplak gözden daha sofistike araçlarla aranmış olsa bile— başarı güvencesi de bulunmayan [bir iş] olduğu tanıtlanabilir. Diyelim ki, fizyonomik özellikler bakımından andırımlardan söz etmekteyiz: Osmanlı Hanedanı sultanlarının burunları söz gelimi boyut bakımından olmasa da, şekil bakımından çarpıcı bir biçimde benzeştir. Eğer bu kısmi özdeşlik ise, o zaman, bu burunların her birisinde özdeş şekilde ayakta kalan özellik nedir? Böyle bir özdeşliğin varolmasının hiçbir güvencesi yoktur; çünkü, eğer Wittgenstein haklıysa,[15] tüm bu burunlar için ortak olan bir husus bile bulunmayabilir. Hanedandaki tüm burunları birleştiren tekil bir özellik yerine, bunları ayrışımlı şekilde ilintilendiren çeşitli özellikler var olmuş olabilir. İndirgeme —bırakın bunun tanıtı olmak— olanağı lehinde iddiada bulunmanın bile bizleri, doğrudan (ve hatta, zaman zaman da dolaylı) ayırdından yoksun bulunduğumuz şeylerin (items) terimleri içerisindeki bir yaklaşıma mahkum ettiği ortaya çıkmaktadır.

Andırımları özdeşliklere indirgeyen doyumsatıcı bir açıklamanın yokluğunda, ben hususlara değinmekten [devinen] argümanın *Andırım Savı*'nın gerçekçi yorumu karşısında etkisiz kaldığı sonucuna varmaktayım.

---

15 Wittgenstein 1953, kısım I, 66. Bu noktanın, Bambrough 1966 ile Grandy 1979 arasındaki tartışmada bu konudan bağımsız olarak uygulandığına dikkat edin. Yakın zamanlarda Mellor (1991, s.181-2) "Wittgenstein'ın 'oyun' yüklemine ilişkin olarak söylediği şeyin pekala her sıradan yüklem için de geçerli olabileceği"ni ileri sürmüştür: Hiçbir özellik, bunun uygulandığı her şey tarafından paylaşılmış değildir."

6. 2. 3 Russell'ın Karşıçıkışı

Bertrand Russell *Andırım Savı*'nı, tümelleri çevrilerken (tevil ederken, explaining away) andırım tümelliğine örtük bir başvuru yaptığı için, geriye-dönüşlü (regressive) diye niteleyerek eleştirir (1912, s.96-7; ayrıca bkz. Armstrong 1978a, s.54-6): Eğer tikeller benzerliğin birçok ayrımlı yönüne iyeyse, sözgelimi kırmızı şeyler öbeğine karşıt olarak, mavi şeyler öbeğinin birliğini neyin sağladığı sorusu ortaya çıkar. Yanıt; bir mavi şeyin, kırmızı şeylerle değil de, tüm başka mavi şeylerle aynı andırıma iye olması şeklinde olacaktır. Ama eğer bu birliği sağlayan şey bir tikel şeyler ya da özellikler çeşitliliğine uygulanmış aynılık-[şeklindeki]-andırım-ilişkisi ise, o zaman burada biz gerçek bir tümelle karşı karşıyayız demektir. Russell özdeşliği andırımlar-arasındaki-andırımla yer değiştirtmenin bu konumu değiştirmeyeceğini de ekler: Andırımlı andırımlar hâlâ tikeller olacaklardır (ayrıca bkz. Armstrong 1978a, s.56; 1989, s53 ff.; Campbell 1990, s.38).

Böyle bir argüman; pekin bir özelliğe iye şeyler öbeğinin birliğini açıklarken *Andırım Savı* gerçekten de andırım ilişkisinin aynılığına, demek ki bir tipe, başvurmak zorunda kalmışsa işe yarar. Ama bir tikel-özellikler gerçekçiliği buna mahkum değildir. Mavi şeyler öbeğinin birliği veriliyken, her mavi nesne gerçekten de öbür her [mavi nesneyi] andırır. Ne var ki, mavi nesnelerin andırımlarını öbürlerininkinden ayırt etmek bunları özdeşlik altına, hatta üstdüzey andırım altına, koymayı zorunlu kılmaz. Benzerlikler somut nesnelerin *tikel* yönleri arasında geçerlidir. Eğer tözlerde özünlü olan tikel özellikler nesnel ama bağımlı varoluşlarsa, tözlerin andırımı da onların tikel özniteliklerinin andırım konusudur. İki nesne birden fazla benzerlikle ilişkilendirilmişse, o zaman, bu ayrımlı benzerliklerin terimleri de yalnızca nitelendirilmemiş nesnelerin kendilerinin değil, söz konusu nesnelerin ayrımlı hususlardır.[16] İki mavi top en azından iki ayrımlı şekilde birbirini andırır ve bunlar iye oldukları ayrımlı ti-

16 Bu hususların andırımının "tümellerin andırımına ilişkin bir konu" olacağı nitelendirimi dışında, benzer bir iddia için bkz. Armstrong 1978b, s.96. Kuşkusuz, "leke/katlı-pasta" ayrımı bu noktayı özlü biçimde ele alır: Armstrong 1989, s.117, 120, 135-6. Özelliklerin tikelliği için, Gracia 1988, s.66, 97 ff.'de sunulan argümanlara bakınız.

kel yönler dolayısıyla, böyledirler. Bu yönler Aristotelesgil ve Platoncu gerçekçiliğin ortak terimbilimi içerisindeki özellik örneklendirimlerine denk düşer.

Mavi-şeyler öbeğinin birliği *tikel bir nesnenin verili bir hususu ile ayrımlı nesnelerin tikel hususları* arasındaki andırımların terimleri içerisinde verilebilir ve bu, değişik şeyler içindeki bir aynılık olmayacaktır. Daha özgül olarak, bu öbeğin herhangi bir üyesi başka her üyenin tikel bir hususuna (yüzeydeki maviye) benzer bir tikel hususa/yöne (onun üstündeki maviye) iyedir. Bu öbekteki her bir nesne başka her nesneyle, tikel andırımlar yoluyla ilişkilendirilmiştir. Bu yüzden, bu öbeğin birliği bir andırımlar aynılığı üzerinde temellendirilmiş değildir. Bu birliği açıklayan şey kendince seçilmiş bir üyenin tikel bir yönünün aynılığıdır.

Tümeller varlıkbilimsel bakımdan vazgeçilmez açıklayıcı-buluşlar olarak getirilmişlerdir. Bunlara nesnel gerçeklik tanıyan herhangi bir argüman; dünyanın canalıcı ölçüde önemli pekin olgularının, bunlara gönderme yapılmaksızın olasılıkla açıklanamayacağı gibi bir öncülle desteklenir ve bunların zihinden bağımsız şekilde varoldukları savını, böyle bir iddiadan daha az hiçbir şey geçerli kılmayacaktır. Bu yüzden, tümellerin reddedilmesi bunların mantıksal tutarsızlığını belgitlemeyi bile gerektirmez. Bunlar, sorunun en azından eşit ölçüde usayatkın bir almaşık açıklaması varsa, bir yana bırakılacaktır. *Ockham'ın Usturası* bağımsız şekilde iş görecektir.

Her bireysel nesne; herbiri başka nesnelerin [kimi] yönlerini ayrımlı derecelerde andıran büyük çeşitlilikteki tikel yönler birlikteliğiyle ıralandırılmıştır. Böyle bir şey tikel yönlerin kendilerinin *bağımsız* olmasını gerektirmez ya da bunu önvarsaymaz. Başka deyişle, bu görüş özelliklerin *soyut tikeller* ya da "trop"lar ("değişmeceler", 'tropes') olmaları eğiliminden önemli ölçüde ayrımlıdır.[17]

---

17 Daha önce tartışmış olduğum üzere, bu yaklaşıma göre özellikler tikeldirler ve tözlere zorunlulukla bağımlı değildirler. Varlıkbilimsel bakımdan, özelliklere daha temel bir statü verilmiştir: "Bütün dünya ... bengisel bakımdan su katılmadık ölçüde edimsel olup, ilişki içerisindeki dört-boyutlu bir nitemler toplamıdır... [Bu dünya toplamı]nın, Somut ya da soyut, her parçası felsefecilerin 'tikel' dedikleri şeydir." Williams 1986, s.2-3. Ayrıca bkz. Campbell 1990, s.3, 21, 55, 59.

Evreni dolduran andırım terimlerini oluşturan özellikler, fiziksel zorunluluk gereği, tikel somut şeylerin [çeşitli] yönleridir. Özellikler tözler içerisinde özünlüdür ve bu yüzden, *in rebus* varolan bağımlı tikellerdir. Bununla birlikte, Aristotelesgilciliğe benzeşmez şekilde, ben tümellerin ayrımlı tözler içerisindeki nesnel kendilikler olduklarını kabul etmiyorum. Bu yüzden, bu görüşün [şöyle] iki önemli üstünlüğü bulunmaktadır ki, birincisi, onun nitelikler, türler ve ilişkilere ilişkin açıklaması görgül bakımdan gözlemlenmiş andırım-olgusu terimleri içerisindedir. İkincisi, varoluşu tikellerle sınırlandırarak, gerekçelendirilmiş bir kuramsal tasarruf istemini karşılamakta ve bizlere, adçı bir tepkiye çağrı çıkartmaksızın, öznitelikleri nesnel olarak ele alma olanağı vermektedir.

6. 3 Tikel Özellikler

Tikel özellikler hem görgül hem de sezgisel bakımlardan tanışık olunan kendiliklerdir. Bir tikel özellik bir nesnede ayrımlı bir husus/yön olarak varolur ve başka pekin nesnelerin pekin tikel yönlerini andırır. Benim yaklaşımıma göre bu, özelliklerin, tikel konumlar işgal eden ve andırım terimleri olarak duran birliktelik-öğeleri olduğunu söylemekten ayrımlı değildir. Örneğin, bu jean'lerin mavisi tikel bir özelliktir ve andırdığı şu kitabın mavisinden ayrımlıdır.[18] Uzamsal bakımdan, tikel özellikler trop'larla ve özellik örneklenimleriyle uyuşurlar, ama yalıtlanmış (başıboş dolaşan) varoluşa izin vermezler ve tipleri de zihin-bağımlıdır. Herhangi bir özellik bir nesne içerisinde özünlüdür, demek ki o bir birliktelik içerisinde varolur, ve tikel konum ve günleçlere endekslenmiştir. Campbell'in bildirdiği gibi,

> Aynı uzay-zamansal yerleşimde olmayan iki kırmızı örneği (cases) gerçekten de iki, ayrımlı iki [özellik]tir. Sağın şekilde benzer iki şey (items) nasıl bir değil de iki *olabilmektedir*? Aynı zamanda ayrımlı yerlerde olmakla, ya da, öbürü olmaya-gelmezden önceki bir zamanda

18 Stout'un (1930, s.398) söylediği gibi, iki tikel özelliğin benzer olduğu husus aynı zamanda da bunların benzer olmadığı hususlur.

> birinin olmaktan çıkmasıyla... (özellikler) kendi yerlerini tekelleştirmezler/korumazlar (monopolize); ama yine de onlar, *aynı türden* tüm başkalarından, verili türden her bir (özelliğin) bu boyutlar üzerinde tekil (unique) bir aralıklar dizini işgal etmesiyle, aynı şekilde ayırt edilmişlerdir.
>
> (1990, s.53-5. Campbell'in "trop"ları yerine ben "özellik" [sözcüğünü] koyuyorum.)

6. 3. 1 Özellikler ve Konum

Reinhardt Grossmann tikel-özellik kavramına saldırır (1992, s.30 ff.). Başkalarının yanısıra o da özelliklerin uzaysal bakımdan yer edinmiş (located) olduğuna ilişkin inancımızın temelsiz olduğunu ileri sürer. A ve B gibi iki beyaz bilardo topu verilirken, " 1) A ve B masadaki pekin yerlere *yerleştirilmişlerdir*" ve " 2) A ve B bu rengi örneklendirirler" öncüllerinden, bizler " 3) Bu renk pekin yerlere *yerleştirilmiştir*" [vargısını] çıkarsama eğilimine gireriz. Ama bu pek de bir sonuç niteliğinde değildir: "Bir kimse [bu] rengin şuraya ya da buraya yerleştirilmiş olduğunu kuşkusuz *söyleyebilir*. Ama bunun sırf (1) ile (2)'nin kısa bir anlatım şekli olduğu; [bu] rengin, [bu] iki top gibi, uzayda sözün tam anlamıyla yerleştirilmiş olmadığı konusunda açık olunmalıdır" (s.25). Tikel renkleri imleyebilecek ya da bunları kendi gözleriyle gördüklerini ileri sürebilecek kişiler olması Grossmann'ı yıldırmayacaktır. O; özelliği göstermeye yahut görmeye ilişkin olarak ileri sürülen bu olgunun, bu özelliği örneklendiren bir şeyi görmekten başka bir şey olmadığında ısrarlıdır. Özellikler ne uzayda ne de zamandadır. Onlar somut değildir; onlar soyut varoluşlardır (s.24).

Böyle bir konum yalnızca adçılığı kabullenmemekle kalmaz, ama özelliklerin *in rebus* varolduğunu reddederek, içkin gerçekçiliği kabullenmeyi de yadsır. Grossmann'ın "örneklendirme" ("exemplification") nosyonunun bütünüyle puslu olması hiç de şaşırtıcı değildir; uzayda bir F özelliğini örneklendirdiği söylenen şeyin, bu yüzden, bu konumda, F'nin bir örneğini içermesine izin verilmez (s.9-10). Eğer özellikler ne uzayda ne de zamanda

iseler, ve böylelikle de, nesneler içine, örneklendirimler olarak bile, yerleştirilmiş değilseler, şeylerin özellikleri örneklendirdiğini, onları uzay ve zamanda algılayarak, bilmemizin nasıl olanaklı olduğu toptan bir giz olup çıkar. Çünkü, eğer özellik örneklenimleri nesneler içerisine yerleştirilmiş değilseler, o zaman, yerleştirilmiş oldukları konumlarda, nesneler kendi içlerinde bir çeşitlilik, ya da öbür nesnelerden bir ayrım içermezler. Ama eğer bir nesnenin F'yi örneklendirmesi ile örneklendirmemesi arasında algılanabilir bir ayrım varsa bu, nesnede bizlerin imleyebileceği ayrımı algılamaktan başka bir yolla nasıl kavranabilecektir? Bu yaklaşım görgül bilgiye nasıl yer vermektedir? Üstelik, bir nesnenin tam da varolduğu konumda pekin bir özelliğe iye olmasının bu nesnenin bu konumu işgal etmesinin bir koşulu olduğu durumlar düşünüldüğünde, Grossmann'ın görüşünü kavramak büsbütün zorlaşır. Bir somun içerisinde dönen bir civatayı ele alalım. O sağın olarak bulunduğu yerde iye olduğu kesin şekle iye olmadıkça, nasıl orada olabilir? Özellikler uzaya yerleştirilmiş [uzayda yer edinmiş] olmadığı için tikel özelliklerin var olmadığına ilişkin Grossmann'ın görüşünü hiç de inandırıcı bulmadığımı teslim etmem gerekiyor.

Burada, özelliklerin tikelliğini gösterme girişimi içinde, Husserl'in ortaya attığı bir noktaya dikkati çekmek isterim. Yakın zamanlarda ve belki de şaşırtıcı bir şekilde, aynı nokta Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'nü eleştirmek için de kullanılmıştır:

> Karşımızda duran ağacın [yalnızca] yeşili üzerinde dikkatimizi topladığımızı varsayın... Sağın şekilde aynı renkte olan bir başka nesne birdenbire [onun] yerini almış olsaydı, biz hiçbir ayrım görmeyecektik; dışlayıcı şekilde zihnimizde tuttuğumuz bu yeşil bizim için bir ve aynı olacaktı. Bütün bunların öyle olduğunu varsayalım. Ne var ki, bu yeşil öbürüyle gerçekten aynı mı olacaktı? Ayırtedici olan her şeye karşı bizim unutkanlığımız ya da bilerek (deliberate) körlüğümüz; nesnel bakımdan seçik olan şeyin hâlâ önceki denli seçik olması ve bizim dikkat ettiğimiz nesnel hususun/yönün de, burada ve şimdi varolan *bu husus/yön* —ve bir başkası değil— olması olgusunu değiştirebilir mi? (1970, s.376,7).

Böylelikle, Husserl'e göre, anlık ikame/yerini- alım ayrımlı bir tikel üretmektedir. Armstrong bunun bir ölçüde nahoş bir vargı olduğunu imlemiştir; çünkü "hiçbir şeyin değişmediği kuşkusunun altında bu değiş-tokuş (swap) yatmaktadır" (1989, s.131-2). Eğer ayırtedilemez tikel özelliklerin değiş-tokuşu evrende hiçbir ayrım yaratmıyorsa ve ancak bir kuram bunu bir ayrım diye görüyorsa, o zaman, böyle bir uyuşmazlık bu kurama ters düşer. Campbell'in bu meydan-okuyuşa yanıtı bu yer-değiştirmenin evrende gerçek bir ayrım oluşturacağı şeklindedir. Böyle bir dünyada nedenler ve etkiler tip bakımından sağın şekilde aynı olsalar bile, kimilerine ayrımlı örnekler (tokens) neden olacaktır. Kısacası, "onların nedenbiliminin (etiyolojisinin) bireyselliği değişmiş (olacaktır)" (1990, s.72, ayraç benim uyarlamam). Burada Campbell'le aynı düşüncedeyim. Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'ne benzeşmez olarak benim yaklaşımım bu işleme izin vermese bile, bu mantıksal bir olanaksızlık da değildir ve bir kimse, aşağı yukarı bir tansık olarak böyle bir şey ortaya çıkaracak süperkozmik bir etken varsayabilir. O durumda, biz her ne denli bu ayrımı algılamayacak olsak da, yalnızca değiştokuş edilmiş özelliğin seçik bir kendilik olmakla kalmayıp, onun tüm nedensel vargılarının da sağın olarak benzer, ama tersi durumda olacakları şeylerden seçik, tikeller olacağını ileri sürüyorum. Bu ayrımlar düzmece (spurious) değildir ve bizlerin bunları ayırt etme yeteneğinden yoksun oluşumuz bunları dışarda bırakmak için bir sebep oluşturmaz.

İmdi, tikel özelliklerin konumlarıyla ilişkili olup, sıkı sıkıya ilintili bir soruna dönerek, James Moreland'in eleştirisine karşılık olarak Campbell'in verdiği bir ödünü ele alacağım (1985, s.66; Campbell 1990, s.68-71). Campbell bu hususta tikel özelliklerin bireyleştirici ilkeleri arasında konumların bulunmadığı ve bunların tikel özellikler olarak alınması gerektiği sonucuna varmaktadır. Ben ise hem bu eleştiriyle hem de bu savunmayla aynı görüşte değilim. Bunların ikisinin de inandırıcı olmayı nasıl başaramadıklarını göstermek üzere, ilkin Moreland'in eleştirisini kendi terimbilimim içerisinde yeniden dile getirmeliyim. Eğer bir tikel özellik hem bir andırım hususu altında kendi konumuyla

bireyleştirilmişse hem de *yalınçsa*, bundan, böyle bir konumun [bu] andırım hususundan ayrımlı olamayacağı sonucunun çıktığı görülmektedir. Bu ikisinin ayrımlı olduğunun söylenmesi; bu özelliğin yalınçlığının, ya da birleşik olmayan doğasının, ve vargısal olarak da tikel özelliklerin varlıkbilimin çözümsel temelleri oldukları ilkesinin, reddedilmesini içerimler. Ama eğer özellikler hakikaten yalınç iseler, böylesi durumlarda onların konumu ve ırası (eşd. andırım hususu) aynı şey olmak durumunda bulunacağından, aynı konumda birlikte olan (compresent) başka her yalınç özelliğin, geçişlilik gereği, aynı ırada olmasından da söz edilmek gerekecektir. Bu yüzden, yalınç tikel özelliklerin varsayılması renk, sertlik, ağırlık, tat ya da şekil gibi ayrımlı özelliklerin, her şey bir yana, hiçbir ayrım taşımadıkları gibi saçma bir düşün ortaya çıkarır!

Bizler konumu ancak özelliğin doğasının bir parçası gibi görürsek, bu vargılar ortaya çıkar. Bununla birlikte, konumun, bir özelliği bireyleştiren ilkeler arasında olduğunun belirtilmesi bir kimsenin, bunu özelliğe içsel (intrinsic to propertyhood) gibi görmesini zorunlu kılmaz. Kesim 3. 2. 3'de ileri sürmüş olduğum üzere, bir özellik bir konuma, bu konumda *olmak* dolayısıyla, *iyedir*. Konumlar tikeldir, ama özellik değillerdir; onlar, içerisinde özellik-birlikteliklerinin korunduğu ortamlardır. Bu yüzden, bir tikel özelliğin yalınç olması ve başka şeylerin yanısıra, onun kendi konumuyla bireyleştirilmesi olgusundan, yalınçlığın, ırа ve konumun özdeşlik içerisine çökmesini/girmesini (collapse) sağladığı sonucu çıkarılamaz. Campbell'in bu karşıçıkışa yanıtının, konumların kendilerinin trop'lar (değişmeceler, tropes) olduklarını varsaymak durumunda kaldığını anımsayalım. Ne var ki, sözgelişi bir "yer-değişmecesi" ('place-trope') [nosyonu] kavranılamaz ölçüde karmaşık bir nosyon olarak gözüküyor. Bir yer-değişmecesi bir yerde öteki değişmecelerle (trop'larla) birlikte midir, ya da, bir-konumda-olmak ona uygulanamaz mı? Ama o eğer bir birlikteliğin üyesiyse, öteki üyelere benzeşmez olarak, onun bir yerde olamaması nasıl olmaktadır? Öyle görülüyor ki, eğer bir yer-değişmecesinin (place-trope) bir yeri yoksa, o birlik-

telik üyesi de değildir. Her şey bir yana, birliktelik bir yer *içerisinde* varolur ve bir birlikteliği içeren şey onun bir üyesi değildir; zira bir üye olarak böylesi bir özellik [bu] birlikteliğin olduğu yerde bulunmak durumunda olmayacaktır. Bu yüzden, eğer yerler trop'larsa (değişmecelerse), tikeller olarak onlar asla birliktelikler üyeleri olamazlar ve böyle bir vargı bütünüyle saçma gözükür. Üstelik, bu "yer-değişmeceleri" ('place-trop') denilenlerin öteki yer değişmeceleriyle ilişkili oldukları nasıl varsayılmaktadır? Boş konumlar ne olmaktadır? Büyük bir boş yerde kaç tane yer-değişmecesi vardır. Eğer bir taneyse, biz bunun içine bir birliktelik yerleştirdiğimizde olupbiten nedir?

6. 3. 2 Karmaşıklık ve Bireyleşim Sorunları

Bu bölüme, varoluşun, daha az çeşitlendirilmiş bir öğeler-çoğulluğundan oluşturulmuş, aşırı ölçüde karmaşık bir somut-kendilikler-çeşitliliğiyle damgalanmış (marked by) olduğu yorumuyla başlamıştım. Özellikler aşırı ölçüde karmaşık birliktelikler oluştururlar. Özellikler birlikteliklere, oldukça çeşitli uzamlar ve konfigürasyonlar içerisinde katkı yapar; bazen bu birlikteliğin tüm oylumu boyunca bazen de yalnızca bunun bir kısmına yayılırlar. Sonuç olarak, aynı birliktelik çerçevesinde bile, aynı andırının hususunu taşıyan tikel özellikler pek çok olabilir —kimisi sağın olarak andınmlı, kimisi bir bakıma daha seçik, kimisi bitişik olarak yerleşmiş, kimisi de bağdaşmaz özelliklerle ayrıştırılmış olarak. Yüksek ölçüde karmaşıklık taşıyan böylesi olgular gizemleştirilebilir. Örneğin, Campbell daha derin bir gerçekliğin trop'lara (değişmecelere) dayanan bir açıklaması uğruna, "belirik trop'lar (değişmeceler)" ('manifest tropes') varlıkbilimini bir yana bırakmaya kendisini mecbur görmektedir. Williams-tipi görgül gerçekçiliği bırakarak, sonuçta, varlıkbilimi algının "görünürdeki" dünyasından koparan felsefecilerin uzun ve etkileyici geleneğine bağlı kalmaktadır (1990, bölüm 6). Ben bu geleneğe fazlaca yakınlık duymuyorum ve tikelciliğin böyle bir bağlamda kullanılmasını özellikle yararlı da görmüyorum.

Campbell'i, kendi zihnini böylesine çarpıcı ölçüde değiştirmeye götüren sebeplerden kimilerine girmek istiyorum. Eğer bir tikel özellik uzay ve zamana yayılmaktaysa, onun nerede başladığı ve nerede bittiğiyle ilgili bir soru ortaya çıkar. Ancak bir kimse böylesi kararları güvenilir şekilde verebiliyorsa, ayrımlı tikel özellikleri bireyleştirebilir ve bunları sayabilir duruma gelir. Bununla birlikte, özelliklerin uzaysal ve zamansal sınırlarının çizilmesinin bütünüyle zor bir görev olduğu tanıtlanabilir. Konu bütünüyle genel olmasına karşın, Campbell'le birlikte ben de —daha kolay betimlendiği için— renklerden yararlanacağım. "Renkler her bir nüansın bir sonrakiyle *kaynaştığı* (*shading into*) bir yelpaze şeklinde yer alırlar... Herhangi bir verili trop'un (değişmecenin) çapı boyunca hiçbir alacalandırıma izin vermezsek, atomcu bir yola, ancak *nokta* atomlara dayanmaya varan bir yola, mahkum oluruz. Dünyamızdaki sürekli çeşitlenimleri, ayırt edilemez komşulara iye bir seçik şeyler (items) sonsuzluğuna çözündürmemiz gerekir" (1990, s.138-9). Zamansal sınırlar için de, benzer şeyler sözkonusudur. Olağan şekliyle değişimler birdenbire olmaz ve yavaş yavaş, kerteli şekilde yer alırlar. Dolayısıyla, bu boyutta da boyutsuz en küçüklerin tehditi söz konusudur. Spektrumların ya da belirik bir kerteli özellik ayrımının varolmasının, böylesi şeyleri oluşturan tekbiçimli tikel özelliklerin çok önemsiz olmasını gerektirdiğini sanmıyorum. Bununla birlikte, kendi başına bu olgu [sözkonusu] bileşenlerin "nokta atomlar" olmasını, yahut, *her* tikel özelliğin böyle olması zorunluluğunu getirmez. Elbette, özelliklerin eşit boyutlu birlikler içinde varolmalarının hiçbir sebebi yoktur. Tersine, özellikler evrende ayrımlı miktarlarda dağılmış olarak ortaya çıkarlar.

Bu, bir birliktelik içerisindeki tikel özelliklerin tam bir betiminin ve sayımının devsel ölçüde karmaşık bir iş olduğunu yadsımak demek değildir. Bu karmaşıklık algısal dünyanın tikelci betimlemesinden vazgeçmek için niçin bir sebep oluştursun ki? Kuşkusuz, tartışılan karmaşıklık, dünyanın, Williams-tipi tikelci bir görgül-gerçekçilik tarafından [sunulmuş] görünümüyle kısıtlı olmayan, çok genel bir sorundur. Gerçekliğin tam bir betiminin,

Campbell'inki gibi bir almaşık yaklaşımın benimsenmesiyle daha kolaylaşacağına inanmakta güçlük çekiyorum. Ne var ki, böyle olsa [bile], karmaşıklık ilk yaklaşımın terk edilmesi için bir sebep olamaz. Ayrımlı özellik örneklenimlerinin edimsel betimi ve sayımı her durumda gerçek bir felsefesel görev midir? Kendilikleri sayılabilir kılacak ölçütler sunmak çok iyi olabilir, ama bu edimsel sayımın kendisi olmaz.

Tikel özelliklerin özdeşlik ölçütlerini belirlemek açısından, trop'lar (değişmeceler) felsefesinin nesnelerin görünümlerinin (aspects) doğasına ilişkin —mevcut olan da içinde olmak üzere— başka herhangi bir yaklaşımdan çok daha fazla sorumluluk taşıması gerektiği doğrudur. Bunnu sebebi şudur ki, böyle bir felsefeye göre, özellikler —pekin bir konumda öbürleriyle yanyana varolarak— sırf *ayrımlı* kendilikler olmanın dışında ve üzerinde, seçik kendilikler olarak da bireyleşirler. Trop'lar (Değişmeceler) tekil (unique) konum-işgalcileri olabilirler, eşd. başka her şeyden ayrılmış (detached) olabilirler. Yine de, yukarda belirtmiş olduğum üzere, bu böyle bir kuramın bile sayım için ölçütler sağlamaktan daha fazla bir şey yapmasını zorunlu kılmaz. Bununla ilintili olarak, kendi görüşaçımdan, tikel özelliklerin birey(sel)ler olmadığını da imlemeliyim. Tikellik bireysellikle aynı şey değildir (bkz. Butchvarov 1966, s.7, 55). 3. 1'de varsaymış olduğum gibi, bu sonuncusu seçikliği getirir ve tikel özellikler fiziksel zorunluluk gereği tözlerde özünlü olduklarından, bireyselleşemezler. Benim anladığım şekliyle seçiklik, uzayda ayrışık olmak demektir. Ama seçik olmanın başka ve daha zayıf anlamları da vardır; Duns Scotus'un terimbilimine başvurdukta, bireysellik seçik olmanın biricik "gerçek" anlamıdır. Onun —zihne-bağımlı olan— kavramsal-ayırım dediği şeyden ayrı olarak, canalıcı ölçüde önemli "formel" ayırım da vardır. Formel ayırım bir zihne göndermeyle (reference) tanımlanmıştır, ama gerçeklikte de temeli vardır; ayrımlı kendiliklerin fiziksel gerçeklik içerisinde birlik içinde varolmasının koşuludur. Formel ayırım kendisinin en iyi uygulanımlarından birini, bir tikel özelliğin ötekilerden ayrımında bulur. Bir özelliğin *formel* seçikliği (ya da formel bireyselliği) onun işgal ettiği konumlara ve onu başka özelliklerle ilişkilendiren

andırım hususuna ilişkin bir konudur. Bu yüzden, özellikleri saymak için benim önerdiğim ölçüt yalınç ve bilinen [bir ölçüttür]. Sağın benzerlik içerisinde sürekli olan şeyi ben, özdeş olarak alıp, her tikel ayrımı bir seçik özellik sayıyorum. Bu ölçüt konumsal ayrımdan ileri gelen seçikliğe duyarlıdır (sensible to) (eşd. aynı kanın seçik damlalarının kırmızılarını seçik-özellikler diye saymaya izin verir) ve aynı birlikteliğin aynı uzamında ve bu yüzden de aynı konumda, varolma dolayısıyla örtüşen özelliklerin seçikliğine duyarlıdır (eşd. herbir damlanın kırmızısını ve akışkanlığını ayırt eder). Üstelik, tekbiçimli kırmızı-yayılımının aynı kan damlasındaki ayrımlı parçalarını da ay[ı]rımlandırmaz.

Campbell'i belirik dünyanın tikelciliğini bir yana atmaya götüren (halihazırda tartışılmış olanın yanısıra) öteki iki endişeye de değinerek, bu kesimi bitiriyorum. Ben bu endişelerin gereksiz olduğu görüşündeyim. "Eğer düzgülü boyutta kesintisiz bir —sözgelimi— yeşil alan alır ve bunun tam da *bir* değişmece olduğunu iddia edersek, o zaman, onun kalan yarısı *bir* trop (değişmece) değil, ama sırf bir trop'un (değişmecenin) bir parçası olur. Ancak, eğer kalan yarı kendi başına varolmak durumunda olsaydı, o tam hakkıyla yetkin şekilde iyi bir trop (değişmece) olacaktı. Öyleyse, özgün açık-mavi değişmecesinin *sağ* yanını boyamak gibi salt bir Cambridge operasyonuyla, *sol* yanını da bir değişmece-olmamaktan bir değişmece-olmaya dönüştürebilirim" (Campbell 1990, s.136). Böyle bir olanak ise özelliklerin temelselliğiyle bağdaşmaz, diye düşünüyor Campbell ve bunu gidermenin biricik yolunun, baştan, bir rengin (yahut başka bir özelliğin) tekbiçimli yayılımı gibi gözüken şeyin bile aslında, sağın şekilde andırımlı olan minimal boyuttaki tikel özelliklerin bir bitiştirilmiş-çoğulluk-alanı olduğunu kabullenmeyi gerektirdiği sonucuna varıyor. Campbell'in atomculuğunun, dikkatimizin çekildiği bu olgudan çıktığını kabul edemem. Öyle olsaydı, atomculuk nesneliğe [nesneye, objecthood] uygulanan olanaklı tek açıklama olurdu, zira nesneleri sıkı sıkıya benzeşimli bir özellik belirler (marks). Benim sağ kolum bağımsız bir nesne değildir ve ancak benim bedenimin gerikalanını yoketme gibi sırf bir Cambridge operasyonuyla, benim kolum bağımsız bir nesne durumuna gelir ve bu tip bir operasyon

da, mikro parçacıklar düzeyine ulaşılana dek, sayısız kez yapılabilir. Ne var ki, bizler bu nedenle ortaboy nesnelerin temelliliğini yadsımayız —böyle bir nesnenin, kendileri de gücül (potential) nesneler olan parçalara daha öte ayrılabilir olduğunu kabul etsek bile. Üstelik, eğer temellilik uygun parçalara ayrılamazlıkta aranmak durumundaysa, hem tikel özellikler hem de nesneler açısından bundan çıkan vargı atomculuğun bir türünün doğru olması da *değildir*. Böyle bir gereksinimden çıkan şey uzanımlı hiçbir şeyin temel (fundamental) olamayacağı ve ancak geometrik noktaların temel (basic) kabul edileceğidir.[19]

Son olarak, Campbell tikel özellikleri birincil olarak kabullendiğimiz anda, değişim olgusunun kendisinin de içinden-çıkılmaz duruma geldiğini düşünür. Çünkü, yüzeysel olarak, değişim, bir özelliğin kendisiyle özdeş olmayan bir başkasına yol vermesi anlamında, bir özelliğin yerini bir başkasının alması gibi gözükür. İmdi, devredışı olan özellik nereye gitmekte ve devreye giren özellik nereden gelmektedir? "Böyle bir kuramın sıkıntısı şudur ki, bütün bu süreç saltık şekilde puslu ve büyüsel kalmaktadır" (1990, s.141). Fakat, bu şaşkınlık niçin tikelcilikle sınırlı olsun ki? Bir özellik örneklendiriminin bir başkasıyla yer değiştirmesinin nasıl olduğunu ve (eğer bunlar oluyorsa) böylesi örneklendirimlerin nasıl ilgili tümelden türümlendiği ve ona geri döndüğünü düşünsemek de şaşırtıcı değil midir? Yine, burada karşılaşılan sorun özgül olarak tikelcilik açısından ortaya çıkmaz ve herhangi bir varlıkbilimin de karşı karşıya gelmesi gereken genel bir sorundur. Giriş bölümünde özetlemiş olduğum gibi, Antik Yunan düşüncesi bu bulmacaya, değişimin kaba reddinden onun göreceleştirimine, "Sınırlanmamış"ın önerilmesinden "gücül"e, "yoksunluk"a, vb. dek uzanan, yanıtlarla doludur. Bu filozoflar da değişime en azından bizlerden birçoğumuzun bugün şaştığı ölçüde şaşıyorlardı. Kesim 4, 1, 1'de, çeşitli değişim açıklamaları tartışılmaktadır. Orada ben özellikler örneklendiriminin

19 Algısal dünyanın iyi-temellendirilmiş görüngülerinin oluşturucuları olarak monadların (boyutsuz tinsel güç-özekleri) varoluşunu saptayan Leibniz argümanına (1934, s 3-20) bakınız.

günleçlere endekslenmiş olduğu görüşünü yeğliyorum. Böyle bir kavramlaştırım; tikel bir günleçte, daha önceki bir günleçte varolan bir özelliğin artık olmadığının bulgulanmasının neden olduğu şaşkınlığı giderir. Böylece, ne denli yanlış konulmuş olursa olsun, bu endişeyi de ortadan kaldırır.

6. 4 Nesnelerin Nitel Doğası

Nesneliğe ilişkin aşağıdaki dört rakip yaklaşımı ele alalım. Bunlar kimi yönlerde ortak olmakla birlikte, yine de bağdaşmaz kalmaktadırlar. Bu konumları Aristotelesgilcilik, Leibnizgilcilik, Trop (Değişmece) Görüşü ve Özünlü Tikeller Görüşü diye niteleyelim. İlk ikisi sonuncusundan, gerçek özelliklerin tümeller olmasını gerektirmesiyle ayrılır. Bu görüşler açısından, paylaşılabilen tümellerin özdeşliği böylesi tümellerin örneklendirimlerinin özdeşliğini içerimler. Leibnizgilciliğin *Ayırtedilemezlerin Özdeşliği*'ni ileri sürmesinin ve, arka alanda aynı düşünü varsayan Aristotelesgilciliğin, "dayanağı" bireyleştirici olarak sunup, böyle bir şeyin olmadığını açıklamasının nedeni budur. Leibnizgilcilik ve Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü açısından, fiziksel varoluşun temel birimleri özellikler iken; öbür ikisi için böylesi birimler nesnelerdir. Dolayısıyla, yalnızca Leibnizcilik ve Trop'lar (*Değişmeceler*) Görüşü Kaba Nitel Açıklama'yı içerimler. Aristotelesgilciliğe karşıt olarak, öteki üç görüşün tümü de dayanak türünden şeylerin varoluşunu reddeder. Öte yandan, Aristotelesgilcilik ve Özünlü Tikeller savı bir tözün yalnızca bir soyut nitelikler toplamı olmadığını ve nesnelerin, girilemezlik gibi ırasallara iye olduğunu kabul eder. Aristotelesgilcilik bu ırasalı nesnenin özdeksel doğasının bir temel özelliği olarak alırken, öteki açıklama bunu özelliklerin uzay ve zamanda korunmasına indirger. Bu sonuncusuna göre, özellikler bağımsız fiziksel kendilikler olarak sonullar (ultimates) değillerdir; onlar, birliktelik içerisindeki tikeller olarak, fiziksel gerçekliğin somut birimlerini oluşturan sonul çözümsel-birimlerdir. Özünlü Tikeller savı somut şeylerin özelliklerinin soyut olabilmesini yadsır. Bu sava göre, bir tikel olmak, ya bir somut olarak ya da bir somutun bir yönü olarak, uzay ve zamanda hem varolmayı hem de korunulmayı zorunlu kılar.

Ben öteki konumlara karşı, Özünlü Tikeller savını savunuyorum. Ancak tikel olmaları ölçüsünde özelliklerin nesnel olduklarını ileri sürerek, Aristotelesgilcilik ve Leibnizgilciliği çökertmiş durumdayım. Böylesi yaklaşımların upuygun bireyleşim-ilkeleri sunmak konusunda yeteneksiz olduğunu da gösterdim. Trop'lar (Değişmeceler) Kuramı'na karşı ise, aşağıda, somut nesnelerin soyut özdekselden yapılandırılmış olmadıklarını belgitlemeye çalışacak ve soyut nitelikleri, somutların tikel yönleri olarak varolan niteliklerden ayırt edeceğim. Aynı zamanda da soyut olan hiçbir fiziksel kendiliğin var olmadığını ileri süreceğim.

6. 4. 1 Fiziksel Soyutlar Üstüne

Bu açıklama tikel nitelikleri bağımsız varlıklar olarak, demek ki tözlerde özünlü olmaları koşuluyla varolan şeyler olarak, almakla, Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'nden ayrımlıdır. Bununla birlikte, özünlü olmak için tözlerin var olması gereği bu özellikleri taşıyan dayanakların var olması gereğini de getirmez. Birçok felsefeci (bkz. Martin 1980; Armstrong 1989, s.64; Campbell 1990, s.69. Ayrıca bkz. yukardaki 2. 2 kesimi) tarafından gözden kaçırılmış olan bu nokta, Leibnizgilcilik ve Aristotelesgilcilik'in ardındaki değerli içgörüleri —aynı zamanda bunların kusurlarından da kaçınarak— birleştirmemize izin vermektedir. Özünlülük ilkesinin gerektirdiği tek şey nesnelerin dayanakları tenselleştirmesi değil, özelliklerin nesnelerde varolmasıdır. Bu incelemenin önemlice bir bölümü de tözün bir dayanağı zorunlu kılmadığını ve geleneksel olarak bu sonuncusuna yorulan işlevlerin özellikler tarafından yerine getirilebildiğini saptamaya ayrılmıştır. Özünlülük ilkesini, herhangi bir özellik açısından varolmanın o özellik açısından bir birliktelik içerisinde varolmak demek olduğu koşulunu getirme olarak, yeniden yorumlayalım. Böyle bir birliktelik bireysellikten yoksun bir tutam olmayacaktır; çünkü, bu tutamın bileşenleri tümeller olmayacaktır.

Özelliklerin özünlülük ilkesini dayatmaksızın tikeller olması gereği birlikteliklerin varolmamasını gerektirmez; onları yalnızca ilineksel kılar. Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'nün başlıca

iddiası da budur. Bu görüşe göre, nitelikler bizim gözlemlerimizde birliktelikler içerisinde varolur, ama öyle olmak zorunda değillerdir; çünkü, biz onlara nesneliği açıklamada bir kez temel bir ontik statü ve ilkesel bir rol verirsek, onların varoluşunu nesnelere bağımlı da kılamayız (Campbell 1990, s.3, 20-1, 24, 25, 55, 59, 99, 122). Bu iddia, sanırım, çözümsel ve fiziksel sonulları karıştırma hatasını içermekte ve tam da bu karışıklığın ürünü olan şey, yani (iddia edildiği üzere, kendi başlarına ve herhangi bir birliktelikten bağımsız olarak varolabilen) "soyut tikeller" kavramı, eleştirel bir tartışma gerektirmektedir.

Bu yaklaşıma benzeş olarak, Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü nesneliği özelliklerin terimleri içerisinde çözümleyen bir nitel görüştür. Üstelik, Ayırtedilemezlerin Özdeşliği'nin ortodoks yorumunu gerektirmeme gibi bir avantajı paylaşmakta ve böylece, nesneleri bireyleştirmeyi başarabilmektedir. Donald Williams tikel kendilikleri, "ayırtedilemezlerin özdeşliği ilkesine uymayan" [kendilikler] olarak ıralandırmıştır, "...demek ki tikeller, sağın şekilde benzer olabilen, ancak yalnızca seçik değil ama ayrışık da olabilen, kendiliklerdir" (1986, s.3. Daha ayrıntılı bir serimleme için bkz. Williams 1966). Özünlü Tikeller savı bunu tümüyle benimsemekte ve onu, niteliklerin uzay ve zaman içerisinde korunmasının doğrudan sonucu olarak görmektedir. Öte yandan, Williams özellikleri soyut olarak düşündüğünde, bu sonuca; böylesi tikellerin kendiliklerinden somutluklar olmadığını, onların bir kendilikler çoğulluğunun uyuşmasını (concurrence) kapsamadığını gözlemleme temelinde ulaşmış gözükür:

> Bununla birlikte, *concreta*'ya bölmenin... yanısıra, bizler soyutlamayı, bir çözümleme kipi gibi ve çözümlemeyi de aynı zamanda bir bölme kipi gibi düşünmeye alışmışızdır ve soyut parçalar ve nesnelerin —ya da, eğer bununla ilintili olarak, "parçalar" konusunda titizleniyorsak; her biri herhangi bir *concretum* denli edimsel bir kendilik olan soyut "bileşenler"in— var olduğunu da olumlamak için yalnızca, bunu sözlük anlamıyla almamız gerekir. Soyut kendilikler *concreta*'dan, bunlardan birçoğunun aynı *plime*'ı, (uzay-zamansal konumu) işgal edebilmesi ve etmesi bakımından, ayrımlıdırlar...

> Aynı *plime*'ı işgal etmesi ya da doldurması anlamında bir arada olan iki trop'a (değişmeceye) biz "uyuşmuş" ('concurrent') deriz ve bunların, "içerilmiş" ('embraced in'), yahut "içinde özünlü" ('inhere in') olduğunu ve pekin bir ölümlu anlamda, [bu] *plime*'ın toplam kaplayıcısı olan *concretum*'un "nitelikleri" olduklarını söyleriz.
>
> (1980, s.184, ayraçlı yorumlar benimdir)

Böylelikle, trop'lar (değişmeceler) hem yalıtlanmış durumda hem de tözlerde özünlü varolabiliyorlar. Williams'ın yolunu izleyerek, Campbell şunları bildirir: "Nitelikleri ancak *bir töz içinde özünlü* gibi varoluyormuşçasına ele aldığında Aristoteles bizleri yanlış bir yola sokmuştur... Trop'ların (değişmecelerin) genelde (commonly) birliktelikli gruplar içerisinde yer alması metafiziksel bir zorunluluk değil, bir *olgu durumudur*... başıboş dolaşan trop'lar (değişmeceler) en azından metafiziksel bakımdan olanaklıdır... Hiçbir şeyle birliktelikli olmayan, bireysel yalıtlanmış trop'lar (değişmeceler) olanaklar olarak kabul edilir" (1990, s.21, 55, 59. Karş. Berkeley 1969, s.117-18. Ancak karş. Simons 1994, s.557).

Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü kendisinin "soyut"un önemli ölçüde ayrımlı iki anlamı diye gördüğü [anlamlar] arasında ayırım yapmaya çok heveslidir: Birincisi, bir şeyi seçilim yöntemiyle zihnin önüne getirmenin alışılmış anlamı ve ikincisi, bir "somut-olmayan fiziksel"e ilişkin canalıcı nosyon. Bu son anlamıyladır ki, trop'lar (değişmeceler):

> bağımsız, bireysel şeyler (items) açısından, kendilerinin öteden beri var olmuş olduklarının kabul edilmesini bekledikleri yerin dışında mevcutturlar. Williams ve onun biçemini izleyen bizler için, soyut *belirsizi*, ya da arı *şekliyle kuramsalı*, içerimlemez. En önemlisi, o soyut olan şeyin *uzay-zamansal-olmadığını içerimlemez*... Burada, soyut *somuta* zıttır... (Bir) bezelye tanesi somuttur; kendi yerleşimini tekelleştirir [bulunduğu yeri tek başına elde tutar.] Bu bezelyenin nerede olduğunu bulmaya yarayan tüm nitelikler bu bezelyenin nitelikleridir. Ama bu bezelyenin nitelik örneklenimlerinin kendileri böylesine dışlayıcı değildir. Bunlardan her biri kendi yerini başka birçoklarıyla paylaşır. (Campbell 1990, s.3)

Böylece, bu kuramın güdemlediği şekliyle, soyut tikeller —*concreta*'ya benzeşmez şekilde karşılıklı girilebilir olan— somut-olmayan fiziksel kendiliklerdir.

Soyut hiçbir şeyin tikel olamayacağını ve hiçbir tikelin de soyut olmadığını ortaya atarak, ben bu bağıla (stipulation) karşı çıkıyorum. Bir soyut-nitelik nosyonu mantıksal bakımdan olanaklıdır, ama Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'nün başvurduğu fiziksel bir soyut-nitelik nosyonu tutarsızdır. Bunu ileri sürmezden önce, bir fiziksel soyut tikel düşününün kavramsal kaynaklarını tartışmayı öneriyorum. Böyle üç kaynak olduğu görülmektedir. Birincisi, Williams özellikleri somut şeylerle karşı karşıya getirmektedir; ikincisi, bunları genel olanla karşı karşıya getirmektedir; ve üçüncüsü, bunları nesnelerin parçalarıyla —bu parçaların özel türleri ne olursa olsun— eşdüzeyde almaktadır.

Sonuncusuyla başlıyorum. Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü bir nesnenin parçaları ile özniteliklerini benzeşimli gibi görür. Eğer bir nesne bir tikel özellikler tutamıysa, o zaman, bu tutamın yapılmış olduğu şeyler (items) de onun parçaları olmalıdır. Dolayısıyla, somut tikeller bir somut bütünün "kaba (gross) parçaları" iken, trop'lar (değişmeceler) onun "incelikli (finer) parçaları"dır.[20] Bir nesnenin parçaları ayrılabilir; eğer özellikler de parçalara benzeşse, o zaman onlar da ayrılabilir, ama ancak "soyut" kendilikler olarak; çünkü, özellikler ayrılsa bile, bunlar tözsel parçalar olarak, demek ki somut şeyler olarak, bunu yapmayacaklardır. Yine de, elbette, bu uslamlama niteliklerin parçalardan, bundan daha köktenci bir şekilde, ayrımlı olduklarını gözden kaçırır. Parçalar ile nesne ontik tür bakımından aynı oldukları için, her ikisi de somut oldukları [için], parçaları biraraya getirmek bütün nesneyi verecektir. Tersine olarak, bir renk parçası (patch) ile tikel bir şekil birbiriyle toplanmaz: Bunlar aynı zamanda sağın olarak aynı yerde birliktelik içerisinde varolabilirler, birbirlerini tamamlarlar. Nitelikler toplandıkları (add up) zaman,

---

20 Williams 1980, pp.4-7. Başka karşıçıkışlar için bkz. yukardaki kesim 2.2. "Parçalar" ('pieces') ile "uğraklar" ('moments') arasındaki ayırım için, bkz. Husserl 1970, s.435-89.

somut bütünün yalnızca ayrımlı belirlenebiliciler altındaki çeşitli toplu niteliklerini verirler. Karşılaştırılabilir [benzer] bir anlamda ayrımlı özellikler ise nesnenin kendisini vermek üzere birleştirilemez. Özellikler benzeşmez tözsel parçalardır ve bir özellik ancak [başka] bir özelliğin parçası olabilir —asla bir nesnenin değil. Birliktelik, toplamanın (addition) bir sonucu değildir. Ama, trop (değişmece) kuramcısı buna, bu değerlendirmedeki hiçbir şeyin, sırf mantıksal olanaklılığa ek olarak "metafiziksel" olanaklılığı da dışlamadığı; özelliklerin somut nesnelerden yalıtlanma içerisinde varolabilecekleri karşılığını verecektir.

Özelliklerin ne somut ne de genel oldukları doğrudur. Ne var ki, bundan, onların soyut tikeller olacakları sonucu pek de çıkmaz (karş. Williams 1980, s.5). Tıpkı "somut-olmama"nın "soyut" olmak durumunda olmaması gibi, "genel-olmamak" da "tikel" olmak olmayabilir. Genel olmayan soyut şeyler özgül olabilir ve somut olmayan tikeller tikel tözlerin yönleri (aspects) olabilir. Özelliklerin, bir birliktelik içerisinde aynı-yerde-bulunmaları [eşuzamlı olmaları, cohabit], oysa somut şeylerin [böyle] olmamaları, nedeniyle, soyut olduklarını çıkarsamak iyi bir argüman değildir. Somutluk tikelliği gerektirse bile, bir tikel olmak somut olmayı gerektirmez. Somut bir şeyin bir yönü olarak bir nitelik, ya soyut ya da somut olmak ikilemiyle karşı karşıya değildir. Benzer olarak, genel olmak da bir tikel olmayı gerektirmez, çünkü özgül tikel anlamına gelmez: Tikel herhangi bir şey özgül olmakla birlikte, bunun evriği hep doğru değildir. Kenarları uzunluk bakımından özgülleştirilmiş bir üçgen özgül ama tikel değildir. Pek çok kez çoğaltılabilir.

Benim görüşüm odur ki, yalnızca soyut olmakla bir özellik bir tikel olmayı başaramaz. Öte yandan, soyut bir özellik az ya da çok genel yahut özgül olabilir, ama böyle olarak o bir tümeldir. "Tümel" "genel" anlamına gelmez: Mavinin sağın olarak aynı özgül nüansı (eşd. sağın şekilde benzer renk-nüansları) birçok nesne içerisinde örneklendirilmiştir. Sanırım, Trop'lar (Değişmecler) Görüşü tümel her şeyin kavramsal olduğunu kabul edecektir; ama o zaman, ileri sürmek istediğim gibi, soyut olup genel olma-

yan şey özgül ve fizikdışıdır (non-physical). Öte yandan, bir tikel asla soyut değildir, o ya bir somuttur ya da bir somutun [pekin bir] yönüdür (aspect).[21] Bir somut nesnenin tikel bir özelliği bu birlikteliğin bir öğesi ya da bileşenidir; onun bir parçası değildir.

İmdi, niteliklerin tözlerden yalıtlanma ya da soyutlanma durumunda varolma olanağını ele alalım. Yukarda aktarılmış olan özdekselden (material) apaçık olduğu üzere, Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'ne göre, böyle bir şey mantıksal bir olanaklılıktan ötedir ve fiziksel dünyada yer alabilir. Üstelik, böyle soyut kendiliklerin karşılıklı-girilebilir olduğundan söz edildiğini de zihinde tutalım; demek ki, onlar imdi birliktelikler içerisinde varolurlar. Ben bir şeyin fiziksel ve soyut olabileceği inancının (tenet) tutarsız olduğunu ileri süreceğim. Elbette, burada "fiziksel" sözcüğünü "nesnel"le eşkaplamlı (coextensive) olmayan bir anlamda kullanıyorum; kümeler ve sayılar gibi kendiliklerin, fiziksel olmaksızın nesnel olduğundan söz edilebilir. Benim argümanım yalınç ve bir bakıma tanıdıktır. Fiziksel herhangi bir şeyin nedensel eyleşime (interaction) girmesinin olanaklı olduğu öncülüyle başlar. Hiçbir şey ve tikel olarak da hiçbir özellik —kendi açısından, başka fiziksel kendilikleri etkilemenin ya da onlar tarafından etkilenmesinin olanaklı olmaması anlamında— hem fiziksel hem de nedensel bakımdan etkisiz [işlevsiz, inert] olamaz. Nedensel bakımdan etkisiz bir kendilik dünyada herhangi bir değişim yapamaz ve hiçbir şey de onda bir ayrım oluşturamaz. Fiziksel bakımdan, böyle bir şey boşlanabilir ve olsa olsa gözardı edilebilir: O bir gölge-olay (epiphenomenon) bile olmayıp, zihnin fiziksel gerçekliğe yansıttığı bir gölgedir. Bu öncülü daha öte temellendirmeye girişmeyeceğim ve inanıyorum ki, felsefeciler arasında bu yönde bir uzlaşım söz konusudur.[22] Benim ikinci ve belki de daha tartışmalı olan öncülüm, soyut bir özelliğin neden-

---

21 Nyssa'lı Gregory karşıt görüşü benimser. Bkz. Sorabji 1988, s.52-3.

22 "Olumsal tümellere inanmanın başlıca sebeplerinin, onların nedenleştirimde ve doğa yasalarında oynadıkları rol olduğunu varsayıyorum ve bu tümellere kendi özdeşliklerini/kimliklerini verdiğini varsaydığım şey de bu yasalardır" Mellor 1991, s.171-3. Karş Lewis 1986a, s.83-5, 172.

sel bakımdan etkisiz olduğunu[23] ve nedensel eyleşime girmek için, herhangi bir özelliğin bir tözün özelliği olması gerektiğini olumlamaktadır. Bu önermelerden benim çıkardığım sonuç, hiçbir soyut özelliğin fiziksel olamayacağı ve bu yüzden de, bir fiziksel-soyut nosyonunun tutarsız olduğudur. İmdi, ikinci öncülümü temellendirmeye çalışacağım.

Şeyler nedensel olarak eylediğinde, bunların, kendi özellikleri dolayısıyla eylediklerini (bkz. Armstrong, 1989, s.130), ya da, "Nedensel etmen(in) her zaman tikel ve her zaman nitel bir durum, yahut bir olay, yahut bir süreç, olduğu(nu); sizi yakan şeyin fırın, bütün fırın olmadığı(nı), ... bu zararı veren şeyin *sıcaklık* olduğu(nu); ... nedenler(in) her zaman özellikler olduğu(nu)... ve her tikel neden(in) de bir tikel özellik ya da özellikler-takımyıldızı olduğu(nu)" (Campbell 1990, s. 22-3) öne süren düşünürlerle ben de aynı görüşteyim. [Ancak] bu savdan, nedensel bakımdan etkili niteliklerin, içerisinde özünlü oldukları tözlerden bağımsız şekilde iş gördükleri sonucu çıkmaz. Nedensel eyleşimin olması için, nedensel bakımdan ilintili niteliklerin, somut şeyler tarafından taşındıkları şekliyle varolmaları gerekir. Nedenleştirimin, kendi *relata*'sı olarak nitelikleri zorunlu kıldığı doğrudur; ama eşit haklılıkla, o böylesi nitelikler için taşıyıcılar da gerektirir. Bunun sebebi, öteki nitelikler birlikteliğince desteklenmiş olmadıkça, bir bağlamda nedensel bakımdan ilintili bir niteliğin orada eyleyememesidir. Öteki özelliklerin birlikte (compresent) desteği olmaksızın, hiçbir özellik öbürleriyle nedensel bakımdan ilişkilenemez. Başka her özellik bir birliktelik içerisinde varolur ve böyle bir birliktelik içerisinde bir değişimi gerçekleştirmek için de, nedensel bakımdan ilintili bu özellik öteki özelliklerin desteğini gerektirir.

Bu [nokta] daha öte aydınlatma gerektirmektedir. Bir mum lekesi üzerinde bir mührün bıraktığı imin izlenimini ele alalım. Bu ime neden olan şeyin, bu mühür üstüne oyulmuş olan şekil olduğunu söyleriz. Ne var ki, bu mühürden soyutlanma durumunda,

---

23 "Etkisiz olmak"a, hem herhangi bir değişime neden olma hem de bu değişimi geçirme yetisizliği anlamında nedensel etkisizliği/işlevselsizliği kasdediyorum.

aynı şekil nedensel bakımdan etkili olamaz. Sertlik, düzgün bir yüzey niteliği ve doğru yönde bir baskıyla birliktelik içerisinde olmadıkça, bu şekil bu etkiyi üretmeyecektir. (Buna karşılık, anılan niteliklerin, destek olarak başka nitelikleri vb. gerektirdiğini de belirtelim.)[24] Yüzergezer (başıboş, free-floating) bir şekil gözle görülemez (ışığı yansıtmayacaktır) ve üstelik dokunulamaz olacaktır. Uygun bağlamlarda nedensel bakımdan etkili olan başka nitelikler için de aynı şey fazlasıyla geçerlidir. Bir tebeşir parçası üstüne [damlatılan ve] kabarcıklar çıkararak aşındırma eylemine neden olan, bir asit damlasını ele alalım. Bu damladan soyutlandıkta, asidin-aşındırıcı-niteliği (eşd. hidrojen atomunun yerini metal atomunun alabilmesi) etkisiz kalacak; çünkü o yayılmaya ve derinlere inmeye olanak verecek bir yüzey niteliği, ağırlık ve akışkanlıkla desteklenmiş olmayacaktır. Kefeye kuvvet uygulayan ağır bir taş bunu kendi ağırlığı dolayısıyla yapar. Ama bu taştan soyutlandığı anda, ağırlık kendi etkilerinden de yoksun kalacaktır. Nedensel bakımdan ilgili özellikler ancak bunları destekleyen başka özelliklerle bağlaşım içerisinde etkilidirler. Bu yüzden, kendi alışılmış etkilerine iye olmaları için, özelliklerin başka özelliklerle birliktelik içerisinde varolması gerekir. Kendi başına bir özellik nedensel bir etkiye iye değildir, çünkü *karşılıklı-girilebilirdir* (*interpenetrable*) ve bu yüzden, ne olursa olsun başka her özelliğe boyun eğecektir. Bir başka tözle karşılıklı-girilebilir-olma ve dolayısıyla onda özünlü olma yerine, bu tözün bir özelliğini nedensel bakımdan etkilemesine olanak verecek bir koşuldan, [yani] kendisini taşıyan somut bir kendiliğin sağladığı destek direncinden, o yoksundur.

Yüzergezer/başıboş bir özellik etkisiz olduğu denli de donmuştur. Örneğin, soyut bir ağırlık elle tutulamaz, yerleştirilemez, devindirilemez ya da bir kefeye konulamaz. Onun bulunduğu

---

24 Burada, birlikte yeterli olduğu söylenilen bir dizi nedensel-bakımdan-zorunlu-etkene gönderme yapmıyorum. Önermekte olduğum şey; yapıldığı söylenilen nedensel işi yapması için, böyle her bir özelliğin başka özelliklerle beslenmesi gerektiği ve hatta, nedensel bakımdan ilintili "özellikler takımyıldızı"nın bile, soyutlanma durumunda etkili olamayacağıdır.

iddia edilen konumda bir atom bombası patlatsak bile, ona herhangi bir şey nasıl yapılabilir ki? Başka özelliklerle, eğer bunlarla karşılıklı-girilebilir nitelikte ise, o nasıl değişkeleştirilebilir? Bu noktaların bilgibilimsel olmadığını belirtelim; bunlar arı şekilde varlıkbilimsel vargılar sunmaktadır. Bu; soyut tikellerin, sanki, fiziksel dünyada, aynı zamanda buradaki başka herhangi bir şeyle eyleşim olanağı olmadan, oldukları önvarsayılan kendilikler olmasına benzer. Bunun, onların zihin tarafından "soyutlandırılmış" olduklarını ortaya çıkardığına inanıyorum. *Fiziksel* bir soyutun tutarsız bir nosyon olduğunu ileri sürüyorum.

Trop'lar (Değişmeceler) kuramcısının, soyut tikel özelliklerin fiziksel dünyanın döşemesinin bir bölümü olduğu yollu iddiasını savunmak üzere sunduğu biricik pozitif sebep, özelliklerin tözlerden yalıtlanma durumunda [da] varolabileceklerine ilişkin mantıksal olanaktır. Görünürde bir çelişkiye düşmeksizin, bu kalemin renginin ondan ayrışabileceğini ve sonra da havada başıboş dolaşabileceğini imgeleyebiliriz. Tropizm (Değişmecilik) başıboş dolaşan özelliklerin olmadığını kabul eder, ama bunların [böyle] olabileceği yollu bir "metafiziksel" olanak bulunduğunu da ortaya atar; özellikler çoğu kez tözler içinde varolmakla birlikte, yalıtlanma içinde [yalıtlanmış olarak] de varolabilirlerdi; hiçbir zorunluluk bunu engellemez. [Ama ben] soyut özelliklerin mantıksal olanaklılığından, onların fiziksel olanaklılığına yönelik bu devimin [bu sıçramanın] pek de elverişli olmadığı ve bir fiziksel-soyutun tutarsızlığının bunu tanıtladığı görüşündeyim.

Son olarak, Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü bize, ayrıştırılabilir ve karşılıklı-girilebilir oldukları bir kez kabul edildiğinde tikel özelliklerin tümünün, niçin ve nasıl birliktelikler içerisinde varolmak üzere olupbittiklerinin bir açıklamasını borçludur. Özelliklerin birlikteliklerden ayrı varolabildiklerine ilişkin fiziksel olanaklılığa izin veren bir kuram, yalnızca bizim böyle şeyleri niçin hiç görmediğimizin usayatkın bir açıklamasını vermekle kalmayıp; daha da önemlisi, özelliklerin kopmaksızın niçin birliktelikler içerisinde varolduğunun ve üstelik, onların nasıl, demek ki hangi ilke temelinde, böyle yaptıklarının açıklamasını da

sunmalıdır. Özünlülük (inherence) ne temel bir olgu olarak ne de özellik olmanın (propertyhood) doğasını belirleyen (marks) bir varlıkbilim-ilkseli [başlangıç ilkesi] olarak kabul edilmişse, o zaman, Tropizm (değişmececilik) bizlere, bir özelliğin bir birliktelik içerisinde nasıl varolduğunun, oysa karşılıklı-girilebilir bir kendilik olarak onun böyle yapmak durumunda olmadığının, inandırıcı bir açıklamasını borçludur. Örneğin, niçin bir tözün özelliklerinden kimileri bu tözün uzamı dışına taşmaz.[25] Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü açısından, özünlülük olgusu açıklama gerektiren önemli bir sorun ortaya çıkarır; karşılıklı-girilebilir soyut özelliklerin niçin şaşmazlıkla kendilerini sımsıkı birliktelikler içerisine —hiç ayrı düşmeksizin— yerleştirdiklerini bilmemiz gerekiyor. (Husserl'in görüşü, 1970, s.478 bu güçlüklerden bağışıktır. Ayrıca bkz. Smith 1982).

Burada öne sürülmüş olan şeyin etkisini değerlendirmeme izin verin. Benim argümanlarım eğer yeterince zorlayıcı ise, o zaman, aynı zamanda fiziksel nitelik de taşıyan bir soyut özellik yok demektir. Fiziksel dünyanın tikel kendilikleri ya somutlardır, ya da böylesi somutların özünlü yönleridir. Tersine olarak, soyut herhangi bir şey tümeldir ve —belki kümeler ve sayılar gibi kendilikler ayrık tutularak— zihne-bağımlıdır. Bu Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'nü çürütür mü? Eğer bu sonuncusu özünlülüğün temelliliğini [temelselliğini] boşlamakta ısrar ederek soyut özelliklere izin vermeyi sürdürürse, [evet] çürütür.

Benim buradaki argümanlarım özelliklerin tikelliğini etkilemez. Eğer, C. B. Martin'inkine benzer bir şekilde, Trop'lar (Değişmeceler) Görüşü'nün endişelerinden biri de özünlülüğün kabullenilmesinin bir kimseyi bir gizemli dayanak doktrinine mahkum edeceği ise, böyle bir kuruntu temelsizdir. Kesim 2.2'de tutam-görüşünün özünlülük ilkesiyle tutarlı olduğunu ileri sürmüştüm. Bu yüzden, benim mevcut argümanımın etkisi fiziksel dünyada olduğu iddia edilen soyut tikel özelliklerin tözlerin

25 Bir mıknatısı çevreleyen manyetizm bir nesnenin yüzeyi ötesine uzanan bir özelliği örneklendirmez. Manyetizm varlıkbilime, bir özellik olarak değil, bir alan olarak sokulabilir.

özünlü tikel yönleri içerisine çökmesi olacaktır. Başka deyişle, [bu argüman] Trop'lar (Değişmeceler) Kuramı'nı mevcut görüşe, yani Özünlü Tikeller görüşüne, indirgemektedir. Trop (Değişmece) nosyonu ile özünlü tikel-özellik nosyonu arasındaki ayrımın, bağımsız bir kuram oluşturmaya değer ölçüde büyük olmadığı yollu bir protestoda bulunulacak olursa, "trop" ("değişmece"), adını benimsemeye de hazırım; ancak benim koşulum da, böylesi kendiliklerin artık soyut tikeller diye kabul edilmemesi olacaktır.

6. 4. 2 Nesneliğin Bir Çözümlemesine Doğru

Ben nesneliğin (objecthood) özdek olmaksızın açıklanabileceğini —Aristoteles'in bir buluşu— savunuyorum. Aristoteles'den önce, Yunanca'da "özdek" anlamına gelen "hyle" terimi "tahta" ya da kendisinden bir şeyler yapılabilecek özdeksel (material) anlamına geliyordu (bkz. Wheelwright 1966, s.322; Solmsen 1960, bölüm 6, özel. s.118). Aristoteles açısından, birincil töz ve özdek eşkaplamlıdır: Özdek birincil-töz nosyonundaki bir çözümsel bileşendir, bir bireysel nesne ise bunun formla birliği olmaktadır. Böyle olarak, özdek kavramı çeşitli işlevler üstlenir. Ben bölüm 2'de bunlardan kimilerini "Yumuşatılmış Doktrin" ('The Benign Doctrine') genel terimi altında ele almaya çalıştım. Bununla birlikte, özdeği, bölüm 3'de, bir bireyleştirici olarak ve bölüm 5'de de, değişim içerisindeki kalıcılık ilkesi olarak reddettim. Üstelik, özdeğin nesnelik ulamı dışına düşen, tikel olmayan (non-particular) bir somut kendilik olduğu yollu Aristotelesgil-karşıtı iddiayla da çatıştım. Gelenek içerisinde, özdeğe, her ikisi de önemli olan, başka iki rol daha verilmiştir. İlkin, o kendisi dolayısıyla özelliklerin bir araya geldiği bir somutlaştırım ilkesi olarak görülür, demek ki töz içerisinde özünlüdür; ve ikincisi, özdeğin, töze girilemezlik sağlamasından söz edilir. Özelliklere ilişkin bir tümel kavramlaştırımın görüşaçısından, bu ırasallardan hiçbirisi formel bakımdan açıklanabilir değildir ve dolayısıyla, özdek vazgeçilmezdir. Ben ise bu görüşte değilim. Formel yönler nesneliği açıklayabilir ve böylece, özdek varlıkbilimsel denektaşı olmaktan (assay) çıkarılabilir ki, bu da bizlerin, fiziksel varoluş kavrayışımızda tasarruf ve saydamlık kazanmamıza izin verir. Ben fiziksel

tözün asla bir dayanağa iye olmadığını ortaya atıyorum. Eklemlendirilmiş bir şey gerçekten de yumuşatılmış (benign, ılımlı) bir dayanağı zorunlu kılar; ama o durumda, bu sonuncusu çözümlendirilemez bir bileşen olmak anlamında özdek değildir. Özdeği ortadan kaldırmanın, bir kimseyi, Berkeley'in yaptığı gibi, fiziksel varoluşun yadsınmasına götürmesi de gerekmez. Nesneliğin upuygun bir nitel çözümlemesi özdeğin nesneden daha öte bir anlama gelmediğini yalınç şekilde göstermektedir.

Aşağıda, özelliklerin, tikel konumlarda birliktelikler içerisinde özünlü olmak dolayısıyla varolmasının ilkelerini formüle edeceğim. Bu ereğe yönelik olarak kabul edilmesi gereken ilk şey, varolan herhangi bir niteliğin uzanımlı olması gerektiğidir. O ne denli küçük olursa olsun, olduğu-özellik denli yayılmalıdır. Ne var ki, uzanımlı olmak uzay-zamansallığı gerektirmez; soyut nitelikler bile uzanımlıdır. Uzanın bir niteliğin kendisi değil, bir koşul olduğunu öne sürüyorum. O pekin bir niteliğin, uzay ve zaman içinde pekin bir "nicelik"te mevcudiyetidir. Uzay ve zamanın, mevcut tikeller için somut birliktelikler içerisindeki bir korunum ortamı oluşturmasının anlamı budur. Somut varoluşun koşulları ise şöyledir:

1) Bir nitelik bir nicelik içerisinde mevcuttur: O yayılır ya da uzanır.
2) Eğer tikelse, o durumda bir nitelik soyut olamaz ve onun mevcudiyeti uzay ve zamanda verili bir konumda korunur. O ancak aynı belirlenebilici altında bir başka niteliğin ardında kalarak, varoluş dışına çıkar.
3) Korunum koşulu aynı belirlenebilici altındaki öteki özellikleri, bir niteliğin uzanımlı olduğu uzay-zamansal konumdan dışlar.
4) Bir tikel nitelik ancak ayrımlı ve tamamlayıcı belirlenebiliciler altında başka özelliklerle birliktelik içerisinde, uzay ve zamanda korunur: Uzay ve zamandaki eksiksiz birliktelikler somut kendilikler olduklarından, bu; tikel özelliklerin, içerisinde özünlü bulundukları tözün çeşitli yönleri olduğunu söylemekle birdir.
5) Her bir tikel özellik için, evrenin her yanına yayılmış, belirsiz sayıda andırımlı özellik vardır.

Yukardaki koşullar uzay ve zamanı, nitelikler ve dolayısıyla da somutlar için varoluş önvarsayımları durumuna getirir. Ne var

ki, bu uzay ve zamanın kendi içeriklerinden bağımsız olmasını, onların bunlara öngelmesini ya da bunların yokluğunda varolabilmesini gerektirmez. Bu koşullar; uzay ya da zamanın, nitelikler ve bu yüzden de somutlar, olmaksızın olmayacağı düşünüyle tutarlıdır. Üstelik, bunlar Newton'ın özelliklerle donatılmış uzaysal uzam şeklindeki nesne kavramlaştırımını da gerektirmez.[26] Böyle bir görüş saltık uzayı önvarsayar ve devimi de, sağın şekilde andırımlı nesnelerin bir uzay-zamansal yol boyunca ardışıklığı gibi düşünür. Gerçi, nitelikler tikel uzay-zamansal konumlar işgal etmeleri koşuluyla varolurlar, ama onlar bu koşullara yorulmazlar. Bir konum bir özellikler taşıyıcısı değildir; o daha çok, nitelik tutamlarınca bir süre için karşılıklı-girilmiş-olan (interpenetrated) ortamdır ve böyle bir ortamın, tüm niteliklerin yokluğunda da varolması gibi bir gerektirim hiç de söz konusu değildir. İlk dört koşul nesne olmanın ne demek olduğunu açıklamaktadır. Bunlar somut tözler için zorunlu ve yeterli varoluş-koşulları olarak önerilmiştir. Aynı koşullar karşılıklı-girilebilirliği ve bireyleşimi de açıklar; bunlar bir bireysel nesnenin bir uzay-zamansal konumda nasıl bir özellikler birlikteliği olduğunu açımlamaktadır. Son olarak, bunların beşi birden evrensel düzenin temelini betimlemektedir.

Bu koşullar kabataslak formüllerdir. Bunlan burada düzgün bir şekilde, ayrıntılı olarak geliştirememekle birlikte, bunların arındırılmasıyla daha geliştirici [görüşlere] gidiş yollarını belirtimleyebilirim. Bir ilk adım olarak, birincil ve ikincil denilen belirlenebilici nitelikler arasındaki çağcıl zıtlığa bir bakıma koşut şekilde, "temel" ve "türevsel" özellikler arasında bir ayırım yapmanın yararlı olacağı düşüncesindeyim. Bununla birlikte, bu ayırımımız öznel-olana karşı (versus) nesnel-olan, ya da görünüşte-olana karşı gerçek-olan [ayırım] anlamında düşünülmemelidir.[27] Temel nitelikleri, kendileri olmaksızın

---

26 Bkz. Sorabji 1988, s.35, 39, 40. Platon bu görüşün babası olarak gözükür: *Timaeus* 48E-53C.

27 Locke'un, nesnelerin iye olabildikleri ya da olamadıkları başka [özelliklere] zıt olarak, kimi belirleyebilici özelliklerin her koşulda nesneler tarafından taşındığı yollu ölçütüne başvurularak bu ayırım çizilebilir. *Pace* Locke (1961, vol. I, s.104), ben bu birinci tipte niteliklerin "şeylerin kendileri içerisinde hiç bulunmadığı" sonucuna varmıyorum.

bir nesnenin de olamayacağı belirlenebilirler olarak; iyelenilmesiyle, pekin türevsel niteliklerin iyelenilmesini —ki bir nesne bunlar olmaksızın da olabilir— açıklayabilen belirlenebiliciler olarak düşünelim. Çözümlenebilirlik zihnin bağımsızlığını ortadan kaldırmaz. Nesneler kendi niteliklerinden kimilerine, başka niteliklere iye olmak dolayısıyla, demek ki bu sonunculara baskın çıkarak (superveniently), iye olurlar.[28] Bu durum(2) için aynksı gibi görünen bir şeyi de açıklamaktadır: Renkli nesneler yansaydam, hatta saydam ve renksiz duruma da gelebilirler. Öyle gözüküyor ki, burada bir belirlenimli, aynı belirlenebilici altında, yeri bir başkası tarafından alınmaksızın, varoluş dışına çıkmaktadır. Bunun açıklanması şöyle olacaktır: Koşul (2) temel özellikler için kesin olarak geçerliyken, türevsel özellikler için ancak olumsal olarak geçerlidir: (2) bu sonuncular için, bu birlikteliğin, ilintili türevsel özellikler ortaya koyacak bir tarzda, uygun temel belirlenimliler içermesi koşuluyla geçerlidir. Bu yüzden, belirlenimli bir türevsel niteliğin yitirilmesi ya aynı belirlenebilir altında bir başka belirlenimli oluşturabilir, ya da hiç oluşturmaz.

Koşul (4)'ün daha öte geliştirilmesi gerekiyor; zira onun açıklamak durumunda bulunduğu, canalıcı ölçüde önemli, bir dizi konu vardır. Tikel nitelikler niçin yalnızca birliktelikler içerisinde varolurlar? Özünlülüğün ardında bir ilke var mıdır? Bağımlı bir varoluş olmayı belirleyen nedir? Frege'nin "doyma" (doyum, 'saturation') kavramının[29] upuygun bir varlıkbilimsel yeniden-yorumlanışı yukardaki sorulan yanıtlamaya yardım edecektir. Ben bir tikel özelliğin doyurulmuş bir kendilik olduğunu ileri sürüyorum; o başka özelliklerle birliktelik içerisinde varolarak doyurulur.[30] Doyurulmamış va-

---

28 Örneğin, şekiller, konfigürasyonlar ve boyutların terimleri içerisinde açıklanabilen bir nesnenin yüzey yapısının kendisi nesneldir ve o aynı anlamda, şu ve şu dalga boyundaki ışığı soğurur, öbürlerini ise yansıtır.

29 1970, s.24, 31-2, 47, 54. Özellikleri bir birliktelik içerisinde tutan böyle bir *iç* ilişkiye ilişkin Husserl'in (1970, s.478 ff.) versiyonu onun "temel ilişki" diye nitelediği şeydir. Bu sonuncusu üstüne aydınlatıcı bir çalışına Smith 1982'dedir. Dış ilişkilere başvurarak bir birlikteliği bir araya getirme güçlükleri için bkz. Simons (1994).

30 Frege'ye göre, bir fonksiyon (kavram) bir argümanla (nesne) doyurulur. Kuşkusuz, kendi sözdizimsel yorumu içerisinde, doyum fiziksel kendiliklerin somutluğuyla ilgilenmez. Ama Frege'nin düşünü ontik bakımdan da yorumlanabilir (bkz. Klemke 1968, kısım 1). Ne var ki ben, Frege'ye benzeşmez olarak, doyurulmamış bir kendiliği doyuran şeyin, doyurulmuş şeyin kendisi olduğunu ileri sürmüyorum.

roluşlar çoğulluğu, bir araya gelerek, birbirlerini tamamlar ve doyururlar, (daha) doyurulmuş bir kendilik oluştururlar. Bir özellik yeterli ölçüde çeşitliliğin bir birlikteliği içerisinde varolduğu zaman, *tümüyle* doyurulmuş olur. Böyle bir yeterlilik düzeyinde, bu birliktelik içerisindeki her özellik başka her özellik tarafından tümüyle doyurulmuştur ve bunların bir araya gelerek oluşturduğu *eksiksiz* birliktelik de bir birlik, bir nesne, tümüyle doyurulmuş bir kendiliktir. Böyle bir eksiksiz birlikteliğin öğeleri içerisinde değişim, değişmez belirlenebilicilerin sınırları çerçevesinde yer alacak ve belirlenebilir özelliklerin yitirilmesi ya da kazanılması türevsel tipten olacaktır. Doyum ne zaman eksiksiz olur? Bir birlikteliğin tam doyumu için yeterli çeşitlilik düzeyi nedir (bkz. Rosenkrantz ve Hoffmann 1991, s.835, dn.2)? Benim görüşüm şudur ki, bu soru *a priori* sunulamayacak bir dizelge gerektirir ve bu yüzden de, yanıtı felsefeye ilişkin değildir.[31] Bununla birlikte, öteki sorular yanıt bulurlar: Tikel nitelikler ancak eksiksiz birliktelik içerisindeki konumlarda varolurlar, çünkü somut varoluş tümüyle doyurulmuş, dolayısıyla da bağımsız, varoluş demektir. Doyum özünlülüğün ardındaki ilkedir ve kendi varoluşları bakımından özelliklerin, öğelerini oluşturdukları tümüyle doyurulmuş birlikteliklere bağımlı olmalarının nedeni de budur.

Doyum kavramı bizim, özler ve nedensel ilişkiler için de varlıkbilimsel bir açıklama geliştirmemize olanak verir. Bir ilk devim olarak, ben birlik içerisinde bir karmaşa oluşturduklarında, bir dizi temel özelliğin içinde bulundukları koşul tipine "özsel doyum" adını vereceğim. Özsel doyum bir birliktelik, demek ki bir somut nesne, ortaya koymama bakımından tam (full) doyum değildir. Özsel bakımdan doyurulmuş olan özellikler kendileri bağımlı varoluşlar olan karmaşaları şekillendirirler (form); bunlar nesnelerde özünlüdürler. Bunun yanısıra, bir özsel doyum, içeri-

31 Doğrulayıcı bir sanı için bkz. Simons 1994, s.569. Simons bir birliktelik-olarak-nesneliğe ilişkin benzer bir açıklama ileri sürer. Ancak, ilkin, onun görüşü hem özellikleri bağlayan (binding) bir iç ilişkiden hem de bir bağımlılık ilişkisinden yararlanarak, ilkeleri çoğaltmakta ve ikinci olarak da, birlikteliğin eksiksiz çözülümü olmaksızın tözsel değişimin nasıl yer alabildiğini, eşd. içerisinde durduğu cismi yitirmeksizin bir özün nasıl yitirilebileceğini, açıklayamaz gibi görünmektedir.

sinde özelliklerin uzay ve zamandaki tam aynı bölgelere yayılmış olduğu bir birliktelik-formu almak durumunda değildir. Böyle bir karmaşada, özellikler uzaysal ve/ya zamansal konfigürasyonlu bir yapı şekillendirebilirler. Aşağıdaki iki bölümde, bu nosyonu daha öte genişletmeyi düşünüyorum. Şimdilik, yalnızca iki yorum daha ekleyeceğim: Özsel doyum görece daha kısıtlanmış (limited) bir özellikler-çoğulluğunu birlik içerisinde bir araya getirir ve böylelikle ortaya çıkan karmaşa tekil bir yalınç özellik olarak varolur. Bir özellik eksiksiz bir birlikteliğe tekil olarak katkı yapabilir ve dolayısıyla, kendi başına tam olarak (fully) doyurulmuş olur; ya da, bir karmaşaya katkı yapabilir ve o zaman da, bu karmaşık özelliğin doyumuyla tam olarak doyurulmuş olur. Özsel doyum bir birliğe iye karmaşık özellikleri şekillendirdiğinden, böyle herhangi bir karmaşa da, sanki bir tekil özellikmişçesine, (5) koşulunu tümler (fulfills). Dolayısıyla, dünyanın düzenini şekillendiren, belirik olarak yinelenen/depreşen özellik-örüntüleri böylelikle oluşur. Hangi özelliklerin özsel bakımdan doymuş olduğuyla ilgili soruya gelince, aynı yanıtı vereceğim: Bu, görgül yoldan çözülmesi gereken bir konudur.

Görüldüğü üzere, burada taslağını hazırladığım [yaklaşımın] hâlâ, bir kimsenin doyumsatıcı bir çözümlemede bulmayı umduğu eksiksizlik ve titizlikten uzak olduğunu teslim ediyorum. Ne var ki, benim ereğim daha ılımlıdır; ben özellikler-birlikteliği nosyonunun, özelliklerin bir birliktelik içerisindeki özünlülüğü nosyonuyla —gizemli bir dayanağı varsaymak durumunda kalmaksızın— birleştirilebileceğini göstermek istiyorum. Nesneliğin bu doğrultuda usayatkın bir çözümlemesini yapmanın olanaklı olduğunu belirtimlemeye çalışıyorum. Yalnızca, Yumuşatılmış Doktrini Nitel Açıklama çerçevesinde anlamlı kılmak istiyorum.

İmdi, bu imgelem biraz daha genişletilerek, bu koşullardan kimileri geçerli olmasaydı evrenin alacağı şekli bir kimse düşünebilir. Örneğin, eğer (2) geçersiz olsaydı, tikeller hem soyut hem de *concreta*'nın değişik yönleri olabilirlerdi. Tam aynı kimseler, o zaman uzay ve zamanın hem içinde hem de dışında varolabilirler ve ardlarında bir iz bile bırakmaksızın, fiziksel varoluşun içine ve

dışına gidebilirlerdi. Vargı olarak, görünüm (aspect) ile parça arasındaki ayırım çözünecek; soyut tikeller o zaman parçalar ya da *concreta* bileşenleri durumuna geleceklerdi. (3)'ün geçersizliği girilemezliği bir tansık durumuna getirecek; böylelikle de, özdeşlik ve bireyleşim gibi nosyonların önemi köktenci şekilde budanacaktı: Çelişkili özelliklere iye "olanaksız nesneler" o durumda olanaklı olacaktı. Eğer (4) geçersiz olsaydı, dünya başıboş dolaşan yalıtlanmış tikel niteliklerle —zorunlulukla, onların birliktelikleriyle değil— dolabilirdi. Koşul (5) olmaksızın, varoluşun dağılımı düzenli olmayacak; her tikel başkalarından toptan ayrımlı olabilecekti. Bu koşullar bireysel olarak [teker teker] geçersiz olsaydı, açıktır ki, bizim şimdiki ontik kavramsal çizem (scheme) ve bilimimiz hemen hemen tümüyle uygulanamaz olacaktı. Birincisi dışında tümü geçersiz olsaydı, Antik Yunanlıların betimlediği şeyi anımsatırcasına, bu tam bir kaos getirecekti. Öte yandan, Koşul (1)'in geçersizliği, bildiğimiz şekliyle varoluşu silip süpürür; çünkü, eğer Koşul (1) geçersizse, tüm öteki koşullar da geçersizleşir. Oldukça apaçıktır ki, bu beş koşuldan herhangi birinin geçersizliği en azından kabataslak düşünülebilir [varsayılabilir] niteliktedir ve bu yüzden, bunlardan hiçbirisi apaçık bir mantıksal zorunluluk değildir. Bu yüzden, ben bunların geçersizliğinin bir fiziksel olanaksızlık olduğunu ileri sürüyorum.

Tek başına formel yönlerin varoluşu oluşturamayacağına ilişkin bu doktrin felsefe tarihindeki tanıdık, ısrarlı bir izlektir. En azından kısmen, bu şöyle bir eğilimi kapsamaktadır ki, eğer özgül bir öz zihinde tümüyle düşünülebilir olsaydı, o bizlerin algılanabilir dünyada iye olduğumuz anlamında bir şey olmayacaktı. Kuşkusuz, böyle bir değerlendirme doğrudur ve, soyut-olan ile tikel-olan arasındaki zıtlığı tanımayanlar karşısında, [özellikle] vurgulanmalıdır. Bu doktrin açısından çok daha az çekici olan bir yan da söz konusudur: Somut ve tikel bir varoluş için, form ya da öz, özdek edinmelidir. Bu sonuncusu ilk doğru tarafından getirilmiş değildir; ve özdek bir dolgu bölümü (portion of stuff) olarak ya da somut varoluş koşullarını özetleyen kapsayıcı bir terim olarak yorumlanmadıkça, ben bunu reddederim. Formların

iç oylumunu dolduran ya da özellikleri bir arada tutan bir kendilik, somut varoluş için zorunsuzdur. Fiziksel varoluş ile bunun dışına düşen şey arasındaki gerçek ayrım; formun, uzay ve zaman içerisinde korunmuş niteliklerden oluşup oluşmamasında yatmaktadır. Niteliklerin tikel ve düzenli varoluşu bu sonuncusunu, ona bir bağımsızlık tanımaksızın, önvarsayar. Uzay somut varoluşun kabıdır —adeta yatağıdır— ama, ancak bir şey varolmaktaysa o böyledir. Ontik dayanışma (reliance) karşılıklıdır.

Yedinci Bölüm
ÖZ VE BİREYSELLİK

7.1 Giriş Olarak:
Özselcilik Üstüne Tartışmanın Ardındaki Kimi Sezgiler

Aristoteles'in doğa felsefesinde karşılaştığımız özselcilik doktrini onun değişim çözümlemesinin bir sonucudur. Öte yandan, böyle bir doğa felsefesi Parmenides'in değişimin olanaksız olduğu; çünkü eğer böyle bir şey olsaydı varoluşun korunum ilkesinin, demek ki *ex nihilo nihil fit*'in, çiğnenmiş olacağına ilişkin savına genel bir tepkidir. Bölüm 1'de, Antik Yunanlılar'ın "hiçin hiçden geldiği ve hiçbir şeyin tam olarak varoluş dışına çıkmadığı"nın yadsınamayacağını savunduklarına değinmiştim. Değişimin nasıl olanaklı olduğunu açıklarken, Aristoteles böyle bir şeyin her zaman *göreli* olduğunu ve bunun hiçlikten olmaya-gelmeyi asla kapsamadığını gözlemler. O başka şeylerin yanısıra, Parmenides'i, daha önceki filozofların saltık değişime ve bu yüzden de saçmalığa mahkum (committed) olduklarına inanmaya götüren şeyin, Parmenides'in töz ile bunun öznitelikleri arasındaki ayırımı kabul edememesi olduğunu ortaya atar (*Fizik*, i, 3, 186a 28). Bugünkü denk nosyonlar kullanıldıkta, Parmenides nesne ile onda özünlü olan özellik arasında ayırım yapmamıştır.

Aristoteles'in ikinci ve ilişkili bir gözlemi de, töz ve özniteliklerin değişim ilkelerinin bir bakımdan ayrımlı olmasıdır. Buna göre, daha önce özetlenmiş olanlardan biliyoruz ki, bir özniteliğin

değişiminden söz edildiği zaman, bu tözün edimsel bakımdan iye bulunduğu şey yoksunluğa (privation) çekilir ve onun yerini yoksunluktan çıkan zıt, demek ki bağdaşmaz, bir nitelik alır.[1] Öte yandan, tözün kendisi değiştiğinde, bunun anlamı bütün nesnenin ortadan kalkmış olması ve onun yerine bir başkasının geçmesidir.[2] Nesnenin kendisi ayakta kalırken, birincisi [öznitelik değişimi] yer alır ve buna değişiklik (alteration)* ya da nitel değişim adı verilir. Bu sonuncusunu belirleyen niteliklerdeki-değişim öylesine köktencidir ki, bütün nesnenin sonunu, yokoluşunu getirir: böyle bir değişime tözsel denir. Aristoteles'in kendi sözcükleriyle,

> *dayanak* algılanabilir olduğu ve ayakta kaldığı, ama kendi özellikleri bakımından değiştiği ve sözkonusu özellikler ya zıtlar ya da aradakiler olarak birbirleriyle karşı karşıya geldiği zaman, değişiklik (alteration) söz konusudur. Örn. beden aynı beden olarak ayakta kalsa da, bazen sağlıklı bazen de hastadır; ve tunç bazen yuvarlak bazen de köşelidir, ama o aynı tunç olarak kalır. Fakat özdeşliği içerisinde, bir *dayanak* olarak algılanabilecek hiçbir şey ayakta kalmadığı ve o şey bir bütün olarak değiştiği zaman, ... böyle bir olum (occurrence) artık "değişiklik" değildir. O bir tözün olmaya-gelmesi ve ötekisinin de göçüp gitmesidir.
>
> (*Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 4)

Bu ayırım şunu içerimlemektedir ki, bir töz veriliyken, onun özniteliklerinden hepsi de aynı duruşta değildir; çünkü, kimilerinin değişimi sırf değişikliğe denkken, kimilerinin yitirilmesi bütün nesnenin yokoluşunu getirir. Aristoteles'e göre, bir "özsel öznitelik" kendi öznesine (töz), "kendi özsel doğası bakımından

---

1 *Fizik*, i, 7 ve 8. Yoksunluk tözün yönleriyle ilişkilidir. O temeldeki özdekte içerilmiş gücüllükler arasındadır; bkz. i, 9.

2 *Fizik*, i, 7; *Varlığa-Geliş ve Yokoluş Üstüne*, i, 3. Yumuşatılmış Doktrin tözsel değişimin bile tam bir yokoluş (ya da varlığa-geliş) olmadığını içerimler

* Denkel Türkçe'de bunun için "başkalaşım" terimini kullanıyor. Ben ise, "başkalaşım"ı "alteration" sözcüğünün değil, "metamorphosis" sözcüğünün karşılığı olarak kullanmaktayım. -çn.

... bir öğe" olarak, ilişkindir (*Sonsal Çözümlemler*,* i, 4, 6). O her ne olursa olsun, bir şeyin varlığına ya da öze, özünlü şekilde ilişkindir (*Metafizik*, v, 18). Öz bir şeyin türüyle (ya da *infima species*) denktir ve onun tanımlanmasıyla imlenir ya da anlatılır ki, burada bu tanımlamanın terimleri de *genus* ve *differentia*'dır (*Topikler*, i, 5, 8). Bir şeyin, kendi tanımlamasına giren ve bu yüzden de onun açısından zorunlu olan öznitelikleri bu şeyin özsel özelliklerini oluştururlar: Bu nesnenin geçirebileceği değişim miktarının kısıtlarını ıralandırırlar. Bunlardan herhangi birinin yitimi tözsel değişimi getirir ve bu nesnenin yerini ayrımlı bir [başka nesne] alır. Bundan şu çıkar ki, bir töz neyse-o olduğu tür çerçevesinde kaldığı sürece değişiklik geçirebilir. Ancak bu türe ilişkin olarak, onun, geçirdiği değişimlere karşın zaman içerisinde özdeş şekilde ayakta kalmasından söz edilecektir. Dolayısıyla, yokoluş; bir nesnenin ardında duran şeye uygulanabilen ayrımlı bir türsel terimle belirlenmiştir (marked). Bu yüzden de Proteus'a** benzeş kendilikler olanaksızdır: Bir şey ayrımlı zamanlarda [hem] kendisiyle özdeş kalıp [hem de] ayrımlı türlere ilişkin olmayı sürdüremez. Aristoteles'in, evrime bile izin vermeyen a *prioristik* yaklaşımına göre, [canlı] aynı canlı olarak kalırken tür değiştirmeye izin verilemeyeceğine inanmanın sebebi vardır. Bir bileziğin bir bardak kahve durumuna gelmesi, bir kabağın bir ayakkabıya dönmesi ya da bir Caryatid'in*** gerçek bir kadın olması örneklerinde olduğu gibi, aynı şeyin geçirdiği varsayılan değişimler onun ayrımlı bir *cins* altına kaymasını kapsadığı zaman, bu düşün daha sağlam bir şekilde geçerli (ve olasılıkla da, evrensel olarak daha çekici) olur.[3]

---

* *Analtyica Posteriora* -çn.

** Çeşitli kılıklara girebilen, değişik şekiller alan Deniz Tanrıçası. -çn.

*** Mimaride kadın, formundaki taş sütunlar (Caryae'deki rahibelerden esinlenerek) -çn.

3 Bugünkü tür-özselcileri Lot'un karısı örneğinin betiminin tutarsız olması bakımından, Aristoteles'le uyuşmaktadırlar (bkz. Wiggins 1980, s.66). Aynı şey hem bir insansal hem de bir tuz-sütunu olamaz. (Bir kadın-sütun kavramı yalınç şekilde kendince olacaktır.) "Proteusgil" değişimlerin aynı kesin anlamda olanaksız olduğunu, çağdaş düşünürler daha az bir olasılıkla kabul etmek durumundadırlar. Sözgelimi, birköpeğin bir kediye yahut bir bitkiye dönmesi kuşkusuz bütünüyle saçmadır (bkz. Lowe 1989, s.103). Yine de, burada *kavramsal* bir olanaksızlık ortada yoktur ve Proteusgil değişim olanakları en azından tartışmaya açık gözükmektedir (örneğin bkz. Wiggins 1980, s.72).

Bu yüzyılın ikinci yarısında, Aristotelesgil özselciliğin çeşitli versiyonları savunulmuştur. Tür-özselciliğinin bireyleşimin bir öngereksinimi olduğu, inandırıcı şekilde, ileri sürülmüştür. Eğer zaman boyutunda özdeş kalan tikel tözlerin var olduğunu savunmanın sebepleri varsa, o zaman, [şu] iki sav da önvarsayılmış olmak durumundadır. Bunlardan birincisi şudur: Böyle herhangi bir tikel açısından, onun varolduğu herhangi bir zaman noktası veriliyken, o pekin bir türe ilişkin olarak varolur (Wiggins'in D(i)'i: 1980, s.59). Bu ise nesneler dünyasını, söz konusu türleri kapsayan bir türsel kavramlar çizemi içinde öbeklendirmektedir. Ne var ki, böyle olarak o genetik-dışı (extra-genetic) başkalaşımları da dışlamaz: Bu yüzden, ikinci sava göre, her tikel kendi varoluş süresi boyunca belirgin ve değişmeyen bir türdendir (Wiggins'in D(ii)'si: 1980, s.59 ff. 117).

7.1.1 Reddedişler ve Çürütmeler

Herhangi bir nesnenin kendi özniteliklerinden kimilerine zorunlulukla iye olmasına ilişkin özselci eğilim çeşitli karşıçıkışlarla karşılaşmıştır. Ben burada bu karşı-özselci argümanlardan, "görgül" ve "özdekselci" diye adlandırdığım iki tipe değineceğim.[4] Her iki karşıçıkış da özselciliği, ilkin, özsel ve ilineksel denilen yönler arasında yapay bir ayırım yapmak ve ardından, bu temelde yapılmış öznelerarası öbeklendirimleri gerçekliğin kendisine izdüşürmek gibi, ikili bir hatayla suçlamaktadır. Görgül karşıçıkış algı kuramına bağlıdır. O algılanan dünyanın düzenliliğini zihne-bağımlı bir olgu olarak görür: Böyle bir sayıltıyla, deneyim zihin tarafından çeşitli nesneler, türler ve özelliklere bölünmüştür. Bu düzenli ayırımın nasıl gerçekleştirilmiş olduğuyla ilgili önermeler ise Kant'ın anlığın *a priori* formları doktrininden, pragmacı açıklamaya dek uzanan bir yelpazeye yayılmışlardır. Bu sonuncusu [pragmacı açıklama] bizim, deneyim dünyasını kendi kılgısal gereksinim ve ilgilerimize göre, uygun nesnelere ve türlere ayırdığımızı; böylelikle de, bizlerin daha sonra uzlaşımsal şekilde bağlandığımız bir öbeklendirme elde edildiğini ileri sü-

4 Benim [buradaki] güdemim karşı-özselci görüşlerin kapsamlı bir incelemesini sunmak değil, kimi örneklere şöyle bir göz atmaktır. Bu yüzden, bu alt-ayırımların tüketici olduğunu savunmuyorum.

rer. Eğer bizim kılgısal gereksinimlerimiz edimselden ayrımlı olsaydı, deneyimin ayırımlandırma ve öbeklendirmesi —şeylerin, edimsel nesnel dünyada tam oldukları gibi olduklarını varsaysak bile— önemli ölçüde ayrımlı olacaktı. Gereksinimlerimize göre, bizler örneğin bu masanın yarısı ile onun üzerindeki kitabı bir nesne olarak ve öteki yarıyı da bir başka [nesne] olarak öbeklendirebilirdik. Kılgısal vargılar bakımından imlemli bir ayrımlanma oluştursaydı, ekşi ve tatlı elmaları ayrımlı türler içerisinde öbeklendirirdik. Bu da bizim dünyayı tikellere ayırmamıza yardımcı olan kavramlar ya da türsellerin [tür kavramlarının, sortals], salt bizlerin kolektif buluşlarımız olduğunu göstermektedir. Bu argüman zorlayıcı [doyurucu] değildir. Bizim deneyimi anlamlı kılmak için kavramlara gereksinim duymamız öncülünün doğruluğu; kendi içinde, dış dünyanın kendi belirimine bütünüyle benzeşmez olduğunu varsaymadıkça —ki bunun soruyu geçiştirmek olduğu düşüncesindeyim— karşı-özselci bir sonuç vermeyecektir: Böyle bir varsayımın edimsel bakımdan dayanaklı olup olmadığı sorulmalıdır.

En azından yukardaki denli etkili, daha yeni bir geleneğe ise kabataslak bir şekilde "kavramsal görecilik" denilebilir. Bu; bir dilin, kendi kavramsal çizemini kendisinin çizdiğini ve deneyimin de buna göre örgütlendiğini ileri sürmektedir. Bir çizem çerçevesinde kavramlar karşılıklı-bağımlı bir bütünselci dizge şekillendirir; deneyimin akışını, —başkalarınınkilerle karşılaştırılamaz nitelikte olan— kendi ayırtedici tarzları çerçevesinde bölerler (bkz. Sapir 1955; Whorf 1956; Quine 1960, 1969, 1970, 1975, 1981; Kuhn 1960, 1970; Feyerabend 1970, 1981). Ayrımlı dillerin dünyayı köktenci biçimde ayrımlı şekillerde dizgeselleştirdiği iddiası üstündeki güçlü vurgu bu felsefecilerden kimilerini, deneyimin bir ölçüde özerk olduğu ve toptancı bir yeniden-örgütlenmeye açık olmayan, kendine özgü özünlü bir düzen taşıdığı gerçeğini geçiştirmeye götürmüştür.[5] Dahası, bu düşünürlerden birçoğunun ırasal bir sayıltısı da "dış dünya"nın, bizim buna ilişkin yorumumuzdan bütünüyle ayrımlı olduğu ve bizim için hep bilinemez kaldığıdır.

5 Quine'ın kendisi bu tutumu paylaşmaz.

Yukarıda sunulan iki yaklaşım da kendinde-dünyanın, bizim onu ulamlaştırma tarzımızdan büsbütün ayrımlı olduğunu saptamayı başarabilmiş değildir. Bu gelenekler çerçevesinde geliştirilmiş olan argümanlardan herhangi birinin; kendince deneyim-ulamlaştırımlarının deneyimin kendisi tarafından çürütüleceği, sözgelimi atların yumurta yapmasını içerimleyen bir öbeklendirmenin doğrulanmayacağı, iddiasını geçersiz kıldığına inanmak güçtür.[6] Aynı duyusal girdinin, ayrımlı kavramsal çizemler altındaki öbeklendirimleri gerçekten de bir ölçüde ıraksar. Ancak, birçok kavramsal göreci tarafından da teslim edildiği gibi, öbeklendirimler yine de özünlü duyum düzeni ve düzenliliği düzeyinde, görgül bakımdan uyuşurlar. Bu yüzden, aynı görgül girdi ayrımlı kavramsal çizemler içerisinde sıkı sıkıya denk düşmeyen türler altına yerleştirilmiş olsa bile, yine de, pekin bir deneyimin bunlardan her biri içinde aynı yapı ve içeriği koruduğu ve onun başka kendiliklerin deneyimleriyle gözlemlenebilir nitelikteki ilişkilerinin bu çizemler boyunca uyuştuğu savunulabilir. Deneyimden yapılandırılmış ayrımlı kavramsal çizemler ne olursa olsun, bizim algısal yetimizin dirimbilimsel temeli ortaktır ve bizim özünlü duyumsama düzenemizin bile göreli olduğuna ilişkin düşünün temellendirilmesi konusunda yeterince sebep sunulmuş değildir. Bu ise görgül bakımdan doğrulanmış nesneler diyarı içerisinde, "yarı-masallar" ile "yarı-masalar-*artı*-kitaplar"ı oldukça kuşkulu kılacaktır. Kuram ya da dilin, doğal (ve güvenilebilir) bir süreç tarafından getirilmiş olan ayrımlı deneyim-öğelerinin karşılıklı ilişkilerini —böyle edinilmiş olan örüntüleri, kendine özgü bir kavramsal çizem çerçevesine oturtmaya ek olarak— nasıl tersyüz edebildiği, etkileyebildiği ve düzeltebildiği eğer açıklanmamışsa, bütünselciliğe sığınmak karşı-özselcilik için pek bir kazanç sağlamaz.

Yukardaki paragrafta sunulmuş olan görececi yaklaşım ile bunun eleştirisi, deneyimin içeriğini örgütleme ve ilişkilendirmede kavramsal çizemlerin güç ve imlemi üzerinde çekişirler.

---

6 Quine; temel bir görgül ortak öze olanak anlamında —bunun, kuramı altbelirlenmiş (underdetermined) bıraktığını düşünmekle birlikte— bir görgücü olarak kalır. Bkz 1960, bölüm 2.

Dolayısıyla, bunlardan her ikisi de bir kavramsal-çizem ve görgül-içerik ikiliği çerçevesinde tavır alır ve iş görürler. Donald Davidson bu ikiliği eleştirmiş, bunun "düşünülebilir ve savunulabilir olamayacağı"nı ileri sürmüş ve bunu, görgücülüğün bir inağı olarak görmüştür.[7] Davidson'un genel uslamlaması içerisinde bu konuyla daha doğrudan ilintili olan şey onun, kavramsal çizemleri bakımından kökten ayrımlı olan iki dilden söz etmenin *anlamlı olmadığını*; bu çizemler görgül içeriği örgütleyen araçlar olarak kavrandığında, bunların [bu dillerin] çevrilemeyeceğini ileri sürmesidir. Daha önceki paragraflarda bizim yapmış olduğumuz gibi, bir dilin, kaplamları (extensions) bir başkasınınkilerle denk düşmeyen yüklemlere iye olduğunun ileri sürülmesi ya da bunun reddedilmesi, ancak her ikisi için de ortak bir varlıkbilimin var olması ölçüsünde olanaklıdır (Davidson 1984, s.192). Üstelik, deneyim çoklusunun bir başka dil tarafından ayrımlı şekilde örgütlenmiş olduğunu önermek de bizim bu çoklunun öğelerini kendi dilimizde nitelendirmemize bağlıdır. Böylelikle, daha ilk girişimde bile, bir başka çizemin ayrımlılığını dile getirme anlamlı olmayı başaramaz; çünkü, böyle bir dillendirme kişinin kendi öz çizemini kullanmayı gerektirir. Öyleyse, böyle bir düşün tutarsızdır.

Davidson'un yöneldiği sonuç, kuşkusuz, deneyimi örgütlemek için kökten ayrımlı kavramsal çizemlerin varsayılması düşünü anlamlı olmadığından, göreci karşı-özselciliğin de temelsiz olduğu değildir. Bununla birlikte, ben onun, "eğer bizler bu çizemlerin ayrımlı olduğunu anlamlı bir şekilde (intelligibly) söyleyemiyorsak, o zaman bunların bir olduğunu da anlamlı bir şekilde söyleyemeyiz" (1984, s.198). yollu dobra bir bildirimde bulunmak dışında, böyle bir vargıdan nasıl kaçınabildiğini anlamakta da zorluk çekiyorum. Kendi kuşkucu kısıtlamalarını dayatarak Davidson kendini, ayrımlı kavramsal çizemler çerçevesinde ortak ve değişmez bir nesne olan deneyim içeriğinin özünlü bir düze-

7 1984, s.189. Bir yanıt ve "kavramsal çizem" teriminin soykütüğü için bkz. Quine 1981, s.38-42.

ne iye olmadığı konusunda olumlu bir belgitlemeden de yoksun kılmış gözükmektedir. Kuşkusuz, o ortak ve özerk şekilde düzenlenmiş olan bir deneyim kavramına imlemli bir anlatım kazandırılamayacağını belirtimlemeyi sürdürecektir. Ne var ki ben, *pace* Davidson, bu tip bir argümantasyonu kesin göremiyorum. Dil olmaksızın düşüncenin olamayacağı savını teslim etsek ve böylece, açıkça dile getiremediğimiz şeyin açıkça düşünülemeyeceğini kabul etsek bile, böyle bir düşüncenin nesnesiyle ilişkili bir olanaksızlığın da böylelikle belgitlenmiş olacağını sanmıyorum. Açmaz, dillerin deneyimle ilgili karşılıklı statüsü konusunda bir şeyler söylemekle ilgilidir ve bu bir dil içerisinde açık şekilde söylenilemez, zira o durumda bir dil çerçevesinde söylenilmiş olmak zorundadır. Ama biz dilin, tam da doğası gereği, dile getirmeye pek az uygun olduğu şeyi dile getirmesini beklediğimiz için, burada, engeller ortaya çıkar. Yine de, bu kısıtlandırım anlatımsal sığaya ilişkindir. O; sözgelimi, bir mantıksal tutarsızlığın doğasından [türemesi] gibi, dile getirilmesi amaçlanmış olan şeyin doğasından türemez. Dolayısıyla, Davidson'un değerlendirmeleri; ayrımlı kavramsal çizemleri bir ölçüde ayrımlı varlıkbilimler üreten ve kendi dilimizde açık anlatım veremediğimiz, düzenlenmiş bir görgül-içerik "verili"sinin var olma olanağını etkilemez. Ama eğer deneyim düzenlenmiş bir içeriğe iye ise, o zaman, varlıkbilimin deneyimce doğrulanmış bir ortak özü de vardır.

Öngelen [önceki] yaklaşımlara benzeşmez şekilde, benim "özdekselci karşı-özselcilik" diye nitelediğim [konum] ise gerçekçi bir konumdur. Tikel cisimlerin fiziksel dünyasının anlıktan bağımsız şekilde varolması nosyonunu kabul eder, ama bu nesneler dünyasını adçı şekilde yorumlar: Dışsal gerçeklikte, cisimlerin ayrımlı doğalar, ya da türler, altına düştüğünü yadsır. Anlık bu görüş temelinde, cisimlerden, onlara özler dayatarak, "nesneleri" yapılandırır. Kuşkusuz, tikel cisimler değişim geçirirler, ama onlar açısından nesnel olarak olupbiten tek şey değişikliktir [dönüşüm, başkalaşım, alteration]. Cisimlerin kendileri ortadan kalkmış olmazlar. Aslında, özdeksel parçaları ayakta kaldığı sürece, hiçbir şey bütünüyle ortadan kalkmaz: Değişiklik ile tözsel

değişim arasındaki ayırım yapaydır, demek ki zihne bağımlıdır ve dolayısıyla nesnel anlamda türler ya da özler yoktur. Nesnel türlerin ve tözsel değişimlerin varlığı izlenimi bizim kavramsal çizemimizin gerçekliğe izdüşürülmesinden türer. Bu türler bizlerin insansal ve ekinsel şekilde belirlenmiş kılgısal ilgilerimiz tarafından buyrulmuştur ve bu yüzden de, bütünüyle uzlaşım konularıdır. Değişimin doğasına bu sonuncunun [uzlaşımın] temeli üzerinde karar verdiğimizden, değişiklik ile tözsel değişim denilen şey arasındaki ayrım da Aristotelesgil bir yanılsama olur.

Bu görüşaçısı, özselcinin çürütmesi gereken iki önesürüme bağımlıdır: (1) Aynı cisim birden fazla şekilde öbeklendirilebilir yada kavramsallaştırılabilirdi ve (2) Zamanla, aynı cisim ayrımlı (ve eşzamanlı olarak da, bağdaşmayan) türler altına düşebilirdi: Bir sandalyeyi oluşturan tahta kütlesi daha sonra bir masanın ve daha sonra da bir beşiğin yapımında kullanılabilirdi. Sonunda, parçalar özgün tasara göre düzenlenerek, bu [kütle] aynı sandalyeye çevrilebilirdi. Her iki önesürüm de, fiziksel kendilikleri bireyleştiren nesnel formel kısıtlamaların varoluşunu reddeder. Bunların çürütümü [geçtiğimiz] kesimin sonunda değinilmiş olan savları olumlayacak ve niteliklendirecektir. Bunlardan birincisi, özgül olarak zaman-içerisindeki-bir-noktadaki-özdeşlikle ilgilidir ve 4.1.3'de tartışmış olduğum *Göreli Özdeşlik* savına denk düşer. David Wiggins gibi özselciler bunu, ya aynı cismin altınakonulabileceği ayrımlı türlerin örtüşeceğini, yani sağın olarak aynı zaman dilimlerinde aynı şeye uygulanacağını [o şey için geçerli olduğunu], ya da, (1)'in Leibniz Yasası'nı işsiz bırakacağını ve dolayısıyla mantıksal bir olanaksızlığı kapsadığını imleyerek, eleştirmektedirler. Bir ve aynı şey açısından, uyuşmayan türseller [sortals, tür-kavramlan] altında kavramsallaştınma izin vermek demek; o [şey] açısından, bağdaşmaz özniteliklere iye olmak demektir. Eğer verili bir zamanda a ve b nesneleri F [türü] altında özdeş iseler, o zaman, bu ikisinden birinin bir G [türünden] olması bağılıyla, bunların her ikisinin aynı G [türünden] olmaması da olanaklı değildir. Böyle bir şeyin olanaklı olduğunu söylemek ise tam da aynı a (yahut b) kendiliğinin bir F [türünden] olmasına, ve [hem] bir

G [türünden] olup [hem de] olmamasına, izin vermek demektir."[8]

(2)'nin altında yatan sezgiye gelince. Diyelim ki, şimdi bir çöp kutusu olan, ama geçmişte bir yontu oluşturan bir tunç kütlesine iye olmamızdan, geçişlilik gereği, tuncun, yontunun ve kutunun özdeş olduğu sonucu mu çıkar? Bunun yanıtı "hayır"dır, çünkü kutu ile yontu zamandaş değillerdir ve bu ikisinin çakışan aşamaları yoktur. Ama aynı tunç kütlesi —bunların tuncun ardışık formları, ya da aşamaları, olması anlamında— bu şeylerdi ve bu şeylerdir. Başka deyişle, [bu yontunun] şekline iye olan tuncun dışında ve üzerinde, bir yontu söz konusu değildi, ve çöp kutusunu oluşturan tuncun dışında ve üzerinde de, kutu şeklinde bir nesne söz konusu değildir. Buna karşılık olarak, özselcilik yontu ile tuncun, sırf bu ikisi pekin zamanlarda aynı yeri işgal ettiği için bir ve aynı şey olduğu düşününe karşı çıkar. Bunlar böylesi zamanlarda ayrışık ve seçik şekilde bireyselleştirilemese bile, tuncun yontuyu oluşturmadığı başka zaman dilimleri olacaktır ve bu yontunun artık tunç şeklinde olmadığı —bu sonuncusunun yerini kerte kerte bir başka özdekselin almasıyla— başka zamanlar da pekala olabilir (bkz. Wiggins 1968, s.90-5). Dolayısıyla, bütün ömür dikkate alındığında, bu örtüşmenin ancak kısmi olduğu belirik duruma gelir. Örtüştükleri [zaman] dilimi boyunca onların aynı-yerde-bulunduklarından ve, daha önce tartışılmış olduğu üzere, bu ikisinin ayrımlı düzeylerdeki türlere ilişkin olduklarından söz edilir; ve aynı-yerde-bulunmaları /eşuzamlı-olmaları sırasında onların tüm nitelikleri de aynı olur. Dahası, yontunun yapılmış olduğu bir şeyin, bir özdeğin de var olması gerekir. Bu gözlem; Yumuşatılmış Dayanak-Doktrini'nin vazgeçilmez bulunduğu anlam [bağlamlarından] birisini özgülleştirmektedir (specifies). Aynı anlam [bağlamında], insan-Aristoteles ile onu oluşturan gözelerin derlemi özdeş değildir. Aristoteles'in

8 Bkz. Wiggins 1980, s.137-8. Türseller [tür-kavramları] de içinde tüm genel terimleri "sıfat gibi" okuyan karşı-öjzselcilikle ilgili olarak, ben uygun bir uyarlamayla, benzeri noktaların bunun için de geçerli olacağına inanma eğilimindeyim. Leibniz Yasası özellikler de içinde nesnelerin tüm özniteliklerine uygulanır. Cins ve tür formundaki türseller sıradüzeni, belirleyebiliciler ve belirlenimliler sıradüzeninde bir koşutluluk bulur.

ömrü boyunca bu gözeler çeşitli kez yenilenmişlerdir ve Aristoteles'in ölümünden sonra da böyle bir derlem ayakta kalır: Gömülen, Aristoteles'in kendisi değil, yalnızca cesedidir. Bu yüzden, böylesi durumlarda, aynı cisim bağdaşmaz türler altına-düşmüş olmuyordu; aynı cisim ayrımlı ve eşzamanlı şekilde bağdaşmayan nesnelerle —birbiri peşisıra— aynı-yerde-bulunmaktaydı. Yukarda betimlenmiş olan durumda, Proteusgil değişimler söz konusu değildi; bunlar yalın bir şekilde, aynı parçadan (parcel) yapılmış olan ayrımlı nesnelerin ortaya çıkması ve yokolmasına gelip dayanıyordu.

7. 1. 2 Görgül Bir Say Olarak Özselcilik

Nesnel dünyada, tikel şeylerin, kendi özdeşliklerini yitirmeksizin, çiğneyemeyecekleri formel kısıtlılıklar olduğu yollu bir sav ileri süren özselcilik bunları tüm olanaklara genelleştirir. Aristoteles'in, kendini oluşturan gözeler derlemiyle özdeş olmayan bir tikel nesne olduğunu bir kez kabullendiğimizde, aynı [tikel] nesnenin ayrımlı bir şey-türü, ya da gerçekte ayrımlı bir tikel, olup olamayacağı sorusu ortaya çıkar. Ayrımlı durumlar veriliyken, Aristoteles ayrımlı bir tür altında öbeklendirilebilir mi? Sözgelimi, o bir insansal olamaz mı? Dahası, [şimdi] neyse-o olduğu tikel olamaz mı? Saul Kripke'nin etkilediği özselcilik bu düşünlerden her ikisinin de düşünülemeyeceğini ileri sürmektedir.[9]

İlkin, tikel ana-babadan doğmuş olup "Aristoteles" adını taşıyan tikel bir insanın eylem ve düşünsel çalışmalarından tanıdığımız tikel filozof olduğu şeklindeki tarihsel olgu karşısında, edimsel Aristoteles'e ne denli benzerse benzesin, başka herhangi

9 Kimi özselciler bir şeyin olanaklı, ya da zorunlu, olup olmadığına karar vermek için bir ölçüt olarak *düşünülebilirliği* (*conceivability*) kullanırlar. Bkz. Kripke 1972, s.318 ff. özel. s. 302-22 ve Wiggins 1980, s.105 ff, özel. 115-17. Ancak, karş. Putnam 1975, s.233. Karşı-olgusal bakımdan, su bu dünyada H2O olmayabilirdi ve biz böyle bir şey buluşlayabiliriz. Ama o zaman, buradaki "-bilirdi" [takısı] epistemik bir anlamda kullanılmış olur ve böyle bir durumun düşünülmesi, mantıksal bakımdan olanaksız olan bir şeyin düşünülmesi olmaz. Bununla birlikte, eğer su *aslında* H2O ise, o zaman, bunun geçerli olmadığı durumlar da düşünülemez. Bkz. Kripke 1972, s.230 ve Putnam 1973, s.709; 1981, s.46-7.

bir şey onunla özdeş olamazdı. Bu; bizim Aristoteles'e yorduğumuz tüm felsefe metinlerinin onun iyeliğindeki bir "yapay anlak"ın yapıtları olduğunun ortaya çıkması gibi oldukça uzak bir olanaklılık altında bile, eşit ölçüde geçerli olacaktır. O durumda Aristoteles'in yapıtlarının bir makine tarafından üretilmiş olduğu söylenecek olsa bile, Aristoteles'in kendisinin bu makine olduğu söylenmiş olmayacaktır. Kuşkusuz o, tür bakımından ayrımlı olabilecekti; çünkü o, baştan bu yana, bir insansal kılığına girmiş yabancı bir yaratık olabilirdi. Ama bunlar Aristoteles'in yabancı bir soyun bir bireyi olduğu ve dolayısıyla, onun, bizlerin onu tanıdığımızı düşündüğümüz şekilde olduğunun artık doğru olmayacağı —bizim için bilinemez kalan— durumlardır. O edimsel bakımdan depreştiği/yinelendiği yabancı olarak; kendisiyle yakından benzerlik taşıyan bir insansal rakip söz konusu olsaydı bile, bir insan olamayabilirdi.

Aristoteles'in düşündüğümüz [kimse] olduğunu kabul ettiğimizde, öyle gözüküyor ki, bundan çıkan şey yalnızca, koşullar her ne olursa olsun, onun olduğu-türden olmaksızın edemeyeceği değil (bkz. Kripke 1972, s.310 ff. Wiggins 1980, s.116-17), ama ayrıca, onun edimsel bakımdan olduğu-kimseden başka bir birey de olamayacağıdır. Aristoteles yapmış olduğu bilinen her şeyi yapmış olmayabilir ve bunların yerine her türden başka şeyler yapmış da olabilirdi. Ama bunlar Aristoteles'in Aristoteles olmayacağı koşullar değildir. Bunlar yalnızca, Aristoteles'in yaşamının, onun edimsel bakımdan gelişmiş olduğu yoldan ayrımlı şekilde gelişmiş olacağı durumlardır.

Çağdaş özselciliğin önemli bir ırasalı da onun, zorunlu özelliklerin epistemik ve metafiziksel yönleri arasında ayırım yapmasıdır. Doğaların *bilgisi* ile, bunların bireylerce *iyelenilmesi* ayrımlı konulardır ve böylesi bilgi *a posteriori*'dir. Bizler doğaları görgül araçlarla buluşlarız ve "zorunlu" da *a priori* demek değildir. Nesnelerle ilgili özselci iddialar *a priori* olmadığından, bunların yanlış olduğunun ortaya çıkabilmesi, ya da varsayılmış oldukları tarzdan ayrımlı olduklarının ortaya çıkabilmesi, bu doktrini çü-

rütmez. Doğaların ne olduğunun kavranılması ve zorunlu özelliklerin özgülleştirimi bilimsel görevlerdir. Felsefe, şeylerin nesnel doğalarının ve başka özsel özelliklerin var olduğunu *a priori* ileri sürer, ama nasıl'ın ve hangi'nin özgülleştirimi onun amaç ya da kazanımlarının bir parçası olamaz.[10]

A posteriori özselci iddiaları destekleyen uslamlamaların, kendileri *a posteriori* olmayan özselci varsayımları kapsadığına ilişkin, inandırıcı bir argüman vardır (bkz. N. Salmon 1982). *A posteriori* özselciliğin en etkili versiyonuna göre, bizim türlere ilişkin buluşumuz şöyle gelişir: Bir tür olarak dünyada depreştiği/yinelendiği (recur) görünen şeyden bir nümune seçerek işe başlar, bunun en önemli özelliklerine ilişkin bilimsel bir sorgulamaya girişir ve sonra, böylece belirlemiş olduğumuz canalıcı özelliklerin, her olanaklı dünyada, bu türün başka her üyesine ilişkin olduğunu iddia ederiz. Ne var ki, bu sonucu çıkarabilmek için, buluşlanmış olan özelliklerin bu türün her nümunesinin doğasını oluşturduğu, bu türün bir örneklemi olmanın tam da bu canalıcı özellik-tiplerine iye olmakta yattığı gibi, gizli bir doğru öncül gerekir.

Söz gelimi altını ele alırsak, görgül araştırma yoluyla, tikel bir [altın] kütlesinin atomlarında içerilen proton sayısının 79 olduğunun buluşlanması; olanaklı her dünyadaki her altın örnekleminin, ancak bu türden bir örneklem olmanın, bunun atomlarının herbirisinde aynı sayıda protona iye olmakta yattığı da eğer doğruysa, bu atom numarasına iye olduğu sonucunu verecektir.

---

10 İzotopların varolmasının özselcilik açısından bir sorun oluşturduğunu sanmıyorum. İzotoplar her ne denli atom yapısı bakımından çok benzer olmakla birlikte, onların, sağın şekilde benzer kimyasal davranış gösteren ayrımlı doğalar olarak görülmesi gerekir. Önemli olan şey izotopların özlerin düzen ve düzenliliğini belirikleştirmesi ve hiç de kendince olmamalarıdır. Bu durum, aksi takdirde —öbeklendirimleri, salt yüzeydeki kimyasal davranış üzerinde temellenen bir yaklaşım olan— kaba bir "basmakalıpçı" özselcilik durumuna gelecek bir [tutumu], *a posteriori* özselciliğin nasıl arındığını örneklemektedir. Kimyasal davranış bakımından sağın benzerlik; izotopları, belirik benzerliklerin elementleri (örn. altın ve pirit) özdeş kılmasından daha fazla özdeş kılmaz. Benzeşimli şekilde, sağın olarak bizim kaplanlarımıza benzeyen ve gizlice Marslılar tarafından buraya getirilmiş olan bir yabancı tür de —edimsel kaplanın doğasını hiç de kendince kılmaksızın— "kaplan" diye nitelendirilmiş olabilir.

Bulanıklılığı dağıtan Nathan Salmon bu gizli öncülü[11] şöyle dillendirir: "Herhangi bir n sayısı ve herhangi bir olanaklı z kimyasal elementi veriliyken, salt bu z elementinin bir örnekleminin kendi bileşke atomlarının virtüel bakımdan hepsinde sağın şekilde n protona iye olması *olanaklı* ise, o zaman kendi bileşke atomlarının virtüel bakımdan z elementinin her örnekleminin sağın şekilde n protona iye olması *zorunlu* olur" (s. 189). Burada, böyle bir önermenin *a posteriori* olamayacağı konusunda hiçbir karşıçıkışta bulunulmuş değildir. Tam tersine, Salmon'a göre, bu önermenin kimi versiyonları "daha usayatkın bir şekilde *a posteriori* gibi görülmek" durumundadır (s. 264. Ayrıca bkz. s. 253-60). Onun iddiasının özü, böylesi versiyonların kendilerinin özselci anlamla yüklü olduğu ve, onun formun "bağlantı bildirimleri" (connecting statements) dediği şeylerle desteklenmeleri koşuluyla, ancak bu koşulla, bunların *a posteriori* bilinmelerinden söz edilebileceğidir. "Kimyasal elementlerin *aslında* kendi bileşke atomlarındaki sayıda protonla, eşd. kendi atom numaralarıyla, ayırt edilebilecekleri veriliyken, her element pekin bir n atom-numarasına iye *olabilmesi* durumunda, n atom-numarasına iye olmak *zorundadır*" (s.263). Bu aynı nokta; öncül olarak kullanılan özselci savların metafiziksel bir yöne iye olduklarını; çünkü, kendilerinin görgül olumlanmasında yaslandıkları bağlantı bildirimlerinin, indirgenemez şekilde metafiziksel olduğunu da açınlar (s.264). Salmon daha sonra, benzer düşünleri bireylerin özgün kurulumuna uygular (s.265): Bir bireyin yapılmış olduğu özgün dolgu-parçasının bu bireyin özgün bileşimi açısından zorunlu olduğu yollu özselci inancın, benzer bir önsel özselci varsayım gerektirdiğini ortaya atar.

Salmon'ın iddiaları "paylaşılabilir özler" denilen şeyler için doğru olarak geçerli olsa bile, bunların tikel özler için form-örnekler olarak sonuç vermediklerini (not follow) ileri sürüyorum. Bu ikisi arasındaki önemli bir ayrım şudur ki, birincisi "eştözsellik"

11 Salmon bu öncülün ilkin Donnellan tarafından, 1973 ve 1974'de sunulan yayımlanmamış iki bildiride ileri sürüldüğünü belirtir. Bkz.Salmon 1982, s.163.

('consubstantiality') gerektirirken, sonuncusu gerektirmez. Bu yüzden, bir nümune ile onun paylaşılabilir türü (shareable kind) arasındaki ilişki yüklem "-dir"iyle verilmiş olduğu halde (s.99); bir şey ile nitel anlamda anlaşılan onun tikel özü arasında bu geçerli değildir. *A posteriori* özselci iddialara götüren uslamlamalarda söz konusu öncüllere yol açan tam da bu ilişkidir ve bu nedenle, özselci, seçilmiş bir nümunenin bilimsel yoldan belirlenmiş özelliğinin, onunla eştözsel başka her birey için de geçerli olduğunu varsaymak zorundadır. Öte yandan, tikel bir öz bir parçakuramsal (mereological) parça anlamında değil, ama bir nesnenin bu özün bütününü (uygulanımını) kendinde içermesi bakımından, tikel bir nesnenin oluşturucusudur. Bu özün altına-konulabilecek başka eştözsel nesneler yoktur. Dahası, tikel bir öz başka herhangi bir tikelde örneklendirilmiş olamayacağından, eğer bu özün kendi nesnesinin özgün özdek-kütlesini gerektirdiği kabul edilebilirse, biz bu sonuncusunun [bu özdek-kütlesinin] bu nesne açısından zorunlu olduğu sonucuna da varabiliriz —bu sonuç herhangi bir önsel özselci sayıltıya dayanmaksızın. Bunu 7.3'de daha tam olarak ele alacağım.

Özetlersek, özdekselci karşı-özselcilik dünyaya ilişkin ortakduyusal algı görüntüsünü —nesnel bireyi, onu oluşturduğu söylenilen özdek parçasına havale ederek— sert bir "felsefesel" önyazımla/hükümle (prescripton) çarpıtır. Tersine olarak, özselcilik ise niteliklerin nesnel birlikteliklerine nesneliğin eklemlendirilmesini ekler; bunları, formel bakımdan ayrımsız parçalar statüsünün ötesine yükseltir. Varlıkbilimsel anlamın, kendi algısal yorumuyla uygunluk içerisinde, deneyim içeriğinden çıkarılmasına izin verir. Şu da belirtilmelidir ki, *a posteriori* özselciliğin benimsenmesi bunun görgücülükle tutarlılığını, kendiliğinden güvencelemez: Gözlemlenemeyen ilkelerin varolduğu varsayılmaksızın, böyle bir konumun korunup korunamayacağı sorusu ortada durmaktadır. Bu çalışmanın kendi görgül bağlanımını yansıtan temel inancı, bizim paylaşılabilir diye düşündüğümüz herhangi bir şeyin kavramsal olduğudur. Bununla birlikte, fiziksel dünyada

paylaşılabilir hiçbir şeyin var olmaması hiçbir özün var olmadığı anlamına da gelmez. Paylaşılabilir ilkeler olarak özler zihne-bağımlıdırlar. Öte yandan, canlı varlıklar ve yapay-nesneler gibi eklemlendirilmiş nesnelerin zaman boyutunda özdeş kalması ve bireyleşmesinin varlıkbilimsel bir anlamla varsa, o zaman, nesnel özlerin de var olması gerekir. Ben nesnel tikellerin, kendi özlerine tikel bir şekilde iye olduklarını ileri sürüyorum. Bir sonraki kesimde, bu noktalardan kimilerini temellendirmeye çalışacağım.

7. 2 Form Örneği ve Doğa

Ben nesnelerin, kendi özlerine, dışlayıcı şekilde iye oldukları görüşünü savunacağım; bu onları zaman boyutunda ve olanaklar çerçevesinde bireyleştirmek için hem zorunlu hem de yeterlidir. Buna göre, özsel özellikler bir nesneyi bireyleştirirler; çünkü, onun kendi özdeşliğini korurken geçirebileceği değişim olanağını sınırlandırır, onu öteki tikellerden ayıran kısıtlar getirirler. Öte yandan, algıda kendisini açınladığı şekliyle *concreta* dünyasının çarpıcı düzenlilik ve düzeninden varlıkbilimsel bir anlam çıkarmamıza da yardımcı olurlar: Metafiziksel bakımdan tutarlı başka hiçbir konum bu görgül olgudan eşit ölçüde olumlu (good) bir anlam çıkaramaz. Bu zorunlu yönlerin varlıkbiliminin daha açık bir anlayışına ulaşmak için, ben şu soruları ele alacağım: İlkin, nesneleri değişim boyutunda ve olanaklar çerçevesinde bireyleştirmek için, özler neleri kapsamalıdır? İkincisi, özler hangi anlamda, verili bir türün altına-düşen bireyleri ayrımlaştırmakta ortaktır? Ve üçüncüsü, hangi çeşit nitel derlemler özdür ve bunlar kendilerini niçin "depreşik/yineleyici" (recurrent) bir tarzda belirikleştirirler?

Daha önce, bir dünya içerisinde ve pekin bir zaman noktasında bir nesnenin, pekin bir konumdaki tüm oluşlanmış (occurent) özellikleriyle bireyleştiğini ileri sürmüştüm. Öte yandan, zaman boyutunda ve olanaklar çerçevesinde, bizlerin özelliklerdeki ayrımlara izin vermemiz de gerekir. Bu bölümün açış kesiminde, bir nesnenin, yitirilmesiyle türün ya da doğasının değişmesine yol açacak olan özelliklerini değiştirirse ayrımlı bir nesne durumuna

geleceği, özdeşliğini yitireceği yollu, usayatkın Aristotelesgil açıklamayı tartıştım. Dolayısıyla, biraraya gelerek bir doğa oluşturan bir özellikler derleminin korunması bir nesnenin, onu etkileyen nitel ayrımlara karşın, özdeşliğinin sürmesi için zorunlu bir koşuldur. Fakat bu aynı özellikler nesnenin özdeşliği için yeterli midir? Tür ya da doğa zaman boyutunda ve olanaklar çerçevesinde nesneyi bireyleştirebilir mi? Açıktır ki bireyleştiremez, zira ortak bir doğa bu [doğanın] altına-düşen tikeller arasında ayırım yapamaz; verili bir türün her bireyi bu türü ıralandıran tüm öteki özelliklerin hepsini paylaşır. Böyle bir yeterlilik için, alışılmış yöntem özsel özellikleri uzay-zamansal süreklilikle tamamlamak olmuştur. Ancak, 5.4.2'de göstermiş olduğum üzere, ayrımlanma geçiren bir şeyi bireyleştirmek için bu bile yeterli olmaz. Bunun sebebi, bütün bir uzay-zamansal kesit boyunca, verili bir tür altında birden fazla tikelin var olabilmesi değildir; böyle bir şey olanaksızdır. Ancak, bu uzay-zamansal yolun aynı tür altındaki ardışan kısımları ayrımlı tikellerce işgal edilmiş olabilir. Sürekli bir nesne kendi türünü değiştirmeksizin özdeşliğini yitirerek, ayrımlı bir nesne durumuna gelebilir. Örneğin, daha önce belirtmiş olduğum şekilde, bir masa form bakımından kerte kerte öyle değiştirilebilir ki, o hâlâ bir masa kalmakla birlikte aynı masa olmaktan çıkar. Bu nokta başka her yapay-nesneye de uygulanabilir: Böyle bir nesnenin özelliklerini öylesine değişkeleştirmek olanaklıdır ki, o sürekli ve tür bakımından hâlâ aynı olmakla birlikte, artık aynı birey olmaktan çıkacaktır. Bizim daha kesin bir "ayrımlanmaya karşın bireyleştirici" gereksinimi duymamızın ikinci bir sebebi de, ayrımlı olanaklı dünyalar içerisinde, bir ve aynı nesnenin uzay-zamansal yolunun geniş ölçüde ayrımlı olabilmesidir. Üstelik, [söz konusu] dünyalar arasında nesnelerin ömürlerini bağlantılandıran "yollar" da olamaz. Bunlar ve başka kimi sebeplerle, ben ayrımlanmaya karşın bireyleştirici olarak "orm-örneği" ('Form-token') nosyonunu önermiş bulunuyorum ve buna 7. 2. 2'de yeniden döneceğim. Yukarda konulan üçüncü soru ise bu bölümün son kesimine dek bekleyecektir.

İmdi, ikinci soruya gelelim. Özlerin bir şeyler çokluğunca

paylaşılan ortak doğalar olması, Platonik soykütüğüne iye, iyi-bilinen bir Aristotelesgil savdır. Bu yaklaşımla, "paylaşma" ya da "ortaklaşa iye olma" seçik bireylere doğa bakımından özdeşlik sağlamakta, onları aynı türün üyeleri kılmaktadır. Birçok çağdaş özselci bu görüşü benimser (bkz. Wiggins 1980, s.120; Armstrong 1978a, bölüm 11), ve aşkınsalcılığı reddederek, paylaşılabilen yönleri *in rebus*, demek ki içkin, tikel-kendiliklerin-içyapısal-öznitelikleri olarak görürler. Bu ise özü nesne formunun zorunlu bir yönü kılmakta, ya da almaşık olarak, Aristoteles'in konumunda olduğu gibi, onu formla özdeşleştirmekte/nitelemektedir.[12] Bu sonuncusuna karşı, herhangi bir birincil tözün kendi ilineklerini de içeren bir tikel eksiksiz forma iye olduğu, böylece, aynı türe ilişkin olan nesnelerin bile özellikleri bakımından birbirlerinden önemli ölçüde ayrımlandıkları söylenebilir. Öyleyse, bu eksiksiz form bir şeyin her formel yönünü içeriyormuş gibi kabul edilebiliyorsa, pekin bir türe ilişkin nesnelerin de —yalnızca parçaları bu türün üyelerinde ortak olan— ayrımlı tikel eksiksiz formlara iye oldukları söylenecektir. Aquinas, Ockham ve Locke gibi filozofları içeren tanınmış bir geleneğe göre, bu ortak yön, en azından onun "adsal" yansıması (reflection), soyutlamayla buluşlanabilir ve o bir kavramdır (bkz. Locke 1961, vol, 2, s.17 ff.).

7.2.1 Andırımlı Tikel Özler

Doğal türlerden söz ederken, Aristoteles infima species'in, en yakın cins ve bu cins altındaki türün belirleyici ayrımları tarafından verilmiş olduğunu imler. Bu *differentia** özsel öznitelikler arasındadır. Kendi üst cinsine varana dek her cins kendi altına düşen bir tür denli çok olduğundan, bizler herhangi bir cinsi, daha yüksek bir cinsin —ve ilgili ek *differentia*'nın— terimleri içerisinde yorumlayabiliriz. Bu yüzden, Aristoteles'de örtük olan ve bugün geniş ve belirtik şekilde kabul edilmiş görülen şey, özün, bir öznitelikler bağlaşımı (ya da, kimilerine göre, ailesi, ayrışımı) gibi yorumlanmasıdır. Kabataslak şekilde bu sonuncusu, ilgili en alt türün al-

12 Metafizik, vii, 17. Eğer her ilinek altta-yatan tözün formuna ilişkinse, o zaman, nesnenin formu yalnızca özsel öznitelikleri kapsar.

* *differantia*: ayırt edici özellik, ayırım. -çn.

tına-düştüğü her üst cinse eklenmiş *differentia*'ya denk düşecektir.

Böylelikle, bu geleneğe göre, özler bir yandan bireyler arasındaki özdeşlikler, ya da ortak yönlerdir, öte yandan da nitelik "aileleri"nden (ya da derlemlerinden) ibarettirler. Bu da böylesi ailelerin, ya da her durumda bunların oluşturucu niteliklerinin, özgül, kesin ve biricik/tekil (unique) olmasını gerektirir. Belirlenimsiz (indeterminate) *relata* arasında özdeşlik geçerli olamaz; böyle bir şey Leibniz Yasası'nın çiğnenmesine yol açacaktır. Paylaşılabilen özlerin böyle bir gerekliliği tümleyemeyeceğini [yerine getiremeyeceğini, can not fullfill] göstermek üzere, ben 6. bölümde kullandığım bir argümana başvuruyorum. İlkin, yalınç özellikler. Özelliklerin ayrımlı yönlerinin/hususlarının altında yattığı söylenen özdeşlikler biricik[tekil olarak özgülleştirilemez]nitelendirilemez. 6.2.1'de görmüş olduğumuz üzere, üstdüzey özdeşliklere sığınmak, istenmeyen vargılar taşır ve öte yandan da, paylaşılabilen-özler nosyonunun gerektirdiği kesinliği sağlamayı başaramaz. "Kısmi özdeşlikler" denilen şeylerde tenselleşmiş ortak yönlere gelince, 6.2.2'de, ben bir özdeşlik hususu[başlığı] altında, belirgin olmayan sayıda çok özdeşliğin özgülleştirilebileceğini ve andırımlı özelliklerin titiz bir çözümlemesinin de, tekil ve özgül bir özdeşliğin bulunabilmesinin hiçbir güvencesini vermediğini ileri sürmüş bulunuyorum. Buna karşın, bu konu bir dizi özelliğin ayrışımlı bir kümesini pekala ilgilendirebilir. Sanırım, burada, belirlenebilicilerin belirlenimsiz oldukları; belirlenimlilerin özgülleştiriminin, ortak özelliklerle ilişkilendirmek oldukça güç gözüken, belirsiz bir özellikler çoğaltımı ortaya çıkardığı açığa çıkmaktadır. Bu noktalar özelliklerin özdeşlikler olduğu inancında yer alan kimi engelleri de özetlemektedir. Özlerin karşılıklı-ilişkilendirilmiş-özellik-gruplarından oluşmuş aileler gibi anlaşılması durumunda, neyin tekil ve kesin olarak özdeş olduğunu özgülleştirme güçlüğü de denk bir şekilde artar. Özlerin, ayrımlı bireyler arasında nesnel bakımdan tekil olduklarını ortaya atmanın tutarlı bir anlamı olmadığı düşüncesindeyim.[13]

13 Ayrımlılığa -karşın- özdeşliği yakalayan bireysel özler lehine olumlu bir argüman için bkz. Forbes 1985, s.148-52. Ayrıca bkz. Slote 1975, s.7.

Ben bir türün üyeleri arasında geçerli olan edimsel ilişkinin özdeşlik değil andırım olduğunu ve böylesi tikeller arasında sözümona (so-called) ortak yönlerin ya da özdeşliklerin de olsa olsa andırımlar olduklarını ileri sürüyorum. Kılgısal bakımdan (conveniently) ortak bir özellik gibi gözüken şeyin, nesnelerin tikel yönleri arasındaki benzerlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Zihnin, andırımlı belirlenimli özelliklere iye çeşitli şeylerden soyutladığı şeyin kendisi kesin değildir ve somut şeylerde bir özdeşlik olamaz. Kuşkusuz, bireyleri türler altında öbeklendirmek nesneler arasındaki andırımları özdeşlikler gibi almayı gerektirir; ama böyle bir şey kestirmeden gitmek ve böylece de bir ölçüde bir çarpıtmayı dayatmak pahasına edinilmiş olur. Ne var ki, büyük kullanışlılığı karşısında, bu bedel önemsizdir. Nesnel ya da gerçek paylaşılmış [ortak] özler yoktur; bunlar zihinsel yaratımlardır ve dolayısıyla kavramlardır. Aristoteles'in önerdiği üzere, özler nesnel ve *in rebus*'tur; ama onun görüşünün tersine, bunlar tümel değildir. Tümeller olarak özler sırf kavramlardır. Tikeller, yalnızca özelliklere iye olmak bakımından değil, ama ayrıca değişmez şekilde birlikte olan, zaman boyutunda ve her olanaklı dünyada ayakta kalan pekin özelliklere (bunların örüntülerine) iye olmak bakımından da andırımlar taşırlar.

Eğer yalnızca tikel öz gerçekse ve ortak özler de kavramsalsa, o zaman, bizler, zaman boyutunda özdeşliğin yeterli bir koşulu çerçevesinde, niçin form-örneğine ek olarak, bir tür kavramı (sortal concept) da özgülleştirmeye gereksinim duyuyoruz? Varlıkbilimsel bir duruş noktasından, böyle bir kavram eklemek gerçekten de fazlalıktır. Ne var ki, bir andırımlar özeti olarak, tür [kavramı] (sortal) —ötesinde, form örneğinin ve tipin yitirileceği— değişimin kısıtlarını (limits) belirtimler. Özelliklerle ilgili yoğunlaşmış bilgilenme sağlar ki, bunlar arasındaki andırımlar da ayrımlı tikeller içerisinde, bunları bir türler sıradüzeni içerisinde öbeklendirerek, sunulmalıdır. Tür [kavramı] (sortal) ve onun dile getirdiği tür (kind) özdeşlikten çok, özdeşleştirimin ölçütleridir.

7.2.2 Form-Örneği Neleri İçerir?

İlk soruya dönüyorum: Nesneleri değişim boyutunda ve olanaklar çerçevesinde bireyleştirmek için, özler neleri kapsamalıdır? Bir nesnenin form-örneğinin onu, ayrımlanmaya -karşın- bireyleştirdiğini bildirmiştim. Böylesi tikel özler bizlerin paylaşılmış-özlere ilişkin kavramlarımıza karşılıklı andırımlar içerisinde yol açan, işlevsel bakımdan ilgili özelliklerin konfigürasyonlarıdır. Bir form-örneğinin tikelliği üç yönü kapsar: Tenselleştirdiği nitelikler, bu niteliklerin tikelliği ve bunların —birliktelikler içerisinde oluşturdukları nesne-parçaları-konfigürasyonu dolayısıyla (*qua*)— tikel konfigürasyonu. Bu son nokta 5.4'de tartışılmış ve 6. bölümde, gerçek özelliklerin tikeller oldukları ileri sürülmüştü. İmdi, form-örneğinde içerilen çeşitlilik üstüne bir değerlendirme yapacağım. Daha önce, form-örneğinin, özgül tasarla ya da form-tipiyle sağın olarak aynı çeşitlilikte öğeyi barındırdığını vurgulamıştım. Eksiksiz form bu sonuncusunun [form-tipinin] iye olduğu her şeye iyedir, ama *vice versa* değil; örneğin, bir arabayı ayrımlı bir renge boyamak ya da onu çizmek —tam formu değiştirse de— onun özgül tasarını ortadan kaldırmak durumunda değildir: Değişim çerçevesindeki bu sabitlik —değişime karşın sabitlik— özdeşliğin temelinin bir parçasıdır, çünkü eklemlenmiş bir tikelin ne olduğu ile bu tikelin nasıl işlev gördüğü arasında yakın bir ilinti vardır. Nesnenin işlevsel düzenleşine katkı yapmayan parçaların nitelikleri form-örneğinin bir parçasını oluşturmazlar, onlar ilinekseldir. Örneğin, bir arabanın rengi, bu anlamda —bir boyanın rengi dışında (unlike)— ona hiçbir katkı yapmaz. Aristoteles formu sık sık yapının tasarı diye ıralandırır ve yine o, bu yapıyı işlev terimleri içerisinde açıklar. Açıktır ki, Aristoteles işlevi form içinde cisimlendirir (Ross 1959, s.170 ve Ackrill 1981, s.46, 122).

İşlev formun bütünsel bir yönüdür ve bir nesnenin ilkesel işlevine yardımcı olan bir özniteliğin yerine konulamaz şekilde yitimi, o nesnenin yokolmasını da getirir. Bir yapay nesnenin işlev görme tarzı onun doğasının bir parçasıdır ve sağın olarak ona

benzeyen ama aynı şekilde işlev göremeyen herhangi bir şey onun türünden olmayacaktır. Bir araba örnekçesi bir araba değildir. Bu gözlem, eklemlendirilmiş doğal türler için de eşit ölçüde geçerlidir; zira onlar da örgenlikler gibi işlev görürler. Doldurulmuş hayvanlar ya da onların balmumundan örnekçeleri onların temsil ettiği çeşitten nesneler değildir. Form örneğinin, bireyin işlevine yardımcı olan yapıya katkı yapan özgül ıraya —en azından kısmen— iye olması (consist in) bir nesnenin özdeksel bileşiminin değişmesinin niçin ancak pekin kısıtlar çerçevesinde kabul edilebileceğini açıklamaktadır. Bir sandalyenin özdekselinin başka bir tahtayla, hatta metalle, yer değiştirmesi —bir örgenlikdeki gözelerin yenilenmesi gibi— kabul edilebilir. Ama bir sandalye lastikleştirilme yönünde bir değişimden sonra ayakta kalmayacak; olsa olsa kılgısal oyunlar için bir gereç durumuna gelecektir. Bütünüyle "biyonikleşmiş" bir adam artık aynı birey olmaz; bir robot olarak o çok ayrımlı bir içsel yapıya iyedir.[14] Aristoteles bu noktanın canlı bir betimini sunar: "testere olacaksa ve iş görecekse onun demirden olması zorunlu" (*Fizik*, ii, 9, [Türkçesi: S. Babür]). Aynı şekle iye bir nesne tahtadan yapılmış olsaydı, o artık bir testere değil, yalnızca bir testere örnekçesi olacaktı.

Nesne ilineklerle varsıllaştırılmış form-örneğidir; bunların ilişkisi oluştursaldır/içerikseldir (constitutive). Apaçık olarak, bir parçakuramsal (mereological) parça anlamında olmasa da, form-örneği nesnenin ayrılmaz bir oluşturucusudur, oluşturucu bir *yönü*dür. Ancak bir nesne verili herhangi bir özün bir örneklenimidir ve bu form-örneğine iye olan herhangi bir nesne bu nesneyle özdeş olmadan edemez. Fakat tikel bir A nesnesinin form-örneği başka herhangi bir şeye ilişkin olamaz mı? Diyelim ki, ona çok ayrımlı ilinekler eşlik etmektedir. O zaman, o A'dan, hem nitelik hem de bileşim bakımından önemli ölçüde ayrımlı olan başka bir, sözgelimi B, bireyini oluşturmayacak mıdır? A ve B böylelikle

14 Form-örneğinin aynılığı parçaların, ya da onların özdeksel bileşiminin, aynılığını gerektirmemelidir, çünkü bu formel bir ölçüttür. Bununla birlikte, parçalar, kendi form-tipleri bakımından korunmalıdır. İşlevsel bakımdan ilgili bir parçanın yitimi bütünün form-örneğinin aynılığını ortadan kaldıracaktır.

ayrımlı bireyler olmayacaklardır: İlinekleri bakımından ayrımlı olan, ama kendilerinin form-örneği paylaşan bu [bireyler] sırf ayrımlı uzay-zamansal aşamalar olacaklardır. Daha önce tartışılmış olan sebeplerden ötürü, A ve B —kendilerinin form-örneğini paylaşsalar da— aynı olanaklı dünyadaki aynı uzay-zamansal konumu paylaşamazlar. Ne var ki, kendilerinin form-örneğini paylaşırlarken, ya A ve B aynı sürekli nesnenin ayrımlı aşamaları olacaklar, ya da biri ötekinin —dünyalar arasında (across) özdeş— olanaklı bir versiyonu olacaktır.

Quine, dünyalar arasında (across) uzay-zamansal süreklilik olamayacağından, bu bağlamda, özselciliğin, dayanarak, zaman boyutunda özdeşlik iddialarında bulunma ölçütünden, böyle temel önemde bir ölçütten yoksun olduğu yollu bir çıkış yapmıştır (1981, s:126-7). Aynı form-örneğinin paylaşılması ya da sırf sürekli bir form-örneği, olanaklı dünyalar arasında süreklilik anlamına gelmez ve gelemez. Form-örneğinin sürekliliği, nesnenin, bir dünya çerçevesinde, —temel işlevsel yapıyı ve onun zamansal aşamalarından herhangi birisi ile onun kökeni arasındaki ayırtedici ırasalları barındıran— uzay-zamansal bakımdan sürekli bir ömre iye olmasını gerektirir. Böylesi herhangi iki yolun dünyalar arasında özdeş olması için, onların aynı kökene iye olması gerekir. Bu ortak köken aynı dünyada, demek ki olanakların ayrışmasından önce, olabilir. Ama o ayrımlı dünyalarda da olabilir; bu ayrışmadan sonra da yeralmış olabilir. Öyleyse, bu şeyler açısından, köken aynılığı onların özgün özdeği, özgül form-tipini ve çıkış uğrağını (köken momentini) paylaşmasından ibarettir; ve tüm bu ıraların hepsinin, zaman içerisinde daha sonraki bir noktada iyelenilmesi onların kendi form-örneğini paylaşmaları demektir.

7.2.3 Özler ve Bireyleştiriciler

Yapay nesnelerin özlerini form-örneği nosyonunun terimleri içerisinde açıklamak durumunda mıyız? Bunu, [eşd] M-özdeşliğini, —aşamaları aynı form-örneğine iye olan bir nesne durumunu— gerektiren şeyin, iki özdeşlik nosyonundan yalnızca biri olduğu,

bölüm 5'de ortaya çıkmamış mıydı? Bu özselciliği, nesnenin ayrımlı aşamalarının sırf aynı form-tipini paylaştıkları C-özdeşliğine dayandırmamak için zorlayıcı sebepler var mıdır? Eğer bu sonuncu yol izlenmiş olsaydı, tikel özlere hiçbir bağlanım ortaya çıkmazdı. Bir tür altında form-tipinin aynılığı eğer zaman-boyutunda özdeşlik ölçütü olarak seçilmiş olsaydı, tür-özselciliği geçerli olmayacak mıydı?

Özselciliği C-özdeşliği üzerinde kuramamamızın ilk sebebi, bu sonuncusunun, kimi özselciler tarafından ileri sürülmüş bir uzlaşma, karşı-özselciliği önleme bakımından ortakduyu sezgisiyle [oluşturulmuş] bir uzlaşma, olmasıdır. Bu; ilk bakışta karşı-özselciliği haklı kılmış gibi gözüken [bir sezgiye], parçalarına ayırmazdan önce ve sonra nesnelerin özdeş oldukları sezgisine, özselcilik çerçevesinde kuramsal imlem kazandırmaya yardım eder. Karşı-özselci bu yargıdan, eklemlendirilmiş nesnelerin insansal uzlaşımlar olduğunu ve gerçekliğin, özdek parçaları dışında ve üzerinde, ayrımlı formlara eklenmiş (put on) herhangi bir şey içermediğini çıkarsar. Buna karşı, C-özdeşliği eklemlendirilmiş nesnenin "gerçek" diye ele alınmasına izin verir ve, bir-tür-altında-nesneliği öznelliğe indirgenmekten kurtarırken, onun özdeşliğini, temelde insansal uzlaşıma bağımlı bir sorun durumuna getirir. Üstelik, C-özdeşliğiyle, özselcilik bir ve aynı varoluşun iki başlangıcı olamayacağı ilkesini çiğnemenin ek bedelini de öder. İkincisi ve belki de daha önemlisi, C-özdeşliğinin genellikle uygulanabilir bir nosyon olmamasıdır. 5.4.3'de tartışıldığı üzere o, özdeşliğin zorunlu bir koşulu değildir ve bir yeterli koşul olarak da, ancak sorunsal bir ayrışma-durumunda uygulanır. O durumda bile, M-özdeşliğini aşmaktan çok, onun yanısıra işlev görür. Bu durum iki kavramın eşzamanlı şekilde, ama rekabet olmaksızın uygulandığı, Theseus'un Gemisi örneğinde belirtiktir. Son olarak, bir türsel kavram onunla birleştirilmiş olsa bile, form-tipinin aynılığı, zaman boyutunda ve olanaklı dünyalar arasında bireyleşim için yeterli olamaz. Eğer böyle olduğu varsayılmış olsaydı, aynı form-tipine ve türe iye olan herhangi sayıda şeyin, saçma bir şekilde, sayısal bakımdan özdeş olmasından söz edilecekti.

Özselciliğin benimsenmesi kendi başına, belirgin bir ayrımlanmaya-karşın-bireyleşim ilkesi sağlamaz. Bir nesnenin özsel özelliklere iye olup olmaması ile, onun zaman boyutunda ve olanaklar çerçevesinde (across) bireyleştirilip bireyleştirilememesi karşılıklı indirgenemeyen, ayrımlı sorulardır. Sözgelimi, başka her zorunlu özelliği yadsıyan, ve vargısal olarak herhangi bir türözselciliği formunu da yadsıyan, nitel-olmayan bir bireyleştirme ilkesi biricik özselci özelliği olan bir kuram söz konusu olabilir. "Çıplak tikeller" nosyonunu savunmak bu doğal sonucu verecektir. Gerçekten de, zaman içerisinde tikel bir uğrakta bireyleşim bağlamında, kaba *Nitel Açıklama* ile "dayanak" görüşü arasındaki bilinen karşıtlık iki rakip özselci kamp arasında, ayrımlanmaya-karşın-bireyleşim bağlamında, açık bir karşıeşe (counter-part) iyedir.

Bir yanda, "Leibnizgil özselcilik" denilen; nesneleri, kendi doğalarına ek olarak tüm ilineklerini de kapsayan özleriyle bireyleştiren bir görüş söz konusudur. Durum bu iken, kuşkusuz, böylesi özler her nesneyi tüm başkalarından ayırd ederler, çünkü şeyler sağın şekilde benzer olmaya yatkın değildirler. Arı olarak nitel olan Leibnizgil özler, sağın şekilde aynı öze iye olan şeylerin özdeş olacağını içerimler. Aynı dünya bağlamında, zaman içerisindeki verili bir uğrakta, bizler konumu nitelikler tümlüğüyle bağlaştırarak, dolayısıyla da nesneleri tikel bir konumdaki özelliklerle bireyleştirerek, bu istenmeyen vargıyı önlemiş oluruz. Bununla birlikte, olanaklı dünyalar arasında konum ayrımlanabilir ve dolayısıyla, bu sonuncu bağlamda, Leibnizgil bir öz, birden çok kendiliği edimselle özdeşleştirmeye/nitelendirmeye açık bir şekilde yatkın olur. Böylesi özler "paylaşılabilir". Onlar yalnızca bireyleştirememekle kalmazlar; ama ortak yönler olarak, yalınç şekilde de kavramsaldırlar. O durumda, biricik almaşık, gizemli bir bireyleştiriciyi cisimlendiren tikel-özle-ilgili-dayanak-açıklaması mıdır? Bir şey, iye olduğu dayanak dolayısıyla, her olanaklı dünyada kendi kendisiyle mi özdeştir? Ben hiçbir gizemli ilkenin ontik iş görmesine izin vermeyeceğim! Öyleyse, çıkış yolu Leibnizgil çizem üzerinde düzeltme yapmaktır. Bu ise

form-tipine başvuruyla sağlanamaz, zira Leibnizgil özün her olumsuzluğunu taşımaktadır. Ama form-örneği bireyleştirir: Arı şekilde formel bir ölçüt olarak o, hem tin bakımından Leibnizgildir, hem de sağın şekilde benzer herhangi bir başka nesneyi özdeşleştirme/nitelendirme gibi istenmeyen bir vargıdan bağışıktır.

7.3 Köken Özselciliğiyle İlgili İçerimlemeler

Kripke'nin ileri sürdüğü şekliyle, köken özselciliği; köken bakımından bir özdek parçasından yapılmış olan tikel bir nesnenin, bir başka [özdek parçasından] yapılmış olamayacağı doktrinidir. Köken bakımından bir başka özdek parçasından yapılmış olan herhangi bir nesne bu [ilk nesneyle], ona sağın şekilde benzer olsaydı bile, demek ki bu ikisi kendilerinin form-tipini hatta kendilerinin eksiksiz formunu paylaşmış olsalardı bile, özdeş olmayacaktı. Bu doktrin canlı varlıklar için de geçerlidir; çünkü, verili bir birey edimsel bakımdan kökenlenmiş olduğundan başka sperm ve yumurtadan ortaya çıkmış olamazdı. Buna göre, eklemlendirilmiş bir nesnenin tikel kökeni onun zorunlu özellikleri arasındadır. Nesne bu kökene, olanaklı her dünyada iyedir. Açıktır ki, köken özselciliği bir nesnenin mevcut özdeksel bileşimiyle ilgili bir sav olarak yorumlanmayacaktır. Özgün dolgunun yerini zamanla bir başkası almış olabileceğinden, bu [bileşim] ayrımlı olabilirdi.

7.3.1 Kökensel Özdek ve Form-Örneği

Kripke'nin bu doktrine ilişkin tanıtı şöyledir (1972, s.313; ayrıca ayrıntılı bir tartışma için bkz. Forbes 1985, bölüm 6). Diyelim ki, tikel bir tahta parçasından yapılmış, tikel bir masamız var. Yine diyelim ki, bizim masamızın yapımı sırasında, kendisinden bir masa daha yapılabilecek —edimsel bakımdan böyle bir nesne yapılmış olmasa bile— bir başka tahta parçası da vardır. Soru şudur: Bizim masamız, ona sağın şekilde benzer [başka] bir masa değil de bizim masamızın kendisi, edimsel bakımdan yapılmış olduğu [tahta parçasının] yerine ikinci tahta parçasından kökenlenmiş olabilir miydi? Kolaylık bakımından, bu durumu, olanaklı almaşık dünya tarihleri gibi düşünüp, olanaklı dünyaların

dili içerisinde ele alalım (Kripke 1972, s.350-1, dipnot 56). Edimsel dünyada, bizim masamız ilk tahtadan yapılmıştı ve ikincisinden hiçbir masa yapılmış değildi; şimdi, bizim masamızın bu ikinci tahtadan yapılmış olduğu olanaklı bir dünyanın var olup olmadığını soruyoruz. Bunun için, bu ikinci parçadan bir masanın yapılmış olup, birincisinden hiçbir masanın yapılmış bulunmadığı olanaklı dünyaları gözden geçirmemiz gerekir. Herhangi bir olanaklı "Andromeda" dünyası var mıdır ki, orada, bu ikinci tahtadan yapılmış olan masa bizim masamızla özdeş olsun? Andromeda'da bu ikinci tahtadan [yapılmış olan] masaya ikinci masa diyelim. İmdi, bu ikinci masa bizimkiyle özdeş midir? Hayır; çünkü, bizim masamızın yine birinci tahtadan yapılmış olup, ikincisinden de aynı zamanda bir üçüncü masanın yapılmış bulunduğu, üçüncü bir olanaklı dünya, Orion, vardır. Aynı somut nesne aynı zamanda ayrımlı iki yerde mevcut olamayacağından, bizim masamız ile üçüncüsü Orion'da özdeş olamazlar. Dahası, eğer iki şey özdeş değilseler, onlar olanaklı her dünyada da seçiktirler. İkinci masa üçüncüsüyle özdeş olduğundan, seçikliğin zorunluluğu veriliyken, ikinci masa bizimkisiyle özdeş değildir.

Kripke burada iki özdeşleştirim (identification) yapmaktadır. Biri bizim edimsel dünyadaki masamızın Orion'daki masamızla, ve öbürü de Andromeda'daki ikinci masanın Orion'daki üçüncüsüyle özdeşleştirimidir. Onun argümanının sağlam olması için, bu özdeşleştirimlerin geçerli olması gerekir. İlki tartışma dışıdır; çünkü, eğer biz iki seçik tahta parçasının birinden pekin bir masa yapabiliyorsak, aynı parçadan onu yaparken, aynı zamanda öbürünü de ayrımlı bir masa yapmakta kullanabiliriz. Ne var ki, ikinci özdeşleştirim aşağıdaki özselci inançtan başka hiçbir ilke tarafından gerekçelendirilememesi nedeniyle, eleştiri çekmiştir.

> PR: Eğer verili bir x masasının, pekin bir y özdeğinden, *bir p tasarına göre* kökenlenmesi olanaklıysa, o zaman, y parçasından *kesinlikle bu aynı tasara göre kökenlenen* herhangi bir masa da zorunlu olarak tam bu x masasından başkası değildir.
>
> (N. Salmon 1982, s.211)

Bu [önerme], tasarın aynı [olmasının] yanısıra, kökensel özdeğin de aynı olmasının şeylerin özdeşliği için yeterli olduğuna getirir gibi gözüküyor. İmdi, [buna yöneltilen] eleştirinin edimsel hamlesi bu PR'nin, Theseus'un Gemisi'ndekine benzeşimli durumlarda mantıksal güçlüklere yol açmasıdır. Buna göre, eski gemiyi, varolanlardan her ikisiyle de özdeşleştirmemiz gerekirdi. [Oysa] sayısal bakımdan ayrımlı nesnelerin, sayısal bakımdan özdeş bir özdek parçasından kökenlenebilmesi istenmeyen bir vargıdır. Bu eleştiri; PR'nin, olanaklı dünyalar arasında yeterli bir özdeşleştirim ilkesi olamayacağı sonucuna varmaktadır.

Ben bunu belirleyici bir argüman olarak göremiyorum. PR, C-özdeşliği nosyonuna bağımlı kalmak için yapılmıştır ve söz konusu güçlük de bundan doğan sonuçları betimlemektedir. Bir köken-özselci kendi iddialarına temel bulmak üzere niçin C-özdeşliği nosyonunu benimsesin ki? Bu apaçık şekilde binilen dalı kesmek olacaktır ve köken-özselciliğini, özdeşliği form-tipinin aynılığından türemiş gibi düşündüğü varsayımından kalkarak eleştirmek doğrudan doğruya döngüseldir. C-özdeşliği köken-özselciliğiyle bağdaşamaz ve tutarlı olmak için, bu sonuncusunun M-özdeşliği nosyonuna dayanması gerekir. Bu yüzden, gereken şey PR'nin, "y parçasından kökenlenen ve aynı form-örneğine iye olan herhangi bir masa" terimleri içerisinde yeniden dillendirilmesidir; ve bu da eski masanın, bir yana atılmış tahtalardan yapılmış olan üçüncü masayla özdeşleştirimini engelleyecektir. Burada yeni bir soru ortaya çıkmaktadır: Aynı form-örneğine iye olan bir masanın aynı tahta parçasından kökenlenmesinin koşulları nelerdir? Bunun yanıtlanması nesnenin köken-zamanının görüntüye katılmasını gerektirir.

Bir form-örneğini bir cisim üzerinde uygulamak (execute) nedir? Usayatkın bir yanıt şudur: Bu; hepsi birlikte bireyin yapımına denk olan tikel olaylardan oluşmuş bir tikel süreç tarafından, özgül bir tasarın, verili bir özdek parçasına uygulanmasıdır. Bununla birlikte, özgüllüğün tikelliği gerektirmediği de açık olmalıdır. Özgül bir tasar yalnızca belirsiz sayıdaki ayrımlı cisimlere değil, ama ayrıca, ayrımlı tikel uygulanma süreçleriyle, çeşitli

ayrımlı zamanlarda aynı cisme de, tüm ayrıntılarıyla uygulanabilir: Sonuçta ortaya çıkan nesneler form-tipi bakımından özdeş olacaklardır. Fakat bu özgül tasar aynı cisme ardışık bir şekilde uygulanıyorsa, böylelikle ortaya çıkan form-örnekleri özdeş olmayacaklardır. Birçok kez monte edilen, sökülen ve yeniden takılan bir araba ile, bir tunç kütlesinin ardışık şekilde yinelenen eritilme ve yeniden aynı şekle getirilme süreci bu noktayı örneklendirmektedir.[15] Ben bir form-örneğinin, tikel bir zamanda tikel bir özdek parçası üzerinde uygulanmış bir form-tipi olduğunu ileri süreceğim. Kabul edelim ki, bizler aynı tikel cisim üzerinde uygulanan form-örneklerini ele aldığımızdan, aynı dünyada, yeni bir form-örneğini uygulamak, halihazırda varolanı ortadan kaldırmaksızın —bu sonuncular tip bakımından özdeş olsalar bile— olanaklı değildir. O durumda, bu form-örneklerini ayrımlı kılan şeyin, bunların ayrımlı zamanlarda ortaya çıkarılmasından çok, yeni bir [form-örneğinin] uygulanmasından önce herbirisinin ortadan kaldırılması olduğu yollu bir karşılık verilemez mi? Şu da eklenebilir ki, olanaklı bir dünyada, ayrımlı bir köken uğrağı (moment of origin), demek ki aynı özgül tasarın aynı cisme ayrımlı bir zamanda uygulanımına ilişkin ayrımlı bir tikel süreç, ayrımlı bir form-örneği vermeyecektir. Eğer bu teslim edilirse, bundan, ayrıca, ayrımlı bir köken zamanının M-özdeşliğiyle bağdaşmaz olduğu —özellikle, bu dünyada, aynı özgül tasarın bu cisme ilk kez uygulandığını önyazmış (prescribe) isek— sonucu da çıkacaktır. Dolayısıyla, aynı özgül tasarın, ayrımlı bir zamanda yeralan, ayrımlı uygulanması olayının form-örneğinin, ya da nesnenin, ayrımlı olmasını gerektirmediği de imlenmiş olacaktır.

Bu tasarın ardışık uygulanışı olanaklı dünyalara genelleştirilerek, böyle bir uslamlama önlenebilir. O zaman, aşağıdaki argümanı ele alalım. Edimsel dünya ile Andromeda ve Orion gibi iki olanaklı dünya veriliyken, edimsel dünyada t1 [zamanında], pekin özdeksel parçalardan bir yapay-nesne, diyelim bir araba,

15 Bu durum işliğe giden bir saatin durumuna benzeşimlidir; o burada kendi form-örneğini yitirir, ama form-tipini korur.

yaptığımızı varsayalım. Andromeda'da t2'de, bu aynı özdeksel parçalardan, ilkiyle aynı tasara göre bir ikinci araba yapalım. Soru; edimsel dünyadaki ilk arabanın, Andromeda'daki ikincisiyle özdeş olup olmadığıdır. Durumun böyle [eşd.özdeş] olmadığı Orion dikkate alınarak görülebilir; burada, ilk araba t1'de aynı özdeksel parçalardan yeniden yapılmış, tam t2 öncesinde sökülmüş ve t2'de de, edimsel dünyada varolan ilk arabanın tasarına göre, üçüncü bir araba olarak yeniden takılmıştır. İmdi, M-özdeşliğine göre ilk araba Orion'daki üçüncüsüyle özdeş olmadığından, o durumda, seçikliğin zorunluluğu gereği, ilk araba Andromeda'daki ikincisiyle de özdeş olmayacaktır, çünkü bu sonuncusu Orion'daki üçüncüsüyle özdeştir.

Bu argümanın, PR'nin, olanaklar çerçevesinde özdeşliğin bir yeterli koşulu olarak alınmasıyla işgördüğüne dikkat edin. Buna göre, biz yalnızca edimsel dünyadaki ve Orion'daki ilk arabaları Andromeda ve Orion'dakilerle özdeşleştirmekle kalmaz, ayrıca ilk araba ile Orion'daki üçüncüsünü de özdeşleştiririz. Ne var ki, seçikliğin zorunluluğu gereği, o zaman, bu sonuncu özdeşliği reddetmiş oluruz. Bu ise, PR'nin kesinlikle yeterli olmadığını ve onun daha öte bir kısıtlama gerektirdiğini imler. Ayrıca, mevcut argümanın; içerisinde, aynı özgül tasarın aynı özdeksel parçalara, edimsel dünyadaki ilk arabanın uygulanmasından ayrımlı herhangi bir zamanda uygulanmasıyla elde edilmiş olduğu başka her olanaklı dünyaya genelleştirilebileceğine de dikkat edin. Edimsel olandan başka bir ömrün [career, varoluş süresi] herhangi bir başlangıcı bir ikinci varoluş-başlangıcına, dolayısıyla da aynı kökensel özdekli ve aynı özgül tasarlı ayrımlı bir nesneye, izin verir. Ben buradan, köken zamanının (time of origin) tikel bir nesne için zorunlu olduğunu çıkarsıyorum. Dahası, kendi kökensel özdeğini, özgül tasarını ve köken zamanını bir yapay nesneyle paylaşmanın, olanaklı dünyalar arasında onunla özdeş olmak için yeterli olduğunu varsayma sebebimiz de vardır. Ben köken uğrağının (moment of origin) bizlere, PR için gerek duyduğumuz daha öte kısıtlamayı verdiğini, böylece de olanaklı dün-

yalar arasında etkin ve bağlanılabilir bir özdeşlik ölçütüne izin verdiğini, ileri sürüyorum (bkz. Noonan 1983, s.4). Kuşkusuz, bu ölçütün temelde yakalamış olduğu şey form-örneklerin dünya-ötesi aynılığıdır. Her şey bir yana, bir form-örneğinin varoluşa gelmesi, yalınç şekilde, bir özgül tasarın bir tikel cisme uygulanmasıdır (execution). Üstelik, bu form-örneğini —kendisinin bir yapay-nesne yahut bir örgenlik olmasına bağımlı olarak— özdeş, yahut yalnızca sürekli olarak koruduğu sürece, nesne de özdeş olarak kalır. Dolayısıyla, bu ölçüt, olanaklar çerçevesinde (across) nesnelerin özdeşliğini, onların form-örneğinin özdeşliğini sağlayarak (by capturing) sağlar (captures).[16]

İmdi, Kripke'nin argümanına dönebiliriz. Çürümüş olan geminin ve bunun bir yana atılan parçalarından daha sonra yapılmış olan geminin Kripke adına bu haksız özdeşleştirimini, PR'nin böyle arındırılmasıyla engelleyebiliriz. Eğer düzeltilmiş PR olanaklı dünyalar boyunca form-örneklerini özdeşleştirip, böylece de nesneler için dünya-ötesi özdeşliğin bağlanılabilir bir yeterli koşulunu sunuyorsa, o zaman, Kripke'nin argümanının olanaklı herhangi bir dünyada geçerli biçimde uygulanabildiği kabul edilerek, bir nesnenin yapılmış olduğu kökensel özdeğin bu nesnenin özsel bir yönü olduğu da saptanmış olur.

7.3. 2 Köken Zamanı

Köken zamanı (time of origin) kendini doğrudan ayrımlanmaya-karşın-özdeşliğin zorunlu bir koşulu olarak ileri süremeyebilir. Aslında böyle bir zorunluluğun varolduğuna ilişkin düşün, gündelik konuşmalarda çoğu kez bir yana atılmıştır. Sözgelimi, "Eğer şimdi genç bir adam olsaydım (yirmi yaşında olsaydım)...", "O Hume'un çağdaşı olmuş olsaydı..." [gibi anlatımlar] kullandığımız ve oldukça doğal gördüğümüz ön-tümcecik tiple-

16 Form-örneğinin; pekin bir tasarın, zaman içerisindeki tikel bir uğrakta (dönemde) tikel bir dolgu kütlesine uygulanması demek olduğunu ileri sürüyorum. Eğer iki şey kökensel dolgularını, tasarlarını ve kökenlenim zamanlarını paylaşıyorlarsa, onların, form-örneklerini de paylaştıkları ortaya çıkar.

ridir. Ben zamansal karşı-olgusalların (counter-factuals), (tıpkı zaman-yolculuğuyla ilgili bir konuşmada olduğu üzere) şimdi bulunduğum yaş ve koşulda (edimsel dünyada) geçmişteki bir zamana dönmek gibi tutarsız konuşma örnekleri olduklarını ileri sürüyorum. Böyleci tümceciklerin doğru olmaları için gereken koşullar düşünüldüğü anda, bunların ne denli sorunsal olduğu da anlaşılır. Bunlar başka güçlüklerin yanısıra, bir bireyin, edimsel dünyada daha doğmamış gibi, olanaklı bir dünyada pekin bir yaşta düşünülmesini ve aynı şeyin, eşzamanlı şekilde, ayrımlı iki dünyada ayrımlı yaşlarda bulunuyormuş gibi de düşünülmesini gerektirir.

Doğa yasalarının çiğnenmesini içerimleyen aşırı varsayımlar içermedikleri zaman, böylesi düşünceler belki hoşgörülebilir. Aynı nesneyi, zaman zaman edimseldekinden başka olanaklı kökenlere iyeymiş gibi düşünebileceğimiz, daha usayatkın yollar olamaz mı?[17] Biri yapay-nesneler dünyasına, öbürü de canlı varlıklar dünyasına uygulanmış, ılımlı iki örnek betimleyeceğim. Biri şu: Nazi Almanyası'nda yaşayan bir yontucu düşünün. Diyelim ki, bu yontucu edimsel dünyada, iye olduğu bir bodrum stüdyoda, 1935'in ikinci yarısında Musa'nın mermer bir büstünü yapmaktadır. Aynı yılın sonunda ve yapıtının tamamlanmasından hemen sonra, kötüleşen siyasal koşullar onu stüdyoyu kapatıp ülkeyi terk etmeye zorlar. Savaştan hemen sonra da yontucu ülkesine döner ve yapıtının sağlam kaldığını mutlulukla görür. İmdi biz olanaklı dünyalara dönelim. Bir ilk olanaklı-dünya edimsel dünyadan, siyasal koşulların üç ay daha önce kötüleşmesiyle ayrılmış olsun. Böylece, yontucu yapıtını bitirmeden bırakıp ülkesinden kaçar ve onu 1945 sonlarında tamamlar. İkinci bir olanaklı dünyada ise, mermer kütlesi üzerinde çalışmaya başlamazdan önce sanatçı kaçmak zorunda kalsın. Böylelikle de yontucu taşa, demokrasi onarıldığında, dönüşünden sonra şekil versin.

---

17 "Aradaki kritik telefon zili olmasaydı örneğin ben ve oturduğum sandalye biraz daha önce yaratılmış olacaktık (ve böyle bir zil olmasaydı [bunlardan] biri olabilirdi)... Böylesi nesnelerin tek tek taşıdıkları özellikleri, tüm olanaklı dünyalarda da iye oldukları tekil biçimde (uniquely, tekkezlik, taşıdıklarını görmek oldukça zor olacaktır." Brody 1980, s.104.

Bu üç dünya da başka hususlarda özdeş olduğundan, yapılan özgül tasarımların en küçük ayrıntıya varana dek, sağın olarak benzer olduklarını varsayabiliriz. Dahası, bu örneklerin birbirlerinden bir ölçüde ayrımlı olması bizlere, edimsel dünyayı daha yakından andıran başka dünyaları işin içine sokarak, bir dünyayla ilgili bir yargının nasıl gerekçelendirilebileceğinin ipuçlarını da vermektedir. Buna göre, 1935'de hemen hemen bitmiş olan olanaklı yontunun edimsel yontuyla özdeş olduğunu iddia etmek usayatkınsa, o zaman, 1945'den önce daha başlanmamış bile olan bir yontunun da onunla özdeş olduğunu iddia etmek için de sebep vardır. Buradaki soru şudur: Yukardaki üç dünya veriliyken, Yeni Yıl'ın (1946'nın), başında buralardaki Musa büstlerinin —bunlardan ikisi yeni bitirilmiş, oysa üçüncüsü on yıllık olmasına karşın— aynı nesne olduklarını ileri sürebilir miyiz?

Bu yontuları özdeşleştiren sezgiyle ilgili olarak, ben bunun, ya yontular yerine mermer kütlelerini özdeşleştirdiğini, ya da nitelendirimsiz (unqualified) RP'yi dünyalar arası yeterli bir özdeşlik koşulu olarak aldığını öne sürüyorum. Çoktandır görmüş olduğumuz üzere, bu birinci sezgi karşı-özselcininkidir, ve cisimlerin üzerinde ve dışında bağımsız-eklemlenmiş-nesnelerin varolmasını yadsımayı içerir. Öte yandan, sonuncusu ise, olanaklı dünyalar arasında özdeşliğin, C-özdeşliği nosyonuna dayandırılabileceğinin savunusunu kapsar. Halihazırda imlenmiş olan güçlükleri bir yana bıraktıkta, bu sezgilerden hiçbirisi tür özselciliğiyle yahut tikelci özselcilikle tutarlı değildir. Artık tanış olunan sebeplerle, bu sonuncu türden tutarlı bir özselci, M-özdeşliği terimleri içerisinde kalarak düşünmeye gereksinim duyar. Bu olanaklı dünyalarda, yontunun bir kısmı ya da bütünü bir dizi ayrımlı olaydan oluşan ayrımlı süreçlerle yapılmıştır ve bu yüzden, tutarlı bir özselci sezginin görüş açısından, özdeşlik iddialarından hiçbirisi inandırıcı olamaz. Dahası, eğer bu yontu örneğin yumuşak bir özdekselden yapılmış olsaydı, onu yurda döndükten sonra yok etmek ve aynı ayrıntılı tasarıma göre yeniden yapmak da olanaklı olurdu.

İkinci bir durum da şudur: Bir çocuk on yıl önce, bir yumurtanın bir sperm tarafından doğal döllenmesi sonucunda, bir zigottan gelişmiş bulunmaktadır. Ama aynı yumurta ve sperm çifti dondurulmuş ve yalnızca bir yıl önce birleştirilmiş de olabilirdi. O zaman, biz bu on yaşındaki çocuğun bir yaşındaki olanaklı çocukla şimdi özdeş olduklarını söyleyebilir miyiz, söyleyemez miyiz? Bence, böylesi durumlarda özdeşlik iddiası en azından kısmen, örgenliği temelde kendi özdeksel kökeniyle —bu sperm ve yumurta çiftiyle— aynı gören benzeşimli bir sezgiye dayanacaktır. Böyle bir sezgiye göre, döllenme yoluyla bu tikel çift edimsel çocuğun özgül formuna doğru büyümekteyse (grows into), o zaman, o bu tikel çocukla aynı şeydir. Bununla birlikte, özgüllüğün tikellik olmadığını da yinelemeliyiz. Ayrımlı bir form edinme vesilesi ayrımlı bir form-örneğinin edinilmesidir —bu ikisi tip bakımından sağın olarak benzer olsalar bile. Bunu reddeden sezgi tutarsızlığa açık olan C-özdeşliği kavramından türer. Öte yandan, özselciliğin eğer M-özdeşliği kavramını benimsemesi gerekiyorsa, o zaman onun, köken-zamanını tenselleştirmesi de gerekir.[18]

7.4 Özler ve Yapısal Özellikler

Şimdiye dek, öz kavramını yalnızca eklemlenmiş nesnelerle ilişki içerisinde geliştirmiş bulunuyorum. Ne var ki, yitirilmesi somut bir kendilik için yokoluş getirecek bir değişmez-özellikler derlemi olarak öz; cisimlere ve özdek nicemlerine de uygulanır. Daha önce belirtimlendiği üzere, cisimler ve onların değişmez özellikleri kendi parçalarının düzenlenişine kayıtsızdır ve onların yapısı da onların özdeşliğine büsbütün kayıtsızdır. Cisimlerin özleri "amorf"tur. Burada söz konusu olan şey bir dizi özelliğin birlikte-varolmasıdır; altın örneğinde, konfigürasyona bakılmaksızın, asitlere direnç, yumuşaklık, sarı renk vb. [bu özellikler arasında yer alır]. 5.2.1'de değinilen somut-şeyler öbeklendirimi veriliyken, ancak kısmen örtüşen iki ayırımla karşı karşıyayız. Bir yanda eştürsel (homoeomerous) parçalara iye olan şeyler (cisim-

18 Burada yapamamakla birlikte, bununla ilintili olarak, köken-zamanının *kesinliği* ile zamanın doğası konusunda daha öte bir tartışmaya apaçık gereksinim olduğunu kabul ediyorum.

ler) ile, eklemlenmiş nesneler olan ayrıtürsel (anomoeomerous) parçalara iye olanlar arasındaki, ve öte yanda da, doğal şeyler ile yapay-nesneler arasındaki ayırımla karşı karşıyayız. Canlı varlıklar aynı zamanda hem doğal hem de eklemlenmiş nesnelerdir, bu yüzden her iki ayırımın da ortak öğesini oluştururlar. İmdi, öz nosyonu bu üç türden her biri için geçerlidir, ama ayrımlı şekilde. Bizler yalnızca eklemlendirilmiş insan-yapımı özlerle ve eklemlendirilmiş doğal özlerle (canlı varlıklarla) değil, ama ayrıca, doğal ve amorf olan özlerle (dolgu türlerle) de karşı karşıyayız. Konfigürasyonel bir ilke olan form-örneği bu sonuncusunu açıklayamaz. Burada, 7.2'de ortaya attığım üçüncü soruyu, yani, doğal özlerin hangi çeşitten nitel derlemler oldukları ve bunların niçin benzerlik öbekleri şekillendirdikleri sorusunu, tartışmak istiyorum. Sunacağım yanıt, aynı zamanda, amorf özler diye ıralamış olduğum şeyleri de açıklayacaktır.

Dünyanın depreşik (recurrent) ve yinelemeli görünüşünün altında yatan şey 6.4.2'deki (5) ilkesinde dile getirilen temel ontik olgudur; demek ki, özelliklerin, evrende ayrımlı ölçülerde karşılıklı-andırımlı olan tikeller olarak yayılmalarıdır. İmdi, ben pekin özellik-derlemlerinin, demek ki özlerin, niçin benzeşimli bir andırım örüntüsü de sergilediklerini açıklamak istiyorum. Bunu iki adımda yapacak ve 6.4.2'de sunulmuş olan "özsel doyum" nosyonuna ancak ikincisinde başvuracağım. İlkin, David Armstrong'un bir düşününü kullanıyorum: Evrenin depreşik özellik-derlemleriyle dolu olması —benim de olumladığım gibi— karmaşık yapısal özelliklerin varolmasından ileri gelir. Yapısal özellikler —yapılarının bir örüntüyü kapsayıp kapsamamasına bağımlı olarak— ilişkisel (relational) olabilir ya da olmayabilirler; ben kendi girişimim bağlamında, bunları tikeller olarak alacağım.[19] Ayrıca, karmaşık bir yapısal özelliğin sırf bir konfigürasyon olmayıp, ama bir *birliğe* iye bir [özellik] olduğunu da ileri süreceğim.

---

19 Armstrong (1978b, s.38-9 ve 67-71) karmaşık bir yapısal özellik nosyonunu bir tümel olarak düşünür. O 1986 ve 1989'da, yapısal trop'ların (değişmecelerin) usayatkınlığını teslim eder, ama özelliklerle ilgili kendi içkin gerçekçiliğinden de vazgeçmez. Yapısal tümeller kavramının güçlükleri için bkz. Lewis 1986b. Mellor'ın (1991, s.17 9 ff.) karmaşık özellikleri reddetmesi bunun olasılıkla yapısal özelliklere de uygulanması anlamına gelir. Bkz. Oliver 1992, s.95, dn.7.

İlişkisel bir yapısal özelliğin, bileşke özelliklerin —bunların özgül bir konfigürasyon içerisinde varolduğu yerlerde— kalıcı bir derlemi olduğundan söz edilmektedir. Armstrong'a göre, "Eğer bir özellik karmaşıksa, onun parçaları vardır. Bu parçalar özellikler ve/ya ilişkilerdir. Biz bunlara karmaşık özelliğin *oluşturucuları* diyeceğiz."[20] Ancak, *doğal* bir özü açıklamak için, sanırım, bir yapısal özellik bundan fazlasını kapsamalıdır. Bölüm 5'de ben form-örneğini, bir nesnenin işlevsel bakımdan oluşturucu parçaları ve özelliklerinin tikel konfigürasyonu (yapısı) olarak betimlemiş bulunuyorum. Yapay-nesnelerde, pekin bir form-örneği oluşturan özellikler yalınç bir şekilde, kendilerinin oluşturdukları tözde *özünlü* olmaları dolayısıyla birarada bulunurlar. Armstrong'un karmaşık özelliğe ilişkin ıralandırımı bunun öğelerini, bundan daha güçlü bir şekilde birleştirmemektedir. Bu anlamda düşünülmüş bir karmaşık özellik böyle bir şeyin başka nesnelerde *doğal* depreşmesi (recurrence) için sebepten yoksun olacaktır. Böylesi konfigürasyonlar ya örtüşmeden dolayı, ya da kitlesel üretilmiş yapay-nesneler içerisinde depreşecektir. Doğal türleri açıklayabilen bir yapısal özelliği belirleyen özellikler-konfigürasyonu tekil bir kendiliği, onun kendi *birliğini*, oluşturmalıdır. (5) ilkesiyle bağlaşım içerisinde, doğadaki varsıl çeşitliliğin depreşik/yinelenmeli varoluşuna ancak bu bir anlam kazandırabilir.

Ben yapısal özelliğin, birlik içerisindeki bir bütün olarak varolduğunu savunuyorum.. Tekil bir karmaşık-kendilik olarak onun hiçbir parçası onun varoluş ömrü boyunca ayrışabilir nitelikte değildir. Bir tüpteki iki parça hidrojen ve bir parça oksijen karışımı ile, bir başka kaptaki denk miktarda su arasındaki ayrım bu noktayı aydınlatabilir. İçerisindeki her oksijen atomu için iki hidrojen atomu var olacak şekilde karıştırılsa bile, birincisi su değildir.[21] Bir su molekülü sırf bir atomlar konfigürasyonu değil, bir birliktir. Kuşkusuz, bu örnek birincil olarak, şeylerin karşılıklı

20 1978b, s.67. Sırf bağlaşımlı ve/ya eştürsel olmayan karmaşık özellikler yapısal olabilirler: s.30, 38-9, 68 ff.

21 Yalınçlık uğruna, sıvı suyun, H2O moleküllerinin yanısıra çeşitli iyonlar da içerdiğini gözardı ediyorum.

konumlanışıyla ilgilidir ve bunlar elektriksel ve çekirdeksel enerjilerle bağlanmışlardır; ama bu ayrıca, "bir su molekülü olma"nın ne demek olduğunu, bileşke özelliklerin bunun içerisinde nasıl birlik içerisinde yer aldığını da örneklendirmektedir: Bileşke özelliklerin böyle bir birliği enerji alanlarıyla güvencelendirilmiş değildir. Açıklamamın ikinci adımı ise şöyledir: 6.4.2'de, yapısal-özelliklerin bileşkelerinin "özsel doyum"la birbirine bağlandığını ileri sürmüştüm —böylesi herbir karmaşanın yalınç bir özellik gibi davranmasını sağlama etkisine iye bir varoluş koşulu. Bir yapısal-özellik kavramı eğer doğada bulunan özler için açıklama getirmek durumundaysa, bu birlikçi ıranın da vurgulanması gerekir. Bu vurgunun yokluğu Armstrong'un kendi yapısal-özellik kavramlaştırımını büsbütün zayıf kılmaktadır. Birlik olmaksızın, yapısal özellikler sırf özellik-karmaşaları olacak, ve Ramsey ile Mellor'ı izleyerek, ya iddia edilen bu kendiliklerin kendi bileşenlerinin varolması ötesinde hiç varlığa iye olmadıklarını, ya da eğer iyeyseler, bunların kendi bileşenlerinin ilgili mantıksal bağlantısıyla tutarlı şekilde özdeşleştirilemeyeceğini ileri sürmek olanaklı olacaktır (Ramsey 1990, s.14-5; Mellor 1991, s.179-80).

Yakın zamanlarda, bir tözde özünlü bir yapıyı şekillendiren özellikler-konfigürasyonunu açıklarken, Armstrong "durum" ('state of affairs') kavramına başvurmuştur (1989, s.88 ff; bunun trop'lara [değişmecelere] uygulanımı için bkz. s.91, 117): Başka üstünlüklerinin yanısıra, yapıları durumlarla özdeşleştirmek/nitelendirmek özelliklerin konfigürasyonel yönünü yakalamakta ve özelliklerin, karmaşık bütünlerle (demek ki çerçevesi içerisinde varoldukları nesneler ya da yapılarla), niçin, parçakuramsal (mereological) parçaların kendi toplamlarıyla ilişkili oluşlarından söz edilmesi anlamında ilişkili olmadıklarını da açıklamaktadır. Ne var ki, yapısal özelliklerin görünürdeki doğal depreşiminin/yinelenmesini (recurrence) bu açıklamamaktadır. Durum nosyonu bir birliği içerimlemez: Ben ve şimdi üzerinde yazı yazdığım bu masa —bizleri bütünleştiren hiçbir kaynaşma, hiçbir daha öte birlik söz konusu olmamakla birlikte— bir durum oluştururuz. Dahası, bu durum-nosyonunu özünlülük nosyonuyla birleşim içerisinde uygulayarak da, pek az şey kazanılmış olunur. Evet,

bir nesnenin genel nitel birliği böylelikle açıklanmış olabilir; ama buradaki hiçbir şey doğada, engin bir andırımlı-örüntüler çoklusunun niçin ayrımlı bireylerde özünlü olduğunu açıklamayacaktır.

Ramsey'in karmaşık özelliklere karşı argümanı ise —Armstrong'un yanısıra, böyle bir şey tekil bir nesnede özünlülüğün birarada tuttuğu bir durum gibi kabul edilmiş olsa bile— bir birlik oluşturmaya yetmeyen bir yapısal-özellik kavramına uygulanacaktır. Argümanın Ramsey'e ilişkin versiyonu önermelerle ilgilidir, durumlarla değil; ben bu sebeple, Mellor'ın uyarlanmış versiyonunu sunuyorum. Kabataslak bildirildikte, bu şöyledir: Diyelim ki, (P ve Q)=W olacak şekilde bir W özelliği söz konusu olsun. O durumda, Wa ile (Pa ve Qa) "tam aynı durumdur. Ama onlar [böyle] olamazlar, çünkü ayrımlı oluşturuculara iyedirler. İlki P ve Q'yu değil, ama W'yi içerir... Öyleyse, W ...gibi özellikler söz konusu değildir" (Mellor 1991, s.179. Ayraçlı anlatımlar benim eklentilerimdir). İlk öncülü kabul edildiğinde, bu argüman nasıl engellenebilir? Bunun bir yolu; Wa ile (Pa ve Qa) durumlarının özdeşliği bu öncülle sağlanmış olduğundan (Mellor 1992, s.97), bunların ayrımlı oluşturuculara iye olmadıklarını söylemek olacaktır. W (P ve Q) ile aynı şeydir. Ama W, o zaman, P ve Q'nun dışında ve üzerinde *hiçbir şey* değildir ve böylelikle, böyle bir devim karmaşık özelliklerin varoluşunu saptama ereğini boşa çıkarır. İkinci bir yol ise, ayrımlı oluşturuculara iye şeylerin yine de özdeş olup olmayacağını sorgulamayı kapsar ve bunu yapmak da, tözler ve özelliklerin, durumların-parçaları olduklarından nasıl söz edilebileceğinin irdelenmesini getirir. Burada, bu noktayı daha öte işlemeyeceğim. Bunun yerine, çıkış şekliyle bu argümanı önlemenin üçüncü ve ilişkili bir yolunun varolma olanağına, bu kez ilk öncüle karşı çıkarak, işaret edeceğim. Bu öncülün; P ve Q'nun, demek ki oluşturucuların kendilerinin, ne şekilde karşılıklı ilişkili olduklarını hesaba katmadığı söylenebilir. Bileşkelerin bütünle ilişki şekli bir şey, onların içerisinde bulundukları konfigürasyon ise başka bir şeydir. Tam aynı P ve Q oluşturucuları (items) —birbirleriyle ilişkili olma tarzlarına göre— W ile özdeş olabilir, ya da olmayabilirler (Scaltsas 1990).

Benim bu çıkışa yanıtım bunun, Armstrong ve (Ramsey ile Mellor da içinde olmak üzere) başkalarınca düşünüldüğü şekliyle, karmaşık özellikleri dışladığını kabul etmektir. Böyle düşünüldükte, karmaşık bir özelliğin kendi oluşturucuları dışında ve üzerinde bir şey olmadığını savunuyorum. Mellor'ın bildirdiği gibi, "a ve b'nin P ve Q olması, a ile b'nin bir özelliği —gerçekte iki özelliği, yani P ve Q'yu— paylaşmasını getirir. Ama bu, onların üçüncü bir özelliği (P ve Q) paylaştıklarını pek göstermez" (1991, s.179). Bununla birlikte, bir *yapısal özelliğin*, yukardaki anlamda bir *karmaşık özellik* olarak anlaşılması gerekirdi. Bir yapısal özellik kendi öğelerinin yalınç mantıksal bir bağlantısı olmaktan çok, bunları özsel bakımdan doyuran bir birliktir. Böylece, Ramsey'in argümanının ilk öncülü yapısal özellikler için geçerli değildir.

Yumuşatılmış Doktrin veriliyken, doğal *concreta* yalınç özelliklerin yanısıra yapısal özellikleri de tenselleştirir. Doğal türlerin, andırımlı-nesne öbekleri olarak varolmasının nedeni budur. Ben yalnızca kimi özlerin yapısal özellikler ve bunlardan da ancak kimilerinin ilişkisel [özellikler] olduklarını bildirmiştim. Aristoteles'in ısrarla vurgulayacağı gibi, ancak canlı varlıkların özleri ilişkisel yapısal özelliklerdir ve dolayısıyla bir tözsel birlik şekillendirirler. Yapay-nesne özleri yapısal özellikler değildir, çünkü bunların form-örneklerinin bileşke özellikleri sırf bu aynı tözde özünlü olmak dolayısıyla birarada bulunurlar. Onların aynı bir form-tipi altında yinelemeli varoluşu, yalnızca onların bu şekilde tasarımlanmış ve üretilmiş olmasına bağımlıdır. Bir başka belirtim de yapay-nesnelerin kılgısal bakımdan kısıtsız (limitless) onarılabilirliğidir ki, bu da C-özdeşliği nosyonunun onlara uygulanımını sezgisel kılar. Bir yapay-nesnenin herhangi bir parçasının ortadan kaldırılması öteki parçaları sağlam bırakacaktır. Canlı varlıklarda ve kimyasal tözlerde ise, dirimsel ya da özsel bir özelliğin yitimi ötekilerin de yokolmasını getirir ve böyle bir karşılıklı bağımlılık bu özelliklerin şekillendirdiği bütünün birliğini yansıtır.

Doğal türler çerçevesine giren şeylere gelince, yüzeyde görünen öz ile daha derindeki doğa arasında geniş bir ayırım yapılır. Bu sonuncular kabaca, Locke'ın "adsal" ve "gerçek" özler dediği şeylerdir.[22] Yüzeydeki öz bir şeyin değişmez duyusal özelliklerinden yapılmıştır. Canlı varlıklarda bu, dirimsel örgenler ile onların özelliklerinin konfigürasyonudur ve formun sürekliliği boyunca değişmeden kalır. Cisimlerde ve çeşitli formların dolgu niceliklerinde bu, bizlerin kimyasal tözleri ve elementleri özdeşleştirmemize/nitelendirmemize yarayan duyusal özellikleri içerir. Bilimsel kuramla uğraşırken yüzeydeki özün —canlı özdekteki DNA molekülleri, kimyasal tözlerdeki moleküler yapılar ve elementlerdeki atom numaraları gibi— daha derin özelliklerle belirlenmiş olduğunu zihinde tutmalıyız. Cisimler açısından ise ilginç bir vargı ortaya çıkar. Bütünsel bir özdek-niceliği olarak bir cisim saf yahut karışım niteliğinde olabilir. Eğer saf ise, o zaman, amorf bir yüzeysel öze, ilişkisel-olmayan bir yapısal özelliğe iyedir. Ne var ki, onun en küçük parçaları —tözler durumunda moleküller ve elementlerde ise atomlar— yapılandırılmıştır. Bu yüzden, bir özdek parçasının derin özü onun en küçük parçalarında depreşen/yinelenen ilişkisel bir yapısal özelliktir. Cisimler nesnelerden, özlerinin kendilerini bireyleştirmemesi bakımından ayrımlıdır: Eğer türdeşse, bir cismin her parçası, bir düzeye dek, bütünle aynı özü taşır. Bireyleşim için, özün aynılığına parçaların zaman boyutunda aynılığı eşlik etmelidir. Genelde "parçakuramsal özselcilik" ('mereological essentialism') denilen ve Hobbes'un gözdesi olan bu sonuncu sav, eklemlendirilmiş şeylere uygulanmaz.

Bir sonraki bölümde, doğal düzenin iki ilkesinden biri olan (özün yanısıra) nedenleştirimi yoklayacağım. Sunacağım nedenleştirim açıklaması doğal özleri açıklayanla temelde aynıdır. Özetle, bir doğal tür, bileşkeleri uzaysal bakımdan dağılmış olan bir yapısal özellik iken, nedenleştirimin [bileşkeleri] zamansal bakımdan dağılmıştır. Evrendeki düzen kendisini, uzay ve zamana yayılmış andırın gruplarındaki yapısal özelliklerin varolmasına borçludur.

22 1961, s.43: "Klişe" ('stereotype') ve "doğa" nosyonları için, ayrıca bkz. Putnam 1975, 11 ve 12. denemeler.

Böyle bir açıklama Hume'un, neden kavramını görüngüsel değişmez-bağlaşım terimleri içerisinde çözümlemesine, uygun bir varlıkbilimsel arka alan sağlamaktadır. Ben tikel bir nedensel ilişkinin bir düzenlilik gerektirmediğini savunarak, tekilciliğin usayatkın bir versiyonunun mevcut yaklaşımla doyumsatılmış da olduğunu; ama bu kabullenilebilir anlamı içinde tekilciliğin, Hume'un çözümlemesinin içerilmediği varlıkbilimi reddetmediğini ileri süreceğim.

Sekizinci Bölüm
NEDENLEŞTİRİM VE TİKEL ÖZELLİKLER

8.1 Tikel Nedenler

Nedenleştirim özsel bakımdan zamansaldır, çünkü birbirlerini izleyen olayları ilişkilendirir. Buna karşı, nedenleştirimin zorunlulukla, zamanda yayılmış olmayan durumları terimler (terms) olarak kabul edebildiği; kimi neden ve etkilerin eşzamanlı olabildiği imlenebilir. Bu noktaların usayatkınlığı bireysel bakımdan kabul edilmiş olsa bile, bunların her ikisinin de birlikte geçerli olduğu yerde hiçbir nedensel ilişki olmayacağı olgusu hâlâ ayakta kalır. Anlık (momentary) görgül ayırtkanlıkta, nedensel ilişkilerin kendi bütünlükleri içerisinde duyumsanamaması bu zamansallıktan ileri gelir. Bununla birlikte, dünyanın bir uzay-zamansal harita üzerinde tasarımlanması, ilgili olumlar (occurrences) içerisinde yaşamak durumunda kalmaksızın, bunların tümünü bir anda "algılamaya" izin vermektedir. Böyle bir harita; durumları, kalıcı koşullar, olay ya da değişimleri de, tözlerde özünlü olan, zamansal bakımdan yayılmış özelliklerin ekstremiteleri gibi göstermektedir. Nedenleştirim hem aynı töz çerçevesinde hem de komşu (ama belki de zorunlu şekilde bitişik olmayan) seçik [tözlerde] yer alan değişim ve koşulları bağlantılamaktadır. Tıpkı verili bir metal çubuğun ısısının artması ile onun amorf bir kütle şeklinde erimesi arasında bir nedensel bağlantı olması gibi, yanan bir kömürün ısı vermesi ile onun yakınına yerleştirilmiş bir nesnenin ısınması arasında da nedensel bir bağlantı vardır. Bu kitabın önceki bölümlerinde savunulmuş olan şeylerle tutarlı bir şekilde, nedenleştirim terimleri (terms) olabilecek durum ve olayları ben "özellik-olumları" diye tasarlayacağım.

Mevcut tikelci varlıkbilimde, fiziksel varoluş tikel özelliklerden ve içerisinde bunların özünlendiği nesnelerden ibarettir, ve tüm genelleme de zihne-bağımlıdır. Bu yüzden, benim açıklamam özellikler ya da yasalar olarak tümellere hiç başvurmayacak ve bu beni, nedensel ilişkileri, genel ilkeler koyutlama yoluyla çevrileme yapmak (explain away) gibi yaygın bir girişimden —bence, arabayı atın önüne koyan bir yöntembilimden— koruyacaktır. Ben genel bakış açısından, tikellerin "düzenliliği"nden ya da "değişmeyen bağlaşımı"ndan söz edip, bunu onların andırımıyla ilişkilendiren Hume'la (1969, s.221-2) aynı görüşteyim ve onun bir izleyicisiyim. Onun görüngüsel benzerlik terimleri içerisinde sunduğu nedenleştirim çözümlemesi için usayatkın bir varlıkbilimsel arka alan hazırlamayı umuyorum. Nesnel bakımdan nedensel bir ilişkinin, aksi durumda bağımsız özellik-olumlarını biraraya getirecek herhangi bir özel ilinti ya da bağ içermediğine, ama yalınç bir ardışıklık konusu da olmadığına inanıyorum. Bir "nedensel ilişki"den, ben neden [n], etki [e], bu ikisinin uzay-zamansal ilişkis[l] ve bunların bu ilişkide yer alış şeklinden —çünkü, nedenleştirimde olduğu gibi, l bakışımlı olmadığında, nle ile eln arasındaki ayırım canalıcı biçimde önemlidir— oluşan bütünü anlıyorum. Bölüm 6'da, tümellerin, özellikler arasında geçerli olan nesnel andırımları özetleyerek şekillendirdiğimiz (form) kavramlar olduklarını ileri sürmüştüm. Bu ışık altında, nedensel ilişki-tiplerini de, zihnin, nesnel tikel özelliklerden türettiği kavramlar olarak görüyorum. Bir nedensel ilişki biraz önce betimlenmiş olan çeşitliliği kapsadığından, neden-tiplerine ilişkin çeşitli kavramlarımızın dayandığı andırımlı-özellikleri karmaşalar olarak alacağım.

8.1.1 Bir Yapısal Özellik Olarak Nedenleştirim

Önerdiğim açıklama yapısal özellik nosyonunu birkaç bakımdan değişkeleştirecektir (modify). 7. 4'de tartışmış olduğumuz üzere, ilişkisel bir yapısal özellik kabaca, bileşke (oluşturucu) özelliklerin, özgül bir konfigürasyon içerisinde varoldukları kalıcı derlemdir. Benim savım şudur ki, bir nedensel ilişki, bileşkeleri

(bizlerin neden ve etki olarak tasarımladığımız) özellik-olumları olan bir yapısal özelliktir. Ben [burada], yalnızca böyle bir ilişkinin terimlerinin yapısal özellikler olduklarını önermiyorum (karş. Lewis 1986b, s.29). Öyle de olabilirler; ama bence daha önemlisi, *relata* ile uzay-zamansal konfigürasyonu biraraya getiren bir nedensel-ilişki bütünü benim *zamansal bakımdan çeşitlenmiş* (*temporally diversified*) bir yapısal özellik diye ıraladığım şeydir. Aşağıdaki nitelendirimleri yapacağım.

Kesim 7. 4'den dolayı apaçık olan bir ilk nokta benim, yapısal özellikleri tikeller olarak düşünmemdir (bkz. Lewis 1986b; Campbell 1990, s. 45 ff.). İkincisi, nedensel ilişki oluşturan bir yapısal özellik konfigürasyonunda, bileşkeler zamansal bakımdan çeşitli şekillerde dağılmışlardır (eşd. ayrımlı özellik-olumları birbirini izler) ve böyle bir şey de bileşkeleri, ya örtüşen bir tarzda (örn. sarı olmak, şekillendirilebilir olmak, eriyebilmek, vb.) ya da uzaysal bakımdan çeşitlenmiş bir dağılım içinde (örn. bir moleküldeki atomlarda olduğu gibi) eşzamanlı şekilde varolan yapılarla çelişir. Daha önce belirtildiği üzere, bu sonuncular tikel özlerdir. Nedensel yapıların zamansal konfigürasyonu kısmen örtüşebilir: Balmumunun ısıtılması ile onun şekil ve rengini yitirmesi bir bakıma örtüşür; oysa bir bilardo topunun bir darbe alması ile devime geçmesi, kesintisiz ardışır gibi gözükmektedir. Buraya dek yapılan nitelendirimlerin her ikisi de açıklayıcı sayıltılardır ve ben bunları savunmayacağım. Ne var ki, aşağıdaki ikisi temellendirim gerektirir.

Üçüncü nitelendirimim şudur: Nedenleştirimi açıklayan yapısal özelliklerin bileşkeleri her zaman tekil bir töz içerisinde özünlü değildirler. Kimilerinin aynı nesnenin ardışık zamansal parçaları içerisinde yer alması gibi, başka kimileri de uzay ve zamanda bir noktada karşılaşan iki (ya da daha çok) ayrımlı nesnenin ardışık zamansal parçaları içine dağılmışlardır: Sık sık, uzay ve zamanda birbirine yaklaşan nesnelerin, benzer özelliklerdeki etkileri değiştokuş ettiklerini gözleriz. Örneğin, felsefeciler ve bilimciler momentumun ve enerjinin aktarımından söz ederler. Bu; iki nesnede özünlü olan tekil bir yapısal özellikle ilgilidir

ve üç-boyutlu şekilde algılandığı için, ardışık ayırtkanlık uğrakları içerisinde "alıp vermek" gibi bir durum ortaya çıkar. Dahası, bir yapısal özellik düşününde, ayrımlı karmaşaların kendi bileşkelerinden kimilerini paylaşmasını önleyen hiçbir şey de yoktur. Tam tersine, bir kimsenin bir başka topla *çarpışan* bir bilardo topunu *görmesi* örneğinde olduğu gibi, aynı özellik-olumu sık sık birden fazla nedensel ilişkiye katışır ve bu da nedensel zincirlerin ve ortak nedenlerin varolmasını belirler.

Burada şöyle bir karşıçıkış olabilir: Bir yapısal özelliğin zamansal bakımdan dağılmış bileşkelerinin, uzay ve zamanda bir noktada karşılaşan ayrımlı tözler içerisinde özünlü olabilmesi düşünü tuhaf vargılar barındırır. Bir a tözündeki (bir bilardo topundaki) *yalınç* bir F özelliği (örn. momentum) a'nın uzay ve zaman içinde b ile karşılaşması koşuluyla, bir b tözünde (başka bir bilardo topunda) yer alan benzer bir G özelliğiyle (momentum) buluşarak, geriyebakışsal şekilde (retrospectively) ayrımlı bir şey, eşd. *bir yapının parçası*, durumuna gelir mi? Bunun, aynı şeydeki bağdaşmaz özelliklerin özünlülüğünün ayrımlı günleçlere bağlanmış olduğu zaman-boyutunda-değişim durumuna benzemediğine dikkat ediniz. Burada, bir özelliğin tam aynı zamansal aşamasının, pekin bir karmaşanın parçası olup olmadığından söz edilmektedir. Ama, a'nın b'yle buluşması öncesinde F'nin zamansal aşaması tutarlı bir şekilde neyse-o olmalı ve onun özdeşliği, daha sonraki bir zamanda a'ya neler olupbittiğine göre "gözden geçirilebilir nitelikte" olmamalıdır. Dahası, koşullara bağlı olarak, a b ile karşılaşabilir de karşılaşmayabilir de, ya da bir başka tözle de karşılaşabilir; o durumda, a b yerine c ile karşılaşmak durumunda kalırsa, ya da bunların her ikisiyle de karşılaşırsa, F H'yle çiftleşerek, bir başka yapının parçası durumuna mı gelir? Bu durum F'nin bir gücüllüğe, demek ki a'nın karşılaştığı herhangi bir tözle bir yapısal özellik şekillendirme erkine, iye olması gibi mi betimlenmelidir? Yoksa, kestirmeden gidip, a'nın b ile karşılaşmasının önyazgılı olduğu kurallaştırılmalı mıdır? Ben ikinci ve üçüncü nitelendirimlerin kimi yapısal özelliklerin tam olumunu ilgili tözlerin karşılaşmasıyla koşullandırdığını kabul

ederek, buna yanıt vereceğim. Ama bu, başvurulan yapısal özellik tipinin zamansallığını yeniden öne sürmenin pek fazla ötesine geçmemektedir. Olumsal şekilde varolan herhangi bir şey ve başlamış olan herhangi bir şey ilgili kimi koşulların tümlenmesiyle koşullu olarak tamamlanır. Zamansal bakımdan çeşitlenmiş olan kimi yapısal özellikler bu koşulu, iki nesnenin buluşması gibi "alırlar" (pick). F daha öte koşulların tümlenmesiyle doymuş olan bir şeyin parçasıdır ve bu da F'nin, böyle olarak, yalınç olmasıyla tutarlıdır.

Temel anlamda F, bir yapının bileşkesi yahut yalınç olup olmamasına bakılmaksızın, tam aynı şeydir ve a'nın başka bir şeyle karşılaşmasıyla koşullu olarak doğa değiştirmez. Bu sonuncusu [bu karşılaşma koşulu] tümlenmiş olduğunda, (F'nin bir bileşkesi olduğu) yapısal özellik bütünüyle ortaya çıkar (occurs). Bütün ile (yapısal) parça arasında genelde geçerli olan şey burada da uygulanır. Tözlerden bir örnek seçildikte, bir piponun ağızlığı piponun çanağına hiç bağlanmamış olsaydı bile yine sağın olarak aynı şey olacaktı; ne var ki, o bununla birleşerek, bütünün işlevinin bir parçası olarak işlev görür. Aynı şey eğer o [ağızlık] ayrımlı ama uygun bir çanakla birleşmiş olsaydı da, geçerli olacaktı. Benzer olarak, a'nın b (ya da c) ile buluşmasıyla, aynı F de daha öte bir bireysel birliğe iye olan bütün yapının parçası gibi işlev görecekti. a bir başka b tözüyle buluştuğunda, F ile bir yapı oluşturan bir G özelliği bu sonuncusunda yer alır ve dolayısıyla, F'yi bütünün parçası olarak tamamlar. a'daki F özelliği, doğru bir şekilde (appropriately), b'de G (ya da c'de H) oluşturma yönünde bir "gücüllüğe" iye gibi betimlenebilir —eğer bu, söz konusu koşulun tümlenmesiyle, söz konusu yapısal özelliğin geri kalan parçasının yahut devamının açınlanacağı anlamına geliyorsa. Bundan, F'nin (ya da a'nın) b'yle karşılaşma sonucunda G'yi üretme yönünde gizemli bir güç yahut zorunluluk içerdiği, ya da, F oluşmuş (ortaya çıkmış, occured) olduğundan, a'nın b'yle karşılaşmasının da önbelirlenmiş olduğu gibi sonuçlar çıkarmamak gerekir. Burada biz varoluşun koşullu olması olgusuyla karşı karşıyayız. Dünyanın uzay-zamansal haritasına baktıkta,

tıpkı hiçbir özelliğin tözlerden yalıtlanma içerisinde varolmaması gibi, kimi yapısal özelliklerin de ancak birden çok tözün temas halinde olduğu yerde varolduklarını gözlemleriz.[1]

Bir yapısal-özellik düşünü içerisinde yaptığım dördüncü nitelendirim, onun bileşkelerinin birlik içerisinde varolduğudur. 7.4'de, bir yapısal özelliğin varolmasının, onun bileşkelerinin, denk bir eşbiçimli uzay-zamansal ilişki içerisindeki olumundan [ortaya çıkışından, zuhurundan] ayrımlı olduğunu ileri sürmüştüm. Tam da bu anlamda, nedensel ilişkiler özellik-olumlarının örtüşen (coincidental) zamansal dağılımlarından ayrımlıdır: Tıpkı bir öz gibi, bir nedensel ilişki de tekil bir kendiliktir, birlik içerisinde bir bütündür.

İmdi, bir güçlükle karşı karşıya değil miyiz? Bir yanda, üçüncü nitelendirim yapısal özelliklerin tam olumunu (full occurence) tözlerin buluşmasıyla koşulu kılarken; öte yanda, dördüncüsü de yapısal özelliği birlik içerisindeki bir bütün kılmaktadır. Biri edimsel ve öbürü de henüz oluşlanmış [zuhur etmiş, occurrent] olmayan —ve eğer ilgili koşul tümlenmemişse, hiç oluşlanmayabilecek olan— iki bileşke nasıl birlik-içerisindeki-bir-bütün olabi-

---

1 Üçüncü nitelendirim zamansal bakımdan çeşitlendirilmiş yapısal özelliklerin, biri tekil bir töz, öbürü de birden fazla [töz] içerisinde özünlü olan, iki tür içerisine oturduğunu içerimler. Bu sonuncusunun tamamlanması için zorunlu olan koşullar; birincisiyle ilgili olanlara ek olarak, ilkiyle temas halindeki *bir* başka tözün varolmasını da içermeleri bakımından, daha sıkıdırlar. Ne var ki, bu ayrının kendince değildir ve bu sonuncusunun bir yapısal özelliği birincisininkiyle aynı şekilde, eşd. aynı töz çerçevesinde, "doyurulamaz". Bunun bir sebebi bu sonuncu türden bir karmaşanın, bileşkeleri, aynı belirleyebilicinin altına düşen benzer özellik-olumları olan bir yapı olmasındandır: Böylelikle, bir bileşke özellik bir kez bir nesne içerisinde özünlü olduğunda, öbürü aynı töz içerisinde varolamaz (koşul (3), 6.4.2) ve bütün bu yapının tümlenmesi için bir başka töz gerekir. Aynı töz çerçevesinde yer alan nedenleştirime benzeşmez şekilde, ayrımlı tözleri bağlantılandıran bir nedensel ilişki öğelerinin, aynı belirleyebilici çerçevesine giren benzer özellik-olumları olması olgusu yerli yerindedir. Yanan bir kömür kendi yanında duran balmumu parçasını ısıtır ve ısınan balmumu renk değiştirir. Kömürün ısı yaymasını doğrudan balmumunun renk değiştirmesiyle bağlantılandıran nedensel betimleme kestirmeden gitmekte, koyulaşan balmumunun pekin bir sıcaklığa ulaşmış olması durumunu gözden yitirmektedir. Nedensel eyleşim içerisindeki tözler arasında momentum ve enerji aktarımını, nedenleştirimin yanısıra oluşlanmış (zuhur etmiş, occurring) gibi görmemek gerekir: O zorunlu bir aşamadır, zincirdeki bir halkadır.

lirler. Bunun, özgül olarak, benim nitelendirimlerimin bağlaşımıyla ilgili bir güçlük olduğunu sanmıyorum. Bu eleştiri; bir parçası çoktan oluşlanmış ve gerikalanı da hâlâ ortaya çıkma durumunda olan her mevcut özellik yahut töz için geçerlidir. Örneğin, benim yaşamda kalmam koşuluyla, bir saat sonra oluşlanmış olacak ve böylelikle de —kuşkusuz— benim aşamalarım durumuna gelecek aşamalarla şimdi bir birlik oluşturmakta (form) mıyım? Bu; zaman felsefesiyle ilgili daha geniş bir sorudur ve bunu, burada yanıtlamaya girişmeyeceğim.

8. 1. 2 Düzenliliğin ve Nedensel Bağımlılığın Ontik Arka Alanı

Her özellik başka her [özellikle] uzay-zamansal bakımdan ilişkilendirilmiş olduğundan, herhangi bir nedensel ilişki de denk bir uzay-zamansal özellik-konfigürasyonuyla örtüşür. Ama tüm ardışım nedensel değildir ve bizler, kimi ayrıksılar bir yana, ancak depreşime/yinelenmeye, demek ki fiziksel dünyaya yayılmış sıkı sıkıya benzer konfigürasyonların çokluları olarak varolmaya, yönelik nedensel ardışımı gözlemleriz. Biz böylesi benzerlikleri yasal tekbiçimlilikler diye düşünürüz. Nedensel ilişkilerin bu ırasalının, onların yapısal özellikler olmasından ileri geldiğini iddia ediyorum. Tıpkı yalınç özelliklerin evrensel olarak yayılmış andırımlar içerisinde ortaya çıkması gibi, kimi özellik örüntüleri de böyle ortaya çıkar ve böylelikle, bizim değişmez bağlaşımlar (conjunctions) dediğimiz şeyleri şekillendirirler. Yapısal özellikler birlik içerisindeki karmaşalardır. Hume'un imlemiş olduğu üzere, nedenleştirim ile rastlantısal (coincidental) ardışım arasındaki canalıcı ayrıma karşın, bunu açınlayan hiçbir episttemik nitel ölçüt yoktur.[2] İlişkilerin algısal belirimi niteliklerinkiyle benzeşmez olduğundan (bkz. Ducasse 1975, s.120-1), nedenleştirimin epistemik apaçıklığına tekil olumlarda rastlanamaz. Öte yandan, bir

2 1969, s.123 ff. ve s.213-14. Armstrong (1988, s.225) aynı görüşte değildir: "Bizim, (olumsal) zorunluluk nosyonunu doğrudan *nedenleştirim* deneyimimizden elde ettiğimize inanıyorum. *Pace* Hume, neden düşününün kendisinden- türetilmiş olduğu bir izlenim vardır."

özellik-buluşmasının (property-pairing) depreşen/yinelenen andırımlarındaki daha örtük apaçıklık ise zorunluluğu yansıtmak bir yana, sonuç-verici olmayı bile başaramaz. Nedenleştirim her şeyden önce felsefesel bir soruna yol açar, çünkü onu bir insan-yapımından ya da rastlantısal buluşmadan (coincidental pairing) ayrımlı kılan şey, görgül bakımdan doğrudan doğruya elde edilemez. Bu söylediklerim; bizim bireysel nedensel ilişkileri ya da onların ırasal depreşimlerini/yinelenmelerini hiç gözleyemediğimiz gibi bir içerim taşımaz. Biz onları gözleriz; ama büyük bir çoğunlukla, onlardaki ayırtedici belirtiyi görmeden. Nedenleştirimi görmek bir şey; olduğu şekliyle onu tanımak ya da onun apaçıklığına iye olmak başka bir şeydir. Fakat, bizim için, nedenlerin buluşlanmasını kolaylaştıracak, şimdiye dek ayırdına varılmamış ıraları ortaya çıkaracak felsefesel bir açıklama söz konusu olamaz. Sorunu birincil bakımdan epistemik odak altına yerleştirmek, sanırım, yanıltıcı olur. Temelde, konu metafizikseldir ve eğer usayatkın bir varlıkbilim önerilmekteyse, bilgibilim bunun içerimlerinden yararlanmayı umabilir.

Önermiş olduğum gibi, eğer bir yapısal özellik "içsel olarak" bağlanmış bir birlik ise, nedenleştirim ile sırf ardışım arasındaki ayırımı, özellik-olumlarını bağlantılandıran özel bir bağ ya da bir bağlantı gibi bir dışsal ilişkinin varolması diye tanılamak da yanıltıcı olur. Bir yapısal özelliğin parçaları, kendi doğaları nedeniyle birbirlerine bağlanırlar. Eğer bağlar bileşke parçalar olarak varolursa, en başta, bu bileşkelerin öteki parçalarla nasıl bağlanmış olduğuyla ilgili bir sorun ortaya çıkacaktır.[3]

Özellik-olumlarını bir konfigürasyon içerisinde bağladığı ileri sürülen bir bağ, ya kendisini ayrımlı yapısal özellikler içinde yineleyen, ya da her bireysel yapıda ayrımlı olan bir şey olacaktır. Bu sonuncusu her seçik yapısal özellik için yeni bir bağlantı getirir ve böylece, tam da bağ nosyonunun açıklayıcı gücünü ortadan kaldırır; kuramsal tasarrufa iye olmayan bir görüştür. Üstelik, o yeni bir ad altında bireysel yapısal özelliklerin birliğini

3 Bu Bradley-tipi bir geriletme (regress) olacaktır. Bkz. F.H.Bradley 1908, bölüm 3; Armstrong 1978a, s.106-7. Ramsey (1990, s.11) 1920'lerde Russell'ın da bu geriletmeyi kabul ettiğini bildirir.

de kabul eder. Öte yandan, eğer bu aynı bağ kendini yineliyorsa, bunu ya genel ya da özgül olarak evrensel bir şekilde yapar. Ayrımlı her yapısal özelliğin öğelerini aynı bağ bağlamaktaysa, bunu, benzerlik öbeklerine bakmaksızın, böylece de özlere ve nedenlere kendincelik vererek, yapar: Böyle genel bir evrensel bağ *herhangi* iki özelliği, bunlar her ne olursa olsun, bağlayabilir. Dahası, böyle bir kavramlaştırım yalnızca tekbiçimliliklerin edimsel varoluşunu açıklayamamakla kalmayıp; ayrıca yasal-olmayan şekillerde bağlanmış özelliklerin kaotik dünyasına izin vererek, varolan evreni de pek açıklayamayacaktır. Son olarak, bu önerme tekil (tek-kezlik, unigue) nedensel ilişkilere —aşağıda ele alacağım bir düşüne — yol döşer. Özgül olarak tümel bir bağ benzer etkilerle benzer nedenleri bağlamak dışında hiçbir şeyi bağlamayacak ve bu yüzden, bu nosyona getirilmiş olan açıklama her ayrımlı tekbiçimlilik için, ayrımlı bir bağ getirmek durumunda olacaktır. Bu ise ekonomik değildir ve dahası, kısıtlandırılmış bulunduğu andırım-öbeğinden bağımsız olarak ve ona gönderme yapmaksızın, özgül bir bağın başkalarından nasıl ayrımlı olduğuna ilişkin bir soru da ortaya çıkarır. Özgül olarak tümel bir bağ bu sorunu, [buna] bir çözüm getirmekten çok, kaydırır; o toptan bir giz ve kuramsal bir fazlalık olur. Böylece, ben olanaklı versiyonlarının hiçbirisinde, bağa [dayalı] bir açıklamanın kabul edilebilir olmadığı sonucuna varıyorum. Zamansal özellik-konfigürasyonlarının üç-boyutlu algılanması neden ile etkinin, nedenleştirim *relata*sına ek öğelerle bağlanmış olduğu izlenimine yol açar. Ama bütün bir yapısal özelliğin bir parçası gözlenmiş olduğundan, ve gerisi hâlâ gelme durumunda bulunduğundan, etki nedenin ortaya çıkmasından sonra ortaya çıkacaktır. Bir uzay-zamansal haritanın yararlılığı, zamansal konfigürasyonları tam olarak temsil etmesi bakımından, bağlar (bonds) ya da erkler (powers) tansığını ortadan kaldırır.[4]

4 Herhangi bir öte argüman sunmaksızın, nedende-içerildiği-varsayılan "ontik ilkeler" şeklindeki nedensel erkleri, güçleri, yetenekleri ve eğilimleri reddediyorum. Bu, böylesi şeylerin dikkate alınmaya değer olduğunu yadsımak anlamına gelmez. Değerli savunular için bkz. Harré ve Madden 1975 ve N. Cartwright 1989. Bununla birlikte, ben bu çalışmada bu konuyu ele almayacağım.

Yapısal özellikler ilkseller (primitives) değildir; onların birliği onların öğelerinin birbirlerini özsel bakımdan doyurmasında yatar. 6.4.2'de, bir özelliğin benzeşlerinin bir başkasının (ya da birçok başkalarının) benzeşleriyle birlikte ortaya çıktığı durumlarda, özsel doyumun nasıl andırım örüntüleri ortaya koyduğunu açıklamış bulunuyorum. Nesnelerde özünlü olan kimi özellikler bir başkasını özsel bakımdan eşsüreli (coeval) bir şekilde doyururlar ve böylece, bu nesnelerin özlerini şekillendirirken, başkaları da bunu ardışım içerisinde yaparlar. Doğal yasalara ilişkin bildirimler; andırımları yapılar içerisinde bağlantılanmış olan özellikleri dile getirirler. Bunlar başka şeylerin yanısıra, hangi özellik "tipi"nin başka hangi "tip"le birlikte bir yapı şekillendirdiği konusunda da bilgilenme sağlarlar. Nedensel yasalar tikelde, yapısal özelliklerin ardışık örüntülenişini betimlerler. Şu da imlenmelidir ki, yalıtlanım içerisinde varolmak herhangi bir özellik için fiziksel bakımdan nasıl olanaksızsa, —başka zorunlu koşullar tümlendirilmiş olduğu zaman da— zamansal bakımdan çeşitlenmiş yapılara katkı yapmaksızın varolmak da onun için olanaksızdır.[5] Fiziksel dünyada, başka her özellikle özsel doyuma ulaşamamış, nedensel bakımdan etkisiz özellikler olamaz: Başka bir şeyde bir ayrımlanma ortaya koyamayan, ya da başka bir şey nedeniyle değişim geçiremeyen, bir özellik olamaz.

Bununla birlikte, bu noktanın fazla genelleştirilmemesi de gerekir. Şekillenen yapılardan söz edilirken, verili bir özelliğin belirsiz sayıda çok başka özelliklerden ancak *kimileriyle* bağlantılanmış olduğundan da söz edilmişti. F tipi bir özellik veriliyken, ancak kısıtlı sayıda G, K ya da L tipi özellik onu doyurabilir. Bunlara, F'nin "doyuranları" diyelim. Zamansal bakımdan çeşitlenmiş yapısal özelliklerle ilgilenildiği sürece, daha çok ve daha az yakın doyuranlar arasında ayırım yapabiliriz. F değişmez şekilde kendi doyuranlarından kimileriyle yapılar şekillendirecek, oysa başka kimi tiplerle genelde daha seyrek bağlananacaktır. Eğer G F'nin daha az yakın bir doyuranı ise, F ve G örneklenimleri

5 8.1.1'de tartışıldığı üzere, bu koşullar bir başka tözle buluşmayı içerebilir.

hem yapılar şekillendirirken hem de bağımsız olarak, aynı uzay ve zaman bölgesinde varolacaklardır. Bizler, bu yakınlık dereceleriyle denk olarak, ayrımlı güçte nedensel-yasalarla karşılaşırız. Mevcut sav; nedenleştirimi rastlantısal buluşmalardan (coincidental pairings) ayırt etme ereği taşıyan epistemik bir ölçüt değil, varlıkbilimsel bir birlik-açıklaması sağlamaktadır. Daha önce söylemiş olduğum gibi, ben felsefenin böyle bir ölçüt sağlayabileceğini sanmıyorum, ve güvenilirlik dereceleri ne olursa olsun, görünürdeki düzenlilikler bizlerin iye olduğumuz biricik ipuçlarıdır.

Inquiry'de, bir neden'i, *"bir başka nesne tarafından izlenen bir nesne, (öyle ki burada birincisine benzer tüm nesneler de ikincisine benzer bir nesne tarafından izlenirler)"* diye "tanımladıktan" sonra, Hume şunları da ekler: "Ya da, başka sözcüklerle, *burada eğer ilk nesne olmuş olmasaydı, bu ikincisi de asla varolmamış olurdu*" (1979, s.87).* Bu ek hem tuhaf hem de gizemlidir. Tuhaftır; çünkü, "başka sözcüklerle" anlatımının bu bağlamda iyi yerleştirilmiş olup olmadığı oldukça tartışmalıdır. Lewis'ın vurguladığı gibi, bu ek bir yeniden-bildirim değildir; bunun yerine, bir karşı-olgusal (counter-factual) çözümleme ortaya koymaktadır (1986c, s.160). Hume'ın kendi tanımına eklediği şey bir düzenlilik savı (thesis of regularity) değildir ve dahası, doğru olması için de, nesnel kendiliklere, eşd. dünyada ilişkin olan özellik olumlarına, uygulanmalıdır: Böylesi kendiliklerin izlenimleriyle ilgili bir önesürüm olarak o doğru değildir. Bir sonraki kesimde, bu karşı-olgusal [çözümlemeye] zıt olarak, Hume'ın ilk tanımını görüngülerle ilgili bir bildirim gibi yorumlamanın olanaklı olduğunu açıklamaya çalışacağım. Öte yandan, bu ekle ilgili gizemli olan şey Hume'ın bunu hiç tartışmamasıdır: Ne bir açıklamayla yahut argümanla bunu desteklemekte, ne de buna bir daha geri dönmektedir. Bu karşı-olgusal açıklama yakın zamanlarda David Lewis tarafından geliştirilmiştir. Algılanır biçimde, Lewis bizim bir 'neden'i, dünyada bir ayrımlanma oluşturan

* Karş. S. Evrim çevirisi, s.115 -çn.

ve yokluğunda etkisinin çoğu da ortada olmayacak olan bir şey gibi düşündüğümüzü belirtir. Lewis'ın ıralandırımı, içinde değişimlerin, demek ki özellik-olumlarının (onun kendi formülasyonuyla, "olayların") yer aldığı *tikel* durumlara uygulanır (s.161). Bu açıklamanın özü hayranlık verici ölçüde yalınçtır ve bir bakıma özet şeklinde bile olsa, kısacı dile getirilebilir.

Bir karşı-olgusal [önerme] eğer 'C doğru olsaydı E de doğru olacaktır' tipinde bir önermedir. Böyle bir önerme doğru olabilir, "yeter ki öncelin (önbileşenin) yanısıra ardılı (artbileşeni) doğru kılmak için, önceli ardılsız doğru kılmak için olandan daha az ölçüde, edimselden yola çıksın" (s. 164). Olanaklı-dünyalar terimbilimi içerisinde, içerisinde hem C'nin hem de E'nin doğru olduğu bir dünya edimsel dünyayı, içerisinde E'nin doğru olmaksızın C'nin doğru olduğu bir dünyadan daha fazla andırır. Burada biz E'nin C'ye, *karşı-olgusal bakımdan bağımlı olduğunu* söyleriz. C ve E'nin özellik-olumları dile getiren önermeler oldukları durumlarda, ardılda dile gelen özellik-olumu öncelde dile getirilen özellik olumuna *nedensel bakımdan bağımlı olur*. "E'nin olması (occur) ya da olmaması C'nin olması ya da olmamasına bağımlıdır. Bu bağımlılık iki karşı-olgusalın doğruluğunda yatar" (s.166), [ki bu da] C ve E'nin edimsel bakımdan ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı (according to) bir ilişkiyi dile getirir: Eğer C doğru olsaydı E de doğru olacaktı ve eğer C doğru olmasaydı E de doğru olmayacaktı. "Öyleyse, E C'ye nedensel bakımdan bağımlıdır, yeter ki... C ortaya çıkmışsa E de ortaya çıkmış olsun" ve eğer C ile E edimsel olaylar değilse, "C olmuş olmasaydı E de asla varolmazdı" (s.167). "Bu karşı-olgusal [sav] şu anlama gelir ki, C'nin olmadığı (edimsel)e en yakın dünyalarda, E de olmaz" (1986a, s.78; ayraçlar benim). E C'ye nedensel bakımdan bağımlıysa, o zaman, C E'nin bir nedeni olur.

Karşı-olgusal açıklamanın, nedenleştirim durumlarını başarıyla kavradığını ve onun, en azından kısmen, neden kavramını upuygun şekilde açıkladığını kabul etmeye yatkınım. Gerçekten de, bizim nedenden anladığımız şey bir ayrımlanma oluşturan öyle bir şeydir ki, o olmaksızın bu ayrımlanma da ortaya çıkmış

olmayacaktır. Benim pek doyurucu bulmadığım şey, böyle bir düşünün sağladığı ontik açıklamanın derinliğidir: Bu açıklama ontik "niçin?" sorusuna yanıt veremez. Bu C bu E'nin nedenidir, yeter ki bu dünyaya en yakın bir dünyada, eğer C ortaya çıkmıyorsa E de ortaya çıkmış olmasın. Ama *niçin* durum böyle olsun da, başka türlü olmasın? Niçin, C'nin olumu olmaksızın E ortaya çıkmış olmasın? Bunun bir yanıtı şöyle olabilir: "Çünkü C ve E'ler olanaklar arasında böyle dağılmışlardır". Yine de, bu dağılımın niçin olduğu-şekilde olup, ayrımlı olmadığı konusunda bir şeyler söylenebilseydi, bu yanıt daha tam olurdu.

Ben "Çünkü C ve E zamansal bakımdan yayılmış tekil bir yapısal özelliğin parçalarıdır" önermesinin, aranan bu daha tam ontik açıklamayı sunduğunu ileri sürüyorum. Olanaklı dünyalar arasında, bu C ve bu E'nin tekil olarak değil de çiftler halinde dağılmış olmasının sebebi, bu ikisinin, bir birliğe iye tekil bir yapısal özelliği şekillendirmesidir. Sırf E C'nin de bir parçası bulunduğu aynı şeyin bir parçası olduğu için, C olmaksızın E de olmayacaktır. Uzak dünyalarda, ayrımlı kozmik koşullar belki bu ikisini ayırabilir (set apart). Ama o zaman, böylesi dünyalarda, C ile E arasında imgeleyebileceğimiz anlamda, hiçbir nedensel ilişki de yoktur. Tam da bu uzak olanaklılık anlamında, tekil bir yapısal özelliği şekillendiren (form) özellik-olumları bir araya getirilmemiş olabilir, eşd. bunlar nedensel bakımdan ilişkilendirilmemiş olabilir. Benim açıklamamın Lewis'ınkine denk düştüğü ve ona daha derin bir ontik arka alan sağladığı düşüncesindeyim. İmdi, Hume'un öteki tanımına geçelim.

8.2 Düzenlilikler, Tekilcilik ve Süreçler

Hume nedenler ile düzenlilikler arasındaki ilişkiyi nasıl görüyordu? Nesnel olayların değişmez birliği ya da bağlaşımını, onların nedensel bakımdan ilintilenmiş olmaları için zorunlu bir koşul olarak mı alıyordu? Bu filozofun ölçün (standard) yorumu denilebilecek [yorum] onun böyle yaptığıdır. Fakat Hume bu şekilde okunmak *durumunda* mıdır? Hume'un, 'neden' tanımında, "nesneler"in başkalarınca [başka nesneler tarafından] izlenilme-

sinden söz ederken, zihninde tuttuğu şey, bizim düşüncelerimizin içerikleri (ya da, temelde, izlenimleri) *olarak* nesneler —böylesi içeriklerin nesneleri değil— olmuş ve Hume orada, bizim neden *kavramımızın* bir tanımını sunmuş olamaz mı? Her şey bir yana, Hume kendi ereğini, bizim neden ile etki ve zorunlu *bağlantı* konusundaki *düşün*lerimizin anlaşılması diye koyar. Onun tanımı —eğer erek buysa— sırf bizim bunlara ilişkin düşünlerimize değil de, nesnel nedenlere niçin uygulansın ki? Hume kendi hedefini şöyle dile getirir: "Öyleyse, erk (power) ya da zorunlu bağlantı düşününü tümüyle edinmek için, bunun izlenimini yoklayalım ve bu izlenimi daha büyük bir pekinlikle elde etmek için de bunu, olasılıkla türemiş olabileceği tüm kaynaklar içerisinde arayalım" (1979, s.74). Bu kaynaklar niçin zihin-dışı diye düşünülsün ki?

Hume sırf ardışımın görüngübilimleri ile özellik-olumlarının nedensel ilişkisi arasındaki ayrımı arıyordu ve bu ayrımı eleverebilecek başka hiçbir görgül ıra bulamayarak; nedenleştirimin, düzenli ya da değişmez biçimde birlikte olan bir bitişik ardışım olduğuna ilişkin, kendi tanınmış kuramını ortaya attı. Şimdi benim dile getirdiğim yeniden-yorumlama ise bu ölçün görüşü yeğleyen felsefecilerin, Hume'un çözümlemesinin ereğinin, bizim neden (ve zorunlu bağlantı) "düşün"ümüzü yahut kavramımızı açıklamak olduğu olgusunu gözden kaçırdıklarını ileri sürmektedir.[6] Bu yeniden-yorumlama şöyle sürecektir: Bu düşünlerin görgül temellerini arayan Hume anlığın, bunları izlenimlerden türetmesinin ruhbilimsel düzeneğini betimlemiştir ve bu yüzden, onun çözümlemesi görüngüsel içeriğin terimleri içerisindedir. O, nedeni şöyle tanımlar: "... bir başka nesneye öngelen ve bitişik bir nesne ki, burada, birincisini andıran tüm nesneler sonuncusunu andıran nesnelerle, benzeş bir öncelik ve bitişiklik ilişkisi içerisinde yerleştirilmişlerdir" (1969, s.222); bu yüzden, onun sözünü ettiği nesneler fiziksel değil, görgüldürler. Eğer Hume bizim

6 Hume'ın, bir sorgulama hedefi olarak "neden düşünü"ne (ve zorunlu bağlantı düşününe) ilişkin göndermesi için bkz. onun 1969, s.123, 125, 205, 213, 215-20 ve 1979, s. 74-6, 78, 84-6, 89.

nedene ilişkin kavramımızın içeriğini görüngüsel kaynağının terimleri içerisinde tanımlıyorsa, böyle bir şey nedeni zihin-dışı anlamda tanımlamakla aynı değildir. Tasarım ve onun nesnesi içsel doğa bakımından ayrımlıdır. Bu tanımlamayı nesnel nedenlere uygulanacak şekilde yorumlamak, ancak onu kendi bağlamından yalıtlanma içerisinde okuyacak olursak inandırıcı olacaktır; çünkü nesnel, ruhbilimsel-dışı anlamda bir nedenleştirim tanımını desteklemek üzere bir ruhbilimsel düzenek sunmak geçerli olmaz. Sonuncusu birincisini temellendiremez ve Hume gibi bir filozof da bunun yetkin bir biçimde ayırdında olacaktır.

Hume'un bu yeniden-yorumlanması bu büyük görgücünün, "dışsal cisimler" ve nesnel düzenliliklerle ilgili bir söylemden kaçındığını iddia etmeye hiç de mahkum değildir. Birden fazla vesileyle apaçıktır ki, Hume böylesi kendiliklere gönderme yapar.[7] Ama bu yeniden-yorumlamanın savunucusuna göre, Hume dışsal cisimlere gönderme yaparken, nesne nedenleştirimi nesnel düzenliliklerin terimleri içerisinde tanımlamaktan ya da bu ikisi arasında bir getirimin [gerekliliğin, entailment] varolduğunu önermekten ısrarla kaçınmaktadır. Kabataslak şekilde, Hume'un açıklamasına göre, bizim düzenliliklere ilişkin deneyimimizin arka alanını değişmez bağlaşımlar oluştururlar ve ancak bu birinciler, bir düşünüm (reflection) izlenimi, eşd. "zihnin bir belirlenimi", formu içerisinde, bizlerin nedeni gözlediğimiz yerde etki olumu (occurence) beklemeyi getirirler (1969, s. 205-6, 215-16).* Bizim zorunlu bağlantıya ve bu yüzden de nedene ilişkin *düşünümüzün* altında yatan bu ruhbilimsel süreç zorunlu ve yeterli bir koşul sunar. Neden *kavramı* ile görüngüsel (ve sonul

7 Bkz. 1969, s.214-15. Bu; söz konusu filozofun, nesnelerde bulunan nedensel erklerin nesnel varlığına inandığı şeklindeki yeni gerçekçi-yorumlamayı aklama anlamına gelmiyor. Bkz. G. Strawson 1989, Craig 1987 ve Wright 1983. Eleştirel değerlendirmeler için bkz. Blackburn 1990 ve Winkler 1991. Hume'a pekin bir "nedensel nesnelcilik" yorabileceğimiz düşüncesindeyim ki; Costa'nın (1989, s.174) sözleriyle bu, "Hiçbir zihin onları algılamasa bile nedensel ilişkilerin olaylar arasında geçerli olmayı sürdürmesi anlamında, nedenlerin nesnel olduğu" savıdır. Benim burada betimlemiş olduğum bu Hume yorumlamasına göre, böyle bir nesnelciliğe karşın, Hume'ın tanımları "gerçek" nedenlere uygulanmaya yönelik değildir; bunlar bizlere, bizim nedene ilişkin düşünümüzün içeriğini vermektedirler.

Karş. A. Yardımlı çev. s.174 -çn.

olarak, fiziksel) düzenlilikler arasındaki mantıksal bağlantı da bundan ileri gelir. Eğer bu betimleme gerekçelendirilmişse, Hume'un açıklamasının nesnel nedenler ile nesnel düzenlilikler arasında mantıksal bir bağlantı saptadığı sonucuna varmak, hem haksız hem de geçersiz olacaktır. Bizim nedene ilişkin kavramımızın varolmasının (görüngüsel ya da) nesnel değişmez -bağlaşımları zorunlu kılması olgusundan, nesnel nedenlerin de aynı arka alanı zorunlu kıldığı ileri sürülemez. Dolayısıyla, tekil (unique) nesnel nedenlere ilişkin mantıksal olanaklılığı, kuramını çürütmek ereğiyle Hume'a karşı kullanmak meşru değildir.[8]

Bu yeniden-yorumlama ne denli güvenilirdir? İçsel bakımdan tutarlı bir görüş ve bir bakıma da Hume'un hedefi ışığında anlamlı olmakla birlikte, bunun yine de doğru olamayacağı düşünülebilir. Bunu apaçık şekilde yadsır gözüken metinsel malzeme vardır. Yalnızca birini anmak bakımından, bunun bir örneği Hume'un "nedenleri ve etkileri yargılama"ya yönelik üçüncü kuralıdır. O şöyle der: "Neden ile etki arasında değişmez bir birlik olmalıdır. Bu ilişkiyi oluşturan da başlıca olarak bu niteliktir" (1969, s.223)*. Nesnel nedenler ve etkilerle ve bunların birliğiyle ilgili bir bildirim gibi gözükse bile, ben bunun hiç de puslu (çokanlamlı, ambiguous) olmadığına ikna olmuş değilim. Tanımlarda olduğu gibi böylesi bağlamlarda da, "neden"i (ve bu bakımdan "etki"yi) bizim nedene ilişkin düşünümüz (bunun içeriği) anlamında —ki burada, bu düşünün temelini, iki olaya ilişkin izlenimlerin değişmez birliğinin oluşturduğundan söz edilir— okumak pekala tutarlıdır. Ben Hume'un bu yeniden-yorumunu çok usayatkın bulsam bile, ereğim onu burada kanıtlamaya (establish) çalışmak değildir. Ben bunu; Hume'un görüşünün, tekil olarak (uniquely) oluşlanan [zuhur eden, occurring] nedenleştirimi mantıksal bakımdan olanaksız kılmaya mahkum bir yaklaşım gibi ıralandırımının bir nesnellik varsayımından (eşd. ölçün görüşten) kaynaklandığını ve eğer istenirse, Hume felsefesinin ereği ve tini ile çelişmeksizin böyle bir varsayımdan kaçınılabileceğini belirtimlemek için betimliyorum. Tersi durumda, Hume bu

8 Mantıksal olanaklılığa başvuru tekilcilerin yaptığı ölçün karşıçıkıştır.

* Karş. A. Yardımlı Çevirisi. s.177 -çn.

ölçün şekilde anlaşıldıkta, kimi felsefeciler nedenleştirimin Hume tarafından aklanmış bir konum olarak nesnel düzenlilikleri gerektirdiği savını benimsemekte (bkz. Davidson 1980, s.149-62); başkaları ise, böylelikle Hume'un yöneldiği görüşü reddettiklerine inanarak, bunu reddetmektedirler (bkz. Anscombe 1975, s.65; Ducasse 1975, s.118 ff. ; N. Cartwright 1989, s.2, 91 ve Tooley 1987, s.29). Öyleyse, yukarıda ele aldığım yeniden-yorumlama bir kimsenin, tekil nesnel nedenlerin mantıksal olanaklılığını Humegilcilikle uzlaştırabileceği anlamına gelmektedir.

Benim, zamansal-bakımdan-yayılmış-yapısal-özelliklerin terimleri içerisindeki açıklamam eğer doğruysa, tekil olarak oluşlanan nedenleştirim de mantıksal bir olanaklılık olmaktadır. Gerçekten de, evrende tekil ya da oldukça nadir olan bir tikel nedensel-ilişkide çelişkili bir şey yoktur. Böyle bir olum kendisi içinde tutarlı olmak için benzer başka örneklenimlere yaslanmak durumunda değildir. Dahası, yasal denilen bir tekbiçimliliğe sağın şekilde benzeş gözükerek, depreşen/yinelenen bir örtüşümde, bir rastlantıda da çelişki yoktur.[9] Böyle bir olanaklılığa ek olarak, doğal ya da insan-yapımı nedensel-olmayan düzenlilikler de vardır: Gece ile gündüz ya da trafik ışıkları gibi sayısız örnek; genelleştirilebilen bir değişmez-bağlaşımın arka alanına iye olmanın nedenleştirimin mantıksal bir özelliği olduğu savının çürütülmesinde oldukça işe yaramıştır.[10] Bununla birlikte, gördüğüm denli, nedensel-olmayan düzenlilikler bakımından, ontik temel bir yapısal özellik değildir. Dönüşümlü trafik ışıkları bir tekil özelliğin bileşenleri değildir; ne de gündüz ile gece böyledir. Nedenlerin karmaşık özellikler olmaları onların niçin andırım öbekleri içerisinde varolduklarını açıklamaktadır; ama insan-yapımı benzerlik öbekleri gibi, ayrımlı durumlardan ileri gelen andırım öbekleri de söz konusu olabilir. Genelde, yapısal özelliklere dayandırıl-

9 Tooley'in (1977, s.686) "Smith'in Bahçesi" örneği yalınç şekilde, yerelleştirilmiş depreşmeler/yinelenmeler (localized recurrences) olabileceğine ilişkin mantıksal olanaklılığı kullanır. Oysa, evrenimizdeki olguların ayrımlı olduğunu hepimiz biliyoruz. Böyle bir mantıksal olanaklılık düzenlilikleri, yasa ya da nedenleştirim kavramının çözümleyenleri yapmaya kalkışmayan herhangi bir açıklama açısından bir sorun çıkarmaz.

10 Yasalara ilişkin düzenlilik görüşünü eleştiren argümanlar için bkz. Armstrong 1983, bölüm 2-4.

mamış olan çift-olayların andırım öbekleri uzay ve zaman boyutundaki dağılım bakımından yerelleştirilmiş ve kısıtlandırılmış olacaklardır. Ne var ki, epistemik bakımdan [nedensel olan ve olmayan düzenlilikler arasındaki] bu ayrımın ortaya çıkarılmasının güç, zaman zaman da olanaksız olduğu tanıtlanabilir.

Nedensel olanlar denli rastlantısal depreşimlerin/yinelenmelerin de (coincidental recurrences) var olması ve bunların da onlar denli, evrensel ölçüde yaygın olması *mantıksal açıdan* olanaklıdır. Edimleştiğinde, böyle bir şey nedensel ve rastlantısal buluşmalar (coincidental pairings) arasındaki ontik ayrımı ortadan kaldırmayacak, ama bu ikisinin belirimini ve kılgısal imlemini sağın şekilde benzer kılacaktır. Ne var ki, bu uzak bir mantıksal olanaklılıktır; evrende oldukları şekliyle olgular, yapısal özellikler ile rastlantısal özellik-olumları arasında tutarlı bir ayrım yapmama izin vermektedir. Kuşkusuz, ayrımlı yapısal özellikler az çok ölçüsüz bir biçimde "depreşe"bilirler/"yinelene"bilirler: Bileşke-özelliklerin benzeşlerinin bağımsız olumuna (occurrence) göre kimi yapısal özelliklerin sıklığı, başkalarınınkinden çok daha azdır. Düşük de olsa, belirlenimci-olmayan (indeterministic) nedenleştirimin sıklığı rastlantısal eş-olumların (coincidental co-occurrences) sıklığından yine de karşılaştırılamaz ölçüde yüksek olacaktır.

8.2.1 Tekilcilik ve Tekil Nedenleştirim

Tekilcilik tikel nedensel ilişkilerin bir genelleme gerektirdiğinin yadsınmasıyla belirlenmiştir ve onun savunucuları böyle bir gereklirimin var olmamasının da, Hume'ın nedenleştirim çözümlemesinin çürütülmesi demek olduğunu ileri sürerler.[11] Eğer gelip dayandığı tek şey onun mantıksal olanaklılık vurgusuysa, benim tekilciliğe hiçbir karşıçıkışım söz konusu değildir. Ama böyle bir durumda, tekilcilik Hume'un, öngelen kesimde özetlemiş olduğum yeniden-yorumuyla bağdaşabilir. Tekilciliği daha zayıf böyle bir açıklamayla bile —ve benim kendi konumumla da— bağdaşmaz kılacak olan şey onun, tekil (unique, tek-kezlik) nedenlere ilişkin mantıksal ola-

11 Bu savın söz konusu olması ölçüsünde, tekilciler, gördüğüm denli, Hume'la uyumsuzluk içerisinde değillerdir —haksız olarak, ona karşı bir iddiayla ortaya çıkmalarına karşın. Bkz. Ducasse 1975, s.118-19; N. Cartwright 1989, s.2

naklılığı fiziksel bir olanaklılık gibi de görmesi olacaktır.[12]

"Tekil nedenleştirim" bir bakıma aşırı bir adlandırımdır, ama bir yafta olarak iyi işe yaramaktadır. Ben bundan, yalnızca bir kez yer alan nedensel ilişkileri değil, ama ayrıca, herhangi bir genelleştirilebilirliği dışlamaya yetecek ölçüde nadir, seyrek olarak yer alan nedensel ilişkileri de anlıyorum. Eğer edimsel tekil (unique) nedenler varsa, demek ki, karşılıklı-bağımlı neden ile etki benzeşleri olumundan (occurence) genelde çok daha az yer alan (occur) nedensel ilişkiler varsa, ben böylesi durumların ya tansıklardan ayırt edilemez olacağını, ya da bunları içerimleyeceğini ileri süreceğim. İlk bakışta, böylesi bir yargı hem tekil nedenlerin hem de tansıkların, benzeşleri hemen hemen hiç buluşmayan özellik eşleşmelerinden ibaret oldukları olgusunu gözden kaçırmış gibi gözükür —bu sonuncular birincilerden, bir tanrısal kaynağa iye olmaları bir yana, doğa yasaları denilen şeyleri çiğnemeleri bakımından da ayrılırlar.[13] Tekil nedenleştirimde, en azından tekilcinin bundan anladığı şeyde, doğa yasalarının çiğnenmesi söz konusu değildir; böyle bir olum bu yasaları çiğnemeksizin, onların yalınç şekilde dışına düşer. Bu yasaları çiğnemeyen tekil nedensel ilişkiler yer alsa bile, bunların, [bunu] yapacak vargılar olmaksızın, varolup olmayacaklarının tartışmalı olduğu yollu bir karşılık verilebilir. Zihinsel toplaşımla (concentration) metal çubukları bükmek; bir metal çubuğun ısıtılarak büzülmesine benzeşmez şekilde, bir yasayı doğrudan çiğnemeyen bir tekil-nedenleştirim örneklenimi olacaktır. Ne var ki, vargı bakımından, o bu yasaları çiğneyecektir; fiziksel enerji harcamaksızın, fiziksel bir iş yapılmış olacaktır.

Tekil nedenleştirim açısından, doğa yasalarıyla —bunlardan hiçbirisi altına sokulmaksızın— tutarlı ve fiziksel bakımdan da olanaklı olduğu söylenen şey nasıl bir şeydir? Biz bundan, görgül olanaklılığı mı anlamalıyız? Kuşkusuz, görgül olanaklılık, görgül

12 Böyle bir konumun belirtik savunusu için bkz. Irzık 1990, s.537-43.

13 Tansık kavramı bir doğa düzenliliğinin çiğnenmesini kapsar: "Bir tansık doğa yasalarının bir çiğnenişidir... Eğer doğanın olağan akışı içerisinde olup bitmişse, hiçbir şey bir tansık sayılmaz... Her tansıksal olaya karşı bir tekbiçimli deneyimin ... olması gerekir, yoksa bu olay bu ada yakışmayacaktır" Hume 1979, pp.122-23 [karş. S. [illegible] ss.172-3 -ç n.].

bakımdan kullanılabilir olma anlamına gelmez. Buradan, edimsel duruma gelmiş olan ve böylelikle de gözlenebilen bir şeyin görgül bir olanaklılığın tümlenmesi olması gerektiği sonucu çıkmaz. Tansıkların edimselleşimini imgeleyebilmemiz bunu açık bir şekilde gösterir. Bir görgül olanaklılık doğal düzenliliklerden büsbütün kopuk olamaz. Ne denli çapraşık olsa da, görgül bakımdan olanaklı olan şey doğa yasalarıyla —bunların terimleri içerisinde açıklanabilir olmak anlamında— uyum içinde olmayagelen bir şeydir. Havada iki mil zıplamak, bir defasında 24 enik doğurmak ya da ciddi biçimde hasta bir kişinin bir el temasıyla iyileşmesi, ancak ve ancak yasalar aracılığıyla açıklanabiliyor olsalardı, görgül olanaklılıklar olurlardı. Benzer olarak, bin feet küplük bir altın-dağ, ancak varolan doğa yasaları bu miktarda altının bir yörede toplanmasına ve çıkarılmasına izin vermekteyse söz konusu olabilirdi. Doğa yasalarını çiğnemeyen ya da izlemeyen, düşünülebilir nitelikteki bir belirgin öngörü (provenance) görgül bir olanaklılık değildir. Bu yüzden, tekil nedenleştirime yer açmak için, "fiziksel olanaklılık"ın, —her ne denli, arı mantıksal olanaklılığa dek genişletilmese de— yalın görgül olanaklılıktan daha zayıf ve daha geniş anlamda düşünülmesi gerekir.

Eğer tekil nedensel ilişkiler değil de yalnızca tansıklar yasaları çiğniyorsa ve bu ikisi arasında başka hiçbir "doğal" ayrım yoksa, o zaman, bunlardan biri bir fiziksel olanaklılık ise öbürü de öyledir. Eğer tekil nedensel ilişkiler olanaklıysa, yasaları çiğneyen tekil nedensel ilişkiler de, bu aynı olanaklılık anlamında, olanaklıdırlar. İşin özü şudur ki, eğer —benzeşleri buluşmayan— herhangi iki özellik-olumunun bir nedensel ilişki içerisinde birleşebilmesinin fiziksel bakımdan olanaklı bir anlamı varsa, bu olumlardan her ikisinin de —öbürünün, varolan bir nedensel yasanın bir parçası olan bir olay tipi altında yer almasıyla, bunlardan yalnızca biri yerine her ikisinin de— varolan yasaların dışına düşmesine hiçbir sebep yoktur. Ama eğer bir nedensel ilişkide, *relata*'dan yalnızca birisi bir yasal-genelleme terimi altına düşüyorsa, o zaman, bu ilişki bu genellemeyi zedeler. Ya tekilcilik, onu engelleyecek bir yasaya başvurarak bundan kaçınır ve böylece kendi ereğini boşa çıkarır, ya da tekil nedenleştirimle aynı olanaklılık-alanı içinde tansıklara yer vermeye mahkûm olur ki, bunlardan ikisi

de kabul edilemez. Nedenleştirimi salt uzay-zamansal bir konfigürasyondan daha tözsel bir şekilde ilişkilendirilmiş özellik-olumları gibi anlamak ve bunu edimsel dünyaya denk kılmak istiyorsak, tekil nedenlere sığınmaktan kaçınılmalıdır.

8.2.2 Tekilcilik ve "Nedensel Süreçler"

Wesley Salmon'ın "süreçler"ine başvuru, tekilcilik için Humegil-olmayan usayatkın bir temel sunmakta mıdır? Salmon'ın açıklaması kuşkusuz tekilciliğin belirtik bir savunusu değildir; ama onun da teslim ettiği gibi, bu doktrini doyurucu şekilde desteklemektedir.[14] Salmon'a göre, nedensel ilişkilerin (onun terimleriyle, "eyleşimler"in/"etkileşimler"in/'interactions') ayırt edici bir belirtisi bunların "nedensel süreçler"le bağlanmış olmalarıdır. Bu sonuncusunun bir örneği özellikler (belirtiler) edinen, taşıyan ve koruyan, dört-boyutlu olarak düşünülmüş bir nesnedir, eşd. zaman boyutunda yayılımlı olan bir tözdür. Bir süreç, "bir eyleşim sonucunda, kendi yapısı içerisindeki bir değişkeleşimi —bir belirtiyi— aktarma" yeteneğine iyedir (1984, s.153). "Nedensel süreçler, kendilerinin yardımıyla nedensel etkinin yayıldığı araçlardır ve süreçlerdeki değişimler nedensel eyleşimlerce üretilir... İki süreç kesiştiği ve bu kesişmeden sonra ayakta kalan bağlılaşımlı-değişkeleşimler geçirdiği zaman, ben bu kesişmenin bir *nedensel eyleşim* oluşturduğunu söyleyeceğim" (s.170). Salmon ayrımlı nedensel kavramlar olarak yayınım (propagation) ile üretim (production) arasında bir ayırım yapmaktadır. Onun terimbilimiyle, yayınım bir "nedensel süreç" nosyonuyla kavranır, oysa üretim onun bir "nedensel eyleşim" diye nitelediği şeydir. O daha sonra, bu iki kavramın karşılıklı-indirgenebilir olmadığını ve üretimin bilim tarafından büyük ölçüde bir yana atılmış olduğunu gözlemler (s. 137-9). Yine de bu ayrıntılandırımda, Hume, Ducasse ve başka filozofların açıklamak istedikleri, klasik nedenleştirim-kavramına denk düşen şey tam da bu sonuncu nosyondur. "Üretim" iki değişim arasındaki (zamansal bakımdan yayılımlı iki ardışık özellik ya da "belirti" arasındaki) bir ilişkidir ve Salmon şu

---

14 1984, s.182. Bu arada, Salmon "nedensel süreçler ve nedensel eyleşimlerin temel doğa yasalarınca yönlendirilmekte gibi gözüktüğü"nü belirtmeye de dikkat eder

açıklamasıyla bunu aydınlatmayı önerir: "Sanıyorum ki, ancak neden ile etki arasında bir *nedensel bağlantı* sağlayabilirsek, bir neden-etki ilişkisini anlamlı kılabiliriz" (s.155). Bununla birlikte, söz konusu ayrıntılandırım benim 8.1'de yaptığım, aynı töz içinde buluşan özellik-olumları ile ayrımlı tözler içinde buluşanlar arasındaki ayırıma kör kalmaktadır. Üretim, değişimleri, dolayısıyla da uygun buluşmaları kapsar; ama birden fazla töz içerisinde yer alır. Öte yandan, yayınım bir tözü kapsar, ama o durumda da değişimi dışlar.

İlkin, bir ölçüde tutarsızlık gibi gözüken bir şeye dikkat çekeceğim: Salmon'ın ortaya attığına göre, "Nedensel süreçler aracılığıyla nedensel etkinin yayınımı... neden ile etki arasında Hume'un aradığı gizemli bağlantıyı... *oluşturur*... Nedensel süreçler kesinlikle, Hume'ın aradığı ama bulmayı başaramadığı nedensel bağlantıları oluştururlar" (s. 155, 147). Aslında, Salmon şunu göstermek yönünde bir girişimde bulunur: "Birçok örneklenimde nedensel süreçler neden ile etki arasındaki nedensel bağlantıları oluştururlar... Tipik neden-etki durumunu... ben... seçik iki eyleşimi birleştiren bir nedensel sürecin terimleri içerisinde... ıralıyorum" (s.182). O zaman şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır ki, Salmon, ya yayınıma ilişkin açıklamasının aynı zamanda bir üretim açıklaması gibi de iş göreceğini yanlış olarak (ve kendi ayırımıyla uyuşmaz şekilde) savunmakta, yahut Hume'un da üretimden çok bir yayınım açıklamasının peşinde olduğunu varsayma hatasını işlemektedir. Eğer bu sonuncusu doğruysa, o zaman, onun Hume'u nedenleştirimi dar bir şekilde, birbirleriyle neden-etki ilişkisi barındıran iki olayın terimleri içerisinde düşünmüş olmakla niçin eleştirdiği de büsbütün bir giz durumunu alır.

İkincisi; diyelim ki, bir kimse neden ile etki arasındaki bağlantıyı nedensel-süreç kavramıyla açıklamaya çalışmaktadır. Böyle bir çizem nedensel eyleşimin doyumsatıcı bir açıklamasını sunamaz, zira bu sonuncusu —birisi öbüründe bir değişim üreten— ayrımlı iki nesne arasında yer almaktadır ve *ex hypothesi*, iki ayrımlı nesneyi bağlayan hiçbir nedensel süreç var olamaz. Salmon'ın terimbilimini kullandıkta, bir nedensel eyleşim seçik iki nedensel süreci kapsar ve bu ikisinde yer alan değişkeleşimler veriliyken, bu açıklamada içerilen hiçbir şey onları bağlantı-

ramaz ve ilişkilerini açıklamaz. Bir bilardo topunun etkisinin bir başkasının momentumunda değişime neden olması nasıl bir şeydir? Bir topun deviniminin bir başkasının devimine neden olması nedir? Hume'un açıklamaya çalıştığı şey —tözlerin, edindikleri devimi ya da herhangi bir belirtiyi nasıl korudukları değil— tam da budur. Salmon'ın çizemi üretken nedensel bağlantıyı açıklamaktan çok, onu yalınç olarak varsayar.[15] O, bizim nedenleştirime ilişkin anlayışımızı, bu kavramın birçok felsefeci açısından bir ilgi nesnesi olması yönünde daha ileri götürmediğini çıkarsamak durumundayız. Salmon nedensel bir zinciri almakta ve bize, bu zincirin halkalarını, halkaları neyin bağlantılandırdığına yanıt olarak bağlantılar diye sunmaktadır!

Ben süreçlerin kesişimlerinde yer alan değişkeleşimleri bağlantılandıran şeyin (öğeleri, bu süreçler tarafından yayındırılmış/taşınmış belirtiler olan) yapısal-özellikler-birliği olduğunu ileri sürüyorum. Yapısal özellikler ayrıca, ilgili kesişimler olmadan yeni belirtilerin edinimini de açıklamaktadır —Salmon'ın kuramının büsbütün açıklamadan bıraktığı bir şey. Yeterince açıktır ki, yanan kömürün yakınına getirildiği için balmumu ısınır ve o, doğrudan kömür nedeniyle değil, ama daha çok ısınmış olduğu için, kararır ya da erir. Nedenleştirimin, seçik olayları bağlantılandıran bir halka gibi görülmemesi gerektiğini söylerken, Salmon gerçekten de haklıdır.

Tikelci bir varlıkbilime bağlanmanın, tekilciliğe bir nedenleştirim açıklaması —eğer böyle bir şey, Hume'un aslında ileri sürmüş olduğu şeye köktenci bir almaşık gibi anlaşılıyorsa— borçlu olmadığını imleyerek konuyu bitiriyorum. Öte yandan, nedenleştirimin doğasını yapısal özelliklerin terimleri içinde

---

15 Salmon (1984, s.155) kendi açıklamasının bu noktaya canalıcı ölçüde bağlı olduğunu kabul eder: "Belirtilerin aktarılması ve nedensel etkinin yayınımına ilişkin bu açıklama bir belirtiyi üreten bir nedensel eyleşim gibi çözümlenmemiş bir nosyonu kullanmıştır. Nedensel eyleşimin ve belirti üretiminin doyumsatıcı bir açıklaması verilemedikçe, bizim nedensellik kuramımız da ciddi bir boşluk içerecektir." Ancak, söz verilmiş olan bu açıklama asla getirilmemiştir. Bunun yerine, eyleşimin aralandırım gerektirdiği her yerde, Salmon "bir belirti üretilmesi" sözünün ardına sığınmaktadır. Bkz. s.170-1 ve 182. "Bir belirti üretilmesi" [sözünün] eski Humegil "bir şeye neden olma" anlatımı dışında ve üzerinde ne anlama geldiğini insan merak etmektedir.

açıklamak, fiziksel dünyanın düzenliliklerinin oldukça usayatkın bir açıklamasını sunmaktadır. Dahası, düzenliliğin nedenleştirimi —onunla mantıksal bakımdan bağlantılanmaksızın— ayırt ettiği iddiasına temel sağlayarak, Hume'ın görüngüsel tikelciliğine nesnel bir fiziksel arka alan da sağlamaktadır.

Böylelikle, nedenleştirimin varlıkbilimsel yönüyle ilgili tartışmam burada sona ermektedir. Özlere ve nesnelere benzer bir şekilde, "evrenin çimentosu" denilen şeyin de, uzay ve zaman içerisinde özelliklerin varoluşunu yöneten ilkelerden türediğini ileri sürmüş bulunuyorum. Benim başlıca savlarımdan biri, nesne, öz ve nedensel ilişki şeklindeki üç ulamın hepsinin de özünde aynı temel-varoluş-özelliğinin (feature) ayrımlı belirimleri olduklarıdır; bu ise fiziksel zorunluluk gereği, özelliklerin /niteliklerin (properties) sürekli şekilde tutamlar içerisinde varolmasını ve zaman zaman da, uzaysal yahut zamansal bakımından yayılmış olan, ama asla yalıtlanma içinde olmayan, örüntüler şekillendirmesini (form) sağlar. Dünyanın çokluğu (manifold) kendi varsıllığını, indirgenemeyecek şekilde ayrımlı olan iki tarzda gösterir. Parçacıklar ve parçalar içerisindeki ayrışma olarak ve ayrıca, hususlar/görünümler (aspects) bakımından çeşitlilik olarak, çoğulluk söz konusudur. Başka deyişle, dünya hem somut tikel şeyler hem de özellikler bolluğudur ve bu ikisi arasında hiçbir gerektirim (entailment) ilişkisi yoktur: ne özelliklerdeki bir ayrımlanma ayrışık nesnelerin varolmasını gerektirir, ne de seçik nesneler niteliklerde bir "çeşitliliği" zorunlu kılar: Nesneler sağın şekilde benzer olabilirler. Bu yüzden, bu incelemenin asıl ereği evrenin nasıl olup da, bir başıboş-dolaşan-bağımsız-nitelikler dünyasına dönmediğini açıklamaktır. Varoluşun çözümsel birimlerinin düzenli değişik yollardan fiziksel birimler oluşturmasının ilkelerini betimlemiş bulunuyorum. Nesnelerin değişimi, süregiden aynılığı ve ortak özellikleriyle (features) ilgili olgular da içinde, tüm belirik fiziksel varoluşun, tikel özelliklerin/niteliklerin (properties) uzay ve zaman boyutunda dağılımı çerçevesinde açıklanabileceğini ileri sürüyorum. Ayrımlı bir dağılım tam aynı özelliklerle, çok ayrımlı bir evren ortaya koyacaktır. [Evreni] kaostan çok, düzenli bir yer durumuna getiren şey, edimsel dağılımın neyse-o şekilde olmasını sağlayan bu ilkelerdir.

ANILAN ÇALIŞMALAR

Abailard, Peter, 1957, 'Logica Ingredientibus, *Selections from Medieval Philosophers*, vol. 1, Richard McKeon, (yayımcı ve çeviren) New York: Charles Scribner's Sons, pp. 208-38.

Ackrill, J. L., 1981, *Aristotle the Philosopher*. Oxford University Press.

Adams, Robert M., 1979, 'Primitive Thisness and Primitive Identity', *The Journal oj Philosophy*, 76, pp. 5-26.

Anscombe, Elizabeth, 1975, 'Causality and Determination', *Causation and Conditionals*, Ernest Sosa, (yayımcı) London: Oxford University Press, pp. 63-81.

Aquinas, St. Thomas, 1983, *On Being and Essence*, Armand Maurer, (çeviren) Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies.

Armstrong, David, 1978a, *Universal and Scientific Realism*, vol. 1, Cambridge University Press.

1978b, *Universals and Scientific Realism*, vol. 2, Cambridge University Press.

1983, *What is a Law of Nature?* Cambridge University Press.

1986, 'In Defence of Structural Universals', *Australasian Journal of Philosophy*, 64, pp. 85-7.

1988, 'Reply to Van Fraassen', *Australasian Journal of Philosophy*, 66, pp. 224-9.

1989, *Universals: An Opinionated Introduction*. Boulder: Westview Press.

Aristotle, 1908-1952, *The Works of Aristotle*, 11 vols., W. D. Ross, (yayımcı) Oxford: Clarendon Press.

Augustine (Saint), 1966, *Confessions*, E. B. Pusey, (çeviren). London: Dent.

Aune, Bruce, 1985, *Metaphysics*. Oxford: Basil Blackwell.

Ayer, A. J., 1954, *Philosophical Essays*. London: Macmillan.

Bambrough, Renford, 1966, 'Universals and Family Resemblances', *Wittgenstein*, George Pitcher (yayımcı). London: Macmillan, pp. 201-22.

Baxter, Donald, 1988, 'Identity in the Loose and Popular Sense', *Mind*, 97, pp. 575-82.

1989, 'Identity through Time and the Discernibility of Identicals', *Analysis*, 49, pp. 125-31.

Bergmann, Gustav, 1967, *Realism, A Critique of Brentano and Meinong*. Madison: University of Wisconsin Press.

Berkeley, George, 1969, *A New Theory of Vision and Other Writings*. London:Dent.

Black, Max, 1952, 'The Identity of Indiscernibles', *Mind*, 61, pp. 153-61.

Blackburn, Simon, 1990, 'Hume and Thick Connexions', *Philosophy and Phenomenological Research*, 50, pp. 237-50.

Bochenski, I. M., 1956, 'The Problem of Universals'. *A Symposium: The Problem of Universals*, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.

Boethius, Anicius Manlius, 1957, 'Commentaries on the Isagoge of Porphyry', *Selections from Medieval Philosophers*, vol. 1, Richard McKeon, (yayımcı ve çeviren) New York: Charles Scribner's Sons, pp. 70-99.

1968, *The Theological Tractates*, H. F. Stewart ve E.R. Rand (yayımcılar ve çevirenler), Loeb Classical Library Series. Cambridge Mass.: Harvard University Press.

Bradley, F. H., 1908, *Appearance and Reality*, London: George Allen and Co.

Bradley, R. M., 1959, 'Must the Future be What it is Going to be?', *Mind*, 68.

Brennan, Andrew, 1988, *Conditions of Identity*. Oxford: Clarendon Press.

Broad, C. D., 1938, *An Examination of McTaggart's Philosophy*, vol. 2. Cambridge University Press.

1949, Scientific Thought. London: Routledge and Regan Paul.

Brody, Baruch, 1980, *Identity and Essence*. Princeton: Princeton University Press.

Burke, Michael, 1980, 'Cohabitation, Stuff and Intermittent Existence', *Mind*, 89, pp. 391-405.

1992, 'Copper Statues and Pieces of Copper', *Analysis*, 52, pp. 12-17.

1994a, 'Dion and Theon: An Essentialist Solution to an Ancient Puzzle', *The Journal of Philosophy*, 91, pp. 129-39.

1994b, 'Preserving the Principle of One Object to a Place', *Philosophy and Phenomenological Research*, 54, pp. 591-624.

Butchvarov, Panayot, 1966, *Resemblance and Identity*. Bloomington: Indiana University Press.

Butler, Joseph, 1975, 'The Analogy of Religion', First Appendix, *Personal Identity*, John Perry (yayımcılar), Berkeley ve Los Angeles: University of California Press, pp. 99-105.

Campbell, Keith, 1976, *Metaphysics*. Encino, California: Dickenson Publishing Company.

1990, *Abstract Particulars*. Oxford: Basil Blackwell.

Camap, Rudolf, 1967, *The Logical Structure of the World*, Rolf A. George, (çeviren) London: Routledge and Kegan Paul.

Cartwright, Helen Morris, 1970, 'Quantities', *Philosophical Review*, 79, pp. 25-42

Cartwright, Nancy, 1989, *Nature's Capatities and their Measurement*. Oxford: Clarendon Press,

Castaneda, Hector-Neri, 1977, 'Perception, Belief, and the Structure of Physical Objects and Consciousness', *Synthese*, 35, pp. 322.

Casullo, Albert, 1988, 'A Fourth Version of the Bundle Theory', *Philosophical Studies*, 54, pp. 125-39.

Chandler, Hugh, 1975, 'Rigid Designation', *The Journal of Philosophy*, 72, pp. 363-9.

Chisholm, Roderick; 1973, 'Parts as Essential to their Wholes', *Review of Metaphysics*, 26, pp. 581-603.

1975, 'Mereological Essentialism: Some Further Considerations', *Review of Metaphysics*, 28, pp. 477-84.

1976, *Person and Object*. La Salle, Illinois: Open Court.

1981, *The First Person*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

1994, 'Ontologically Dependent Entities', *Philosophy and Phenomenological Research*, 54, pp. 499-507.

Coburn, Robert, 1971, 'Identity and Spatiotemporal Continuity', in *Identity and Individuation*, Milton Munitz (yayımcı) New York: New York University Press, pp. 51-101.

Costa, Michael, 1989, 'Hume and Causal Realism', *Australasian Journal of Philosophy*, 67, pp. 172-90.

Craig, Edward, 1987, *The Mind of God and the Works of Man*. Oxford: Clarendon Press.

Davidson, Donald, 1980, *Essays on Actions and Events*. Oxford: Clarendon Press.

1984, *Truth and Interpretation*. Oxford: Clarendon Press.

Descartes, Rene, 1955, *Philosophical Works of Descartes*, Elizabeth S. Haldane, ve G. R. T. Ross, (çevirmenler) New York: Dover Publications Inc.

Doepke, Frederick, 1982, 'Spatially Coinciding Objects', *Ratio*, 24, pp. 45-60.

Ducasse, Curt J., 1975, 'On the Nature and the Observability of the Causal Relation', *Causation and Conditionals*, Ernest Sosa, (yayımcı) London: Oxford University Press, pp. 114-25.

Eddington, Arthur, 1920, *Space, Time and Gravitation*. Cambridge University Press.

Feyerabend, Paul, 1970, 'Consolations for the Specialist', *Criticism and the Growth of Knowledge*, I. Lakatos ve A. Musgrave, (yayımcılar) Cambridge University Press.

1981, *Realism, Rationalism and Scientific Method*. Cambridge University Press.

Forbes, Graeme, 1984, 'Two Solutions to Chisholm's Paradox', *Philosophical Studies*, 46, pp. 171-87.

1985, *The Metaphysics of Modality*. Oxford: Clarendon Press.

1987, Is There a Problem about Persistence?', *Proceedings of the Aristotelian Society*, supplementary volume 61, pp. 137-55.

Frege, Gottlob, 1970, *Philosophical Writings of Gottlob Frege*, Peter Geach ve Max Black, (çevirmenler) Oxford: Basil Blackwell.

Garrett, B. J., 1985, 'Noonan, "Best Candidate" Theories and The Ship of Theseus', *Analysis*, 45, pp. 212-15.

1987, 'A Further Reply to Noonan', *Analysis*, 47, pp. 204-7.

Geach, Peter, 1968 and 1980, *Reference and Generality*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2. ve 3. basımlar.

1972, *Logic Matters*. Oxford: Blackwell.

Goodman, Nelson,. 1956, 'A World of Individuals', A Symposium: *The Problem of Universals*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, pp. 15-31.

1966, *The Structure of Appearance*. Indianapolis: the Bobbs-Merrill Co.

Gracia, Jorge, 1988, *Individuality*. Albany, New York: State University of New York Press.

Grandy, Richard, 1979, 'Universals or Family Resemblances', *Midwest Studies Philosophy*, vol. 4, P. A. French, T. E. Uehling, H. K. Wettstein, (yayımcılar) Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 11-17.

Griffin, Nicholas, 1977, *Relative Identity*. Oxford: Clarendon Press.

Grossmann, Reinhardt, 1992, *The Existence of the World*. London: Routledge.

Grünbaum, Adolf, 1968, 'The Status of Temporal Becoming', *The Philosophy of Time*, Richard Gale, (yayımcı) New Jersey: Humanities Press.

Hacker, P. M. S., 1987, *Appearance and Reality*. Oxford: Basil Blackwell.

Hacking, Ian, 1975, 'The Identity of Indiscernibles', *The Journal of Philosophy*, 72, pp. 219-56.

1983, *Representing and Intervening*. Cambridge University Press.

Hamlyn, D. W., 1984, *Metaphysics*. Cambridge University Press.

Hampshire, Stuart, 1950, 'Skepticism and Meaning', *Philosophy*, 25, pp. 235-46.

Hardin, C.L., 1988, *Color for Philosophers*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.

Harre, R., and Madden, E., 1975, *Causal Powers*. Oxford: Basil Blackwell.

Harris, N. G. E., 1986, 'The Millions of Men in my Shoes', Mind, 95, pp. 105-6.

Haslanger, Sally, 1989, 'Endurance and Temporary Intrinsics', *Analysis*, 49, pp. 19-125.

Hirsch, Eli, 1971, 'Essence and Identity', *Identity and Individuation*, Milton K. Munitz, (yayımcı) New York: New York University Press, pp. 31-49.

1982, *The Concept of Identity*. Oxford University Press.

Hobbes, Thomas, 1989, *Metaphysical Writings*, Mary Whiton Calkins, (yayımcı) La Salle, Illinois: Open Court

Hume, David, 1969, *A Treatise of Human Nature*, (ilk yayınlanış 1739) Ernest C. Mossner (yayımcı) London: Penguin Books

1979, *An Inquiry Concerning Human Understanding*. (ilk yayınlanış 1748) Charles W. Handel, (yayımcı) Indianapolis: the Bobbs-Merrill Co.

Husserl, Edmund, 1970, *Logical Investigations*, J. N. Findley, (çevirmen) London; Routledge and Kegan Paul.

Irzik, Gurol, 1990, 'Singular Causation and Law', *Proceedings of the Philosophy of Science Association*, yayımcı: Arthur Fine, Micky Forbes, and Linda Wessels, vol. 1, pp. 537-43.

Johnson, W. E., 1922, *Logic*, part 2. Cambridge University Press.

Johnston, Mark, 1987, 'Is There a Problem About Persistence?' *Proceedings of the Aristotelian Society*, supplementary volume 61, pp. 107-35.

Jones, J. R., 1951, 'Characters and Resemblances', *The Philosophical Review*, 58, pp. 551-62.

Kaplan, David, 1975, 'How to Russell a Frege Church', *The Journal of Philosophy*, 72, pp. 716-29.

Kirk, G. S. ve Raven, J. E., 1960, *The Presocratic Philosophers*. Cambridge University Press.

Klemke, E. D., 1968, *Essays on Frege*. Chicago: University of Illinois Press.

Kripke. Saul. 1972 'Naming and Necessity', *Semantics of Natural Language*, Donald Davidson ve Gilbert Harman, (yayımcılar) Dordrecht: Reidel Publishing Company, pp. 253-355.

Kuhn, Thomas, 1960, *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago University Press.

1970, 'Reflections on my Critics', *Criticism and the Growth of Knowledge*, I. Lakatos and A. Musgrave, (yayımcılar) Cambridge University Press.

Laycock, Henry, 1972, 'Some Questions of Ontology', *The Philosophical Review*, 81, pp. 3-42.

1989, 'Matter and Objecthood Disentangled', *Dialogue*, 28, pp. 17-21.

Legenhausen, Gary, 1989, 'Moderate Anti-Haecceitism', *Philosophy and Phenomenological Research*, 49, pp. 625—42.

Leibniz, Gottfried W. F., 1896, *New Essays Concerning Human Understanding*. (ilk yayımlanış 1765) Alfred Langley, (çeviren) New York: The Macmillan Company.

1934, *Philosophical Writings*. Mary Morris, (çeviren) London: Dent.

1951, *Selections*. Philip Wiener (yayımcı) New York: Charles Scribner's Sons.

1973, *Leibniz: Discourse on Metaphysics*. (ilk yayımlanış 1846) G. R. Montgomery, (çeviren) La Salle, Illinois: Open Court.

Lemos, Ramon, 1988, *Metaphysical Investigations*. London and Toronto: Associated University Presses.

Lewis, David, 1983, *Philosophical Papers*, vol. 1, Oxford University Press.

1986a, *On the Plurality of Worlds*. Oxford: Basil Blackwell.

1986b, 'Against Structural Universals', *Australasian Journal of Philosophy*, 64, pp. 25-46.

1986c, *Philosophical Papers*, vol. 2, Oxford University Press.

1988, 'Rearrangement of Particles: Reply to Lowe', *Analysis*, 48, pp. 65-72.

Locke, John, 1961, *An Essay Concerning Human Understanding*. (ilk yayımlanış 1690) 2 volumes, John Yolton, (yayımcı) Dent.

Lowe, Jonathan, 1983, 'On the Identity of Artifacts', *Journal of Philosophy*, 80, pp. 220-32.

1986a, 'On a Supposed Temporal/Modal Parallel', *Analysis*, 46, pp. 195-7.

1986b, 'Reply to Over', *Analysis*, 46, p. 200.

1987a, 'The Indexical Fallacy in McTaggart's Proof of the Unreality of Time', *Mind*, 96, pp. 62-70.

1987b, 'Lewis on Perdurance versus Endurance', *Analysis*, 47, pp. 152-4.

1987c, 'Reply to Noonan', *Analysis*, 47, pp. 201-3.

1988a, 'Substance, Identity and Time', *Proceedings of the Aristotelian Society*, supplementary volume 62, pp. 61-78.

1988b, 'The Problems of Intrinsic Change: Rejoinder to Lewis', *Analysis*, 48, pp. 72-7.

1989, *Kinds of Being, A Study of Individuation, Identity and the Logic of Sortal Terms*. Oxford: Basil Blackwell.

1994, 'Primitive Substances', *Philosophy and Phenonienological Research*, 54, pp. 531-52.

Martin, C. B., 1980, 'Substance Substantiated', *Australasian Journal of Philosophy*, 58, pp. 3-10.

McTaggart, John Ellis, 1968, 'Time' *The Philosophy of Time*, Richard Gale, yayımcı, Sussex: Harvester Press.

Mellor, D. H., 1981, *Real Time*. Cambridge University Press.

1991 *Matters of Metaphysics*. Cambridge University Press.

1992 '*There Are No Conjunctive Universals*', *Analysis*, 52, pp. 97-103.

Minkowski, H., 1964, 'Space and Time' *Problems of Space and Time*, J.J.C. Smart, (yayımcı) London: Macmillan, pp. 297-321. Morelimd James, 1985, *Universals, Qualities and Quality Instances: A Defense of Realism*. Lanham: University Press of America. Noonan, Harold, 1980,

Objects and Identity. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
1983, 'The Necessity of Origin', *Mind*, 92, pp. 1-20.
1985a, 'Wiggins, Artefact Identity and "Best Candidate" Theories', *Analysis*, 45, pp. 4-8.
1985b, The Only X and Y Principle', *Analysis*, 45, pp. 79-83.
1985c, 'A Note on Temporal Parts', *Analysis*, 45, pp. 151-2.
1986a, 'Relative Identity: A Reconsideration', *Analysis*, 46, pp. 6-10.
1986b, 'Reply to Simons on Coincidence', *Mind*, 95, pp. 100-4.
1986c, 'Reply to Lowe', *Analysis*, 46, pp. 218-21.
1986d, 'Reply to Garrett', *Analysis*, 46, pp. 205-11.
1987, 'Reply to Spinks on Temporal Parts', *Analysis*, 47, pp. 187-8.
1988a, 'Reply to Lowe on Ships and Structures', *Analysis*, 48, pp. 221-3.
1988b, 'Substance, Identity and Time', *Proceedings of Tlie Aristotelian Society*, supplementary volume 62, pp. 79-100.
1989, *Personal Identity*. London: Routledge.

Nozick, Robert, 1981, *Philosophical Explanations*. Oxford: Clarendon Press.

Oaklander, Nathan, 1992, 'Temporal Passage and Temporal Parts', *Nous*, 26, pp. 79-84.

Over, D. E., 1986a, 'On a Temporal Slippery Slope Paradox', *Analysis*, 46, pp. 15-18.
1986b, 'Is There a Temporal Slippery Slope Paradox?', *Analysis*, 46, pp. 197-200.

1986c, 'Reply to Lowe', *Analysis*, 46, p. 201.

Plato, 1961, *Plato's Collected Dialogues*. E. Hamilton ve H. Cairns, (yayımcılar) New York: Pantheon Books.

Price, H. H., 1953, *Thinking and Experience*. London: Hutchinson. Price, Marjorie, 1977, 'Identity Through Time', *The Journal of Philosophy*, 74, pp. 201-17.

Prior, Arthur, 1968, *Time and Tense*. Oxford University Press.

Putnam, Hilary, 1973, 'Meaning and Reference', *The Journal of Philosophy*, 70, pp. 699-711.
1975, Mind, *Language and Reality*. Cambridge University Press.
1981, Reason, *Truth and History*. Cambridge University Press.

Quine, Willard V. O., 1960, *Word and Object*. Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.
1963, *From a Logical Point of View*, New York: Harper and Row.
1969, *Ontological Relativity and Other Essays*. New York: Columbia University Press.
1970, 'On the Reasons for Indeterminacy of Translation', *The Journal of Philosophy*, 67, pp. 178-81.
1975, 'On Empirically Equivalent Systems of the World', *Erkenntnis*, 9, pp. 313-28.

1981, *Theories and Things*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Quinton, Anthony, 1973, *The Nature of Things*. London: Routledge and Kegan Paul.

1979, 'Objects and Events', *Mind*, 88, pp. 197-214.

Ramsey, Frank P., 1990, *Philosophical Papers*, D. H. Mellor, (yayımcı) Cambridge University Press.

Robinson, John Mansley, 1968, *An Introduction to Early Greek Philosophy*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Rosenkrantz, Gary and Hoffman, Joshua, 1991, 'The Independence Criterion of Substance', *Philosophy and Phenomenological Research*, 51, pp. 835-53.

Ross, W. D., 1959, *Aristotle*. New York: Meridian Books.

Russell, Bertrand, 1927, *Analysis of Matter*. London: Allen and Unwin.

1948, *Human Knowledge: Its Scope and Limits*. London: Allen and Unwin.

1956, *Logic and Knowledge*, R. C. Marsh, (yayımcı) London: Allen and Unwin.

Salmon, Nathan, 1982, *Reference and Essence*. Oxford: Basil Blackwell.

Salmon, Wesley, 1984, *Scientific Explanation and the Causal Structure of the World*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Sapir, Edward, 1955, *Language*. New York: Harvest Books.

Scaltsas, Theodore, 1981, 'Identity, Origin and Spatio-temporal Continuity', *Philosophy*, 56, pp. 395-402.

1990, 'Is a Whole Identical to its Parts?' *Mind*, 99, pp. 583-98.

Schlesinger, George, 1985, 'Spatial, Temporal and Cosmic Parts', *Southern Journal of Philosophy*, 23.

Sedley, David, 1982, 'The Stoic Criterion of Identity', *Phronesis*, 27, pp. 255-75.

Sextus Empiricus, 1990, *Outlines of Pyrrhonism*, R. G. Bury, (çeviren) Buffalo, New York: Prometheus Books.

Shoemaker, Sydney, 1963, *Self-Knowledge and Self-Identity*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

1984, *Identity, Cause and Mind*. Cambridge University Press.

Sidelle, Alan, 1991, 'Formed Matter Without Objects: A Reply to Denkel', *Dialogue*, 30, pp. 163-71.

Simons, Peter, 1985, 'Coincidence of Things of a Kind', *Mind*, 94, pp. 70-5.

1986, 'Unkindly Coincidences', *Mind*, 95, pp. 506-9.

1991, 'On Being Spread out in Time', *Existence and Explanation*, W. Spohn *et al*, (yayımcılar) London: Kluwer.

1994, 'Particulars in Particular Clothing', *Philosophy and Phenomenological Research*, 54, pp. 553-75.

Slote, Michael, 1975, *Metaphysics and Essence*. Oxford: Basil Blackwell.

Smart, Brian, 1972, 'How to Reidentify the Ship of Theseus', *Analysis*, 32, pp. 145-8.

1973, 'The Ship of Theseus, the Parthenon, and Disassembled Objects', *Analysis*, 33, pp. 24-7.

Smart, J. J. C, 1956, 'The River of Time', *Essays in Conceptual Analysis*, Antony Flew, (yayımcı) London: Macmillan, pp. 213-27.

1968 Spatializing Time', *The Philosophy of Time*, Richard Gale, (yayımcı) New Jersey: Humanities Press, pp. 163-7.

Smith, Barry, editor, 1982, *Parts and Moments*. Munich: Philosophia Verlag.

Solmsen, Friedrich, 1960, *Aristotle's System of the Physical World*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Sorabji, Richard, 1988, *Matter, Space and Motion*. London: Duckworth.

Stout, G. F., 1923, 'Are the Characteristics of Particular Things Universal or Particular?' *Proceedings of the Aristotelian Society*, supplementary volume 3, pp. 114-22.

1930, *Studies in Philosophy and Psychology*. London: Macmillan.

Strawson, Galen, 1989, *The Secret Connexion*. Oxford: Clarendon Press.

Strawson, P. F., 1959, *Individuals*. London: Methuen.

1971, *Logico-Linguistic Papers*. London: Methuen.

Tarski, Alfred, 1956, *Logic, Semantics and Metamathematics*. Oxford University Press.

Theophrastus, 1917, *Theophrastus and the Greek Physiological Psychology before Aristotle*, G. M. Stratton,(çeviren ve yayımlayan) London: Allen and Unwin.

Tooley, Michael, 1977, 'The Nature of Laws', *Canadian Journal of Philosophy*, 7, pp. 667-98.

1987, *Causation*, Oxford: Clarendon Press.

van Cleve, James, 1985, 'Three Versions of the Bundle Theory', *Philosophical Studies*, 47, pp. 95-107.

1986, 'Mereological Essentialism, Mereological Conjunctivism and Identity Through Time', *Studies in Essentialism*, Midwest Studies in Philogophy, vol. 11, P. French, T. Uehling ve H. Wettstein, (yayımcılar) Minneapolis: University of Minnesota Press'.

van Fraassen, Bas C, 1978, 'Essence and Existence', *American Philosophical Quarterly Monograph Series*: Studies in Ontology, 12, Nicholas Reseller, (yayımcı) Oxford: Basıl Blackwell, pp. 1-25.

1980, *The Scientific Image*. Oxford: Clarendon Press.

van Inwagen, Peter, 1981, 'The Doctrine of Arbitrary Undetached Parts',

Pacific Journal of Philosophy, 62, pp. 123-37.

1990, 'Four Dimensional Objects', *Nous*, 24, pp. 2J5-55.

Wedberg, Anders, 1971, 'The Theory of Ideas', *Plato: Metaphysics and Epistemology*, Gregory Vlastos, (yayımcı) New York: Doubleday Anchor, pp. 28-52.

Westphal, Jonathan, 1987, *Colour; A Philosophical Introduction*. Oxford: Basil Blackwell.

Weyl, Hermann, 1949, *Philosophy of Mathematics and Natural Science*. Princeton University Press.

Wheelwright, Philip, (yayımcı) 1966, *The Presocratics*. New York: The Odyssey Press.

Whitehead, Alfred North, 1929, *Process and Reality*. New York: The Macmillan Company.

Whorf, Benjamin Lee, 1956, *Language, Thought and Reality*, J. B. Carroll, (yayımcı) Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.

Wiggins, David, 1968, 'On Being at the Same Place at the Same Time', *Philosophical Review*, 77, pp. 90—5.

1980, *Sameness and Substance*. Oxford: Basil Blackwell.

Williams, B. A. O., 1956-7, 'Personal Identity and Individuation', *Proceedings of the Aristotelian Society*, 62, pp. 229-52.

Williams, Donald C, 1966, 'The Elements of Being' *Principles of Empirical Realism*, Springfield, Illinois: Charles Thomas.

1968, 'The Myth of Passage', *The Philosophy of Time*, Richard Gale, (yayımcı) New Jersey: Humanities Press, pp. 98-116.

1986, 'Universals and Existents', *Australasian Journal of Philosophy*, 64, pp. 1-14.

Winkler, Kenneth, 1991, 'The New Hume', *The Philosophical Review*, 50, pp. 541-79.

Wittgenstein, Ludwig, 1953, *Philosophical Investigations*, G. E. M. Anscombe, (çeviren) Oxford: Basil Blackwell.

SÖZLÜKÇE

A

Açınlama : reveal
Aktarma/aktarım : rendering
Alet : tool
Almaşık : alternative
Altına düşme
(kapsamına girme) : fall under
Ana özdek : prime matter
Andırım : semblance/
resemblance
(Denkel: benzerlik)
Anıştırma/anıştırım
(önerme/önerim) : suggestion
Araç : means
Ardıl/artbileşen : conseguent
(Denkel: artbileşen)
Ardışık/ardışım : succession
Arındırım : refinement
Artsüremli : diacronic
Ayırım : distinction
Ayırtkanlık : awareness
Aynı yerde bulunma
(Birlikte bulunma)
Eşuzamlılık : cohabitation
Ayrık : except
Ayrıklık/Ayrıksalarım/ayrıksa : exception
Ayrım : difference
Ayrıntılandırım : ramification
Ayrışık : separate
Ayrışım : disjunction
Ayrıştırma/ayrıştırım: separation
a fortiori : haydi haydi
ad hoc : amaca uygun
ad infinitum : sonsuzca

B

Bağlantı : linkage,
connection
Bağlanım/yükümlülük: commitment
Bağlaşım : conjunction
(Denkel: birliktelik)
Bağlılaşım : correlation
Bakışım : symmetry
Başkalaşım : metamorphosis
Belgitleme : demonstrate
Belirik : manifest
Belirim : manifestation
Belirlenim : determination
(Denkel: Belirleme)
Belirlenimli/belirgin : determinate
Belirlenebilir : determinable
Belirtim : indication
Belirtik : explicit
Belit : axiom
Bengi : eternal
Benzeşim/benzeştirim : analogy

Benzeşimli/benzeştirimli : analognus
Biçemsel : stylistic
Bildirim : statement
(Denkel: dilegetiriş)
Bileşen : component/ ingredient
Bileşik : compositive compound
Bileşim : composition
Bilgibilim : epistemology
Bilişi/bilgilenme : information
Bireyleşim : individuation
Bireyleştirme : individuate
Birleşim : combination
Birlikte bulunma/ aynı yerde bulunma/ eşuzamlılık : cohabitation
Birliktelik : compresence
(Denkel: öbekleşim)
Bitişiklik/değme : adjacent contiguity
Bitiştirim : juxtaposition
(Denkel: bitişiklik)
Buluşlanma : discovery

C

C-özdeşlik : C-Identity
(Denkel: U-özdeşlik)

Ç

Çağcıl : modem
Çağdaş : contemporary
Çeşitlenim/çeşitleşme: variation
Çevrileme (tevil etme) : explain away
Çizem : scheme
Çizge : diagram
Çoklaştırım : multiplication
Çoklu : manifold
Çokluk : multiplicity
Çözülüm : disintegration
Çözümlem : analytic
Çözündürme/ çözüntüleme : resolve

D

Dağılma/dağıtılma aynılma/saçılma : dispersal
Dayanak : substratum
Değişiklik/dönüşüm: alteration
(Denkel: başkalaşım)
Değişim : change
Değişkeleştirim : modification
Demet : bunch
Depreşme : recurrence
Depreşmeli/depreşik: recurrent
Derlem : collection
Devim : motion
Dışsal : extrinsic
Dirimsel : vital
Diyem : purport
Dizelge : list
Dizge : system
Doğruluk/hakikat : truth
Doyma/doyum : saturation
Düşün : idea
Düşünüm/yansıtma : reflection
Dünya ötesi : transworld
Düzeltim : amendment
Düzgü(sel) : norm(al)
differentia : ayrım

E

Edinim : acquisition
Eğretileme : metaphor

Eklemlendirici : articulator
(Denkel: bölümlendirici)
Eklemlenme : articulation
Erkinci : liberal
Eşbiçimcilik : isomorphism
Eşd. (eşdeyişli) : i.e (id est)
Eşdüzeyde (olmak): on a par with
Eşlem : replica, copy
Eşleşme/çiftlenme : coupling
Eşuzamlı : cohabitant
Eyleşim/etkileşme : interaction
(Denkel: etkileşim)
ex hypothesi : önsav gereği

F

Form-örneği : form-token

G

Getirim/Gerektirim: entailment
Giril(e)mezlik : impenetrability
Gönderge : referent
Gönderme : reference
(Denkel: yönletim)
Görececi : relativistic
(Denkel: görecekliksel)
Görecelik : relativism
Göreli : relative
(Denkel: göreceli)
Görelilik : relativity
Görgücülük : empricism
Görgül : emprical
(Denkel: deneysel)
Görü : sight
Görüm : vision
Görünge : prospect
Görüngü : phenomenon
Görünürde : apparent
Güdem : intention
Günleç : date
genus : cins

H

Harmanlanmış : blend
Husus/görünüm,
yönü : respect

I

Ilgım : mirage
Ira(sallaştırım) : character
(ization)
Iraksama : divergence

İ

İç/içsel : internal
İçeriksel/
oluşturucu/kurucu : constitutive
İçerim : implication
İçerimlemek : imply
İçiçe-geçebilirlik/
karşılıklı
girilebilirlik : interpenetrability
İçsel : intrinsic
İkilem : dilemma
İlinek : accident
İlinti/bağlantı : connection
(Denkel: bağlantı)
İnak : dogma
İyelenim : possession
İzlek : theme
İzlem : pursuit
infima species : en alt tür
in rebus : tikel şeyler
bakımından

K

Kalıcı : perdurer
Kalıcılık/direşkenlik: persistence
Kalımlı : endurer
Kanı : conviction
Kapsam/uzanım : extention
Kapsatım : subsumption
Karışım : mixture
Karma : intermixture
Karşıeş : counterpart
(Denkel: karşılık)
Karşı/olgusal : counter-factual
(Denkel: olgu-karşıtı)
Katışım : aggregation
Katışmaç : aggregate
Kavramlaştırım : conception
Kavramsalcılık : conceptualism
(Denkel: kavramcılık)
Kaynaşım/kaynaşma: fusion
Kendilik : entity
Kesinti/kesintili : intermission/
intermittent
Kesit : slice
Kestirim : extraplation
Kısıt(lanım) : limit (ation)
Konudışı : digression
Korunum : conservation
Koyutlama : postulate
Kökensel (özgül) : original
Köktenci : radical
Kurulum (landırma): construction
(construct)

M

mutatis mutandis : zorunlu değişikliklerde

N

Neden : cause
Nedenleştirim : causation
(Denkel: nedensellik)
Nesnelik/nesne-
olma-durumu : objecthood
Nicemler : quanta
Nitemler : qualia
Nitelendirim : qualification
Nitelendirimsiz : unqualified
Nicelik : quantity
Nitelik : quality
Nümune/emsal : specimen

O

Olgusal : factual
Olum : occurence
(Denkel: oluşum)
Olumsal : contingent
Oluşlanma/yer alma/
ortaya çıkma
(oluşlanmış) : occur (occurent)
Oluşturmak : constitute
Oluşturucu/oluştursal/
içeriklendirici/
içeriksel : constituent
Oluşum : constitution
Ortakduyu/
sağduyu : common sense
(Denkel: sağduyu)
Ortak-uzanımlı : coextensive

Ö

Ölçün : standart
Ömür : career
(Denkel: varoluş süresi)

Öncel/önbileşen : antecedent
(Denkel: önbileşen)
Öncül : premiss
Önerim : suggestion
Önsav : hypothesis
Örgenlik : organism
Örgü : texture
Örnekçe : model
Örneklem : sample
Örneklendirim : instantiation
Örneklendirme : examplification
Örneklenim : instance
Örtük : implicit
Örtüşüm/örtüşme/
rastlantı : coincidence
Örüntü : pattern
Özdek/özdeksel : matter/matterial
Özünlü(lük) : inherent
inherence
(Denkel: iyelik ilkesi)
Özdeşleştirim : identification
(Denkel: özbelirleme)
Özdeşleştirme
nitele(ndir)me/
(tasrih) : identify
Özdeşlik : identity
Özeksel : central
Özellik : property
(Denkel: (kimi kez) nitelik)
Özgülleştirim : specification
Özgülleştirme : specify
Öznitelik : attribute
Öz(selcilik) : essence
(essentialism)
(Denkel: özcülük)

P

Pekin : certain
prima facie : ilk bakışta
pace : izin ve saygıyla
(karşıt görüşlerde)
petitio principii : kanıtlanacak
şeyi verili almak

R

relata : bağıntının iki
yanı
relatum : bağıntının bir
yanı

S

Saçılım : scattering
Sağın : exact
Sanı : opinion
Sanrı : hallucination
Sayıltı : assumption
(Denkel: sayıt)
Sebep : reason
Seçik : distinct
Sığa : capacity
Sıkıdüzen : discipline
Sıradüzen : hierarchy
Somutlanım : concretion
Sonuç : conclusion
Sonulluk : ultimacy
Sonurgu : corallary
Soyözdeşliği : genidentity
Söylenim : utterrance
Sürekli/kesintisiz nesne
: continuant
Süreklilik/kalıcılık : permanance
(permanent)
simpliciter : genelgeçer,
genelde, yalınç
anlamıyla
sic : böyle yazılmıştır

T

Tanıt : proof
Tanışım : acquaintance
Tansık : miracle
Tasar : plan
Taşırı : redundant
Taşıyıcı/destek : support
Tekil/tek-kezlik/
biricik : unique
(Denkel: tek başına (neden))
Tenselleştirme : embody
Terimbilim : terminology
Toplaşım : conglomerate
Toplaştırım : concentration
Toplulaşma : ensemble
Tözselleştirme/
temellendirme : substantion
Trop (değişmece) : trope
Tutam : bundle
Tümel : universal
Tümle(ndir)me : fulfillment
Tür bakımından
(tür içerisindeki) : in sort
Türe : justice
Türüm/lenme/lenim: emanate
(emanation)

U

Uğrak : moment
Ulam : category
Uygulanım : application
Usayatkın : plausible
Uzlaşım : convention
Uzlaşma : compromise
Uygulayımsal : technical
Uylaşım : consensus
Uyuşum : concurrence
Uzam/yayılım : extansion
Uzanım : extent
Uzay-zaman(sal) : spatiotemporal

V

Vargı : consequence
Varkalma/varkalım: survive/survival
Varlıkbilim : ontology

Y

Yakınsama : convergence
Yalınç : simple
Yalınçlaştırım : simplification
Yapay-nesne : artifact
Yargıyetisi : judgement
Yayılım/uzam : extension
Yayınım : propagation
Yeniden-(elde)-
edilebilirlik : retrievability
Yerleşim : location
Yığışım : agglomeration
Yinele(n)meci : repetitive
Yoksunluk : privation
Yön/yan/husus : aspect

Z

Zaman-boyutunda özdeşlik :
identity through time
Zaman-içerisinde-
özdeşlik : identity in time
Zihin-dışı : extra-mental

NESNE ve ÖZELLİK

Arda Denkel bir düşün insanı, felsefeci ve akademisyen. Kısa ömrüne sığdırdığı felsefi çalışmaları önemli bir birikimi oluşturur. Kendisini yitirdiğimiz 2000 yılına değin bu birikiminin önemli bir bölümü kitaba dönüştü. 1996'da *Object and Property* adıyla Cambridge University Press tarafından yayımlanan kitabının Türkçe basımını sunuyoruz. Denkel, felsefenin alanlarında gezinirken varlıkbilimin ne'liğini sorgular, bunun anlamsal bütünlüğüne de oradan bakar. Kitabı için şunları söyler Denkel: "Bu çalışma nesnenin doğasını, değişim ve özelliği konu almaktadır. Bu konulara ilişkin tartışmaya, aynı yönde yapılmış en eski kimi girişimlerin gelişimlerine ilişkin bilişi sağlayacak bir taslakla girmeyi öneriyorum. Varlıkbilimin ilgili temel sorunlarının ve bunları çözmeye yönelik bellibaşlı ussal girişimlerin ilk ortaya çıkış şekline göz atmayı ilginç buluyorum."

O, bu seyirde; *nesnelik*'i *sonluluk, bireyleşim, özdeşlik / bireysellik, değişim / özdek / özdeşlik, özellikler / tikellik, öz / bireysellik, nedenleştirim ve tikel özellikler* bağlamında ele aldığı varlıkbilimi, döngüselliği içinde değerlendirir. Getirdiği argümanlarla da nesne ve özellik'e içkin durumları sorgular. Açtığı algı kapılarıyla bizi düşündürmeye devam ediyor Arda Denkel.

Bir başka felsefe - düşün insanı olan Celal A. Kanat'ın özenli çevirisiyle felsefe kitaplığınızda yerini alıyor *Nesne ve Özellik*.

ARDA DENKEL

Doruk Felsefe

ISBN 978-975-553-491-6

9 789755 534916

www.dorukyayimcilik.com